NOAM CHOMSKY

CUM MERGE LUMEA

Editor ARTHUR NAIMAN
Interviuri de DAVID BARSAMIAN

Prefață la ediția românească de
PAUL GABRIEL SANDU și DIANA MĂRGĂRIT

Traducere din engleză de
PAUL GABRIEL SANDU

CURTEA VECHE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CHOMSKY, NOAM
Cum merge lumea / Noam Chomsky ; interviuri de David Barsamian ; ed. Arthur Naiman ; trad. de Paul Gabriel Sandu ; pref. de Paul Gabriel Sandu și Diana Mărgărit. -
București : Curtea Veche Publishing, 2020
Index
ISBN 978-606-44-0571-5

I. Barsamian, David
II. Naiman, Arthur (ed.)
III. Sandu, Paul Gabriel (trad. ; pref.)
IV. Mărgărit, Diana (pref.)

159.9

ISBN epub: 978-606-44-0572-2
ISBN mobi: 978-606-44-0573-9
Carte publicată și în ediție digitală

Redactor: Paul Gabriel Sandu
Corector: Elena Tătaru
Tehnoredactor: Irinel Niculae

CURTEA VECHE PUBLISHING
str. Aurel Vlaicu nr. 35, București, 020091
redacție: 0744 55 47 63
distribuție: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 36 97 21
fax: 021 223 16 88
redactie@curteaveche.ro
comenzi@curteaveche.ro
www.curteaveche.ro

noam chomsky
How the World Works
Copyright © 1986–2011 by Noam Chomsky,
David Barsamian and Arthur Naiman
All rights reserved.

© Curtea Veche Publishing, 2020
pentru prezenta ediție în limba română

Nota traducătorului

Lucrarea de față are la bază volumul intitulat How the World Works*, care aduce laolaltă patru cărți de interviuri conduse de David Barsamian și editate de Arthur Naiman, care au apărut inițial în SUA de-a lungul ultimei decade a secolului trecut. Având în vedere că cititorul român nu este la fel de familiarizat cu politica americană ca publicul pentru care a fost alcătuită inițial cartea, dar și că multe evenimente discutate de Chomsky fac deja parte din istoria secolului trecut, textul este însoțit de note explicative care să ajute cititorul în identificarea unui anumit personaj istoric sau în alcătuirea cronologiei unor evenimente. Am procedat la fel și atunci când am crezut că anumite detalii mai puțin știute legate de un anumit episod istoric cunoscut publicului român sunt relevante pentru argumentația lui Chomsky. În anumite cazuri, editorul american oferă, între paranteze drepte, scurte clarificări în privința unor organizații sau persoane puțin cunoscute până și cititorului american. Aceste comentarii ale editorului au fost păstrate, între paranteze drepte, în textul traducerii. Toate numele și conceptele importante din lucrare pot fi găsite în indicele de la finalul volumului.*

Traducerea de față nu ar fi apărut fără încurajările și susținerea Cristinei Drăgulin, director editorial la Curtea Veche Publishing, care a sprijinit acest proiect de la începuturile sale. Mulțumiri îi datorez, de asemenea, și Dianei Mărgărit, conferențiar al Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, cu care am purtat deseori discuții pe marginea traducerii și care mi-a oferit nenumărate sugestii și comentarii extrem de utile, care au adus îmbunătățiri semnificative textului. Aș vrea, de asemenea, să îi mulțumesc Elenei Tătaru, care a citit textul cu deosebită atenție, contribuind la claritatea și cursivitatea sa.

Omul fără umbră și vocea fără ecou. O distopie reparată

Volumul de față este rezultatul eforturilor conjugate ale lui David Barsamian și Arthur Naiman, care au văzut în discursul asumat, direct și lucid al lui Noam Chomsky o oportunitate de a familiariza publicul larg cu câteva teme extrem de relevante pentru societatea globală în care trăim – chiar dacă deseori ocolite sau ignorate de presa americană și de aiurea. Una dintre temele centrale ale volumului, care joacă de multe ori rolul unui fir conducător al discuțiilor, este chestiunea politicii externe a Statelor Unite din ultimii cincizeci de ani, care a avut un impact covârșitor asupra realităților politice și raporturilor de forțe din ziua de astăzi. Ordinea neoliberală pe care SUA au impus-o, deseori prin apel la forță – orchestrând crize, lovituri de stat sau de guvern, ori pur și simplu invadând și devastând țări din Lumea a Treia aflate în zona lor de influență –, este analizată pe larg în interviurile din acest volum, atât din perspectiva influenței sale destabilizatoare asupra democrației, cât și prin prisma impactului ei asupra vieții oamenilor de rând.

David Barsamian, cunoscut realizator radio și fondator al canalului Alternative Radio din America, a criticat în numeroase rânduri elitele politice americane, corporațiile și mass-media dominate, în mare parte, de valori neoliberale și imperialiste. Împărtășind multe dintre ideile lui Chomsky, de la critica societăților capitaliste până la convingerea că reconfigurarea societății globale pe temeiuri progresiste și democratice este o necesitate, Barsamian și-a dedicat mulți ani din carieră întâlnirilor mediatice cu profesorul american. Mărturie a acestui fapt stau editările numeroaselor interviuri cu el, primele datând chiar din 1992. Până în 2017, Barsamian a reușit să publice paisprezece cărți, care reprezintă transcrieri redactate și adaptate ale interviurilor luate lui Chomsky în ultimii treizeci de ani. Arthur Naiman este, de asemenea, un publicist prolific, de altfel creatorul colecției editoriale *Real Story Series* tipărite de Odonian Press, care a publicat numeroase eseuri politice de orientare progresistă. Numele lui Noam Chomsky este legat de foarte multe succese editoriale ale acestei colecții.

Dacă cei doi reputați jurnaliști americani sunt aproape necunoscuți publicului român, Chomsky îi este cunoscut în primul rând prin traducerile în limba română ale unor cărți precum *Ambiții imperiale*, *Cine conduce lumea?*, *Intervenții*, *Noi creăm viitorul*, *Requiem pentru visul american* sau *State eșuate*. Toate aceste titluri, alături de numeroase altele care nu au fost încă traduse în limba română, au reprezentat veritabile succese editoriale, cu tiraje de sute de mii de exemplare vândute în întreaga lume. Totuși, notorietatea lui Chomsky nu se datorează doar criticilor sale acide și acerbe la adresa administrațiilor americane sau a politicilor inechitabile implementate de acestea, ci și unor rețele editoriale americane – în care Barsamian și Naiman sunt nume de referință – și care au popularizat ideile sale dincolo de mediul elitist și academic în care au apărut inițial.

Volumul prezent reeditează patru cărți, dintre care primele trei – *Ce vrea, de fapt, Unchiul Sam?, Cei puțini și prosperi, cei mulți și chinuiți de griji, Secrete, minciuni și democrație* – au apărut, inițial, în 1994; cea de-a patra carte, *Binele comun*, a apărut câțiva ani mai târziu, în 1998. Ținând seama

de aceste date cronologice, este limpede că subiectele abordate în ele oglindesc, în bună măsură, agenda externă fierbinte a Statelor Unite și a lumii occidentale, în genere, în perioada care a urmat încheierii Războiului Rece, incluzând subiecte precum genocidul bosniac, globalizarea pieței libere și apogeul dominației corporatiste. Deși volumul este destinat publicului larg, nefiind însoțit de un aparat critic sofisticat, pentru a nu îngreuna lectura, este limpede încă de la primele pagini că în spatele afirmațiilor, explicațiilor și analizelor lui Chomsky se află o bogată și sistematică documentare și o excelentă cunoaștere a istoriei ultimului veac. Tezele și argumentele formulate de el, deseori însoțite de referințe istorice bogate, sunt expresia unei viziuni unitare extrem de critice asupra acestei perioade istorice și asupra problemelor fundamentale cu care se confruntă societatea contemporană.

Istoria recentă are, fără îndoială, o importanță crucială pentru înțelegerea lumii în care trăim și a raporturilor de putere care o guvernează. De obicei, ea este însă mai greu accesibilă și mai obscură decât istoria secolelor sau mileniilor de mult trecute, care poate fi privită cu detașare, în chip obiectiv și dincolo de orice parti-pris. Poate de aceea, văzută prin ochii lui Chomsky, istoria recentă ar putea părea de nerecunoscut pentru o mare parte a publicului român, sufocat de cele mai multe ori cu imagini idealizate – dacă nu chiar de-a dreptul idilice – ale democrației americane și ale politicilor ei de „democratizare" a țărilor din Lumea a Treia, deseori invadate sub pretextul eliberării locuitorilor ei. Imaginea SUA de „Imperiu al Binelui" a început să se fisureze abia de curând, odată cu războiul ilegal din Irak, declanșat în 2003, la care o serie de state membre NATO, printre care și Franța, au refuzat să participe. În volumul de față, însă, întreaga retorică ce aproape glorifică influențele SUA și rolul NATO în societatea globalizată de astăzi este analizată și deconstruită bucată cu bucată de către Chomsky, până când din ea nu mai rămân decât o mână de sloganuri sterpe, în stridentă contradicție cu faptele: în urma intervențiilor americane, soldate deseori cu zeci sau sute de mii de morți, societățile intră în colaps, iar așa-zisa lor democratizare se consumă sub forma aducerii la putere a unei dictaturi militare sau a unui regim politic de extremă dreaptă care girează interesele economice ale corporațiilor americane. Exemplele pot fi găsite din abundență în carte. Pentru Chomsky, intervențiile militare „eliberatoare" ale SUA din Nicaragua până în Irak și din Panama până în Vietnam, precum și sprijinirea dictaturilor-marionetă din Orientul Mijlociu și America Latină au constituit tot atâtea abuzuri severe ale administrațiilor de la Casa Albă, care au presupus deseori încălcări grave și sistematice ale drepturilor omului sau crime de război – pe care, în câteva rânduri, Chomsky nu se sfiește să le descrie în detaliu. E limpede astfel că toate aceste intervenții militare sau prin intermediul CIA au îndepărtat din ce în ce mai mult Statele Unite de „calea democrației", ceea ce reprezintă o gravă problemă nu doar pentru poporul american, ci și pentru întreaga lume.

Lumea pe care ne-o înfățișează Chomsky făcând apel la o întreagă serie de documente istorice, unele desecretizate abia la începutul anilor '90, este una în măsură să îl șocheze nu doar pe cititorul român, ci și pe cel de pretutindeni; este o lume față de care primul gest este acela de respingere, iar cel de al doilea – de revoltă. Chomsky nu menajează însă deloc sensibilitățile cititorilor săi, și face asta în mod aproape programatic. Tocmai de aceea, detaliile înfiorătoare asupra cărora se oprește, citând deseori reportaje sau mărturii despre atrocitățile – unele dintre ele desprinse parcă din filmele americane – comise de varii grupări militare sau paramilitare sprijinite sau controlate de SUA, au un rol educativ, dincolo de caracterul lor senzațional. Sigur că sunt lucruri despre care am prefera să nu vorbim sau să nu știm, dar trecerea lor sub tăcere nu este doar o ofensă la adresa celor care au avut de suferit de pe urma lor, ci și o modalitate de a îngădui

barbariei să își facă loc, încetul cu încetul, în sânul societății și al comunității noastre, de a o accepta ca pe un rău pe cât de intolerabil moral, pe atât de necesar politic și de a-i permite astfel să submineze, cu o forță îndoită, coeziunea socială și relațiile internaționale.

Dacă vrem să știm „cum merge lumea", adică să discernem ce se întâmplă în spatele ușilor închise, ceea ce trebuie să facem nu este să ne acoperim ochii, ci să ne îndreptăm atenția, pentru început, către deciziile militare, politice și economice luate în ultimele decenii de guvernele Statelor Unite ale Americii. Chiar dacă multe dintre ele sunt frumos îmbrăcate și justificate cu măiestrie în presa centrală drept măsuri de apărare a drepturilor omului sau de protejare a democrației, multe dintre acțiunile militare întreprinse de SUA în America de Sud și peste tot în lume au fost, de fapt, tot atâtea acte de agresiune. Adevărata lor miză, cea mereu trecută sub tăcere, n-a fost alta decât aceea de a securiza interesele economice ale marilor corporații americane, indiferent de costurile sociale și umane. Chomsky reușește să demonstreze într-un mod extrem de convingător că situația precară în care se află sute de milioane de oameni din cele mai diverse zone ale globului, din Europa de Sud-Est până în Bangladesh și din Congo până în Venezuela, este cauzată în cea mai mare parte de complicitatea criminală dintre administrațiile Statelor Unite ale ultimelor decenii și mediul corporatist transnațional care a crescut și a înflorit la umbra celor dintâi. Și nu doar a crescut și a înflorit, ci a ajuns să acapareze politicul, să-l manipuleze și, în unele cazuri, să și-l subordoneze de-a dreptul, transformând democrația într-un paravan sau într-o șaradă. Faptul că, în prezent, această complicitate a devenit un monopol politic al mediului de afaceri de tip Wall Street și, în cele din urmă, al capitalismului *per se* este demonstrat de Chomsky cu minuție, iar evenimentele din ultimele două decenii nu au făcut decât să confirme acest lucru. Dereglementarea pieței financiar-bancare, prin abolirea Legii Glass-Steagall în timpul administrației Clinton, făcută exclusiv în interesul marilor conglomerate bancare – care a jucat un rol hotărâtor în declanșarea crizei financiare din 2007–2008 –, este numai unul dintre nenumăratele exemple care ar putea fi aduse în sprijinul acestei teze.

Datorită poziției sale extrem de critice la adresa politicii americane și a administrațiilor care s-au aflat la conducerea SUA, Chomsky este relativ nefrecventabil în cercurile academice din SUA, iar textele sale nu apar aproape niciodată în publicațiile consacrate la nivel național sau local. Puținele sale apariții în paginile unor ziare de circulație națională datează din anii '70 sau '80. Aparițiile lui la televizor sau la radio sunt, de asemenea, foarte rare. Tocmai de aceea, în mass-media occidentală, Noam Chomsky este deseori prezentat drept disident, apelativ care ar putea părea destul de bizar publicului român. Cel puțin în contextul istorico-politic din Europa Central-Estică, disidența a fost aproape întotdeauna definită în raport cu leviatanul totalitar, în vreme ce SUA sunt percepute ca o societate care funcționează potrivit celor mai înalte standarde democratice, nu una în care disidența ar fi posibilă sau chiar necesară. În fața încălcării drepturilor fundamentale, a controlului, terorii și abuzului ca politică oficială de stat, disidența politică a reprezentat opoziția publică, deschisă și asumată critic a aparatului represiv. Adesea, prețul plătit de disidenți precum Václav Havel, Adam Michnik, Andrei Sakharov, Aleksandr Soljenițîn, Liu Xiaobo, Jamal Khashoggi și alții a însemnat arest la domiciliu, anchete, pierderea locului de muncă, privarea de libertate, persecutarea familiei și a cunoscuților, confiscarea mașinilor de scris și, uneori, chiar asasinarea. Disidența politică este, așadar, sora bună a nesupunerii civice, adică a încălcării cu bună știință a legilor injuste și arbitrare ale unui stat abuziv, în numele unui ideal de dreptate și echitate. Experiența totalitară și autoritară a ultimelor decenii ne-a arătat că reducerea la tăcere a oponenților politici a fost deseori reacția oficială a regimului și că disidența nu se

traduce doar în termenii criticii puterii de stat, ci și în forța represiunii acesteia.

Se ridică, atunci, întrebarea dacă și în ce măsură se poate vorbi despre disidență în cazul profesorului american. E totuși limpede că Noam Chomsky nu a fost persecutat pentru ideile sale în maniera în care au fost disidenții politici din statele totalitare. El a avut de tânăr o carieră universitară de succes ca profesor la prestigiosul MIT (Massachusetts Institute of Technology), a devenit rapid o importantă personalitate în lumea academică americană și o autoritate în domeniu. Reacțiile sale publice prompte la diverse evenimente cu caracter socio-economic și politic din actualitatea americană și nu numai, începând cu anii '60, l-au transformat într-un analist cu autoritate recunoscută și un important formator de opinie. Ceea ce îl face disident, în accepțiunea occidentală, este capacitatea sa de a se opune într-un mod deschis și vehement politicilor pe care le consideră nedrepte și uneori chiar ilegale, de a avea poziții critice față de sau de a manifesta, sub diferite forme, față de acțiunile condamnabile ale statului. În același timp, vocea și revolta sa se izbesc de indiferența autorităților politice, care își duc mai departe, nestingherite, politicile arbitrare și abuzive.

Desigur, oricine ar putea spune – și pe bună dreptate – că o diferență esențială între un regim totalitar și unul democratic, chiar așa plin de carențe și abuzuri grave cum este cel american, este libertatea (de expresie, de conștiință, de asociere etc.). Cu alte cuvinte, într-o democrație, Chomsky este liber să spună ceea ce îl nemulțumește, este liber să semnaleze derapaje grave ale democrației și încălcări ale drepturilor omului fără a fi pedepsit, consemnat la domiciliu sau destituit; într-o dictatură, pe de altă parte, acest tip de libertate rămâne un lux care nu le este permis decât celor aflați în fruntea partidului unic și a țării. Întrebarea care ar trebui formulată aici, din punctul nostru de vedere, nu ar trebui să fie „cât de liber este un om să spună ceea ce gândește?", ci mai curând „ce impact are manifestarea libertății?". Altfel spus, la ce este bună libertatea dacă, în numele ei, cetățenii nu pot schimba deciziile nedrepte, ilegitime, abuzive ale autorităților politice? La ce bun să spui ce gândești dacă nu poți schimba realitatea în care trăiești, dacă vocea ta rămâne fără ecou? Dacă libertatea de expresie sau de opinie se consumă exclusiv sub forma unei cacofonii generalizate, la care fiecare participă doar pentru a spori și propaga vertijul disonanței, dacă ea este pretextul pentru a vorbi despre „fapte alternative" și de a invoca adevăruri cu aplicație exclusiv individuală, atunci această libertate este un fruct otrăvit, fiind golită de orice miză și de orice sens. Atunci când nu ia forma dialogului și a dezbaterii raționale, în care fiecare voce e ascultată în funcție de argumentele pe care le aduce, atunci când divorțează de principiile și normele etice și politice ale societății, libertatea se transformă în opusul ei. Dintr-un vehicul al democrației se transformă într-unul al iliberalismului, iar argumentele și dezbaterile sunt înlocuite de sloganuri și propagandă.

În faimosul său eseu „The Responsibility of Intellectuals", publicat în februarie 1967 în *The New Yorker*, Chomsky afirma că „intelectualii se află în poziția de a demasca minciunile guvernelor, de a analiza acțiunile întreprinse de ele în raport cu cauzele, motivele și intențiile lor adesea ascunse sau numai pe jumătate revelate. În lumea occidentală cel puțin, ei au acea putere care derivă din libertatea politică, accesul la informații și libertatea de expresie. Pentru o minoritate privilegiată, democrațiile occidentale asigură timpul necesar, facilitățile și pregătirea pentru a căuta adevărul care zace ascuns în spatele vălului de distorsiune și deformare, de ideologie și interes de clasă prin care evenimentele istoriei actuale ne sunt prezentate".

Acest fragment este relevant, pentru că exprimă nu doar misiunea intelectualului angajat, sensibil

la realitatea socială și politică din jurul său, ci și importanța existenței unei receptivități a mediului la reacțiile acestuia. Dacă actorii politici și societatea în ansamblu nu reacționează la discursul și acțiunile intelectualilor – sau o fac doar pentru a încerca să îi discrediteze –, atunci garantarea libertății de opinie devine o pură și sterilă formalitate. Relevant nu este doar să fii liber, ci mai ales ca manifestarea libertății să producă efecte. Altfel, libertatea este doar o ficțiune. Degeaba o lucrătoare are libertatea de a organiza un protest sau de a face parte dintr-un sindicat dacă acestea nu au niciun efect în îmbunătățirea condițiilor de muncă. Degeaba avem drept de vot și alegeri libere dacă politicienii nu sunt răspunzători în fața cetățenilor pentru acțiunile lor nepopulare, care servesc deseori interesele unei minorități privilegiate, în dauna majorității pe care sunt datori, prin mandatul primit, să o reprezinte. Degeaba un intelectual ca Chomsky demască jocuri de putere, complicități geo-strategice și interese economico-financiare oneroase dacă realitatea tenebroasă nu se schimbă cu nimic.

Teza că democrațiile liberale de azi nu fac decât să servească iluzia libertății devine, în ultima vreme, din ce în ce mai plauzibilă. Această constatare este cu atât mai evidentă în contextul apariției noilor tehnologii informatice, a mijloacelor de comunicare și informare în masă. Fiecare individ are acum posibilitatea de a-și face auzită vocea, iar vocea fiecăruia are potențialul de a cântări la fel de mult ca a celorlalți. Îmbunătățește oare această situație calitatea democrației? Sunt oare politicienii mai responsabili și mai atenți la cererile venite dinspre societatea civilă și reprezentanții săi? Realitatea este că această multiplicare uluitoare a mijloacelor de comunicare prin intermediul rețelelor de socializare a avut aproape un efect de castrare asupra adevărului. În noianul de informații, multe neverificate, unele tendențioase sau trunchiate, altele intenționat false, criticile îndreptățite sau pozițiile bine argumentate nu pot fi distinse din cacofonia asurzitoare menționată anterior. Mass-media epocii noastre, transformată radical de noile modalități de comunicare, pare să funcționeze mai curând ca o centrifugă în care adevărul și falsul sunt amestecate, răstălmăcite sau deformate până la indistincție; până în punctul în care diferența însăși dintre adevăr și fals devine imposibil de făcut, irelevantă, singurul lucru care mai contează fiind o încleștare între discursuri alternative, deseori exclusiv umorale, ce alcătuiesc lagărul retoric căruia îi suntem prizonieri toți și în care ne complăcem, deseori, din comoditate, din teamă sau pur și simplu din lipsa unei alternative la o lume care pare din ce în ce mai asemănătoare unei distopii.

În fața acestei imense provocări, Chomsky nu-și pierde nicio clipă speranța, nu se lasă descurajat și nu invită niciun moment la capitulare; ba dimpotrivă. Cărțile sale, precum și conferințele sau scrierile sale în genere, nu sunt, în esență, altceva decât un strigăt de mobilizare și o chemare la acțiune. Una dintre cele mai importate lecții pe care le învățăm din lectura acestor cărți de interviuri este aceea că avem obligația morală să fim indignați, să nu ne lăsăm castrați politic de ideologiile dominante de astăzi, ci să ne mobilizăm, să construim grupuri sau comunități puternice și solidare, să ne organizăm pentru ca vocea noastră să se facă nu doar auzită, ci și ascultată. Căci puterea (politică), spre deosebire de forța de coerciție a statului, nu se manifestă decât atunci când un grup de cetățeni își asumă un obiectiv politic comun și îl urmărește în mod consecvent. Numai așa participarea la scrutinele electorale are o însemnătate, iar votul dat – o greutate. În lipsa exercitării unei presiuni sociale constante, jocul electoral se golește de sens sau, mai grav, devine o formă de legitimare a unei șarade care se pretinde a fi democrație.

În condițiile în care discursul apocaliptic, grav și tenebros este din ce în ce mai prezent și mai vocal (de la publicistică până la filmografie), optimismul lui Chomsky te determină să nu renunți la

lupta împotriva nedreptății și a abuzurilor. De aceea, cărțile sale sunt un apel la indignare și acțiune, iar astfel de apeluri sunt cruciale pentru societatea românească de astăzi, în care valorile solidarității și coeziunii sociale sunt aproape absente.

Diana Mărgărit și Paul Gabriel Sandu

Note:

1 Legalitatea războiului din Irak nu mai este de mult o chestiune care să poată fi dezbătută. Celebrul „Raport Chilcot", care este rodul unei vaste investigații conduse în Regatul Unit al Marii Britanii între 2009 și 2011, a ajuns la concluzia că lipsește orice justificare temeinică a invaziei Irakului și că SUA și Marea Britanie au subminat autoritatea ONU. (*N. trad.*)

Despre autor

Noam Chomsky este de multă vreme cel mai citat autor în viață. Pe lista celor mai citați autori din toate timpurile, el se află pe poziția a opta (după Marx, Lenin, Shakespeare, Aristotel, Biblia, Platon și Freud). Privit ca o celebritate în străinătate, Chomsky este de departe cel mai important critic al realităților sociale din lume, deși ideile sale politice sunt marginalizate în Statele Unite. Echivalentul modern al unui profet al Vechiului Testament, el este cu adevărat un profet fără nume în propria țară.

The New York Times admite, ce-i drept fără prea mare tragere de inimă, că Chomsky este „în mod indiscutabil cel mai important intelectual în viață", dar o face în contextul în care consideră viziunea sa politică deplorabilă. În alte țări, Chomsky este o stea mediatică ce umple până la refuz sălile în care conferențiază, însă aparițiile sale televizate în SUA sunt extrem de rare. Paleta diversă de opinii acceptabile, care pot fi prezentate publicului american, nu-l include în niciun caz.

Cu toate acestea, precizia intuițiilor și analizelor sale este uimitoare. Într-una dintre cărțile sale – devenite, între timp, clasice – cuprinse în acest volum, publicată inițial în 1994, el avertiza că „în 1970, aproximativ 90% din capitalul internațional a fost folosit pentru comerț și investiții pe termen lung – în lucruri mai mult sau mai puțin productive – și 10% pentru speculație. Până în 1990, acest raport s-a inversat".

Știm foarte bine ce a urmat; probabil că speculația a ajuns la 99,9% înainte ca întregul sistem să se prăbușească. Suntem nevoiți să plătim acum pentru că nu l-am ascultat atunci (chiar dacă noi n-am avut, de fapt, niciun cuvânt de spus în această chestiune).

Iată ce spunea el în anii '90 despre împrumuturile acordate unor țări din Lumea a Treia, cu mult înainte ca națiunile occidentale și creditorii internaționali, cum ar fi Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional, să înceapă să ofere astfel de împrumuturi:

„Așa cum s-a întâmplat aproape pretutindeni în țările din Lumea a Treia, generalii brazilieni, acoliții lor și cei foarte bogați au împrumutat mari sume de bani și au trimis o mare parte din ele în străinătate. Această datorie care trebuie plătită funcționează ca o cămașă de forță care împiedică Brazilia să ia măsurile necesare pentru a-și rezolva problemele. Nevoia de a plăti acest împrumut este cea care limitează cheltuielile din domeniul social și dezvoltarea echitabilă și durabilă.

Dar dacă împrumut bani și îi depun într-o bancă elvețiană, pentru ca apoi să nu-mi mai pot plăti creditorii, este problema ta sau a mea? Nici oamenii care trăiesc în mahalale și nici muncitorii fără pământ nu au împrumutat banii. În opinia mea, această datorie nu este în niciun caz a celor 90% din populația Braziliei. Lăsați oamenii care au împrumutat banii să-i plătească înapoi."

Din fericire, Brazilia a avansat destul de mult de la starea deplorabilă în care se afla atunci – mulțumită, în bună parte, și eforturilor făcute de Chomsky în numele său.

Avram Noam Chomsky s-a născut la 7 decembrie 1928 în Philadelphia. Tatăl său, William, era un

renumit cărturar evreu, iar în jurul vârstei de 20 de ani, Noam a petrecut mai mult timp într-un kibbutz. Tată a trei copii, Chomsky și-a pierdut soția, Carol, în 2008, după aproape 60 de ani de căsătorie. Din 1955 a predat filozofie și lingvistică – revoluționând acest domeniu prin contribuțiile sale – la MIT, unde a devenit profesor titular de la vârsta de 32 de ani. În afara teoriilor sale lingvistice care au determinat o schimbare de paradigmă în acest domeniu, a scris multe cărți despre probleme politice și a primit numeroase premii (inclusiv treizeci și șapte de titluri academice onorifice). Un activist de cursă lungă, cu un program de cursuri neobosit, Chomsky este la fel de activ cât trei oameni la un loc, dar simte că nu face niciodată suficient. Este un orator electrizant, lucru care se datorează exclusiv subiectelor abordate, căci alege să vorbească într-un stil nepretențios și direct, evitând în mod voit volutele retorice. Extrem de abil în dezbatere, dar cald și amabil în conversație, Chomsky este persoana cu cele mai înalte standarde morale și intelectuale pe care am cunoscut-o.

Îmi doresc foarte mult să ajungă la 100 de ani. Ar trebui să vă doriți și voi același lucru. Lumea va fi un loc mai gol, mai pustiu și mai puțin drept fără el.

Arthur Naiman

Nota editorului

Alcătuită din discursuri și interviuri redactate sistematic, această carte oferă, cu fiecare idee surprinzătoare, cu fiecare intuiție profundă, ceva ce nu este ușor de găsit: Chomsky în stare pură, în proză clară, accesibilă, ușor de citit.

Ideea de a alcătui acest volum mi-a venit atunci când am auzit o conferință ținută de Chomsky la postul de radio KPFA din Berkeley. Am fost realmente surprins de cât de clare și ușor de înțeles mi s-au părut ideile sale atunci când le-am auzit expuse într-o prelegere, așa că i-am trimis o scrisoare în care îi propuneam să alcătuiesc o carte de buzunar, scrisă într-un stil colocvial, din conferințele sale.

El a fost de acord și m-a pus în legătură cu David Barsamian, care i-a înregistrat discursurile și i-a luat o serie de interviuri încă din 1986. (David Barsamian se ocupă și astăzi de acest lucru.)[2]

Lucrând pe transcrierile a șapte discuții și interviuri pe care David mi le-a pus la dispoziție, am petrecut câteva luni grupând diversele teme de discuție abordate de Chomsky în cadrul conferințelor și interviurilor sale. Apoi am ales formulările pe care le-am considerat cele mai nimerite, am eliminat repetițiile inevitabile atunci când aceleași subiecte sunt repuse în discuție în repetate rânduri, am pus totul laolaltă în așa fel încât textul rezultat să aibă coerență și i-am trimis lui Chomsky documentul pentru corecțiile finale. El a adus textului compilat de mine o serie de completări, care au elaborat și clarificat ideile expuse acolo.

Urmând această metodă, am produs patru cărți: *Ce vrea, de fapt, Unchiul Sam?*, *Cei puțini și prosperi, cei mulți și chinuiți de griji*, *Secrete, minciuni și democrație*, *Binele comun*. S-a dovedit că era o cerere foarte mare, în rândul cititorilor, pentru această formulă inedită și pentru stilul colocvial în care erau prezentate ideile lui Chomsky, căci cele patru lucrări s-au vândut în 593 000 de exemplare.

La începutul colaborării noastre în trei, nu prea știam care este cea mai bună formulă de a publica acest material, astfel că în prima carte am eliminat cu totul întrebările puse de David. Cu toate acestea însă, întrebările sale sunt cuprinse în celelalte trei cărți, unde apar alături de o serie de întrebări venite de la ascultători (fiind scrise cursiv).

Cele patru cărți publicate, inițial, individual, pot fi regăsite aici în ordinea în care au apărut, fiecare cu propria pagină de titlu și cu propriul cuprins. Indicele a fost însă conceput special pentru acest volum și acoperă toate textele cuprinse în el. (Iar când spun *totul*, nu sunt vorbe goale și nici o scuză pentru indicele incomplet de care aveți parte în majoritatea cazurilor.) Am încercat să definesc conceptele și să lămuresc identitatea persoanelor care v-ar putea fi nefamiliare prin explicații succinte, atunci când sunt menționate pentru prima oară. Aceste explicații apar între paranteze drepte. Dacă dați peste un termen sau nume pe care nu îl recunoașteți, căutați-l în indice; este foarte posibil să-l găsiți acolo.

Unele dintre cărțile originale conțineau material suplimentar: note, titlurile altor cărți ale lui

Chomsky, listele de organizații care merită sprijin și așa mai departe. Dacă ideile lui Chomsky au rămas încă de actualitate, aceste secțiuni ale cărților sunt cel mai probabil perimate, așa că nu au fost incluse în acest volum.

Deși discuțiile și interviurile cuprinse în lucrarea de față au avut loc în anii '90 (unele chiar la sfârșitul anilor '80), cred că vă veți convinge destul de repede că perspectiva lui Chomsky asupra situației actuale este mult mai edificatoare decât aproape tot ce puteți auzi la televizor sau citi în presa scrisă de astăzi. Analizele sale sunt atât de temeinice și de strălucite, încât par să devină din ce în ce mai actuale – și mai uimitoare – odată cu trecerea timpului. Citiți câteva pagini și spuneți-mi dacă nu e așa.

Arthur Naiman

Note:

2 Alternative Radio – postul de radio condus de Barsamian – este retransmis de 150 de stații radio la nivel mondial. Alternative Radio oferă mp3-uri care pot fi descărcate, CD-uri și înregistrări a sute de interviuri și conferințe susținute de Noam Chomsky și de mulți alți intelectuali progresiști.

- web: http://www.alternativeradio.org
- e-mail: info@alternativeradio.org
- telefon: 800 444 1977 • fax: 303 245 8292
- adresă: P.O. Box 551, Boulder CO 80306 USA

CE VREA, DE FAPT, UNCHIUL SAM?[3]

Note:

3 *What Uncle Sam Really Wants*, lucrare publicată inițial în 1992, retipărită de 15 ori în SUA și publicată în alte 11 țări. A fost tipărită, în total, în 244 000 de exemplare.

Obiectivele principale ale politicii externe americane

Protecția propriului teritoriu

Relațiile dintre Statele Unite și alte țări datează, evident, de la începuturile istoriei americane, dar cel de Al Doilea Război Mondial a fost un moment de cumpănă în politica internațională, așa că merită să începem de acolo.

În timp ce majoritatea rivalilor noștri industriali erau fie grav afectați, fie complet distruși de război, Statele Unite au beneficiat enorm de acest conflict. Teritoriul nostru național nu a fost niciodată sub asediu, iar industria americană și-a triplat producția.

Chiar și înainte de război, SUA au fost de departe cea mai industrializată națiune din lume – așa cum au fost de la începutul secolului trecut. La sfârșitul războiului însă, aveam realmente 50% din întreaga avuție a lumii și controlam pe deplin atât Pacificul, cât și Atlanticul. Niciodată în istorie nu s-a întâmplat ca o singură mare putere să aibă un control atât de mare asupra lumii.

Oamenii care aveau o influență determinantă asupra politicii americane erau foarte conștienți că Statele Unite vor ieși din cel de Al Doilea Război Mondial ca prima putere globală din istorie, astfel că au făcut planuri minuțioase încă din timpul războiului, și mai ales după încheierea lui, pentru a modela lumea postbelică în funcție de propriile interese. De vreme ce societatea americană *este* o societate deschisă, putem decela planurile lor, care au fost, de altfel, expuse într-un mod fățiș.

Strategii americani – de la cei din Departamentul de Stat la cei din Consiliul pentru Relații Externe (un canal extrem de important prin care liderii din lumea afacerilor influențează politica externă) – au fost de acord că Statele Unite trebuie să își mențină poziția dominantă. Dar au existat o serie de opinii despre cum ar trebui făcut acest lucru.

Au existat poziții radicale susținute de adepții unei politici de mână forte, cum este cea prezentată în Memorandumul Consiliului de Securitate cu numărul 68 (1950). În acest document a fost elaborat punctul de vedere al secretarului de Stat, Dean Acheson, redactat de Paul Nitze (care este încă în viață, și a fost unul dintre negociatorii acordului[4] privind armele nucleare încheiat în timpul lui Reagan). Prin acest document se cerea elaborarea unei strategii de „roll-back"[5] în privința Uniunii Sovietice, care „să conducă la prăbușirea URSS" și să permită negocierea unei înțelegeri avantajoase pentru noi „cu Uniunea Sovietică (un stat sau un număr de stare succesoare ale acesteia)".

Politicile recomandate de acest memorandum ar fi necesitat, spuneau autorii, „sacrificii și disciplină" în Statele Unite – cu alte cuvinte, cheltuieli militare imense și tăieri bugetare în domeniul serviciilor sociale. Ar fi fost, de asemenea, necesară, depășirea „excesului de toleranță", care permitea existența prea multor dezacorduri în sânul societății americane.

De fapt, aceste politici începeau deja să fie implementate. În 1949, spionajul american din Europa de Est fusese pus sub controlul unei rețele conduse de Reinhard Gehlen, care se aflase la conducerea serviciului militar de informații al naziștilor pe Frontul de Est. Această rețea, care avea ramificații până în America Latină, era o parte a alianței dintre SUA și naziștii germani, în care și-au găsit foarte repede locul mulți dintre cei mai răi criminali de război.

Operațiunile desfășurate în cadrul acestei rețele includeau alcătuirea unei „armate secrete" americano-naziste, care avea scopul de a susține grupările militare înființate de Hitler care mai activau încă în interiorul Uniunii Sovietice și Europei de Est în prima parte a anilor '50. (Acest lucru este cunoscut în SUA, însă este considerat lipsit de importanță – deși lucrurile ar sta cu totul altfel dacă situația s-ar inversa și dacă am descoperi, să zicem, că Uniunea Sovietică ar fi susținut grupări militare înființate de Hitler, care ar fi operat în Munții Stâncoși.)

Extrema liberală

Această politică de mână forte expusă în Memorandumul Consiliului de Securitate cu numărul 68 nu a rămas în niciun caz la stadiul unei discuții teoretice, ci a început să fie realmente implementată în mai multe privințe. Să ne îndreptăm însă acum atenția asupra celeilalte extreme, cea liberală. Reprezentantul cel mai important al acestei direcții a fost, fără îndoială, George Kennan, care s-a aflat la conducerea Departamentului de Stat până în 1950, când a fost înlocuit de Nitze – departamentul lui Kennan a fost, de altfel, responsabil pentru crearea rețelei lui Gehlen despre care am vorbit anterior.

Kennan a fost unul dintre cei mai inteligenți și lucizi strategi americani și o figură majoră în modelarea lumii postbelice. Scrierile lui sunt o ilustrare extrem de interesantă a poziției liberale. Un document asupra căruia merită să aruncăm o privire pentru a înțelege cum merg lucrurile în SUA este Studiul de Strategie Politică 23, redactat de Kennan pentru biroul de planificare al Departamentului de Stat în 1948. Iată câteva dintre ideile lui principale:

> *Avem aproximativ 50% din averea lumii, dar numai 6,3% din populația sa… În această situație, nu putem să nu devenim ținta invidiei și resentimentelor. Adevărata noastră sarcină în perioada următoare este aceea de a concepe un model de relații care să ne permită să menținem acest decalaj… Pentru a face acest lucru, va trebui să renunțăm la orice sentimentalism și să încetăm să mai visăm cu ochii deschiși. Atenția noastră va trebui să se concentreze mereu asupra obiectivelor noastre naționale imediate… Trebuie să încetăm să vorbim despre obiective vagi și… nerealiste, cum ar fi drepturile omului, îmbunătățirea standardelor de viață și democratizare. Nu este deloc departe ziua când va trebui să vorbim direct în termeni de putere. Cu cât vom fi mai puțin împovărați atunci de sloganuri idealiste, cu atât mai bine.*

Documentul redactat de Kennan a fost, desigur, top-secret. Pentru a liniști publicul, a trebuit să fie trâmbițate „sloganurile idealiste" (așa cum se mai face încă în mod constant), dar aici strategii vorbeau unul cu celălalt.

Într-un briefing al ambasadorilor Statelor Unite din țările latinoamericane, din 1950, Kennan observa, într-o notă similară, că preocuparea majoră a politicii externe a SUA trebuie să fie „protecția materialelor noastre [adică ale Americii Latine] prime". Trebuia, prin urmare, luptat împotriva unei erezii periculoase care, potrivit rapoartelor serviciilor de informații americane, se răspândea prin America Latină: „Ideea că guvernul are o responsabilitate directă pentru bunăstarea poporului."

Strategii americani numeau această idee *comunism*, indiferent de viziunile politice ale celor care susțineau această „erezie". Chiar dacă era vorba despre grupuri sprijinite de biserică, grupuri care promovau ideea ajutorului reciproc, ele erau considerate automat comuniste.

Acest lucru este dovedit și de declarațiile publice din acea vreme. De exemplu, un grup de studiu la nivel înalt din 1955 a declarat că amenințarea cea mai mare a puterilor comuniste (termen prin care erau vizate, de această dată, țările care puseseră comunismul în practică) este refuzul lor de a-și îndeplini rolul de tributar – adică acela de a „susține economiile industriale ale Vestului".

În documentul menționat anterior, Kennan discută chiar și mijloacele pe care trebuie să le folosim împotriva adversarilor noștri care cad pradă acestei erezii:

> *Răspunsul final ar putea fi unul neplăcut, dar… nu ar trebui să ezităm să susținem măsuri de represiune ale guvernelor locale. Acest lucru nu este reprobabil, de vreme ce comuniștii sunt, în esență, trădători… Este mai bine să ai un regim autoritar la putere decât un guvern liberal, dacă acesta este indulgent, tolerant și infiltrat de comuniști.*

Politicile de acest fel n-au început cu liberaliști postbelici de felul lui Kennan. Așa cum sublinia unul dintre secretarii de Stat ai lui Woodrow Wilson treizeci de ani mai devreme, sensul concret al Doctrinei Monroe[6] este acela că „Statele Unite își urmăresc propriile interese. Integritatea celorlalte națiuni de pe cele două continente americane nu este un scop în sine". Wilson, marele apostol al autodeterminării, a fost de acord că argumentul este imbatabil, deși ar fi o dovadă de „lipsă de tact politic" să fie prezentat public.

De altfel, Wilson chiar a acționat în virtutea acestui principiu, printre altele, atunci când a invadat Haiti și Republica Dominicană, țări în care soldații americani au ucis și distrus totul, au demolat sistemul politic și au predat apoi controlul corporațiilor americane, pregătind terenul pentru dictaturile corupte și brutale care au urmat.

Așa-numita „Zonă Extinsă"

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, grupuri de lucru ale Departamentului de Stat și ale Consiliului pentru Relații Externe au pus la cale un plan de reconfigurare a lumii postbelice, formulând pentru prima oară conceptul de „Zonă Extinsă", care ar fi urmat să fie subordonată nevoilor economiei americane.

Zona Extinsă urma să includă emisfera vestică, Europa de Vest, Orientul Îndepărtat, fostul Imperiu Britanic (aflat oricum în disoluție), resursele energetice imense ale Orientului Mijlociu (care treceau acum sub controlul nostru, fiind smulse din mâinile rivalilor noștri francezi și englezi), restul Lumii a Treia și, pe cât posibil, întreaga planetă. Aceste planuri au fost implementate în măsura posibilităților de care au dispus SUA după încheierea războiului.

Fiecare parte a noii ordini mondiale a primit un rol bine determinat. Țările industriale urmau să fie ghidate de „marile ateliere" – Germania și Japonia – care și-au demonstrat măiestria în timpul războiului și acum ar fi urmat să lucreze sub atenta supraveghere a SUA.

Lumea a Treia trebuia „să își îndeplinească funcția majoră de sursă a materiilor prime și de piață de desfacere" pentru societățile capitaliste industriale, cum arăta o notă a Departamentului de Stat din 1949. Ea avea să fie „exploatată" (pentru a folosi termenul lui Kennan) în vederea reconstrucției Europei și Japoniei. (Referințele din documentul menționat sunt în special la Asia

de Sud-Est și Africa, dar ele au un caracter general.)

Kennan a sugerat chiar că Europa ar putea fi revigorată psihologic de ideea „exploatării" Africii. Bineînțeles, nimeni n-a sugerat că Africa ar trebui să exploateze Europa pentru propria reconstrucție, și poate, de asemenea, pentru îmbunătățirea stării sale de spirit. Atari documente declasificate sunt citite doar de cercetătorii din mediul academic, care aparent nu găsesc nimic ciudat sau jignitor în toate acestea.

Războiul din Vietnam a fost rezultatul încercării SUA de a se asigura că țara își va îndeplini rolul de tributar. Naționaliștii vietnamezi nu au vrut să accepte acest lucru, așa că a trebuit să fie anihilați. Nu forța lor militară era în sine o amenințare, ci faptul că, păstrându-și independența prin raport cu SUA, ar fi putut crea un precedent periculos, devenind un exemplu pentru toate națiunile din regiune.

Guvernul Statelor Unite trebuia să joace două roluri majore pentru impunerea acestei noi ordini mondiale. În primul rând, trebuia să securizeze domeniile îndepărtate ale Zonei Extinse. Acest lucru presupunea un joc de intimidare, care să ofere garanția că nu va exista nimeni care să dea peste cap aceste planuri – de altfel, aceasta este și una dintre cauzele cursei nebune pentru înarmarea nucleară. Cel de al doilea rol al guvernului era acela de a susține cu fonduri publice industria tehnologiilor sofisticate. Din diverse motive, metoda adoptată a fost, în mare parte, creșterea cheltuielilor militare.

Comerțul liber este bun pentru departamentele economice și editoriale de ziar, dar nimeni din lumea corporatistă sau din guvern nu ia ideea asta în serios. Sectoarele economiei americane capabile să concureze la nivel internațional sunt în primul rând cele subvenționate de stat: agricultura care presupune fluxuri masive de capital (supranumită și *agrobusiness*), industria high-tech, cea a farmaceuticelor, industria biotehnologiei etc.

Același lucru este valabil și în cazul altor societăți industriale. Guvernul Statelor Unite susține din fonduri publice dezvoltarea și cercetarea și oferă, în mare parte prin armată, o piață garantată de stat pentru producerea de deșeuri. Dacă ceva este comercializabil, sectorul privat va ajunge să se ocupe de zona respectivă. Sistemul de subvenții de stat și profitul privat sunt ceea ce se numește *piață liberă*.

Restaurarea ordinii tradiționale

Strategii americani din perioada postbelică au înțeles de la bun început că era vital pentru corporațiile americane ca restul țărilor vestice puternic industrializate să înceapă reconstrucția pentru a putea importa bunuri produse în SUA și pentru a oferi oportunități de investiții. (Consider Japonia ca făcând parte din Occident, urmând convenția sud-africană potrivit căreia japonezii trebuie priviți drept „albi onorifici".) Era însă de o importanță capitală ca aceste societăți să fie reconstruite într-un mod cu totul aparte.

Ordinea tradițională de dreapta trebuia să fie restabilită, domeniul afacerilor trebuia să își redobândească rolul central în societate; clasa muncitoare urma să fie divizată și slăbită, iar povara reconstrucției avea să cadă integral pe umerii muncitorilor și ai celor săraci.

Principalul obstacol care a stat în calea acestui proiect a fost rezistența antifascistă, așa că am reprimat-o peste tot în lume, instalând adesea fasciști și colaboratori naziști în locul ei. În unele

situații, acest lucru a necesitat violență extremă, dar în altele schimbarea de regim a fost făcută prin măsuri mai blânde, cum ar fi manipularea alegerilor și refuzul de a mai trimite ajutor populațiilor care se aflau într-o nevoie disperată de hrană. (Acest lucru ar trebui să fie discutat în capitolul întâi al oricărei cărți oneste de istorie despre perioada de după război, dar este, de fapt, rareori discutat.)

Modelul prezentat mai sus a fost stabilit în 1942, când președintele Roosevelt a numit un amiral francez, Jean Darlan, în funcția de guvernator general al întregii Africi de Nord aflate sub dominație franceză. Darlan a fost un colaborator de frunte al naziștilor și autor al legilor antisemite promulgate de guvernul de la Vichy (regimul-marionetă al naziștilor din Franța).

Dar mult mai important a fost faptul că, urmând sfatul lui Churchill, în prima zonă eliberată a Europei, sudul Italiei, SUA au impus o dictatură de dreapta condusă de un erou de război fascist, mareșalul Badoglio, și de regele Victor Emanuel al III-lea, care a fost și el un colaborator al regimului. Strategii americani au recunoscut că în Europa „amenințarea" nu era agresiunea sovietică (pe care analiștii serioși, precum Dwight Eisenhower, nu au anticipat-o), ci mai degrabă rezistența antifascistă cu idealurile ei democratice radicale, pe de o parte, dar și puterea și atracția politică exercitate de partidele comuniste locale. Pentru a preveni un colaps economic și pentru a reconstrui economiile capitaliste ale statelor din Europa de Vest, SUA au instituit Planul Marshall (prin care Europa a primit mai mult de 12 miliarde de dolari în împrumuturi și granturi între 1948 și 1951, fonduri utilizate pentru a achiziționa o treime din exporturile americane către Europa în anul de vârf 1949).

În Italia, o mișcare pornită de muncitori și țărani, condusă de partidul comunist, a ținut piept, în timpul războiului, unei armate germane alcătuite din șase divizii și a eliberat nordul Italiei. Pe măsură ce forțele americane au avansat în Italia, au dispersat această rezistență antifascistă și au restabilit structura de bază a regimului fascist aflat la putere înaintea războiului.

Italia a fost una dintre principalele ținte ale manipulărilor subversive ale CIA încă de la înființarea agenției. CIA a fost preocupată de faptul că în cadrul alegerilor cruciale din Italia, organizate în 1948, comuniștii au câștigat puterea în mod legal. Pentru a-și atinge scopul, CIA a apelat la o serie întreagă de măsuri, inclusiv la restaurarea poliției fasciste, ruperea sindicatelor și suspendarea ajutoarelor. Dar nu era clar dacă partidul comunist putea fi înfrânt.

Primul memorandum al Consiliului Național de Securitate, NSC 1 (1948), enumera o serie de acțiuni pe care SUA le-ar fi luat dacă partidul comunist avea să câștige alegerile. Una dintre strategii presupunea intervenția armată, prin intermediul unui ajutor militar pentru operațiunile clandestine din Italia.

Unii, în special George Kennan, au susținut acțiunea militară înainte de alegeri, pentru că n-au vrut să își asume niciun risc. Dar alții l-au convins că scopul putea fi atins prin măsuri subversive, ceea ce s-a dovedit corect.

În Grecia, trupele britanice au intrat după retragerea naziștilor. Au impus un regim corupt care a provocat o nouă mișcare de rezistență, iar Marea Britanie, în declinul său postbelic, nu a putut să își impună controlul. În 1947, Statele Unite au decis să intervină, întreținând un război criminal care a dus la aproximativ 160 000 de decese.

Acest război a fost completat de tortură, exil politic pentru zeci de mii de greci, „tabere de

reeducare“ pentru alți zeci de mii de greci și distrugerea sindicatelor și a oricărei posibilități de politică independentă.

În urma acestui conflict sângeros, Grecia a fost pusă pe tavă investitorilor americani și oamenilor de afaceri locali, în timp ce o mare parte a populației a trebuit să emigreze pentru a supraviețui. Beneficiarii acestei stări de fapt au fost colaboratorii naziști, în timp ce primele victime au fost muncitorii și țăranii care au făcut parte din mișcarea de rezistență antinazistă condusă de comuniști.

Succesul cu care am reușit să apărăm Grecia împotriva propriei populații a fost modelul Războiului din Vietnam – după cum a explicat Adlai Stevenson Organizației Națiunilor Unite în 1964. Consilierii lui Reagan au folosit exact același model pentru a vorbi despre America Centrală, iar modelul a fost urmat în multe alte locuri.

În Japonia, Washingtonul a inițiat așa-numita „schimbare de curs“ din 1947, care a pus capăt pașilor către democratizare făcuți de administrația militară a generalului MacArthur. Schimbarea de curs a suprimat sindicatele și alte forțe democratice și a pus țara la dispoziția corporațiilor care au susținut fascismul japonez – un sistem de putere statală și privată, care încă mai persistă.

Când forțele americane au intrat în Coreea, în 1945, au dispersat guvernul popular local, constând în principal din antifasciști care au luptat împotriva japonezilor, după care au recurs la o represiune brutală împotriva populației, folosind poliția japoneză fascistă și coreenii care au colaborat cu ei în timpul ocupației japoneze. Aproximativ 100 000 de oameni au fost uciși în Coreea de Sud înainte de ceea ce noi numim războiul coreean, inclusiv între 30 000 și 40 000 de oameni uciși în timpul suprimării unei revolte țărănești într-o mică regiune (insula Cheju).

Lovitura de stat din Columbia, orchestrată de fasciștii care s-au inspirat din Spania lui Franco, n-a stârnit prea multe proteste din partea guvernului american; la fel s-a întâmplat și în cazul loviturii militare de stat din Venezuela și al regimului fascist din Panama. Dar primul guvern democratic din istoria Guatemalei, care avea drept model *New Deal*-ul lui Roosevelt[7], a provocat o reacție dură din partea SUA.

În 1954, CIA a pus la cale o lovitură de stat care a transformat Guatemala într-un iad pe pământ. Situația a rămas neschimbată de atunci, cu intervenția și sprijinul obișnuit din partea SUA, în special în timpul regimurilor lui Kennedy și Johnson.

Un alt aspect al suprimării rezistenței antifasciste a fost recrutarea criminalilor de război precum Klaus Barbie, un ofițer SS care fusese șeful Gestapo-ului din Lyon, Franța, unde și-a câștigat porecla de „măcelarul din Lyon“. Deși era responsabil pentru numeroase crime odioase, armata americană l-a pus să coordoneze acțiunile de spionaj împotriva francezilor. Când Barbie a fost în cele din urmă adus înapoi în Franța, în 1982, cu scopul de a fi judecat pentru crime de război, utilizarea lui ca agent a fost explicată de colonelul în rezervă Eugene Kolb de la Corpul de Contraspionaj al Armatei Americane astfel: „Am avut mare nevoie de un om cu abilitățile lui Barbie… Activitățile sale au fost îndreptate împotriva partidului comunist francez clandestin și a rezistenței“, care erau acum ținta represiunilor eliberatorilor americani.

De vreme ce Statele Unite nu făceau altceva decât să continue ceea ce nu reușiseră să ducă la bun sfârșit naziștii, era perfect firesc să apeleze la specialiștii în contra-rezistență. Mai târziu, când a devenit dificil sau imposibil să protejăm acești indivizi utili, mulți dintre ei au fost transferați în

secret (la fel ca Barbie) în SUA sau America Latină, deseori cu ajutorul Vaticanului și al preoților fasciști.

Odată ajunși acolo, unii dintre ei au devenit consilieri ai guvernelor militare susținute de SUA, în țări modelate uneori în chipul cel mai clar după Al Treilea Reich. Alții au devenit traficanți de arme sau droguri, teroriști ori au sfârșit prin a preda tehnici de tortură a țăranilor concepute de Gestapo. Unii dintre elevii naziștilor au ajuns în America Centrală, creând astfel o legătură directă între lagărele de exterminare și plutoanele morții – totul grație alianței postbelice dintre SUA și SS.

Angajamentul nostru pentru democrație

Într-o serie întreagă de documente relevante la nivel înalt, strategii americani și-au exprimat părerea că cea mai mare amenințare față de noua ordine mondială condusă de SUA este naționalismul din țările Lumii a Treia – uneori supranumit *ultranaționalism*: „regimuri naționaliste" care răspund „cererii populare de îmbunătățire imediată a standardelor de viață ale maselor" și orientare a producției după nevoile interne.

Obiectivele fundamentale ale strategilor americani, repetate cu fiecare ocazie, au fost acelea de a împiedica astfel de regimuri „ultranaționaliste" să ajungă vreodată la putere – sau dacă, din întâmplare, ar reuși să ia puterea, să le elimine și să instaleze guverne care favorizează investițiile private și capitalul străin, producția pentru export și dreptul de a exporta profitul. (Aceste obiective nu sunt niciodată contestate în documentele secrete. Pentru cei care concepeau strategiile politicii externe americane, ele sunt ceva de la sine înțeles.)

Opoziția față de democrație și reforma socială nu sunt niciodată populare în țara victimă. Nu puteți convinge mulți dintre cei care locuiesc acolo de necesitatea acestor lucruri, cu excepția unui mic grup care are relații de afaceri cu companii din SUA, care vor profita de pe urma acestor reforme.

Statele Unite se bazează de obicei pe forță și fac alianțe cu armata – „cel mai puțin antiamerican grup dintre toate grupările politice din America Latină", potrivit unor strategi americani din timpul lui Kennedy – pentru a zdrobi fără dificultate orice grupări indigene care se revoltă.

Statele Unite au fost dispuse să tolereze reformele sociale – cum a fost cazul în Costa Rica, de exemplu – doar atunci când drepturile muncitorilor sunt suprimate și climatul pentru investițiile străine este păstrat. Deoarece guvernul costarican a respectat întotdeauna aceste două imperative esențiale, i s-a permis să se ocupe nestingherit de reformele sale.

O altă problemă evidențiată de nenumărate ori în aceste documente secrete este liberalismul excesiv al țărilor din Lumea a Treia. (Aceasta a fost o problemă mai ales în America Latină, unde guvernele nu s-au angajat suficient în acțiuni de manipulare a propriilor cetățeni și nici nu au impus suficiente restricții de călătorie, și unde sistemele juridice erau atât de deficitare, încât au cerut dovezi pentru urmărirea penală a crimelor.)

Această stare de fapt este deplânsă în mod constant de-a lungul epocii lui Kennedy (după această perioadă, dosarele secrete nu au fost încă declasificate). Liberalii lui Kennedy erau extrem de fermi în ceea ce privește necesitatea depășirii exceselor democratice care permiteau „gândirea subversivă" – adică ideile la care oamenii nu trebuiau să ajungă.

Cu toate acestea, Statele Unite nu au fost lipsite de compasiune pentru cei săraci. De exemplu, la jumătatea anilor ’50, ambasadorul nostru în Costa Rica a recomandat ca United Fruit, compania care se afla practic la conducere în Costa Rica, să introducă „câteva măsuri relativ simple și superficiale în favoarea muncitorilor, care ar putea avea un efect psihologic semnificativ“.

Secretarul de Stat, John Foster Dulles[8], a fost de acord cu această propunere, spunându-i președintelui Eisenhower că, pentru a ține latinoamericanii sub control, „trebuie să-i bați un pic pe umăr și să-i facă să creadă că îți sunt simpatici“.

Având în vedere toate acestea, strategiile politice americane implementate în Lumea a Treia sunt ușor de înțeles. Ne-am opus în mod constant democrației atunci când consecințele sale nu puteau fi controlate. Problema cu democrațiile reale este că ele vor cădea cel mai probabil pradă ereziei potrivit căreia guvernele ar trebui să servească nevoile propriei populații, nu pe cele ale investitorilor americani.

Un studiu al sistemului inter-american publicat de Institutul Regal pentru Afaceri Internaționale de la Londra a conchis că, în timp ce SUA pretind că apără democrația, angajamentul lor real este în favoarea „afacerilor private și economiei capitaliste“. Atunci când drepturile investitorilor sunt amenințate, democrația trebuie să dispară. Dacă aceste drepturi sunt protejate, atunci cei care nu se dau înapoi de la crimă și tortură sunt în siguranță.

S-a întâmplat destul de des ca guverne susținute de parlamente naționale să fie blocate sau răsturnate, cu sprijinul și, uneori, cu intervenția directă a SUA, așa cum s-a întâmplat în Iran (1953), în Guatemala (1954 și 1963, când Kennedy a susținut lovitura militară pentru a preveni amenințarea unei reveniri la democrație), în Republica Dominicană (1963 și 1965), în Brazilia (1964), în Chile (1973) și exemplele nu se opresc aici. Politicile noastre intervenționiste au fost similare în El Salvador și în multe alte locuri de pe glob.

Metodele la care am apelat nu sunt dintre cele mai elegante. Ceea ce au făcut forțele rebele din Nicaragua, care se bucurau de sprijinul american, sau ceea ce interpușii noștri teroriști fac în El Salvador sau Guatemala depășește cu mult crimele și execuțiile obișnuite. Ceea ce e caracteristic acestor forțe armate este sadismul – tortura bebelușilor, atârnarea femeilor de picioare, cu sânii tăiați și pielea feței jupuită, astfel încât să sângereze până la moarte, retezarea capetelor prizonierilor și înfigerea lor în țepe. Miza acestor acțiuni este aceea de a zdrobi naționalismul independent și forțele populare care ar putea determina apariția unei democrații veritabile.

Amenințarea unui exemplu de succes

Nicio țară nu este scutită de acest tratament, indiferent cât de neimportantă este. De fapt, cele mai slabe și cele mai sărace țări sunt adesea cele împotriva cărora este dezlănțuită o adevărată urgie.

Luați spre exemplu cazul Laosului, în anii ’60, care era probabil cea mai săracă țară din lume. Majoritatea oamenilor care locuiau acolo nici măcar nu auziseră de Laos; știau doar că trăiesc într-un sat mic și că în apropiere era un alt sat mic. Dar, de îndată ce au început să apară acolo germenii unei revoluții sociale, Washingtonul a supus Laosul unui „bombardament secret“ ucigaș, ștergând practic de pe hartă sate întregi, în operațiuni care, așa cum unii au recunoscut mai târziu, nu aveau nimic de-a face cu războiul american împotriva Vietnamului de Sud.

Grenada[9] are 100 000 de oameni care produc puțină nucșoară, și abia dacă o găsiți pe hartă. Dar când Grenada a început să treacă printr-o revoluție socială, Washingtonul a acționat rapid pentru a distruge amenințarea.

De la Revoluția Bolșevică din 1917 până la prăbușirea guvernelor comuniste din Europa de Est la sfârșitul anilor '80, fiecare atac al SUA a putut fi justificat ca o acțiune de apărare împotriva amenințării sovietice. Prin urmare, când Statele Unite au invadat Grenada în 1983, președintele șefilor de Stat-Major a explicat că, în cazul unui atac sovietic asupra Europei Occidentale, o Grenada ostilă ar putea interzice aprovizionarea cu petrol din Caraibe în Europa de Vest, astfel că ar fi imposibil să ne apărăm aliații așa cum s-ar impune. Astăzi, explicația asta sună comic, dar acest tip de poveste ajută la mobilizarea sprijinului public pentru agresiune, teroare și acțiuni subversive.

Atacul împotriva Nicaragua a fost justificat de afirmația că, dacă nu-i oprim acum, se vor revărsa peste graniță la Harlingen, Texas, care se află la doar două zile de mers cu mașina. (Pentru oamenii educați, au existat variante mai sofisticate, cam la fel de plauzibile.)

În ceea ce privește businessul american, Nicaragua ar putea dispărea și nimeni nu ar observa asta. Același lucru este valabil și pentru El Salvador. Dar ambele au fost supuse atacurilor criminale ale SUA, cu costuri de sute de mii de vieți și multe miliarde de dolari. Există un motiv pentru asta. Cu cât o țară este mai slabă și mai săracă, cu atât este mai periculoasă ca exemplu. Dacă o țară mică, săracă, cum ar fi Grenada, poate reuși să ofere o viață mai bună pentru poporul său, locuitorii unei țări mai bogate, cu mai multe resurse, se vor întreba: „De ce nu noi?"

Acest lucru era valabil mai ales în Indochina, care este destul de mare și are resurse semnificative. Deși Eisenhower și consilierii săi au vorbit la nesfârșit despre orez, staniu și cauciuc, adevărata teamă a lor a fost că, dacă oamenii din Indochina și-ar obține independența și ar câștiga controlul asupra justiției, locuitorii Thailandei ar fi urmat exemplul lor. În fine, dacă totul funcționa conform planului, atunci Peninsula Malaia și, destul de repede, întreaga Indonezie ar fi luat-o pe calea independenței, astfel că o mare parte a Zonei Extinse ar fi fost pierdută.

Dacă îți propui crearea unui sistem global care este subordonat nevoilor investitorilor americani, nu poți lăsa bucăți întregi din el să-ți scape de sub control. E remarcabil cât de clar este explicat acest lucru în documentele desecretizate – și chiar în cele publice uneori. Luați cazul statului Chile sub conducerea lui Allende.

Chile este un loc destul de mare, cu o mulțime de resurse naturale, dar e limpede că Statele Unite nu se vor prăbuși dacă Chile va deveni o țară independentă. De ce ne-am îngrijorat atât de mult în privința ei? Potrivit lui Kissinger, Chile a fost un soi de „virus", capabil să „infecteze" întreaga regiune, cu efecte până în Italia.

În ciuda a 40 de ani de acțiuni subversive ale CIA, în Italia mai există încă o mișcare a muncitorilor. Posibilul succes al unui guvern social-democrat în Chile ar trimite un mesaj greșit alegătorilor italieni. Cum ar fi dacă le-ar veni tot felul de idei interesante despre preluarea controlului asupra propriei țări și relansarea mișcărilor muncitorilor pe care CIA le-a subminat în anii '40?

Strategii americani, începând cu secretarul de Stat, Dean Acheson, de la sfârșitul anilor '40 până în prezent, au avertizat că „un singur măr stricat poate strica tot coșul". În opinia lor, pericolul este că

„putregaiul“ – dezvoltarea socială și economică – se poate răspândi.

Această „teorie a mărului stricat“ este explicată publicului sub numele de teorie a dominoului. Această teorie promovată de guvernul american a fost definitorie în întreaga perioadă a Războiului Rece pentru politica externă americană. Potrivit acestei teorii formulate în special cu privire la Indochina, dacă un stat dintr-o regiune va cădea sub influența comunismului, țările aflate în jurul lui ar urma și ele să cadă sub influența acestuia, într-un efect de domino. Potrivit versiunii acestei teorii folosite pentru a speria publicul american, Ho și Min[10] avea să se urce într-o canoe și să aterizeze în California. Poate că unii lideri americani cred această absurditate – nu e deloc exclus –, dar strategii cu siguranță nu cred așa ceva. Ei înțeleg că adevărata amenințare la adresa SUA este „exemplul de succes“.

Uneori acest argument este explicat cu mare claritate. Când SUA intenționau să răstoarne democrația din Guatemala în 1954, un oficial al Departamentului de Stat sublinia că „Guatemala a devenit o amenințare tot mai mare la adresa stabilității Hondurasului și Salvadorului. Reforma sa agrară este o armă de propagandă extrem de puternică; programul său social amplu, care presupune susținerea muncitorilor și țăranilor în lupta lor împotriva claselor superioare și a întreprinderilor mari din străinătate, este extrem de atractiv pentru populațiile vecinilor Guatemalei din America Centrală, în care predomină condiții similare“.

Cu alte cuvinte, ceea ce SUA doresc este „stabilitate“, adică securitate pentru „clasele superioare și întreprinderile străine de mari dimensiuni“. Dacă acest lucru se poate realiza cu ajutorul unor măsuri democratice, e foarte bine. În caz contrar, „amenințarea la adresa stabilității“ pe care o reprezintă un exemplu de succes trebuie distrusă înainte ca virusul să contamineze și țările vecine. Tocmai de aceea, uneori chiar și țara cea mai mică reprezintă o amenințare atât de redutabilă și trebuie zdrobită imediat.

Lumea tripolară

De la începutul anilor ’70, lumea a început să se îndrepte către ceea ce se numește tripolarism sau trilateralism – trei blocuri economice majore care concurează între ele. Primul este un bloc bazat pe yen, cu centrul în Japonia și cu fostele colonii japoneze la periferie.

În anii ’30 și ’40, Japonia a numit această zonă Sfera de Co-Prosperitate din Asia de Est. Conflictul cu SUA a apărut din încercarea Japoniei de a exercita același control pe care puterile occidentale l-au exercitat în propriile sfere de influență. Dar, după război, noi am reconstruit regiunea pentru ei. Nu am avut nicio problemă cu faptul că Japonia urma să exploateze această zonă, dar trebuia să o facă sub supravegherea noastră și cu acordul nostru.

S-au scris o mulțime de aiureli despre faptul că felul în care Japonia a devenit un concurent economic important al SUA demonstrează cât de onorabili suntem și cum am pus umărul pentru a ajuta la reconstrucția țărilor inamice. Opțiunile noastre actuale au fost însă mult mai restrânse. Una dintre ele a fost reconstrucția imperiului japonez, dar de această dată sub controlul nostru (aceasta a fost, de altfel, strategia politică implementată). Cealaltă opțiune a fost aceea de a nu interveni deloc în acea regiune și de a permite Japoniei și restului Asiei să urmeze căile lor firești de dezvoltare, în afara Zonei Extinse de control al SUA. Această idee a fost însă de neconceput.

În plus, după cel de Al Doilea Război Mondial, Japonia nu a fost considerată un posibil concurent

al Statelor Unite, nici măcar în viitorul îndepărtat. S-a presupus că poate la un moment dat, de-a lungul dezvoltării sale, economia japoneză va fi capabilă să producă șosete, dar nimic dincolo de asta. (Această convingere a avut o puternică componentă rasistă.) Japonia s-a recuperat în mare parte datorită războiului coreean și apoi Războiului din Vietnam, care au stimulat fiecare în parte producția japoneză și au adus Japoniei profituri uriașe.

Câțiva dintre strategii americani de după război au fost ceva mai chibzuiți, între ei numărându-se și George Kennan. El a propus ca Statele Unite să încurajeze Japonia să se industrializeze, dar cu o singură condiție: Statele Unite trebuiau să controleze importurile de petrol din Japonia. Kennan a spus că acest lucru ne-ar permite să „păstrăm un drept de veto" în privința Japoniei în cazul în care ne-ar fi scăpat vreodată de sub control. Statele Unite au urmat acest sfat, păstrând controlul asupra aprovizionării cu petrol a rafinăriilor din Japonia. Încă de la începutul anilor '70, Japonia a controlat mereu doar aproximativ 10% dintre propriile resurse petroliere.

Acesta este unul dintre principalele motive pentru care Statele Unite au fost atât de interesate de petrolul din Orientul Mijlociu. Nu aveam nevoie de petrol pentru noi înșine; până în 1968, America de Nord s-a aflat pe primul loc în lume la producția de petrol. Dar voiam să păstrăm controlul asupra acestei pârghii a puterii mondiale și să ne asigurăm că profiturile se duc în principal în SUA și în Marea Britanie. Acesta este motivul pentru care am păstrat bazele militare din Filipine. Acestea fac parte dintr-un sistem de intervenție la nivel mondial centrat asupra Orientului Mijlociu, capabil să ne garanteze că forțele indigene de acolo nu cedează „ultranaționalismului".

Cel de al doilea bloc economic major se află în Europa și este dominat de Germania. Acest bloc economic a făcut un mare pas înainte prin consolidarea Pieței Comune Europene. Europa are o economie mai mare decât Statele Unite, o populație mai numeroasă și mai educată. Dacă își va pune vreodată toate afacerile în ordine și va deveni o putere unitară, Statele Unite ar putea deveni o putere de rang secund. Acest lucru este cu atât mai probabil astăzi, când Europa condusă de Germania a preluat inițiativa în Europa de Est cu intenția de a-i reda rolul său tradițional de colonie economică, adică, practic, de parte a Lumii a Treia.

Cel de al treilea bloc este cel dominat de SUA și este bazat pe dolar. A fost extins recent pentru a include Canada, principalul nostru partener comercial, și va include în curând Mexicul și alte părți ale emisferei prin „acorduri de liber schimb" concepute în primul rând pentru a susține interesele investitorilor americani și ale asociaților acestora.

Întotdeauna am considerat că America Latină ne aparține de drept. După cum a spus Henry Stimson [secretarul de Război sub Roosevelt și Taft, secretar de Stat sub Hoover], este „regiunea noastră mică, ce nu a deranjat pe nimeni". Securizarea și consolidarea blocului economic bazat pe dolar vor necesita în continuare împiedicarea dezvoltării independente în America Centrală și în Caraibe.

Pentru oricine nu înțelege luptele Statelor Unite împotriva rivalilor noștri industriali și a Lumii a Treia, politica externă a SUA poate părea o serie de erori, inconsecvențe și confuzii. De fapt, liderii noștri au reușit destul de bine în ceea ce și-au propus, în limitele posibilului, desigur.

Note:

4 Autorul face referire aici la Tratatul FNI (Forțe nucleare intermediare) semnat în 1987 între SUA și Rusia, care interzicea utilizarea unui tip de rachete balistice cu rază medie de acțiune. Sub pretextul că rușii ar fi dezvoltat rachete nucleare cu o rază de acțiune mai mare de 500 de kilometri, SUA s-au retras recent din acest acord, anunțul fiind făcut în 2018 de președintele american Donald Trump. (*N. trad.*)

5 științele politice, strategia *roll-back* presupune forțarea unei schimbări radicale a politicii unui stat suveran, de obicei prin înlocuirea regimului aflat la putere. (*N. trad.*)

6 Doctrina Monroe este o doctrină a SUA potrivit căreia puterile europene nu mai au dreptul să colonizeze sau să se amestece în afacerile interne ale Americii de Sud și de Nord. Potrivit acesteia, Statele Unite ale Americii urmau să se proclame neutre în războaiele dintre puterile europene și coloniile lor. Dacă aceste războaie ar fi apărut totuși, SUA ar fi urmat să considere astfel de conflagrații niște acțiuni ostile la adresa lor. Președintele SUA, James Monroe, a fost primul care a prezentat public această doctrină în timpul celui de al șaptelea discurs anual asupra stării Uniunii ținut în fața Congresului SUA la data de 2 decembrie 1823. Proclamarea acestei doctrine este privită ca un punct de cotitură în dezvoltarea politicii externe americane. (*N. trad.*)

7 *New Deal* (Noua Orientare) a fost o serie de programe economice adoptate în Statele Unite între anii 1933 și 1936. Programele au implicat decrete prezidențiale sau legi adoptate de Congresul Statelor Unite ale Americii în timpul primului mandat al președintelui Franklin D. Roosevelt. Programele au fost adoptate ca răspuns la Marea Criză Economică și s-au concentrat pe asistență pentru șomeri și săraci, recuperarea economiei și reforma sistemului financiar pentru a preveni repetarea crizei. (*N. trad.*)

8 John Foster Dulles (1888–1959) a fost un diplomat american, care a îndeplinit funcția de secretar de Stat (ministru al Afacerilor Externe) al Statelor Unite ale Americii, de la 21 ianuarie 1953 la 22 aprilie 1959, sub președintele republican Dwight D. Eisenhower. (*N. trad.*)

9 Grenada este o țară insulară de mici dimensiuni în partea sud-estică a Mării Caraibilor, cu capitala la Saint George's. Grenada este a doua dintre cele mai mici țări din emisfera vestică (după Saint Kitts și Nevis). Se află la 200 km nord de Venezuela, între Trinidad-Tobago, la sud, și Saint Vincent și Grenadines, la nord. (*N. trad.*)

10 Hồ Chí Minh, cunoscut îndeobște ca Ho și Min (n. 19 mai 1890 – d. 2 septembrie 1969), a fost un om de stat și revoluționar vietnamez, care a devenit ulterior prim-ministru (1946–1955) și președinte (1955–1969) al Vietnamului de Nord. Anticolonialist, emigrează mai întâi în SUA, apoi la Paris (1917), unde aderă la Partidul Socialist. Este expulzat din Franța și pleacă la Moscova, unde colaborează cu Partidul Comunist. În 1930 fondează Partidul Comunist Indochinez, iar în 1941 înființează Viet Minh, Frontul de Independență a Vietnamului. În 1946 devine președintele Republicii Populare Vietnam. Îi susține pe luptătorii Viet Cong în războiul dintre SUA și Vietnamul de Sud. (*N. trad.*)

Politica noastră de bună vecinătate

Cât de bine au fost respectate liniile directoare trasate de George Kennan? Cât de bine am reușit să lăsăm deoparte toate preocupările pentru „obiective vagi și ireale, cum ar fi drepturile omului, creșterea nivelului de trai și democratizarea"? Am discutat deja despre „angajamentul nostru față de democrație", însă n-am vorbit deloc despre celelalte două aspecte.

Să ne concentrăm asupra Americii Latine și să deschidem discuția cu problema drepturilor omului. Un studiu realizat de Lars Schoultz, principalul specialist în domeniul drepturilor omului din această zonă, demonstrează clar că „ajutorul acordat de SUA a fost de obicei oferit în mod disproporționat guvernelor latinoamericane care își torturau propriii cetățeni". Acordarea ajutorului nu avea nimic de-a face cu nevoia reală a unei țări, ci doar cu disponibilitatea ei de a servi intereselor capitalului și ale claselor privilegiate. Studii mai detaliate realizate de economistul Edward [S.] Herman relevă o corelație strânsă între tortură și ajutorul acordat de SUA în întreaga lume și explică, de asemenea, că fiecare dintre cele două în parte se corelează cu îmbunătățirea climatului pentru afaceri. În comparație cu acest principiu moral director, chestiuni precum tortura și sadismul pălesc cu totul, devenind insignifiante.

Cum stau însă lucrurile cu celălalt obiectiv „vag și ireal", și anume creșterea nivelului de trai? Acest lucru se presupune că a fost rezolvat de Alianța pentru Progres a președintelui Kennedy, dar tipul de dezvoltare impus altor state a fost orientat mai ales către nevoile investitorilor americani. Această Alianță pentru Progres a consolidat și a extins sistemul existent în care muncitorii din America Latină trebuie să producă culturi agricole pentru export și să reducă producția de culturi necesare consumului intern, precum porumbul și fasolea cultivate pentru nevoile locale. În cadrul programelor Alianței, de exemplu, producția de carne de vită a crescut, în timp ce consumul de carne de vită a scăzut.

Acest model de dezvoltare construit în jurul exportului de produse agricole generează, de obicei, un „miracol economic" în care PNB[11] crește, în timp ce o mare parte a populației suferă de foame. Atunci când sunt urmărite astfel de politici, apare în mod inevitabil o opoziție din partea populației, care este apoi suprimată cu teroare și tortură.

(Folosirea torturii este ceva ce ține în modul cel mai profund de caracterul american. În 1818, John Quincy Adams[12] a salutat „eficacitatea lăudabilă" a terorii când vine vorba despre rezolvarea problemei „hoardelor nelegiuite ale indienilor și negrilor". A scris asta pentru a justifica atrocitățile lui Andrew Jackson în Florida, care a anihilat practic populația autohtonă și a predat provincia spaniolă Statelor Unite, impresionându-i cu totul pe Thomas Jefferson și pe alți înțelepți de talia lui.)

Primul pas este folosirea poliției. Poliția joacă un rol fundamental deoarece poate detecta din timp nemulțumirea populației și o poate elimina fără să fie nevoie de o „intervenția chirurgicală majoră"

(pentru a folosi o expresie prezentă în documentele de strategie politică). Dacă chirurgia majoră devine necesară, ne bazăm pe armata țării respective. Când nu mai putem controla armata unei țări latinoamericane – în special a uneia din regiunea Caraibelor sau Americii Centrale –, este timpul să răsturnăm guvernul.

Țările care au încercat să iasă din tipar, cum ar fi Guatemala, sub guvernele capitaliste democratice ale lui Arévalo și Árbenz, sau Republica Dominicană, sub regimul capitalist democratic al lui Bosch, au devenit ținta ostilității și violenței SUA.

Al doilea pas este folosirea armatei. Statele Unite au încercat întotdeauna să stabilească relații cu armata în țări străine, pentru că lovitura de stat dată cu ajutorul armatei este una dintre modalitățile de a răsturna un guvern scăpat de sub control. Așa au fost create premisele pentru loviturile militare din Indonezia, în 1965, și Chile, în 1973. În perioada dinaintea loviturilor militare de stat, am fost foarte ostili față de guvernele chilian și indonezian, dar am continuat să le trimitem arme. Păstrați relații bune cu ofițerii potriviți, iar ei vor răsturna guvernul pentru voi. Același raționament a motivat fluxul de arme americane către Iran prin intermediul Israelului de la începutul anilor ’80, potrivit oficialilor israelieni implicați – fapte bine cunoscute cu mult înainte de criza ostaticilor.

În timpul administrației Kennedy, misiunea armatei latinoamericane aflate sub influența armatei SUA a încetat să mai fie „apărarea emisferică“, devenind „securitatea internă“ (ceea ce, în realitate, însemna război împotriva propriei populații). Această decizie fatidică a condus la „complicitatea directă a SUA“ la „metodele echipelor de exterminare ale lui Heinrich Himmler“, în judecata retrospectivă a lui Charles Maechling, care a fost responsabil de planificarea contrainsurgenței din 1961 până în 1966.

Administrația Kennedy a făcut posibilă lovitura militară de stat din Brazilia, care a avut loc în 1964, contribuind la distrugerea democrației braziliene, care devenea prea independentă. SUA au susținut această lovitură de stat cu entuziasm, în vreme ce liderii militari care se aflau la conducerea acestei mișcări au instituit o stare de urgență după model neonazist, care includea tortura, reprimarea violentă a populației etc. Această lovitură de stat a inspirat mișcări similare în Argentina, Chile și întreaga emisferă, reprezentând debutul unei perioade extrem de sângeroase în istoria Americii Latine care a durat de la mijlocul anilor ’60 până în anii ’80.

(Cred că, din punct de vedere legal, există argumente foarte solide pentru punerea sub acuzare a tuturor președinților americani de după cel de Al Doilea Război Mondial. Fiecare dintre ei a fost ori criminal de război de-a dreptul, ori a fost implicat în crime de război dintre cele mai grave.)

De obicei, armata creează un dezastru economic, urmând adesea întocmai indicațiile consilierilor americani, și apoi decide să transfere controlul asupra acestei situații de criză civililor pentru a o administra. Pe măsură ce sunt descoperite metode noi de acțiune – de exemplu, controlul exercitat prin intermediul Fondului Monetar Internațional[13] (care, precum Banca Mondială, acordă fonduri națiunilor din Lumea a Treia, puse la dispoziție, în mare măsură, de puterile industriale) –, controlul militar fățiș propriu-zis nu mai este necesar.

În schimbul împrumuturilor sale, FMI impune „liberalizarea“: o economie deschisă capitalului și controlului străin, reducerea bruscă a serviciilor sociale oferite majorității populației etc. Prin aceste măsuri, clasele bogate și investitorii străini dobândesc și mai multă putere, iar societățile clasice, polarizate, ale Lumii a Treia sunt consolidate: de o parte, avem elitele extrem de bogate (și

o clasă profesională relativ bună care le servește), iar de cealaltă parte – o masă enormă de oameni săraci și suferinzi.

Gradul înalt de îndatorare al societății și haosul economic lăsat de armată asigură în mare măsură respectarea regulilor FMI. Asta, desigur, dacă forțele populare nu încearcă să intre pe arena politică, caz în care armata ar putea fi nevoită să reinstituie „stabilitatea".

Brazilia este un caz edificator. Are atât de multe resurse naturale, încât ar trebui să fie una dintre cele mai bogate țări din lume și a ajuns, de asemenea, la un nivel de dezvoltare industrială ridicat. Dar, mulțumită, în bună măsură, loviturii de stat din 1964 și „miracolului economic" extrem de lăudat care a urmat (pentru a nu vorbi despre tortură, crimă și alte metode de „control al populației"), situația multor brazilieni este acum probabil asemănătoare cu cea a etiopienilor – mult mai precară decât cea din Europa de Est, de exemplu.

Ministerul Educației raportează că peste o treime din bugetul pentru educație este folosit pentru a oferi mese elevilor, deoarece majoritatea elevilor din școlile publice mănâncă la școală sau deloc. Potrivit revistei *South* (o revistă de afaceri care oferă știri despre Lumea a Treia), Brazilia are o rată mai mare a mortalității infantile decât Sri Lanka. O treime din populație trăiește sub pragul sărăciei și „șapte milioane de copii abandonați cerșesc, fură și inhalează prenadez pe străzi. Pentru zeci de milioane, acasă este un bordel dintr-o mahala… sau, din ce în ce mai des, un petic de pământ sub pod". Aceasta este Brazilia, una dintre cele mai bogate țări din lume.

Situația este similară în întreaga Americă Latină. Numai în America Centrală, numărul de oameni uciși de forțele americane începând de la sfârșitul anilor '70 este în jur de 200 000, deoarece mișcările populare care au militat pentru democrație și reformă socială au fost decimate. Aceste realizări califică SUA drept „o sursă de inspirație pentru triumful democrației în zilele noastre", în cuvintele admirabile ale revistei liberale *New Republic*. Tom Wolfe ne spune că anii '80 au fost „unul dintre marile momente de glorie din istoria umanității". După cum a spus Stalin, suntem „amețiți de succes".

Crucificarea El Salvadorului

Vreme de mai mulți ani, represiunea, tortura și crimele împotriva propriilor cetățeni au fost metodele preferate de a se menține la putere folosite de dictatorii instalați în El Salvador cu ajutorul guvernului american – o problemă care nu prezintă niciun interes în SUA. Povestea asta nu a fost niciodată relatată. Cu toate acestea, până la sfârșitul anilor '70, guvernul american a început să fie îngrijorat de câteva lucruri.

Una dintre cauzele îngrijorării SUA era faptul că Somoza, dictatorul din Nicaragua, începuse să piardă controlul. Statele Unite riscau să rămână fără o bază majoră pentru exercitarea forței în regiune. Un al doilea pericol era și mai amenințător. În anii '70, în El Salvador, a existat o creștere a ceea ce se numeau „organizații populare" – asociații ale țăranilor, cooperative, sindicate, grupuri de studiu biblice susținute de biserică ce au evoluat în grupuri de autoajutorare și altele asemănătoare. Apariția acestor grupuri a sporit riscul apariției democrației.

În februarie 1980, arhiepiscopul El Salvadorului, Oscar Romero, i-a trimis o scrisoare președintelui Carter, în care îl implora să nu trimită ajutor militar juntei care a condus țara. El spunea că un astfel de ajutor ar fi folosit pentru a „înteți acțiunile nedrepte și represiunea împotriva organizațiilor poporului", care se luptau „pentru respectarea celor mai elementare

drepturi ale omului“ (fapt care, evident, nu era necunoscut la Washington, de altfel).

Câteva săptămâni mai târziu, arhiepiscopul Romero a fost asasinat în timp ce ținea slujba de liturghie. Se presupune că militantul neonazist Roberto D'Aubuisson ar fi fost responsabil pentru această asasinare (precum și pentru nenumărate alte atrocități). D'Aubuisson a fost „lider pe viață“ al partidului ARENA, care guvernează acum El Salvador; membri ai partidului, precum actualul președinte al Salvadorului, Alfredo Cristiani, a trebuit să depună un jurământ de loialitate față de el.

Mii de țărani și membri ai comunităților urbane sărace au participat la o slujbă comemorativă un deceniu mai târziu, alături de mulți episcopi străini, dar Statele Unite s-au remarcat doar prin absență. Biserica salvadoriană a propus în mod oficial sanctificarea arhiepiscopului Romero.

Toate aceste evenimente au trecut aproape nebăgate în seamă în țara care a finanțat și a instruit asasinii lui Romero. *The New York Times*, ziar de largă circulație și cu mare autoritate în rândul cititorilor americani, nu a publicat niciun editorial cu privire la asasinat – nici atunci când a avut loc, nici în anii care au urmat – și niciun raport editorial sau de știri cu privire la comemorarea organizată zece ani mai târziu.

La 7 martie 1980, cu două săptămâni înainte de asasinat, a fost instituită o stare de asediu în El Salvador, iar războiul împotriva populației a început în forță (cu susținerea și implicarea continuă a SUA). Primul atac major împotriva populației a fost un mare masacru la Rio Sumpul, o operațiune militară coordonată a armatelor din Honduras și Salvador, în care au fost măcelărite cel puțin 600 de persoane. Nou-născuții au fost tăiați în bucăți cu macete, iar femeile au fost torturate și înecate. Fragmente de trupuri umane au fost găsite în râu la câteva zile după masacru. Au existat oameni din partea bisericii care au fost martori la toate aceste atrocități, astfel încât informațiile despre masacru au început să circule foarte repede, însă mass-media din SUA nu a considerat că o astfel de știre merită relatată.

Țăranii au fost principalele victime ale acestui război, împreună cu organizatorii mișcărilor muncitorești, studenții, preoții și, în genere, oricine era suspectat că lucrează pentru interesele poporului. În 1980, ultimul an al mandatului lui Carter, numărul de morți ajunsese deja la aproximativ 10 000, pentru ca în 1981 să fie deja de aproape 13 000, când administrația Reagan a preluat conducerea. În octombrie 1980, noul arhiepiscop al El Salvadorului a condamnat „războiul de exterminare și genocidul împotriva unei populații civile fără apărare“ conduse de forțele de securitate ale țării. Două luni mai târziu, aceste forțe militare vinovate de masacru au fost lăudate pentru „slujba lor curajoasă alături de popor împotriva subversiunii“ de către José Napoleón Duarte, favoritul „moderat“ al americanilor, care a fost numit președinte civil al juntei.

Rolul lui Duarte, care era considerat o persoană „moderată“, a fost acela de a oferi o scuză bună și un paravan conducătorilor militari ai juntei și de a le asigura un flux continuu de bani din partea SUA, după ce forțele armate au violat și au ucis patru călugărițe din SUA. Fapta aceasta a stârnit, ce-i drept, ceva protest în SUA. Măcelărirea salvadorienilor este cum este, dar violarea și uciderea călugărițelor americane reprezintă în mod evident o greșeală de PR. Mass-media a evitat să prezinte povestea în detaliu și i-a minimalizat importanța, urmând exemplul administrației Carter și al comisiei sale de investigație.

Susținătorii lui Reagan care au sosit imediat după aceea la Casa Albă, în special secretarul de Stat, Alexander Haig, și ambasadorul ONU, Jeane Kirkpatrick, au mers mult mai departe, încercând să

justifice atrocitatea comisă de trupele salvadoriene. Dar s-a considerat încă util să se organizeze un mic proces de fațadă, câțiva ani mai târziu, însoțit, desigur, de disculparea juntei ucigașe care se afla la conducerea El Salvadorului – și, firește, a celui care o plătea.

Ziarele independente din El Salvador, care ar fi putut raporta aceste atrocități, au fost distruse. Deși erau moderate și pro-business, erau încă prea nedisciplinate pentru gustul cazon al SUA. Problema a fost rezolvată rapid, din 1980 până în 1981, când redactorul uneia dintre publicații a fost ucis de forțele de securitate; redactorul-șef al celuilalt a fugit în exil. Ca de obicei, aceste evenimente au fost considerate prea lipsite de semnificație pentru a merita mai mult decât câteva rânduri în presa americană.

În noiembrie 1989, șase preoți iezuiți, bucătarul lor și fiica sa au fost uciși de armată. În aceeași săptămână, au fost asasinați cel puțin douăzeci și opt de civili salvadorieni, inclusiv șeful unei uniuni sindicale majore, liderul organizației femeilor universitare, nouă membri ai unei cooperative agricole din India și zece studenți.

Canalele de știri au transmis un reportaj relatat de corespondentul Associated Press, Douglas Grant Mine, care a povestit cum soldații au intrat într-un cartier muncitoresc din capitala San Salvador, au capturat șase bărbați, au prins și un băiat de 14 ani, pentru a fi prevenitori, apoi i-au pus pe toți cu spatele la zid și i-au împușcat. Ei „nu erau preoți sau militanți pentru drepturile omului", scria Mine, „astfel că moartea lor a trecut în mare parte neobservată" – la fel cum a trecut, de altfel, și povestea sa.

Iezuiții au fost uciși de Batalionul Atlacatl, o unitate de elită creată, pregătită și echipată de Statele Unite. Ea a fost creată în martie 1981, când cincisprezece specialiști în contrainsurgență de la Școala Americană de Forțe Speciale au fost trimiși în El Salvador. De la început, batalionul a fost implicat în crime în masă. Un instructor american a descris soldații săi ca fiind „extrem de feroce… Întotdeauna am avut dificultăți în a-i convinge să ia prizonieri, în loc să le ia doar capetele".

În decembrie 1981, același batalion a luat parte la o operațiune în care peste o mie de civili au fost uciși într-o orgie de crime, violuri și incendiere. Mai târziu a fost implicat în bombardarea satelor și uciderea a sute de civili prin împușcare, înecare și alte metode. Majoritatea victimelor au fost femei, copii și vârstnici.

Batalionul Atlacatl fusese instruit de Forțele Speciale ale SUA cu puțin timp înainte de uciderea iezuiților. Acesta a fost un fapt recurent de-a lungul existenței batalionului – unele dintre cele mai grave masacre comise de această unitate militară au avut loc la sfârșitul perioadelor de instrucție americană.

În stadiul incipient de democrație în care se afla El Salvador, adolescenți uneori nu mai mari de 13 ani au fost săltați de forțele militare în raziile mahalalelor și ale taberelor de refugiați, pentru ca apoi să fie forțați să devină soldați. Au fost mai apoi îndoctrinați cu ritualuri adoptate de la SS[14]-ul nazist, li s-au predat lecții de brutalitate, pentru a putea comite crimele care aveau adesea o tentă satanică.

Tipul de pregătire de care a beneficiat armata salvadoriană a fost descris de un dezertor care a primit azil politic în Texas, în 1990, în ciuda cererii Departamentului de Stat de a fi trimis în El Salvador. (Numele lui nu a fost făcut public de instanță, pentru a-l proteja de celebrele plutoane

ale morții.)

Potrivit acestui dezertor, noii recruți erau puși să ucidă câini și vulturi mușcându-le și sucindu-le gâtul și erau forțați să privească cum soldații torturau și ucideau presupuși disidenți – le smulgeau unghiile, le tăiau capul, apoi le ciopârțeau trupurile în bucăți și se amuzau cu membrele sfârtecate.

Într-un alt caz, un membru recunoscut al unei escadrile a morții din Salvador, care a luptat alături de Batalionul Atlacatl, pe nume César Vielman Joya Martínez, a detaliat implicarea consilierilor americani și a guvernului salvadorian în activitatea criminală a acestei unități militare. Administrația Bush a depus toate eforturile pentru a-1 reduce definitiv la tăcere, trimițându-l înapoi la moarte sigură în El Salvador, în ciuda pledoariei organizațiilor pentru drepturile omului și cererii Congresului de a-i fi ascultată mărturia. (Tratamentul acordat principalului martor al asasinării preoților iezuiți a fost, de altfel, similar.)

Rezultatele pregătirii militare a armatei salvadoriene sunt descrise detaliat în revista iezuită *America* de către Daniel Santiago, un preot catolic care lucra în El Salvador. El spune povestea unei femei care s-a întors într-o zi acasă, în satul în care locuia, și și-a găsit cei trei copii, mama și sora așezate în jurul unei mese, fiecare cu propriul cap decapitat așezat cu atenție pe masă, în fața corpului, cu mâinile așezate deasupra capului „ca și cum fiecare și-ar fi mângâiat propriul cap".

Asasinilor de la Garda Națională Salvadoriană le-a fost greu să lase la locul său capul unui bebeluș de 18 luni, așa că i-au prins de el mânuțele cu câteva cuie. Un bol mare de plastic umplut cu sânge a fost așezat cu gust în centrul mesei.

Potrivit reverendului Santiago, astfel de scene macabre nu erau deloc neobișnuite.

> *Oamenii nu sunt doar uciși de escadrilele morții din El Salvador, ci sunt decapitați, iar apoi capetele lor sunt așezate în vârful unor pari pentru a colora peisajul. Bărbații nu sunt doar eviscerați de Poliția de Trezorerie din Salvador, ci organele genitale secționate le sunt așezate în gură. Femeile salvadoriene nu sunt doar violate de Garda Națională, ci pântecele lor sunt tăiate și folosite pentru a le acoperi fețele. Copiii nu sunt nici ei pur și simplu uciși, ci târâți peste sârma ghimpată până când carnea le cade de pe oase, în timp ce părinții lor sunt forțați să privească.*

Reverendul Santiago mai spune și că acte de violență de acest fel au crescut mult ca frecvență atunci când biserica a început să sprijine formarea asociațiilor țărănești și a grupurilor de ajutorare, în încercarea de a-i organiza pe cei săraci.

În ansamblu, abordarea noastră în El Salvador a avut succes. Organizațiile civile au fost decimate, așa cum a prezis arhiepiscopul Romero. Zeci de mii de oameni au fost măcelăriți și peste un milion au devenit refugiați. Acesta este unul dintre cele mai îngrozitoare episoade din istoria SUA – deși concurența e mare.

Cum am dat o lecție Nicaraguei

Nu numai El Salvador a fost ignorat de mass-media americană în anii '70. În cei zece ani dinaintea debarcării dictatorului nicaraguan Anastasio Somoza, care s-a produs în 1979, televiziunea americană – adică realmente toate canalele TV – a dedicat exact o oră Nicaraguei, iar aceasta în întregime relatării situației de după cutremurul care a avut loc în Managua în 1972.

Din 1960 până în 1978, în *The New York Times* au apărut trei editoriale despre Nicaragua. Nu e vorba că nu se întâmpla nimic acolo, însă ceea ce se întâmpla era cu totul lipsit de importanță.

Nicaragua nu prezenta niciun interes, atât timp cât guvernarea tiranică a lui Somoza nu era contestată.

Când guvernarea sa *a fost* contestată de sandiniști[15] la sfârșitul anilor ’70, Statele Unite au încercat mai întâi să instituie ceea ce era numit „somozism fără Somoza“ – adică să repună în drepturi întregul sistem corupt, dar cu altcineva în vârf. Încercarea nu a funcționat, așa că președintele Carter a încercat să mențină la putere Garda Națională a lui Somoza ca bază pentru influența americană.

Garda Națională a dat întotdeauna dovadă de o incredibilă brutalitate. Până în iunie 1979, a comis o serie de atrocități greu de imaginat în războiul împotriva sandiniștilor, bombardând cartierele rezidențiale din Managua și ucigând zeci de mii de oameni. În acel moment, ambasadorul Statelor Unite a trimis o telegramă la Casa Albă, spunând că n-ar fi „indicat“ să-i ceară Gărzii să oprească bombardamentele, pentru că acest lucru ar putea scădea șansele sale de a se menține la putere în dauna sandiniștilor.

Ambasadorul american la Organizația Statelor Americane a susținut, de asemenea, „somozismul fără Somoza“, dar OSA a respins sugestia. Câteva zile mai târziu, Somoza a zburat la Miami luând cu el ceea ce mai rămăsese din tezaurul național nicaraguan, iar Garda Națională s-a prăbușit.

Administrația Carter a ajutat comandanții Gărzii să părăsească țara, punându-le la dispoziție avioane cu însemnele Crucii Roșii (ceea ce echivalează cu o crimă de război), și a început să reconstituie Garda la granițele Nicaraguei. Pentru a face acest lucru s-a folosit de Argentina. (În acel moment, Argentina era sub dominația generalilor neonaziști, care au luat însă o scurtă pauză de la torturarea și uciderea propriului popor pentru a ajuta la restabilirea și reorganizarea Gardei, care avea să fie redenumită Contras, sau „luptători pentru libertate“.)

Reagan a folosit această forță armată pentru a lansa un război terorist pe scară largă împotriva Nicaraguei, combinat cu un război economic, ale cărui efecte au fost și mai îngrozitoare. Reagan nu s-a mulțumit însă cu atât, ci a determinat alte țări să nu trimită nici ele ajutor.

Și totuși, în ciuda unui sprijin militar fără precedent, Statele Unite nu au reușit să creeze o forță militară viabilă în Nicaragua. Lucrul acesta este remarcabil. Nicio gherilă adevărată nicăieri în lume nu a beneficiat vreodată de resurse măcar comparabile cu cele pe care le-au pus Statele Unite la dispoziția grupării Contras! Cred că ați putea începe o insurgență de gherilă în regiunile muntoase ale SUA cu o asemenea finanțare.

Prin urmare, merită ridicată următoarea întrebare: De ce s-au implicat SUA într-o măsură atât de mare în Nicaragua? Organizația internațională de dezvoltare Oxfam a explicat indirect motivele reale ale acestei implicări, afirmând că, din experiența sa în 76 de țări în curs de dezvoltare, „Nicaragua a fost… un exemplu excepțional prin angajamentul solid al guvernului… de a îmbunătăți starea poporului și de a încuraja participarea activă la viața publică“. Dintre cele patru țări din America Centrală în care Oxfam avea o prezență semnificativă (El Salvador, Guatemala, Honduras și Nicaragua), numai în Nicaragua a existat un efort considerabil pentru a rezolva problema inegalităților sociale și pentru a extinde și face accesibile serviciile medicale și de educație, astfel încât să poată beneficia de ele și persoanele care provin din mediul rural și din păturile sărace ale populației.

Alte agenții internaționale au confirmat aceste lucruri. La începutul anilor ’80, Banca Mondială a

numit proiectele sale din Nicaragua „extraordinar de reușite“, subliniind că în unele sectoare succesul lor a fost mai mare decât oriunde altundeva în lume. În 1983, Banca Inter-Americană de Dezvoltare a ajuns și ea la concluzia că „Nicaragua a făcut progrese remarcabile în sectorul social, care constituie baza socio-economică pentru o dezvoltare durabilă“.

Succesul reformelor sandiniste a îngrozit strategii politicii externe americane. Ei erau conștienți de faptul că, așa cum spunea José Figueres[16], tatăl democrației costaricane, „pentru prima dată, Nicaragua are un guvern căruia îi pasă de poporul său“. (Deși Figueres a fost cea mai importantă figură politică din America Centrală timp de patruzeci de ani, perspectivele sale inacceptabile asupra lumii reale au fost complet cenzurate de mass-media din SUA.)

Valul de ură din SUA față de sandiniști, cauzat de faptul că aceștia au încercat (și chiar au reușit) să redistribuie bunăstarea în favoarea celor săraci, a fost cu adevărat un spectacol fascinant. Această ură a fost împărtășită realmente de toți strategii politicii externe americane și a atins o culme greu de imaginat.

În 1981, cineva din interiorul Departamentului de Stat se lăuda că vom „transforma Nicaragua în Albania Americii Centrale“ – adică într-o țară săracă, izolată și radicală din punct de vedere politic –, astfel încât visul sandinist de a crea un model politic care să servească drept exemplu pentru întreaga Americă Latină să fie iremediabil distrus.

George Shultz[17] a numit sandiniștii un „cancer care proliferează în imediata noastră vecinătate“, considerând că trebuia imediat distrus. La celălalt capăt al spectrului politic, senatorul liberal Alan Cranston a spus că, dacă s-ar fi dovedit imposibilitatea de a distruge sandiniștii, atunci ar fi trebuit să îi lăsăm „să fiarbă în propriile sucuri“.

Prin urmare, SUA au lansat un atac pe trei fronturi împotriva Nicaraguei. În primul rând, SUA au exercitat presiuni extreme pentru a obliga Banca Mondială și Banca Inter-Americană de Dezvoltare să-și anuleze toate proiectele și programele de asistență oferite acestei țări.

În al doilea rând, SUA au lansat un război prin intermediul forței militare Contras, dublat de un război economic ilegal, pentru a pune capăt la ceea ce Oxfam a numit în mod corect „amenințarea unui exemplu de succes“. Atacurile teroriste sângeroase, comise de „luptătorii pentru libertate“ la ordinele SUA împotriva „țintelor fragile“, au servit la năruirea oricărei speranțe de dezvoltare economică și de reformă socială durabilă. Teroarea instituită de SUA prin forțele armate aflate sub controlul său a avut scopul de a garanta că Nicaragua nu-și va putea demobiliza armata și nu-și va putea redirija resursele limitate pentru reconstruirea țării devastate de dictatorii susținuți de SUA și de regimul Reagan.

Unul dintre cei mai respectați corespondenți din America Centrală, Julia Preston (care lucra atunci la *The Boston Globe*), a raportat că „oficialii administrației americane se declarau mulțumiți de faptul că forțele armate controlate de ei slăbeau guvernul sandinist, forțându-l să canalizeze în această direcție resursele oricum limitate, și nu în programele sociale de care era atât de mare nevoie“. Acest lucru era de o importanță crucială, deoarece programele sociale au jucat un rol esențial pentru transformarea țării în exemplul de succes care ar fi putut infecta alte țări din regiune și care, prin urmare, ar fi erodat sistemul american de exploatare și jaf.

De altfel, SUA au refuzat chiar să trimită ajutor umanitar Nicaraguei. După cutremurul din 1972, SUA au trimis acestei țări foarte multe ajutoare, majoritatea fiind furate de amicul nostru Somoza.

În octombrie 1988, o calamitate de dimensiuni și mai mari a lovit Nicaragua: Uraganul Joan. SUA nu au trimis niciun un ban pentru a ajuta comunitățile afectate, pentru că, dacă ar fi făcut-o, probabil că ar fi ajuns la popor, nu doar în buzunarele unui bătăuș bogat. Mai mult decât atât, SUA au făcut presiuni asupra aliaților săi pentru a trimite foarte puține ajutoare.

Acest uragan devastator, ale cărui posibile consecințe erau foametea și dezastrul ecologic pe termen lung, a fost bine-venit din perspectiva americană. SUA voiau ca nicaraguanii să moară de foame pentru a-i putea acuza mai apoi pe sandiniști de gestionarea defectuoasă a economiei. Pentru că nu erau sub controlul SUA, nicaraguanii trebuiau să sufere și să moară.

În al treilea rând, America a apelat la manevre diplomatice meschine pentru a zdrobi Nicaragua. După cum scria Tony Avirgan în ziarul costarican *Mesoamerica*, „sandiniștii s-au lăsat păcăliți de președintele costarican Oscar Arias și de alți președinți ai Americii Centrale din acea vreme, iar acest lucru i-a costat alegerile din februarie [1990]". În opinia lui Avirgan, acordul de pace din august 1987 a fost o înțelegere avantajoasă pentru Nicaragua. Sandiniștii se angajau să decalceze alegerile naționale cu câteva luni și să permită participarea observatorilor internaționali, așa cum se întâmplase și în 1984, „în schimbul demobilizării grupării armate Contras și încetării războiului…". Guvernul nicaraguan și-a respectat toate angajamentele asumate prin acordul de pace, în vreme ce toți ceilalți semnatari ai acordului l-au ignorat.

Oscar Arias, Casa Albă și Congresul American nu au avut niciun moment intenția de a respecta acordul. Statele Unite au triplat practic livrările de arme ale CIA către gruparea militară Contras. În doar câteva luni, acordul de pace își pierduse orice relevanță.

Odată cu lansarea campaniei electorale, Statele Unite au dat clar de înțeles că, în eventualitatea în care sandiniștii câștigau alegerile, embargoul care sufoca țara și teroarea instituită de gruparea Contras ar fi continuat. Trebuie să fii ori nazist, ori stalinist de rit vechi ca să consideri că alegerile organizate în asemenea condiții ar putea fi libere sau corecte – iar la sud de graniță, puțini au căzut pradă acestei iluzii.

Dacă ceva asemănător ar fi fost întreprins vreodată de adversarii noștri, vă las să vă închipuiți cum ar fi arătat ziarele și canalele de știri. Faptul cu adevărat uimitor este că sandiniștii a obținut 40% din voturi. Asta nu a oprit ziarul *The New York Times* să titreze că America „celebra la unison" „victoria fairplay-ului american".

Realizările SUA din America Centrală în ultimii cincisprezece ani sunt o tragedie de proporții. Iar asta nu doar din perspectiva costurilor umane revoltătoare, ci și pentru că zece ani mai devreme existau perspective pentru un progres real către democrație în adevăratul sens al cuvântului, pentru că se creaseră deja premisele unor politici sociale echitabile în state precum El Salvador, Guatemala și Nicaragua. Aceste eforturi ar fi putut să dea roade și ar fi putut servi drept exemplu altor state afectate de probleme similare. Dar acest fapt a fost, desigur, exact ceea ce strategii americani au încercat să evite. Amenințarea a fost eliminată cu succes, poate chiar pentru totdeauna.

Transformarea Guatemalei într-un câmp de luptă

A existat o singură țară în America Centrală care a beneficiat de ceva acoperire mediatică din SUA înainte de revoluția sandinistă, iar aceasta a fost Guatemala. În 1944, a avut loc o revoluție în această țară prin care a fost îndepărtat de la putere un dictator sângeros, fapt ce a condus la înființarea unui guvern democratic care a luat drept model *New Deal*-ul lui Roosevelt. Interludiul

democratic de zece ani care a urmat a fost începutul unei dezvoltări economice independente de succes a țării.

Acest lucru a provocat, evident, isterie la Washington. Eisenhower și Dulles au avertizat că „autoapărarea și securitatea" Statelor Unite sunt în joc, dacă virusul nu este eradicat. Rapoartele furnizate de agențiile americane de informații erau foarte explicite în privința pericolului democrației capitaliste din Guatemala. Un memorandum al CIA din 1952 descria situația din Guatemala ca fiind „nefavorabilă intereselor Statelor Unite" din cauza „influenței comuniste… bazată pe promovarea militantă a reformelor sociale și a politicilor naționaliste". În memorandum se avertiza că Guatemala „a intensificat recent susținerea oferită activităților comuniste și antiamericane în alte țări din America Centrală". Un prim exemplu citat a fost un pretins cadou de 300 000 de dolari pentru José Figueres.

După cum am menționat mai sus, José Figueres a fost fondatorul democrației costaricane și o figură democratică dominantă în America Centrală. Deși a cooperat cu entuziasm cu CIA, a numit Statele Unite „purtătoarea de stindard a cauzei noastre" și a fost considerat de către ambasadorul american în Costa Rica drept „cea mai bună agenție de publicitate pe care o putea găsi corporația americană United Fruit Company în America Latină", Figueres a deviat, la un moment dat, de la agenda impusă de americani și nu a fost considerat de încredere, ca Somoza sau alți gangsteri angajați de noi.

În terminologia folosită de Statele Unite, acest lucru l-a transformat probabil pe Figueres într-un „comunist". Prin urmare, dacă Guatemala i-a dat bani pentru a-l ajuta să câștige alegerile, asta înseamnă că Guatemala a sprijinit comuniștii.

Mai rău, același memorandum al CIA susținea și că „politicile radicale și naționaliste" ale guvernului democratic din Guatemala, inclusiv „persecuția intereselor economice externe, în special cele ale companiei United Fruit", au câștigat „sprijinul sau consimțământul majorității cetățenilor țării". Guvernul a mers chiar mai departe și a început „să mobilizeze țărănimea până atunci inertă politic, subminând puterea marilor proprietari de terenuri".

În plus, revoluția din 1944 a declanșat „o puternică mișcare națională pentru eliberarea Guatemalei de dictatura militară, de politicile sociale retrograde și de colonialismul economic specific trecutului". Această mișcare „a inspirat loialitatea și s-a pliat perfect pe interesul guatemalezilor cu cea mai mare implicare în viața politică". Lucrurile s-au înrăutățit însă după ce o reformă agrară de succes a început să amenințe „stabilitatea" în țările învecinate, tocmai pentru că a trezit interesul oamenilor care trăiau în sărăcie din aceste țări.

Pe scurt, situația a fost destul de groaznică. Prin urmare, CIA a coordonat o lovitură de stat încununată de succes. Guatemala a fost transformată într-un abator – și așa a rămas până astăzi –, iar Statele Unite intervin ca de obicei, ori de câte ori lucrurile amenință să le scape de sub control.

La sfârșitul anilor ’70, atrocitățile comise în Guatemala au ajuns să depășească orice imaginație, provocând nemulțumire și proteste verbale în SUA. Și totuși, spre deosebire de ceea ce cred mulți, ajutorul militar oferit Guatemalei n-a fost aproape deloc afectat nici în timpul administrației Carter, care își făcuse un titlu de glorie din respectarea „drepturilor omului". Aliații noștri au fost și ei implicați în această intervenție – mai ales Israelul, care este considerat un „aliat strategic", în parte datorită succesului său în coordonarea terorismului de stat.

Sub Reagan, sprijinul acordat pentru ceea ce luase aproape proporțiile unui genocid în Guatemala devenise de-a dreptul entuziast. Cel mai radical dintre hitlerii din Guatemala care s-au bucurat de susținerea SUA, Ríos Montt, a fost apreciat de Reagan, care spunea despre el că este un bărbat întru totul dedicat democrației. La începutul anilor '80, prietenii Washingtonului au sacrificat zeci de mii de guatemalezi, mai ales indieni din zonele muntoase, nenumărate alte persoane fiind torturate și violate. Regiuni întregi au fost decimate.

În 1988, redacția unui ziar guatemalez nou apărut, numit *La Epoca*, a fost aruncat în aer de teroriști guvernamentali. La vremea respectivă, presa din SUA era foarte preocupată de faptul că ziarul *La Prensa* finanțat de SUA, care a cerut în mod deschis răsturnarea guvernului și sprijinirea armatei teroriste dirijate de americani, n-a putut tipări câteva numere din cauza lipsei hârtiei de ziar. Asta a dus la un torent de acuzații de abuz, în *The Washington Post* și în alte publicații, care condamnau totalitarismul sandiniștilor.

Pe de altă parte, distrugerea cotidianului *La Epoca* nu a stârnit niciun interes și nu a fost raportată nicăieri în SUA, deși le era bine cunoscută jurnaliștilor americani. În mod normal, mass-media americană nu se aștepta să observe că forțele de securitate finanțate de SUA au redus la tăcere singura voce independentă, care încercase cu câteva săptămâni înainte să se facă auzită în Guatemala.

Un an mai târziu, un jurnalist al cotidianului *La Epoca*, Julio Godoy, care fugise după bombardament, s-a întors în Guatemala pentru o scurtă vizită. Când a revenit în SUA, a comparat situația din America Centrală cu cea din Europa de Est. Est-europenii sunt „mai norocoși decât locuitorii Americii Centrale", a scris Godoy,

> *pentru că, „în vreme ce guvernul impus de Moscova la Praga ar degrada și umili reformatorii, guvernul din Guatemala susținut de Washington i-ar ucide. De fapt, îi ucide încă în ceea ce este, de fapt, un genocid care a făcut mai mult de 150 000 de victime [în ceea ce Amnesty International numește] un program guvernamental de crimă politică".*

Cât despre presă, aceasta fie se conformează, fie, ca în cazul lui *La Epoca*, dispare.

„Am fi tentați să credem", continuă Godoy, „că unele persoane de la Casa Albă se închină la zeii azteci – cărora le aduc drept jertfe populații întregi din America Centrală". Același Godoy a făcut apoi referire la vorbele unui diplomat din Europa de Vest care spunea: „Atât timp cât americanii nu-și vor schimba atitudinea față de întreaga regiune, nu există loc aici nici pentru adevăr, nici pentru speranță".

Invadarea statului Panama

Panama a fost, în mod tradițional, controlată de către micuța ei elită europeană, care alcătuia mai puțin de 10% din populație. Acest lucru s-a schimbat în 1968, când Omar Torrijos, un general populist, a condus o lovitură de stat care i-a permis populației sărace și metișilor [rasă mixtă] să obțină cel puțin o parte din puterea dictaturii sale militare.

În 1981, Torrijos a fost ucis într-un accident de avion. Până în 1983, conducătorul efectiv al statului Panama a fost Manuel Noriega, un criminal care fusese în anturajul a lui Torrijos și al serviciilor americane de informații.

Guvernul american știa că Noriega era implicat în traficul de droguri cel puțin din 1972, când

administrația Nixon a luat în considerare asasinarea lui. Dar el a rămas pe statul de plată al CIA. În 1983, un comitet al Senatului SUA a conchis că Panama a fost un important centru pentru spălarea banilor și pentru traficul de droguri.

Cu toate acestea, guvernul SUA a continuat să îl susțină pe Noriega, punând mare preț pe serviciile sale. În mai 1986, directorul Agenției pentru Combaterea Drogurilor l-a lăudat pe Noriega pentru „politica sa viguroasă împotriva traficului de droguri". Un an mai târziu, directorul „a salutat strânsa asociere" cu Noriega, în timp ce procurorul general, Edwin Meese, a oprit o investigație a Departamentului pentru Investigarea Activităților Criminale ale lui Noriega. În august 1987, o rezoluție a Senatului american, care îl condamna pe Noriega, se opunea lui Elliott Abrams[18], oficialul Departamentului de Stat însărcinat cu politica SUA în America Centrală și Panama.

Cu toate acestea, în 1988 Noriega a fost în cele din urmă pus sub acuzare în Miami. Toate acuzațiile care i-au fost aduse, cu excepția uneia, au fost legate de activități care au avut loc înainte de 1984, pe vremea când era „unul de-ai noștri" și când ne-a dat o mână de ajutor în războiul american împotriva Nicaraguei, contribuind la fraudarea alegerilor și deservind în chip satisfăcător interesele SUA. Punerea lui sub acuzare nu avea nimic de-a face cu descoperirea bruscă a faptului că era un gangster și un traficant de droguri – fapt care era, de altfel, cunoscut de o bună bucată de vreme.

Totul este destul de previzibil, după cum arată studiu după studiu. Un tiran brutal trece granița dintre prieten admirabil și „ticălos" sau „jigodie" atunci când comite infracțiunea de a acționa independent. O greșeală obișnuită este să treci dincolo de exploatarea păturilor sărace ale populației – ceea ce este bine – și să începi să interferezi cu interesele clasei privilegiate, antagonizând liderii din lumea afacerilor.

La mijlocul anilor '80, Noriega s-a făcut vinovat de aceste crime. Printre altele, pare că și-a dat chiar silința pentru a ajuta SUA în războiul dus de cei din gruparea Contras. Independența sa a amenințat, de asemenea, interesele noastre în Canalul Panama. La 1 ianuarie 1990, cea mai mare parte a administrației Canalului trebuia să treacă sub controlul statului panamez – pentru ca, în anul 2000, guvernul acestei țări să dobândească controlul complet asupra Canalului. Prin urmare, era datoria noastră să ne asigurăm că Panama era în mâinile oamenilor pe care i-am putea controla înainte de acea dată.

Deoarece nu mai puteam avea încredere în Noriega să facă ceea ce îi ceream, trebuia să plece. Așadar, Washingtonul a impus acestei țări sancțiuni care i-au distrus practic economia. Consecințele cele mai severe ale acestei crize au fost suportate, desigur, de populația săracă de culoare sau de rasă mixtă. Și ei au început să îl urască pe Noriega, nu în ultimul rând pentru că era responsabil de războiul economic (ilegal, dacă îi pasă cuiva), care îi făcea pe copiii lor să moară de foame.

Imediat apoi a fost încercată o lovitură militară, dar a eșuat. Ulterior, în decembrie 1989, SUA au sărbătorit căderea Zidului Berlinului și sfârșitul Războiului Rece, invadând Panama, ucigând sute sau poate mii de civili (nimeni nu știe vreo cifră exactă și sunt foarte puțini oameni la nord de Rio Grande suficient de îngrijorați încât să întrebe). Această intervenție militară a SUA a redat puterea elitei albe bogate, care a fost afectată de lovitura de stat a lui Torrijos – exact la timp pentru a asigura un guvern compatibil cu schimbarea administrativă a Canalului la 1 ianuarie 1990 (după

cum a remarcat, de altfel, presa europeană de dreapta).

Pe parcursul acestui proces, presa americană a venit în întâmpinarea nevoilor Washingtonului, selectând răufăcătorii în funcție de nevoile actuale. Acțiuni pe care altfel le-am fi tolerat au devenit crime. De exemplu, în 1984, alegerile prezidențiale din Panama au fost câștigate de Arnulfo Arias. Alegerile au fost fraudate de Noriega, care nu s-a sfiit deloc să recurgă la violență. Dar Noriega nu fusese încă neascultător. Era omul nostru din Panama și partidul lui Arias a fost considerat ca având elemente periculoase de „ultranaționalism". Prin urmare, administrația Reagan a aplaudat violența și fraudele și l-a trimis pe secretarul de Stat, George Shultz, să legitimeze alegerile furate și să laude versiunea lui Noriega de „democrație", ca model pentru sandiniștii rătăciți.

Alianța dintre Washington, pe de o parte, și media și publicațiile importante, pe de alta, s-a abținut de la a critica alegerile frauduloase, dar a respins ca absolut fără valoare rezultatele alegerilor organizate de sandiniști în același an, într-un mod mult mai liber și mai onest – pentru că sandiniștii nu puteau fi controlați.

În mai 1989, Noriega a fraudat din nou alegerile, de data aceasta în defavoarea unui reprezentant al mediului de afaceri, Guillermo Endara. Noriega a apelat într-o măsură mult mai mică la violență decât în 1984, dar administrația Reagan a dat semnalul că, din bun prieten, Noriega a devenit adversar. Urmând scenariile bine-cunoscute, presa și-a exprimat revolta față de eșecul lui Noriega de a respecta înaltele noastre standarde democratice.

De asemenea, presa a început să denunțe cu înflăcărare încălcările drepturilor omului, care anterior nu îi atrăseseră deloc atenția. Până când am invadat Panama în decembrie 1989, presa l-a demonizat pe Noriega, transformându-l în cel mai rău monstru de la Attila încoace. (A fost în esență o reluare a demonizării lui Gaddafi din Libia.) Ted Koppel spunea că „Noriega aparține fraternității ticăloșilor internaționali, bărbați precum Gaddafi, Idi Amin și ayatollahul Khomeini, pe care americanii iubeau să-i urască". Dan Rather l-a pus „în fruntea listei celor mai mari ticăloși și traficanți de droguri din lume". De fapt, Noriega rămăsese un mic golan – exact ceea ce era și atunci când se afla pe statul de plată al CIA.

În 1988, de exemplu, Americas Watch [o organizație americană de monitorizare a drepturilor omului] a publicat un raport privind drepturile omului din Panama, oferind o imagine tulburătoare. Dar, după cum aflăm din rapoartele sale și din alte anchete, încălcarea drepturilor omului de către Noriega nu a avut în niciun caz proporțiile pe care le-a avut în cazul altor state clientelare din regiune și nu se deosebea cu nimic de cea din perioada în care Noriega era încă în grațiile guvernului american și răspundea la ordine. Să luăm, drept exemplu, cazul Honduras. Deși nu este un stat terorist criminal precum El Salvador sau Guatemala, abuzurile la adresa drepturilor omului au fost probabil mai grave acolo decât în Panama. De fapt, există un batalion instruit de CIA în Honduras care a comis de unul singur mai multe atrocități decât a făcut Noriega în întregul său mandat.

Să ne gândim și la dictatori susținuți de SUA ca Trujillo în Republica Dominicană, Somoza în Nicaragua, Marcos în Filipine, Duvalier în Haiti și o serie de gangsteri din America Centrală în anii '80. Brutalitatea acestor dictatori o întrecea cu mult pe cea a lui Noriega, dar Statele Unite îi sprijineau cu entuziasm, chiar de-a lungul deceniilor de atrocități greu de imaginat – atât timp cât profiturile ieșeau din țările lor și intrau în SUA. Administrația lui George Bush a continuat să îi țină la mare cinste pe Mobutu, Ceaușescu și Saddam Hussein, printre alții, toți criminali mult mai

răi decât Noriega. În tot acest timp, Suharto din Indonezia, probabil cel mai mare criminal dintre toți, rămânea în ochii presei americane un „moderat".

De fapt, chiar în momentul în care invada Panama, revoltată de abuzurile lui Noriega împotriva drepturilor omului, administrația Bush a anunțat vânzări de tehnologie avansată în China, menționând că erau în joc 300 de milioane de dolari pentru firme din SUA și că aceste contacte aveau să fie reluate în secret la câteva săptămâni după masacrul din Piața Tiananmen.

În aceeași zi – ziua în care Panama a fost invadată –, Casa Albă și-a anunțat, de asemenea, planurile de a ridica interdicția asupra împrumuturilor acordate Irakului (pe care le-a pus în aplicare la scurt timp după aceea). Departamentul de Stat a explicat la modul cel mai serios că acest lucru a fost făcut pentru a atinge „scopul de a crește exporturile americane și de a ne pune într-o poziție mai bună pentru a urmări respectarea drepturilor omului în Irak". Departamentul de Stat s-a menținut pe poziții în această privință, chiar atunci când Bush a respins opoziția democratică irakiană (bancheri, profesioniști etc.) și a blocat eforturile Congresului de a condamna crimele atroce ale vechiului său prieten, Saddam Hussein. Prin comparație cu prietenii lui Bush din Bagdad și Beijing, Noriega este un fel de Maica Tereza.

După invazie, Bush a anunțat un ajutor în valoare de un miliard de dolari pentru Panama. Din această sumă, 400 de milioane de dolari au constat în stimulente pentru afacerile americane de a exporta produse în Panama, 150 de milioane de dolari au fost folosiți pentru plata unor împrumuturi bancare, iar 65 de milioane de dolari au fost acordați sub formă de împrumuturi și garanții sectorului privat și investitorilor americani. Cu alte cuvinte, aproximativ jumătate din ajutor a fost un cadou de la contribuabilul american către companiile americane.

Statele Unite au adus bancherii la putere după invazie. Implicarea lui Noriega în traficul de droguri a fost nesemnificativă prin comparație cu implicarea acestora din urmă. Traficul de droguri a fost întotdeauna condus în primul rând de către bănci – sistemul bancar este practic nereglementat, deci este o piață firească pentru banii obținuți în urma unor afaceri ilegale. Acesta a fost fundamentul pentru economia întreținută în chipul cel mai artificial a statului Panama. După invazia americană, faptul acesta a rămas neschimbat, ba chiar s-a accentuat. Forțele de apărare din Panama au fost, de asemenea, reconstruite, practic, cu aceiași ofițeri.

În general, totul este aproape la fel, numai că acum sunt la putere slugi mult mai serviabile. (Același lucru este valabil pentru Grenada, care, de la invazia SUA, a devenit un centru major de spălare a banilor proveniți din droguri. Nicaragua a devenit și ea o țară intermediară pentru drogurile vândute pe piața americană, după victoria Washingtonului în alegerile din 1990. Modelul este standard – la fel ca eșecul de a-l observa.)

Inocularea Asiei de Sud-Est

Războaiele americane din Indochina se încadrează în același model general. Până în 1948, Departamentul de Stat a recunoscut foarte clar că Viet Minh, rezistența antifranceză condusă de Ho și Min, a fost mișcarea națională a Vietnamului. Dar Viet Minh nu a cedat controlul oligarhiei locale. A favorizat dezvoltarea independentă și a ignorat interesele investitorilor străini.

Existau temeri că Vietnamul ar putea reuși, caz în care „putreziciunea se va răspândi", iar „virusul" ar urma să „infecteze" întreaga regiune, pentru a folosi metaforele la care apelau în mod recurent strategii americani. (Cu excepția câtorva nebuni și căzuți în cap, nimeni nu se temea de o

eventuală cucerire a Americii de către Vietnam – le era însă teamă de puterea unui exemplu de dezvoltare viabilă.)

Ce faceți când aveți un virus? În primul rând îl distrugeți, apoi inoculați potențialele victime, astfel încât boala să nu se răspândească. Aceasta este, în esență, strategia aplicată de SUA în Lumea a Treia.

Dacă este posibil, e desigur recomandabil ca armata locală să distrugă virusul pentru tine. Dacă ea nu poate, trebuie să recurgi la propriile forțe. E mai costisitor și iese mare tărăboi, dar câteodată trebuie să recurgi și la o intervenție armată. Vietnamul a fost unul dintre acele locuri în care a trebuit să intervenim.

Chiar la sfârșitul anilor '60, SUA au blocat toate încercările de soluționare politică a conflictului din această țară, chiar și pe cele susținute de generalii din Saigon. Dacă s-ar fi ajuns la un acord politic, s-ar fi putut înregistra progrese către o dezvoltare viabilă care n-ar fi fost sub controlul nostru, iar asta era inacceptabil.

Pentru a evita această posibilitate, am instalat un stat terorist tipic, în stil latinoamerican, în Vietnamul de Sud și am subminat singurele alegeri libere din istoria Laosului, deoarece tabăra greșită a câștigat, apoi am blocat alegerile și în Vietnam, pentru că era evident că tot tabăra greșită va câștiga și acolo.

Administrația Kennedy a trecut de la teroare la agresiune totală în privința Vietnamului. Johnson a trimis o forță expediționară imensă pentru a ataca Vietnamul de Sud și a extins războiul la întreaga Indochină. Asta a distrus, evident, orice urmă de virus – Indochina va avea noroc dacă se va recupera în 100 de ani.

În timp ce Statele Unite extirpau boala independenței de la rădăcină în Vietnam, au împiedicat răspândirea ei în Indonezia, prin susținerea loviturii de stat date de Suharto în 1965. SUA au ajutat, de asemenea, la răsturnarea democrației filipineze de către Ferdinand Marcos, în 1972, și au susținut introducerea legii marțiale în Coreea de Sud și Thailanda. Iar exemplele pot continua.

Lovitura de stat din 1965 dată de Suharto în Indonezia a fost bine-venită în Occident, pentru că a distrus singurul partid politic care avea susținerea populației. Asta a însemnat măcelărirea, în câteva luni, a circa 700 000 de oameni, mai ales țăranii lipsiți de pământ – „un licăr de lumină în Asia", după cum gândea liderul de opinie al *The New York Times*, James Reston, asigurându-i pe cititori că SUA au pus umărul la acest triumf.

Occidentul a fost foarte încântat să facă afaceri cu noul lider „moderat" al Indoneziei, așa cum *Christian Science Monitor* l-a descris pe generalul Suharto, când acesta avea încă mâinile murdare de sânge și lăsa în urma sa sute de mii de cadavre în Timorul de Est și în alte părți. Acest autor al unor oribile crime în masă este „bun la inimă", ne-a asigurat săptămânalul *The Economist* [un ziar britanic cu sediul în Londra], referindu-se, fără îndoială, la atitudinea sa față de corporațiile occidentale.

După ce Războiul din Vietnam s-a încheiat în 1975, obiectivul politic major al SUA a fost acela de a maximiza represiunea și suferința în țările care au fost devastate de actele de violență comise de armata SUA. Cruzimea acestor acte este de-a dreptul uluitoare.

Atunci când menoniții[19] au vrut să trimită creioane în Cambodgia, Departamentul de Stat a

încercat să-i oprească. Atunci când Oxfam a încercat să trimită zece pompe solare, reacția americanilor a fost similară. Același lucru s-a întâmplat și atunci când grupurile religioase au încercat să trimită lopeți în Laos pentru a ajuta la dezgroparea unor obuze neexplodate, rămase acolo după bombardamentele americane.

Când India a încercat să trimită o sută de bivoli în Vietnam pentru a înlocui turmele uriașe care au fost distruse de atacurile americane – și amintiți-vă, în această țară primitivă, bivolul înseamnă îngrășăminte, tractoare, supraviețuire –, Statele Unite au amenințat să anuleze ajutorul umanitar oferit prin programul Food for Peace[20]. (Orwell ar fi apreciat acest lucru.) Niciun fel de cruzime nu este prea mare pentru criminalii cu sânge rece din Washington. Clasele educate știu destul cât să-și întoarcă privirea.

Pentru a provoca mereu conflicte în Vietnam, am sprijinit indirect khmerii roșii prin aliații noștri, China și Thailanda. Cambodgienii trebuie să plătească cu sângele lor, pentru a ne asigura că Vietnamul nu-și va mai reveni niciodată. Vietnamezii trebuie să fie pedepsiți pentru că s-au opus violenței SUA. Spre deosebire de ceea ce spune aproape toată lumea – stânga sau dreapta –, Statele Unite și-au atins obiectivele majore în Indochina. Vietnamul a fost demolat. Nu există niciun pericol ca o dezvoltare viabilă a țării să ofere un model pentru alte națiuni din regiune.

Desigur, nu a fost o victorie totală pentru SUA. Obiectivul nostru mai mare a fost reintegrarea Indochinei în sistemul global dominat de SUA, obiectiv care nu a fost încă atins.

Dar obiectivul nostru fundamental – cel care a contat cu adevărat – a fost acela de a distruge virusul. Iar asta ne-a reușit pe deplin. Vietnam este o țară paria, marginalizată, iar SUA fac tot ce pot pentru a o menține așa. În octombrie 1991, SUA au trecut din nou peste obiecțiile masive ale aliaților săi din Europa și Japonia și au reînnoit embargoul și sancțiunile împotriva Vietnamului. Lumea a Treia trebuie să învețe să nu aibă vreodată curajul să-și ridice capul. Jandarmul planetar o va persecuta în mod necontenit dacă va comite această crimă cumplită.

Războiul din Golf[21]

Războiul din Golf ilustrează aceleași principii directoare, după cum se poate vedea foarte clar dacă ridicăm vălul propagandei.

Când Irakul a invadat Kuweitul în august 1990, Consiliul de Securitate al ONU a condamnat imediat Irakul și i-a impus sancțiuni severe. De ce a fost răspunsul ONU atât de prompt și atât de fără precedent de ferm? Alianța dintre guvernul SUA și mass-media a avut un răspuns standard.

În primul rând, ni s-a spus că agresiunea Irakului a fost un act de o violență fără precedent și, prin urmare, merita o reacție fără precedent. „America se poziționează la fel cum a făcut-o întotdeauna – împotriva agresiunii, împotriva celor care vor folosi forța pentru a înlocui statul de drept" – așa am fost informați de către [primul] președinte Bush, invadatorul statului Panama și singurul șef de stat condamnat de Curtea Mondială pentru „utilizarea ilegală a forței" (în hotărârea Curții privind atacul SUA împotriva Nicaragua). Mass-media și clasele educate au repetat cu îndârjire refrenul pe care Conducătorul l-a pregătit pentru ei, făcând adânci reverențe principiilor sale înalte.

În al doilea rând, aceleași autorități au proclamat – într-o litanie – că ONU a funcționat, în cele din urmă, așa cum a fost proiectat să o facă. Au susținut că acest lucru a fost imposibil înainte de sfârșitul Războiului Rece, când ONU era ineficientă, fiind subminată de sovietici și afectată de

retorica antioccidentală a Lumii a Treia.

La o minimă analiză se vădește însă că niciuna dintre aceste afirmații nu este adevărată. Statele Unite nu susțineau, de fapt, niciun principiu înalt în Golf sau în vreun alt stat. Motivul pentru răspunsul fără precedent la acțiunile lui Saddam Hussein nu a fost agresiunea lui brutală, ci faptul că a călcat pe degetele cui nu trebuia.

Saddam Hussein este un gangster criminal – exact așa cum a fost înainte de războiul din Golf, când a fost prietenul și partenerul favorit al SUA. Invazia sa din Kuweit a fost, cu siguranță, o atrocitate, dar s-a înscris perfect în rândul multor crime similare conduse de Statele Unite și aliații săi, fiind cu siguranță întrecută în cruzime de multe dintre ele. De exemplu, invazia și anexarea Timorului de Est de către Indonezia au atins proporții aproape genocidale, grație sprijinului decisiv al SUA și al aliaților săi. Poate că un sfert din populația sa de 700 000 de persoane a fost ucisă, un masacru care îl depășește pe cel comis de Pol Pot în aceeași perioadă.

În prezent, ambasadorul nostru la ONU (și acum senator de New York), Daniel Moynihan, a explicat realizarea sa la ONU în ceea ce privește Timorul de Est în felul următor: „Statele Unite au dorit ca lucrurile să iasă așa cum au ieșit până la urmă și au contribuit decisiv pentru a ajunge la acest deznodământ. Departamentul de Stat dorea ca Națiunile Unite să se dovedească absolut ineficiente în ceea ce privește măsurile pe care le-a întreprins. Această sarcină mi-a fost dată mie și m-am achitat de ea chiar bine."

Ministrul australian de Externe a justificat faptul că țara sa a acceptat invazia și anexarea Timorului de Est (și implicarea Australiei, cot la cot cu Indonezia, în jaful rezervelor bogate de petrol ale Timorului) spunând pur și simplu că „lumea este un loc destul de nedrept, plin de exemple de luare în posesie a unor bunuri prin forță". Cu toate acestea, atunci când Irakul a invadat Kuweitul, guvernul său a emis o declarație în care se spune că „țările mari nu pot invada vecinii lor mai mici și scăpa nepedepsiți". Nicio culme a cinismului nu tulbură liniștea moraliștilor occidentali.

În ceea ce privește funcționarea ONU potrivit felului în care a fost concepută, faptele sunt clare – dar ținute sub obroc de apărătorii corectitudinii politice care controlează mijloacele de exprimare cu o mână de fier. Timp de mulți ani, ONU a fost blocată de marile puteri, în primul rând de Statele Unite, nu de Uniunea Sovietică sau de țări din Lumea a Treia. Din 1970, Statele Unite au respins mult mai multe rezoluții ale Consiliului de Securitate decât oricare altă țară (Marea Britanie este a doua, Franța este a treia și cea de-a patra abia este Uniunea Sovietică). Recordul nostru în Adunarea Generală este similar. Și „retorica stridentă, antioccidentală" a Lumii a Treia se dovedește a fi un apel pentru a respecta legea internațională, o barieră înfricoșătoare împotriva nelegiuirilor comise de cei puternici.

ONU a fost în măsură să răspundă agresiunii Irakului pentru că – în mod excepțional – Statele Unite au permis acest lucru. Severitatea fără precedent a sancțiunilor ONU a fost rezultatul unei presiuni și amenințări puternice din partea SUA. A existat o șansă foarte bună ca sancțiunile să aibă succes, atât din cauza asprimii lor, cât și din cauza faptului că aceia care de obicei le încălcau – Statele Unite, Marea Britanie și Franța – le-ar fi respectat de această dată.

Dar, chiar și după ce au permis sancțiuni, SUA au făcut imediat tot ce le-a stat în putință pentru a scoate din discuție opțiunea diplomatică, trimițând, împreună cu Marea Britanie, o forță militară uriașă în Golf, sprijinită de dictaturile familiale care guvernează statele petroliere ale Golfului.

O forță mai mică, cu efectul de a descuraja orice formă de agresiune, putea fi menținută pe o perioadă suficient de lungă pentru ca sancțiunile să fi avut un efect semnificativ; o armată de jumătate de milion nu putea. Scopul masării unor trupe numeroase în zonă a fost evident acela de a evita pericolul ca Irakul să fie forțat să iasă din Kuweit prin mijloace pașnice.

De ce a fost o rezoluție diplomatică atât de neatrăgătoare pentru SUA? În câteva săptămâni de la invazia Kuweitului din 2 august, planurile schematice pentru o viitoare înțelegere politică au devenit clare. Rezoluția 660 a Consiliului de Securitate, care solicită retragerea Irakului din Kuweit, a cerut, de asemenea, negocieri simultane privind disputele frontaliere dintre cele două țări. În acest context, la jumătatea lunii august, Consiliul de Securitate Națională a examinat o propunere venită din partea Irakului de a se retrage din Kuweit.

Se pare că au existat două probleme: în primul rând, accesul irakian la Golf, care ar fi implicat un contract de închiriere sau de control asupra a două mlaștini nelocuite, atribuite Kuweitului de către Marea Britanie prin reglementare imperială (care a lăsat Irakul aproape fără ieșire la mare); în al doilea rând, soluționarea unui litigiu asupra unui câmp petrolier care se extindea doi kilometri în Kuweit într-o zonă de graniță extrem de disputată.

Statele Unite au respins categoric propunerea venită din partea Irakului și orice fel de alte negocieri. Pe 22 august, fără a dezvălui aceste fapte despre inițiativa irakiană (despre care știau că se știa), *The New York Times* a relatat că administrația Bush a fost hotărâtă să blocheze „calea diplomatică" de teamă că acest mod ar putea „dezamorsa criza". (Faptele cele mai relevante au fost publicate o săptămână mai târziu de cotidianul *Long Island Newsday*, dar mass-media a păstrat, în genere, tăcerea.)

Ultima ofertă cunoscută publicului înainte de bombardament, lansată de oficialii americani pe 2 ianuarie 1991, a cerut retragerea totală a Irakului din Kuweit. Nu au existat calificări privind frontierele, dar oferta a fost făcută în contextul unor acorduri nespecificate privind alte aspecte legate de „armele de distrugere în masă" din regiune și de conflictul israelo-arab. Ultimele chestiuni includ ocuparea ilegală a Israelului din sudul Libanului, care încalcă Rezoluția 425 din martie 1978 a Consiliului de Securitate, prin care s-a cerut retragerea sa imediată și necondiționată de pe teritoriul invadat. Răspunsul Statelor Unite a fost că nu s-ar acționa diplomatic. Mass-media a suprimat faptele – *Newsday* fiind singura publicație care a făcut notă discordantă –, mulțumindu-se să ridice în slăvi principiile înalte ale lui Bush.

Statele Unite au refuzat să ia în considerare chestiunile „conexe", deoarece se opuneau diplomației în privința tuturor chestiunilor conexe. Acest lucru a devenit clar cu luni înainte de invazia Irakului în Kuweit, când SUA au respins oferta de negocieri a Irakului privind armele de distrugere în masă. În ofertă, Irakul a propus să distrugă toate armele chimice și biologice de care dispunea, dacă alte țări din regiune și-ar fi distrus, de asemenea, armele de distrugere în masă.

Saddam Hussein era atunci prietenul și aliatul lui Bush, așa că a primit un răspuns care a fost instructiv. Washingtonul a declarat că salută propunerea Irakului de a distruge propriile arme, dar nu își dorește ca acest lucru să fie corelat cu „alte chestiuni legate de sisteme militare sau arme".

Nu a existat nicio mențiune despre „alte sisteme militare", și există un motiv pentru asta. Israelul nu numai că poate dispune de arme chimice și biologice – este, de asemenea, singura țară din Orientul Mijlociu cu arme nucleare, având probabil aproximativ 200 de focoase. Dar a vorbi despre „armele nucleare israeliene" este absolut interzis. Aceasta e o expresie care nu poate fi scrisă

sau rostită de nicio sursă oficială guvernamentală americană. Dacă existența acestor arme ar fi recunoscută oficial, s-ar ridica întrebarea de ce tot ajutorul pentru Israel nu este ilegal, de vreme ce legislația privind ajutorul oferit unei țări străine, din 1977, interzice acordarea de fonduri către orice țară care dezvoltă în secret arme nucleare.

Independent de invazia Irakului, SUA blocaseră întotdeauna orice „proces de pace" în Orientul Mijlociu, care ar fi inclus o conferință internațională și recunoașterea unui drept palestinian de autodeterminare. Timp de 20 de ani, SUA au fost practic singura țară care și-a păstrat această poziție. Voturile ONU indică un model tipic; încă o dată în decembrie 1990, chiar în mijlocul crizei din Golf, apelul la o conferință internațională a fost aprobat printr-un vot de 144 la 2 (cele două voturi împotrivă fiind voturile Statelor Unite și Israelului). Acest lucru nu a avut nimic de-a face cu conflictul dintre Irak și Kuweit.

Statele Unite au refuzat, de asemenea, cu obstinație să accepte o retragere a Irakului prin mijloacele pașnice, prevăzute de legea internațională. În schimb, au preferat să evite diplomația și să restrângă posibilitățile de rezolvare a situației la cele care presupuneau o intervenție în forță, generând un conflict în care o superputere care nu se confruntă cu niciun obstacol va prevala fără probleme asupra unui adversar din Lumea a Treia.

După cum am arătat deja, SUA desfășoară în mod regulat intervenții militare în alte țări sau susțin agresiunea, chiar și în cazuri mult mai grave decât invazia Irakului din Kuweit. Numai cel mai dedicat soldat poate fi incapabil să înțeleagă aceste lucruri sau faptul că, în cazul în care SUA se întâmplă să se opună unor acte ilegale comise de către un stat clientelar sau un aliat, sunt fericite să profite de „chestiunile conexe".

Să ne gândim la ocupația sud-africană din Namibia, declarată ilegală de către Curtea Mondială și de ONU în anii '60. Statele Unite au urmat calea „diplomației pașnice" și a „angajamentului constructiv", mijlocind o înțelegere care a oferit Africii de Sud ample beneficii (inclusiv cel mai mare port al Namibiei) pentru agresiunea și atrocitățile comise, cu „chestiuni conexe" care se extindeau până în Caraibe și cu profituri bine-venite pentru interesele internaționale de afaceri.

Forțele cubaneze care au apărat vecinul Namibiei, Angola, de atacul sud-african au fost retrase. La fel ca în Nicaragua, după acordul de pace din 1987, SUA continuă să sprijine armata teroristă (la fel ca Africa de Sud și Zair) și pregătesc terenul pentru un „scrutin democratic" în stilul celui organizat în 1992 în Nicaragua, unde oamenii vor merge la urne sub amenințarea strangulării economice și a unui atac terorist, dacă vor vota cum nu trebuie.

Între timp, Africa de Sud a jefuit și a distrus Namibia și a folosit-o ca rampă de lansare pentru actele de agresiune comise împotriva vecinilor săi. În anii lui Reagan–Bush (1980–1988), agresiunea Africii de Sud a produs pagube de aproximativ 60 de miliarde de dolari și peste un milion și jumătate de oameni uciși în țările vecine (cu excepția Namibiei). Dar clasa celor obedienți și creduli a fost incapabilă să vadă aceste fapte și a salutat principialismul lui George Bush, care a respins „chestiunile conexe".

În genere, respingerea „chestiunilor conexe" este echivalentă cu respingerea diplomației, care presupune întotdeauna luarea în considerare a contextului mai larg. În cazul Kuweitului, poziția Statelor Unite a fost extrem de șubredă și lipsită de credibilitate. După ce Saddam Hussein a început să acționeze pe cont propriu, administrația Bush a insistat asupra eliminării capacității de agresiune a Irakului (o poziție corectă, spre deosebire de sprijinul acordat anterior pentru

agresiunea și atrocitățile comise de Saddam) și a cerut o reglementare regională care să garanteze securitatea. Ei bine, astea sunt toate „chestiuni conexe". Adevărul simplu este că Statele Unite s-au temut că diplomația ar putea „dezamorsa criza" și, prin urmare, au blocat calea diplomației cu fiecare ocazie, pregătindu-se de la bun început pentru război.

Refuzând diplomația, SUA și-au atins obiectivele majore în Golf. Am fost preocupați ca resursele energetice uriașe din Orientul Mijlociu să rămână sub controlul nostru și ca profiturile enorme pe care le produc să susțină economia SUA și a clientului său, Marea Britanie.

Statele Unite și-au consolidat poziția dominantă și au predat tuturor lecția că lumea trebuie să fie condusă cu forța. Aceste obiective au fost atinse, Washingtonul a continuat să mențină „stabilitatea" în zonă, îndepărtând orice amenințare de schimbare democratică a tiranilor din Golf și acordându-i un sprijin tacit lui Saddam Hussein, pentru a zdrobi revolta populară a șiiților din sud, apoi pe cea a kurzilor din nord.

Dar administrația Bush nu a reușit încă să obțină ceea ce purtătorul său de cuvânt la *The New York Times*, corespondentul și diplomatul Thomas Friedman, numește „cea mai bună dintre toate lumile: o juntă irakiană cu putere deplină, dar fără Saddam Hussein". Aceasta ar fi însemnat o întoarcere la zilele fericite când „mâna de fier a lui Saddam… a asigurat unitatea Irakului, spre marea satisfacție a aliaților SUA din regiune, Turcia și Arabia Saudită", fără a vorbi de satisfacția șefului de la Washington. Dar situația actuală din Golf reflectă prioritățile superputerii care a avut în mână toate cărțile, un alt truism care trebuie să rămână invizibil pentru gardienii bunei-credințe.

Mușamalizarea legăturii dintre „afacerea Contras" și „cazul Iran"

Elementele fundamentale ale „afacerii Contras" și ale „cazului Iran" erau cunoscute mult înainte de dezvăluirile făcute în 1986, cu o singură excepție, și anume faptul că vânzările de arme către Iran via Israel și războiul ilegal al grupării militare Contras condus de către Ollie North[22] dintr-un birou al Casei Albe erau strâns legate.

Transportul de arme către Iran prin Israel nu a început în 1985, când ancheta Congresului și procurorul special au început cercetările asupra întregii povești, ci a debutat aproape imediat după căderea șahului, în 1979. În 1982, informația că Israelul a furnizat o mare parte a armelor pentru Iran era deja o informație publică – o puteți citi pe prima pagină a *The New York Times*.

În februarie 1982, principalele figuri israeliene, ale căror nume au figurat mai târziu în cadrul audierilor Iran/Contras, au apărut la televiziunea BBC și au descris modul în care au contribuit la organizarea vânzărilor de arme către regimul Khomeini. În octombrie 1982, ambasadorul israelian în SUA a declarat public că Israelul trimite arme regimului Khomeini „cu cooperarea Statelor Unite… la aproape cel mai înalt nivel". Înalții oficiali israelieni implicați în această afacere au explicat, de asemenea, miza acestei afaceri: aceea de a stabili legături cu elemente ale armatei din Iran care ar putea să răstoarne regimul, restabilind aranjamentele care au predominat în cadrul procedurii operaționale standardizate în perioada în care șahul se afla la conducerea țării.

În ceea ce privește războiul grupării Contras, elementele de bază ale operațiunilor ilegale ale CIA erau deja cunoscute în 1985 (cu mai mult de un an înainte ca povestea să fi devenit cunoscută publicului larg, când un avion de aprovizionare al SUA a fost doborât și un agent american, Eugene Hasenfus, a fost capturat). Și de această dată, mass-media a ales pur și simplu să facă

abstracție de acest subiect.

Prin urmare, se ridică întrebarea: ce a generat în cele din urmă scandalul Iran–Contras? Faptul că a venit un moment când mușamalizarea sa n-a mai fost posibilă. Când Hasenfus, un agent al CIA, a fost capturat în Nicaragua în timp ce făcea un transport de arme către gruparea Contras, și când presa libaneză a raportat că un consilier pentru securitatea națională a Statelor Unite împărțea biblii și prăjituri de ciocolată prin Teheran, povestea pur și simplu nu a mai putut fi păstrată sub acoperire. Ulterior, legătura dintre cele două cazuri bine-cunoscute a devenit și ea publică.

Faza care a urmat apoi a fost cea de minimalizare a pierderilor. Acesta a fost rolul investigațiilor declanșate ulterior. Dacă vreți să aflați mai multe despre toate acestea, citiți cărțile mele *The Fateful Triangle* (1983), *Turning the Tide* (1985) și *Culture of Terrorism* (1987).

Perspectivele Europei de Est

Ceea ce a fost remarcabil cu privire la evenimentele din Europa de Est în anii ’80 e faptul că puterea imperială a ales, pur și simplu, să se retragă. URSS nu numai că permitea mișcărilor populare să funcționeze, dar chiar le-a încurajat. Există puține precedente istorice pentru asta.

Acest lucru nu s-a întâmplat pentru că sovieticii sunt niște oameni de treabă, ci pentru că aceste mișcări au fost determinate de necesități interne. Rezultatul acestei politici de încurajare a mișcărilor populare a fost faptul că, în Europa de Est, ele nu au fost nevoite să se confrunte cu nimic care să fie cât de puțin asemănător cu ceea ce s-ar fi confruntat dacă s-ar fi aflat în sfera noastră de influență. Publicația iezuiților din El Salvador a arătat foarte clar că, în țara lor, Václav Havel (fostul prizonier politic care a devenit președinte al Cehoslovaciei) nu ar fi fost trimis la închisoare, ci ar fi fost tăiat în bucăți și aruncat undeva la marginea drumului.

URSS și-a cerut chiar scuze pentru faptul că, în trecut, a făcut apel la violență, iar acest lucru a fost cu adevărat fără precedent. Ziarele americane au conchis că, deoarece rușii au recunoscut că invazia Afganistanului a fost o crimă care a încălcat legea internațională, s-au alăturat în sfârșit lumii civilizate. Asta chiar e o reacție interesantă. Imaginați-vă pe cineva din presa americană care sugerează că poate Statele Unite ar trebui să încerce să se ridice la nivelul moral al Kremlinului și să admită că atacurile împotriva Vietnamului, Laosului și Cambodgiei au încălcat legea internațională.

Singura țară din Europa de Est în care schimbarea regimului tiranic s-a făcut în mod violent și cu vărsare de sânge a fost tocmai cea în care sovieticii aveau cea mai mică influență, iar SUA aveau cea mai multă: România. Nicolae Ceaușescu, dictatorul României, a primit un tratament regal când a vizitat Anglia. Statele Unite au acordat României ceaușiste statutul de națiune favorizată[23], avantaje comerciale și altele asemenea.

Ceaușescu a fost la fel de brutal și dement și atunci, și mai târziu, dar pentru că s-a retras în mare măsură din Pactul de la Varșovia și a urmat un curs oarecum independent, am simțit că a fost parțial de partea SUA în lupta internațională. (SUA sunt în favoarea independenței atât timp cât afectează imperiile *altora*, nu pe al nostru.)

În alte părți ale Europei de Est, revoltele au fost remarcabil de pașnice. Au existat unele represiuni, dar, istoric vorbind, 1989 a fost unic. Nu mă pot gândi la niciun alt caz care să semene cât de cât cu el.

Cu toate acestea, cred că perspectivele pentru Europa de Est sunt destul de întunecate. Vestul are un plan pentru această parte a continentului: dorește să transforme o bună bucată a acesteia într-o zonă nouă, ușor de exploatat, a Lumii a Treia.

În trecut, a existat un fel de relație colonială între Europa de Vest și Europa de Est. De altfel, faptul că rușii au subminat această relație a fost una dintre cauzele Războiului Rece. Acum, această relație este restabilită, și există o luptă serioasă între țările care vor să câștige cursa pentru jaf și exploatare. Oare va fi Europa de Vest condusă de germani (aflați, în prezent, la conducere), de Japonia (care stă, deocamdată, deoparte, pentru a vedea cât de mari sunt profiturile) sau de Statele Unite (care încearcă să intre și ele în joc)?

Există o mulțime de resurse asupra cărora trebuie obținut controlul și o forță de muncă numeroasă și ieftină pentru fabricile de asamblare. Dar mai întâi trebuie să le impunem modelul capitalist. Noi nu îl acceptăm pentru *noi înșine*, dar când vine vorba de *Lumea a Treia*, stăruim cu insistență asupra lui. Acesta este sistemul FMI. Dacă le putem face să îl accepte, vor fi foarte ușor de exploatat și își vor lua în primire noul rol de Brazilie sau Mexic.

În multe privințe, Europa de Est este mai atractivă pentru investitori decât America Latină. Unul dintre motive e că populația Europei de Est este albă și cu ochi albaștri și, prin urmare, mai ușor de gestionat pentru investitorii care provin din societăți profund rasiste precum Europa de Vest și Statele Unite. Mai mult, Europa de Est are standarde generale de sănătate și educație mult mai ridicate decât America Latină – care, cu excepția câtorva zone izolate unde trăiesc cei bogați și privilegiați, este o calamitate totală. Una dintre puținele excepții în acest sens este Cuba, care se apropie de standardele occidentale de sănătate și alfabetizare, dar perspectivele sale sunt foarte sumbre.

O cauză pentru această discrepanță între Europa de Est și America Latină este nivelul mult mai mare al terorii în cea din urmă, după încheierea perioadei Stalin. O a doua cauză este politica economică. Potrivit informațiilor americane, Uniunea Sovietică a investit aproximativ 80 de miliarde de dolari în Europa de Est în anii ’70. Situația a fost destul de diferită în America Latină. Între 1982 și 1987, aproximativ 150 de miliarde de dolari au fost transferați din America Latină spre Occident. *The New York Times* citează estimările potrivit cărora „tranzacțiile ascunse“ (inclusiv banii proveniți din droguri, profituri ilegale etc.) ar putea însuma undeva în jur de 700 de miliarde de dolari. Efectele acestei situații asupra Americii Centrale au fost deosebit de grave, dar același lucru se întâmplă în întreaga Americă Latină: sărăcia e în creștere, la fel și malnutriția, mortalitatea infantilă, distrugerea mediului sau teroarea instituită de stat. De aceea, asistăm acum la o prăbușire a nivelului de trai la stadiul de acum zeci de ani.

Situația din Africa este și mai gravă. Catastrofa capitalismului a fost deosebit de severă în anii ’80 – un „coșmar necruțător“ dezlănțuit de puterile occidentale, pentru a folosi cuvintele șefului Organizației Unității Africane[24]. Potrivit statisticilor furnizate de Organizația Mondială a Sănătății, se estimează că 11 milioane de copii mor anual în „lumea aflată în curs de dezvoltare“, un „genocid discret“ căruia i s-ar putea pune capăt foarte repede dacă resursele ar fi direcționate spre nevoile tuturor oamenilor, și nu spre îmbogățirea câtorva.

Într-o economie globală concepută pentru interesele și nevoile corporațiilor și finanțelor internaționale și ale sectoarelor care le servesc, majoritatea oamenilor devin dispensabili. Tocmai de aceea, ei vor fi dați la o parte dacă structurile instituționale ale puterii și privilegiilor

funcționează nestingherite, în lipsa oricărui control popular.

Un bătăuș de închiriat

În cea mai mare parte a acestui secol, Statele Unite au fost de departe puterea economică dominantă a lumii, ceea ce făcea ca războiul economic să fie o armă extrem de atrăgătoare și de potentă. Din această cauză, SUA apelau frecvent la tot felul de sancțiuni economice, de la embargouri ilegale la aplicarea regulilor FMI (pentru cei slabi). Dar, în ultimii douăzeci de ani, SUA au pierdut teren față de Japonia și Europa de Vest condusă de Germania (în parte, din cauza gestionării greșite a întregii situații sub administrația condusă de Reagan, care a dat o adevărată petrecere pentru bogați, costurile fiind suportate de majoritatea populației și de generațiile viitoare). În același timp însă, puterea militară americană a devenit absolut incontestabilă.

Atât timp cât Uniunea Sovietică era și ea în joc, exista o limită a intervențiilor militare ale SUA, în special în zone mai îndepărtate, unde nu aveam un mare avantaj din perspectiva armelor convenționale. Deoarece URSS a sprijinit guvernele și mișcările politice pe care SUA încercau să le distrugă, a existat pericolul ca intervenția Statelor Unite în Lumea a Treia să se transforme într-un război nuclear. Odată cu dispariția URSS, SUA sunt mult mai libere să folosească violența peste tot în lume, fapt recunoscut cu multă satisfacție de către analiștii politici americani în ultima vreme.

În orice confruntare, fiecare participant încearcă să împingă lupta într-un domeniu în care este cel mai probabil să învingă. E important să te folosești de punctele tale forte, să joci cartea cea mai bună pe care o ai în mână. Cartea cea mai bună a Statelor Unite este forța – deci, dacă putem implementa principiul conform căruia forța guvernează lumea, este o mare victorie pentru noi. Dacă, pe de altă parte, conflictul se rezolvă prin mijloace pașnice, acest lucru ne ajută mai puțin, deoarece rivalii noștri sunt la fel de buni sau mai buni în acest domeniu.

Diplomația este o opțiune deosebit de ingrată, dacă nu este dublată de un conflict armat. SUA au foarte puțin sprijin popular pentru obiectivele lor din Lumea a Treia. Acest lucru nu este deloc surprinzător, de vreme ce America încearcă să impună pretutindeni structuri de dominație și exploatare. O reglementare diplomatică este obligată să răspundă, cel puțin într-o oarecare măsură, intereselor celorlalți participanți la negociere, iar aceasta este o problemă atunci când pozițiile tale ca țară nu sunt foarte populare. Prin urmare, negocierile sunt ceva ce SUA încearcă de obicei să evite cu orice preț. În ciuda propagandei americane, acest lucru este adevărat și în privința Asiei de Sud-Est, a Orientului Mijlociu și a Americii Centrale.

În acest context, este firesc ca guvernul condus de Bush senior să considere forța militară un instrument major de politică externă, preferând-o sancțiunilor și diplomației (așa cum s-a întâmplat în Golf). Dar, din moment ce SUA nu mai dispun acum de forța economică necesară pentru a impune „ordine și stabilitate" în Lumea a Treia, trebuie să găsească aliați dispuși să plătească pentru asta. Se presupune că impunerea ordinii e absolut necesară, căci cineva trebuie să se asigure că stăpânii se bucură de un respect adecvat. Profitul obținut din producția de petrol din Golf e o contribuție bine-venită pentru atingerea acestui scop, însă Japonia și Europa continentală condusă de Germania trebuie să-și plătească, de asemenea, partea, în vreme ce SUA adoptă „rolul de mercenar", urmând sfatul presei internaționale de afaceri.

Editorul financiar al ziarului conservator *Chicago Tribune* a subliniat aceste aspecte cu o claritate deosebită. Trebuie să fim „mercenari mereu gata de luptă", plătiți pentru serviciile noastre chiar de către rivalii noștri. Trebuie să ne folosim de „poziția noastră de monopol" pe „piața de securitate" pentru a menține „controlul asupra sistemului economic mondial". Ar trebui să conducem, ne sfătuiește el, un sistem global de protecție, să vindem „protecție" altor puteri bogate, care ne vor plăti „taxe de război". În Chicago toată lumea înțelege perfect ce vrea să spună autorul articolului: dacă te deranjează cineva, cheamă mafia să-i rupă oasele; iar dacă rămâi în urmă cu plata asigurării medicale, sănătatea ta poate suferi și ea.

Desigur, folosirea forței pentru a controla Lumea a Treia este doar o ultimă soluție. FMI este un instrument mai eficient din punctul de vedere al costurilor decât pușcașii marini și CIA, dacă își poate face treaba. Dar amenințarea pumnului trebuie să existe undeva, în fundal, și apelul la forță să fie posibil, dacă situația o cere.

Rolul SUA de bătăuș de închiriat provoacă, de asemenea, suferință acasă. Toate puterile industriale de succes s-au bazat pe stat pentru a proteja și a susține interesele economice interne, pentru a direcționa resursele publice către nevoile investitorilor și așa mai departe – aceasta este una dintre cauzele pentru care au avut succes. Din 1950, SUA au urmărit aceste scopuri în mare parte prin sistemul economic ce gravitează în jurul Pentagonului (inclusiv NASA și Departamentul Energiei, care produce arme nucleare). Astăzi ne folosim de aceste mijloace pentru a susține industria electronică, cea a calculatoarelor și, în genere, industria high-tech.

Excesele keynesiene[25] în domeniul militar ale administrației conduse de Reagan au cauzat însă o serie întreagă de probleme. Transferul resurselor către minorități bogate și alte politici guvernamentale au condus la un val imens de probleme financiare și o frenezie a consumului. Dar investițiile productive au fost puține și țara a ajuns să aibă datorii enorme, atât la nivel guvernamental, cât și la nivelul corporațiilor și al oamenilor de rând. La toate acestea s-a adăugat și datoria incalculabilă a nevoilor sociale nesatisfăcute, pe măsură ce societatea se îndreaptă spre un model de Lume a Treia, cu insule de bogăție și privilegii extreme într-o mare de mizerie și suferință.

Atunci când un stat se angajează să implementeze astfel de politici, trebuie să găsească într-un fel o modalitate de a distrage populația, pentru a o împiedica să vadă ce se întâmplă cu adevărat în țară. Nu există multe moduri de a face acest lucru. Maniera standard de a face asta este simplă: populația trebuie convinsă că țara are inamici teribili, gata să ne copleșească, de care trebuie să-i fie frică, și care să ne facă să cădem în admirație față de marii noștri lideri care ne salvează de dezastru exact la timp.

Acesta a fost modelul folosit în anii '80, și a fost nevoie de destulă ingeniozitate pentru a-l face credibil, deoarece instrumentul nostru standard – amenințarea sovietică – devenea din ce în ce mai greu de luat în serios. Prin urmare, amenințarea la adresa existenței noastre au devenit, rând pe rând, Gaddafi și hoardele lui de teroriști internaționali, Grenada și baza sa aeriană amenințătoare, sandiniștii mărșăluind spre Texas, narcotraficanții spanioli conduși de maniacul Noriega și, în general, arabi nebuni. Cel mai recent, amenințarea la adresa siguranței noastre a fost Saddam Hussein, după ce a comis singura infracțiune pe care SUA nu o tolerează – infracțiunea de nesupunere – în august 1990. Pe zi ce trece este din ce în ce mai mare nevoie să recunoaștem ceea ce a fost întotdeauna adevărat: că inamicul nostru principal este Lumea a Treia, care amenință să ne „scape de sub control".

Acestea nu sunt legi ale naturii. Procesele și instituțiile care le generează ar putea fi schimbate. Dar o asemenea schimbare ar necesita transformări culturale, sociale și instituționale deloc neglijabile, inclusiv transformarea structurilor democratice care trec cu mult dincolo de selecția periodică a reprezentanților lumii de afaceri pentru a gestiona afacerile interne și internaționale ale țării.

Note:

11 În economie, Produsul Național Brut (PNB) corespunde producției anuale de venituri (valoarea bunurilor și serviciilor create – valoarea bunurilor și serviciilor utilizate sau transformate în timpul procesului de producție) create de o țară, indiferent dacă producția se realizează pe teritoriul național sau în străinătate. (*N. trad.*)

12 John Quincy Adams (11 iulie 1767 – 23 februarie 1848) a fost un avocat, diplomat, politician american și cel de al șaselea președinte al Statelor Unite ale Americii (între 4 martie 1825 și 3 martie 1829). Ca președinte, Adams a propus un program de modernizare și dezvoltare a sistemului educațional care a fost blocat de Congres, controlat atunci de adversarii săi politici. Adams a pierdut în 1828 alegerile în favoarea lui Andrew Jackson, devenind, astfel, primul președinte al Statelor Unite ale Americii care a servit numai un mandat după John Adams, tatăl. (*N. trad.*)

13 Fondul Monetar Internațional (FMI) este o organizație internațională cu 188 de state membre. Această organizație a luat naștere prin Tratatul de la Bretton Woods din iulie 1944, cu scopul principal de a promova o economie mondială sănătoasă. FMI încurajează cooperarea monetară internațională, facilitarea comerțului internațional și susține stabilitatea economică și combaterea sărăciei. (*N. trad.*)

14 Schutzstaffel (în germană, Eșalonul de Protecție) a fost o organizație paramilitară fascistă care reprezenta baza partidului nazist. SS-ul a evoluat de la o organizație paramilitară mică la o veritabilă forță paramilitară nazistă care a servit ca o Gardă Pretoriană pentru Führer, influența politică a acestei organizații fiind la fel de mare ca aceea a Wehrmachtului (armata germană din acele vremuri). În cadrul armatei germane au activat și unități militare SS, denumite oficial unități Waffen-SS, considerate a fi „de elită". Construit pe ideologia nazistă și condus de Heinrich Himmler, SS-ul a fost un responsabil principal pentru crimele de război naziste săvârșite în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. (*N. trad.*)

15 Frente Sandinista de Liberacion Nacional (FSNN) este un partid politic socialist din Nicaragua. Membrii săi sunt numiți *sandinistas* (sandiniști) atât în engleză, cât și în spaniolă. Partidul este numit după Augusto César Sandino, care a condus rezistența nicaraguană împotriva ocupației Statelor Unite din anii '30. În 1979, FSLN a răsturnat regimul condus de Anastasio Somoza DeBayle, punând capăt dinastiei Somoza, și a format un guvern revoluționar în locul său. După ce au luat puterea, sandiniștii au condus Nicaragua între 1979 și 1990. (*N. trad.*)

16 José Figueres Ferrer, cunoscut ca Don Pepe (1906–1990), a fost un politician costarican. A ocupat funcția de președinte al republicii în trei perioade, 1948–1949, 1953–1958 și 1970–1974, și pe cea de secretar al Afacerilor Externe și Cultului din Costa Rica din aprilie până în mai 1948. Este liderul victorios al războiului civil din Costa Rica, fondatorul celei de-a doua republici. Una dintre principalele sale realizări a fost desființarea armatei costaricane, ceea ce a făcut ca această țară să fie prima din America și din lume fără armată. (*N. trad.*)

17 George Pratt Shultz, născut la 13 decembrie 1920, este un economist, om politic și om de afaceri american. A ocupat diferite funcții în administrația publică sub trei președinți republicani diferiți. A jucat un rol politic extrem de important în modelarea politicii externe a administrației conduse de Ronald Reagan. În 2010, Shultz a fost o figură proeminentă în scandalul companiei biotehnice Theranos, continuând să o susțină în calitate de membru al consiliului de administrație în fața dovezilor tot mai mari de fraudă. În prezent face parte din consiliul director al Xyleco și este consilier al organizației Nuclear Threat Initiative. (*N. trad.*)

18 Elliott Abrams (n. 24 ianuarie 1948) este un bine-cunoscut diplomat și avocat american, de origine evreiască, adeptul ideologiei neoconservatoare, care a ocupat diverse poziții în administrațiile președinților Statelor Unite

Ronald Reagan, George W. Bush și Donald Trump în domeniul politicii externe. În prezent este cercetător în domeniul Orientului Mijlociu la Consiliul pentru Relații Externe. Pe 25 ianuarie 2019 a fost numit de către secretarul de Stat, Mike Pompeo, trimis special al Statelor Unite în Venezuela. (*N. trad.*)

19 Menoniții sunt un cult religios protestant care a apărut în Frizia, Olanda, în secolul al XVI-lea. Menoniții se trag din anabaptism, o mișcare ai cărei membri insistă să fie botezați adulți și neagă valabilitatea botezului nou-născuților. (*N. trad.*)

20P rogramul Food for Peace al Statelor Unite oferă, sub diferite forme administrative și organizaționale, asistență alimentară în întreaga lume de peste 50 de ani. Aproximativ 3 miliarde de persoane din 150 de țări au beneficiat direct de asistența alimentară din SUA. (*N. trad.*)

21 Războiul din Golf (2 august 1990 – 28 februarie 1991) a fost un război purtat de forțele de coaliție din 35 de state conduse de Statele Unite împotriva Irakului ca răspuns la invazia și anexarea Kuweitului de către Irak, ca urmare a unor conflicte legate de prețurile la petrol și a unor litigii de producție. (*N. trad.*)

22 Oliver Laurence North (născut la 7 octombrie 1943) este un comentator politic american, istoric militar și colonel în retragere al Corpului de Pușcași Marini al Statelor Unite. El a fost condamnat în legătură cu afacerea Iran–Contras de la sfârșitul anilor ’80, dar condamnările sale au fost anulate și toate acuzațiile împotriva lui au fost respinse în 1991. North a rămas în istorie, în primul rând, pentru calitatea sa de membru al personalului Consiliului Național de Securitate în timpul afacerii Iran–Contras. Scandalul a implicat vânzarea ilegală de arme către Iran pentru a încuraja eliberarea ostaticilor americani, care erau ținuți atunci în Liban. North a conceput un plan pentru a redirija banii proveniți din vânzările de arme pentru a sprijini grupurile de rebeli Contras în Nicaragua, grupări care au fost scoase în afara legii prin amendamentul Boland. (*N. trad*.)

23 Clauza națiunii celei mai favorizate a fost acordată României pentru prima dată în 1975, în conformitate cu prevederile amendamentului Jackson–Vanik adus Legii Comerțului din 1974, care condiționa acest favor de dreptul la liberă circulație al cetățenilor țării beneficiare. (*N. trad.*)

24 Organizația Unității Africane a fost înființată la 25 mai 1963 în Addis Abeba, Etiopia, cu 32 de guverne semnatare. Una dintre persoanele care au jucat un rol crucial pentru înființarea OAU a fost Kwame Nkrumah. Această organizație a fost dizolvată la 9 iulie 2002 de ultimul său președinte, președintele sud-african Thabo Mbeki, și a fost înlocuită de Uniunea Africană (UA). Unele dintre obiectivele-cheie ale OAU au fost încurajarea integrării politice și economice între statele membre și eradicarea colonialismului și a neocolonialismului de pe continentul african. (*N. trad.*)

25 Termenul „keynesian“ face trimite la teoriile economistului britanic John Maynard Keynes (1883–1946), care a recomandat folosirea investițiilor guvernamentale pentru scoaterea economiei din situații de criză. (*N. trad.*)

Spălarea pe creier a propriilor cetățeni

Cum a funcționat Războiul Rece

În ciuda tuturor pretențiilor, securitatea națională nu a fost o preocupare majoră a strategilor americani și a oficialilor aleși. Documentele istorice dezvăluie acest lucru în modul cel mai clar. Puțini analiști serioși au contestat poziția lui George Kennan, care spunea că „nu puterea militară a URSS, ci cea politică este adevărata amenințare" (octombrie 1947); sau convingerea președintelui Eisenhower, care afirmase că rușii nu intenționau să cucerească militar Europa de Vest și că rolul major al NATO era „să transmită un sentiment de încredere populațiilor expuse, o încredere care le va face mai ferme politic, în lupta cu avansul comunismului".

În mod similar, SUA au respins posibilitățile de soluționare pașnică a Războiului Rece, care ar fi lăsat intactă „amenințarea politică". Analizând istoria armelor nucleare, McGeorge Bundy scrie că „nu cunoaște nicio propunere serioasă… de încheiere a unui tratat prin care rachetele balistice să fie interzise înainte de a ajunge să fie instalate", chiar dacă acestea erau singura amenințare militară la adresa SUA. Amenințarea „politică" a așa-numitului „comunism" a fost întotdeauna principala amenințare.

(Amintiți-vă că acest concept, cel de „comunism", este un termen larg care îi include pe toți cei care au „capacitatea de a obține controlul asupra mișcărilor de masă… ceva ce SUA nu puteau face", cum s-a plâns, de altfel, în privat secretarul de Stat, John Foster Dulles, fratelui său Allen (care a fost director al CIA): „Ei se adresează întotdeauna celor săraci", a adăugat el, „iar aceștia nu și-au dorit niciodată altceva decât să-i jefuiască pe cei bogați". Prin urmare, trebuie să scăpăm de ei pentru a ne proteja doctrina potrivit căreia *bogatul* este cel care trebuie să-l jefuiască pe cel *sărac*.)

Desigur, atât SUA, cât și URSS ar fi preferat ca cealaltă putere să dispară pur și simplu. Dar, deoarece acest lucru ar fi implicat, evident, anihilarea reciprocă, a fost stabilit un sistem de management global numit Războiul Rece. Conform concepției convenționale, Războiul Rece era un conflict între două superputeri, provocat de agresiunea sovietică, în care am încercat să limităm agresiunea Uniunii Sovietice și să protejăm lumea de ea. Dacă această viziune este o doctrină teologică, atunci evident că nu este nevoie să o discutăm. Dacă intenționăm să aruncăm o lumină asupra istoriei, o putem pune ușor sub semnul întrebării, pornind de la un fapt extrem de simplu: dacă vrei să înțelegi Războiul Rece, ar trebui să te uiți la *evenimentele* care au avut loc în timpul Războiului Rece. Dacă faceți acest lucru, veți ajunge la o concluzie foarte diferită decât cea general acceptată.

În ceea ce privește URSS, evenimentele petrecute în timpul Războiului Rece au fost intervențiile repetate în Europa de Est: tancurile trimise în Berlinul de Est, Budapesta și Praga. Aceste intervenții au avut loc de-a lungul rutei care a fost folosită pentru a ataca și distruge practic Rusia de trei ori numai în acest secol. Invazia Afganistanului este un exemplu de intervenție străină de această istorie, deși a fost o intervenție militară la granița Uniunii Sovietice. În ceea ce privește

SUA, intervențiile lor au avut un caracter global, reflectând statutul atins de SUA ca prima mare putere cu adevărat globală din istorie.

Pe frontul intern, Războiul Rece a ajutat Uniunea Sovietică să își întărească clasa conducătoare militaro-birocratică aflată la putere și a oferit SUA o modalitate de a obliga populația să subvenționeze industria high-tech. Nu este ușor să vinzi toate acestea cetățenilor propriei țări. Tehnica folosită de ambele puteri era inocularea fricii față de un inamic extrem de periculos.

Războiul Rece a oferit și acest lucru. Indiferent cât de deplasată era ideea că Uniunea Sovietică și tentaculele ei strangulau Occidentul, „Imperiul răului" *era* de fapt rău, *era* un imperiu și *era* brutal. Fiecare superputere a obținut controlul asupra inamicului său principal – propria populație – îngrozindu-l cu crimele (destul de reale) ale adversarului.

Prin urmare, în anumite privințe fundamentale, Războiul Rece a fost un fel de aranjament tacit între Uniunea Sovietică și Statele Unite, în cadrul căruia SUA și-au desfășurat războaiele împotriva Lumii a Treia și și-au controlat aliații din Europa, în timp ce conducătorii sovietici au păstrat controlul deplin asupra propriului imperiu și asupra sateliților lor din Europa de Est – fiecare parte folosindu-se de cealaltă pentru a justifica represiunea și violența în propria sferă de influență.

Se ridică, prin urmare, întrebarea: de ce a încetat Războiul Rece și ce impact a avut sfârșitul său asupra întregii lumi? Deja în anii '70 cheltuielile militare sovietice au început să scadă și problemele interne au luat din ce în ce mai multă amploare, determinate de stagnarea economică și de presiunile crescânde pentru a pune capăt dominației tiranice. La nivel internațional, puterea Uniunii Sovietice se afla, de fapt, în declin de aproape 30 de ani, după cum a arătat un studiu realizat de Centrul pentru Informații în Domeniul Apărării în 1980. Câțiva ani mai târziu, sistemul sovietic s-a prăbușit cu totul. Războiul Rece s-a încheiat cu victoria celui care a fost întotdeauna competitorul mult mai bogat și mai puternic. Prăbușirea sovietică a făcut parte din catastrofa economică mai generală din anii '80, care a avut efecte mai severe în majoritatea zonelor din Lumea a Treia aflate sub controlul Occidentului decât în imperiul sovietic.

După cum am văzut deja, Războiul Rece avea elemente semnificative specifice conflictului dintre Nord și Sud (pentru a folosi eufemismul contemporan pentru cucerirea europeană a lumii). O mare parte a imperiului sovietic s-a aflat anterior într-o dependență cvasi-colonială față de Occident. Uniunea Sovietică a avut un parcurs independent, oferind asistență țărilor vizate de atacuri occidentale și descurajând actele de violență ale Vestului. Odată cu prăbușirea tiraniei sovietice, o mare parte a regiunii se poate aștepta să revină la statutul său tradițional, cu fostele eșaloane superioare ale birocrației, urmând să joace rolul elitelor din Lumea a Treia, care se îmbogățesc în timp ce servesc interesele investitorilor străini.

Dar, în timp ce această fază specifică s-a încheiat, conflictele Nord–Sud continuă. Una dintre părți pare să fi spus stop-joc, dar SUA procedează la fel ca înainte – de fapt, într-o manieră mult mai relaxată, acum că puterea sovietică ce servea ca o contrapondere a dispărut. Nu ar fi trebuit să surprindă pe nimeni că primul președinte Bush a sărbătorit sfârșitul simbolic al Războiului Rece, căderea Zidului Berlinului, prin invadarea imediată a statului Panama și prin anunțul pe un ton răspicat că SUA vor submina scrutinul din Nicaragua prin menținerea embargoului economic și prin atac militar dacă „partea noastră" nu va câștiga.

Nu a fost nevoie nici de prea multă perspicacitate din partea lui Elliott Abrams pentru a observa

că invazia americană a teritoriului panamez a fost neobișnuită, deoarece a putut fi făcută fără frica față de o eventuală reacție sovietică. Pe aceeași notă, numeroși comentatori ai Crizei din Golf au observat că SUA și Marea Britanie erau acum libere să folosească forța nelimitată împotriva dușmanului lor din Lumea a Treia, deoarece nu mai erau descurajate în niciun fel de o posibilă reacție sovietică.

Desigur, sfârșitul Războiului Rece vine și cu o serie de probleme. În primul rând, tehnica de control a propriei populații a trebuit să se schimbe, o problemă recunoscută încă din anii '80, după cum am văzut deja. Era timpul să inventăm noi inamici. E mai greu acum să ascundem faptul că adevăratul dușman au fost întotdeauna „cei săraci care încearcă să-i jefuiască pe cei bogați" – în special ereticii din Lumea a Treia care încearcă să scape de rolul lor de tributari.

Războiul (selectiv) împotriva drogurilor

Un substitut pentru Imperiul Răului aflat pe cale de dispariție a fost amenințarea traficanților de droguri din America Latină. La începutul lunii septembrie 1989, președintele a lansat o campanie guvernamentală și media de amploare. În acea lună, AP[26] a transmis mai multe știri despre droguri decât despre America Latină, Asia, Orientul Mijlociu și Africa la un loc. Dacă v-ați uitat la televizor în perioada aceea, vă amintiți că fiecare program de știri avea o secțiune importantă despre cum drogurile distrug societatea americană, fiind considerate cea mai mare amenințare la adresa existenței noastre etc.

Efectul acestei campanii susținute asupra opiniei publice a fost imediat. Când Bush senior a câștigat alegerile prezidențiale din 1988, oamenii au declarat că deficitul bugetar a fost cea mai mare problemă cu care se confruntă țara. Numai aproximativ 3% au considerat că drogurile ar fi o problemă. După campania media fără precedent, preocuparea față de starea bugetului a scăzut drastic, iar numărul celor care considerau drogurile cea mai mare problemă a SUA a crescut până la aproximativ 40 sau 45% dintre respondenți, ceea ce este extrem de neobișnuit pentru o întrebare deschisă (unde nu sunt sugerate răspunsuri specifice).

Când un stat clientelar se plânge că guvernul american nu-i trimite bani suficienți, guvernul acestuia nu mai pretinde că „avem nevoie de bani pentru a opri rușii", ci spune că „avem nevoie de bani pentru a opri consumul de droguri". La fel ca amenințarea sovietică, acest dușman oferă o scuză bună pentru o prezență militară americană în regiuni în care există o activitate rebelă sau tensiuni sociale.

Prin urmare, la nivel internațional, „războiul împotriva drogurilor" oferă o acoperire pentru orice fel de intervenție. Pe plan intern, funcția acestui „război" este aceea de a distrage atenția populației de la adevăratele probleme, fiind un bun pretext pentru sporirea represiunii în orașele de pe întregul cuprins al țării, dar și în scopul consolidării sprijinului popular pentru atacul asupra libertăților civile.

Asta nu înseamnă că „abuzul de narcotice" nu este o problemă serioasă. La momentul lansării războiului împotriva drogurilor, numărul deceselor survenite din cauza consumului de tutun a fost estimat la aproximativ 300 000 pe an, alte 100 000 de decese fiind cauzate de consumul de alcool. Dar nu acestea sunt drogurile pe care le-a vizat administrația Bush. Au fost vizate droguri ilegale, care au provocat mult mai puține decese, ceva mai mult de 3 500 pe an, potrivit cifrelor oficiale. O cauză pentru care au fost vizate tocmai aceste droguri a fost faptul că utilizarea lor se afla deja în

scădere de câțiva ani, astfel că administrația Bush putea prezice cu siguranță că războiul său împotriva drogurilor „va fi încununat de succes“ și va reuși să scadă consumul de droguri.

Administrația a vizat, de asemenea, marijuana, care nu a provocat niciun deces în rândul celor aproximativ 60 de milioane de utilizatori. De fapt, această represiune violentă condusă de stat împotriva consumatorilor a agravat problema drogurilor – mulți utilizatori de marijuana au trecut de la acest drog relativ inofensiv la droguri mai periculoase, cum ar fi cocaina, care sunt însă mult mai ușor de ascuns.

La fel cum războiul împotriva drogurilor a fost lansat cu surle și trâmbițe în septembrie 1989, comisia americană a comerțului (USTR) a organizat o audiere la Washington pentru a lua în considerare cererea industriei tutunului ca SUA să impună sancțiuni asupra Thailandei ca represalii pentru eforturile sale de a restricționa importurile de tutun din SUA și publicitatea făcută tutunului. Astfel de acțiuni ale guvernului american au vârât deja acest stupefiant narcotic letal pe gât consumatorilor din Japonia, Coreea de Sud și Taiwan, cu costuri umane de magnitudinea celor deja indicate. Chirurgul general al SUA[27], Everett Koop, a depus mărturie în cadrul unei comisii USTR, recunoscând că „atunci când cerem guvernelor străine să oprească fluxul de cocaină, este culmea ipocriziei din partea Statelor Unite să continue exporturile de tutun“. El a adăugat că, „în viitorul apropiat, națiunea noastră va privi retrospectiv la felul în care implementează acum această politică de liber schimb și o va considera scandaloasă“.

Au existat proteste și din partea thailandezilor, care susțineau că urmarea sancțiunilor americane va fi să inverseze un declin al numărului de fumători, obținut prin campanii susținute ale guvernului lor împotriva consumului de tutun. Răspunzând afirmațiilor companiilor americane de tutun că produsul lor este cel mai bun din lume, un thailandez care a depus mărturie în cadrul aceleiași comisii a explicat: „În Triunghiul de Aur[28] avem unele dintre cele mai bune produse, dar niciodată nu cerem ca principiul comerțului liber să guverneze exportul unor astfel de produse.“ Criticii acestui program și-au amintit de războiul împotriva opiului petrecut cu 150 de ani în urmă, când guvernul britanic a obligat China să permită importul de opiu din India Britanică, pledând cu fervoare pentru virtuțile comerțului liber, în timp ce a impus cu forța dependența de droguri pe scară largă în China.

Iată, așadar, care era cea mai mare poveste despre droguri a zilei. Imaginați-vă titlurile ziarelor scrise cu litere de tipar: *Guvernul Statelor Unite este cel mai mare traficant de droguri al lumii*. Cu siguranță un astfel de titlu ar vinde. Dar povestea a trecut practic neobservată și fără ca cineva să tragă concluziile care erau evidente.

Un alt aspect al problemei drogurilor, care a primit la fel de puțină atenție, este rolul crucial jucat de guvernul SUA în stimularea traficului de droguri încă din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Acest lucru s-a întâmplat când SUA au început să își ia în serios rolul postbelic de subminare a rezistenței antifasciste, iar mișcările sindicale au devenit o țintă importantă. În Franța, mișcările muncitorești amenințau să devină extrem de influente politic, mai ales de când au început să facă demersuri pentru a bloca fluxul de arme către forțele franceze care încercau să recucerească – desigur, cu ajutorul SUA – fosta colonie franceză Vietnam. În acest context, CIA s-a angajat să slăbească și să dezbine mișcările muncitorești din Franța, cu ajutorul liderilor sindicali americani de top, care erau destul de mândri de rolul lor.

Pentru a atinge acest scop era nevoie de spărgători de grevă și de bătăuși. De unde puteau fi aduși

astfel de oameni? Exista un singur furnizor capabil să livreze așa ceva: mafia. Sigur că mafia nu a făcut asta doar de amuzament, ci a vrut să fie recompensată pentru eforturile sale. Ceea ce s-a și întâmplat. A fost autorizată să restabilească piața de heroină suprimată de guvernele fasciste, faimoasa „legătură franceză" care a dominat comerțul cu droguri până în anii '60.

Mai târziu, centrul comerțului cu droguri s-a mutat în Indochina, în special în Laos și Thailanda. Acest fapt s-a datorat din nou unei operațiuni conduse de CIA – și anume „războiului secret" care a fost purtat în aceste țări în timpul conflictului din Vietnam de către o armată mercenară a CIA. Cei care au luptat în această armată au cerut, de asemenea, o recompensă pentru contribuțiile lor. Mai târziu, după ce CIA și-a relocat activitățile în Pakistan și Afganistan, comerțul cu droguri a explodat și acolo.

Războiul clandestin împotriva Nicaragua a însemnat, de asemenea, o lovitură puternică pentru traficanții de droguri din regiune, deoarece zborurile CIA de arme ilegale către forțele mercenare controlate de SUA au oferit o modalitate ușoară de a transporta droguri înapoi în SUA, uneori direct prin bazele forțelor aeriene ale SUA.

Corelația strânsă dintre afacerile ilegale cu droguri și terorismul internațional (uneori numită „contrainsurgență", „conflict de intensitate scăzută" etc.) nu este surprinzătoare. Operațiunile clandestine necesită destul de mulți bani, care trebuie să fie nedetectabili, și au nevoie de agenți ilegali. Restul urmează de la sine.

Războiul este pace. Libertatea este sclavie. Ignoranța este putere

Termenii discursului politic au de obicei două semnificații. Una este semnificația clasică, de dicționar, iar cealaltă este cea care servește puterii – sensul doctrinar.

Să luăm, drept exemplu, conceptul de *democrație*. În mod normal, se spune despre o societate că este democratică în măsura în care oamenii pot participa semnificativ la gestionarea problemelor care țin de societatea lor. Dar sensul doctrinar al democrației este diferit – se referă la un sistem în care deciziile sunt luate de sectoare ale mediului de afaceri și de elite. Publicul trebuie să fie doar „spectator", nu „participant" la acțiune, așa cum au explicat teoreticieni de frunte ai democrației (în acest caz, Walter Lippmann[29]). Publicul are voie să ratifice deciziile celor mai buni și să-i sprijine pe unii sau pe alții dintre ei, dar nu are voie să intervină în chestiuni legate de politici publice, de exemplu.

Dacă segmente ale publicului renunță la apatia lor și încep să se organizeze și să intre în arena politică, aceasta nu este democrație. Mai degrabă, este o *criză a democrației* în utilizarea tehnică adecvată a termenului, o amenințare care trebuie depășită într-un fel sau altul: în El Salvador, prin comandourile morții; în SUA, prin mijloace mai subtile și mai indirecte.

Să luăm și exemplul conceptului de *liberă inițiativă*, un termen care se referă, în practică, la un sistem de subvenționare publică și profit privat, cu o intervenție masivă a guvernului în economie, pentru a menține statul bunăstării pentru cei bogați. De fapt orice expresie care conține cuvântul „liber" înseamnă, cel mai probabil, contrariul.

Sau să ne gândim la ideea de apărare *împotriva agresiunii*, o frază care este folosită – previzibil – pentru a face referire la agresiune. Când SUA au atacat Vietnamul de Sud la începutul anilor '60,

eroul liberal Adlai Stevenson[30] a explicat, alături de mulți alții, că apăram Vietnamul de Sud împotriva „agresiunii interne". Prin această sintagmă, se făcea de fapt trimitere la agresiunea țăranilor din Vietnamul de Sud împotriva forțelor aeriene americane și a armatei de mercenari a SUA care îi scoteau din casele lor și îi duceau în lagăre de concentrare unde puteau fi „protejați" de gherilele din sud. De fapt, acești țărani au sprijinit de bunăvoie gherilele, în timp ce regimul aflat la putere, care era vasal americanilor, era doar o cochilie goală, după cum au convenit de fapt toate părțile.

Sistemul doctrinar s-a achitat atât de bine de sarcina sa, încât, până astăzi, la 30 de ani de la acel conflict, ideea că SUA au atacat Vietnamul de Sud este de neconceput în *mainstream*. Circumstanțele esențiale ale acelui război sunt, prin urmare, imposibil de analizat. Gardienii corectitudinii politice (ai adevăratei corectitudini politice) pot fi destul de mândri de o realizare care ar fi greu de atins într-un stat totalitar bine condus.

Să ne gândim și la sintagma *proces de pace*. Naivii ar putea crede că se referă la eforturile de reconciliere a celor două tabere aflate în conflict. În acest sens, am putea spune că procesul de pace din Orientul Mijlociu include, de exemplu, un tratat de pace cuprinzător care a fost propus Israelului de către președintele Sadat al Egiptului în 1971, tratat care era în acord cu pozițiile susținute de aproape întreaga lume în această privință, inclusiv cu poziția oficială a SUA. Astfel conceput, procesul de pace ar trebui să includă și Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU din ianuarie 1976, introdusă de statele arabe importante din zonă cu sprijinul Organizației de Eliberare a Palestinei (OEP), care a cerut rezolvarea conflictului arabo-israelian prin recunoașterea ambelor state, în termenii unei convenții internațional cvasi-consensuale. Procesul de pace ar mai trebui să includă și oferta făcută de OEP Israelului prin anii '80 să negocieze recunoașterea reciprocă; și voturi anuale la Adunarea Generală a ONU, cel mai recent în decembrie 1990 (când rezultatul a fost 144 la 2), prin care se solicită o conferință internațională cu privire la problema israelo-arabă etc.

Dar cei versați înțeleg că aceste eforturi nu fac parte din procesul de pace. Motivul este că, în sensul corectitudinii politice, termenul în chestiune se referă la ceea ce face efectiv guvernul american – în cazurile menționate, blochează, de fapt, eforturile internaționale de a obține pacea în regiune. Tratativele menționate anterior nu se încadrează în procesul de pace, deoarece SUA au sprijinit respingerea de către Israel a ofertei lui Sadat, au respins decizia Consiliului de Securitate, s-au opus negocierilor și recunoașterii reciproce dintre OEP și Israel și se poziționează de fiecare dată de partea Israelului atunci când această chestiune este dezbătută la ONU, folosindu-se de dreptul lor de veto de fiecare dată când se încearcă o soluționare diplomatică pașnică.

Procesul de pace se limitează la inițiativele SUA, care solicită o soluționare unilaterală a conflictului, determinată exclusiv de SUA, fără recunoașterea drepturilor națiunii palestiniene. Așa funcționează *procesul de pace*. Cei care nu pot înțelege aceste lucruri trebuie să își caute o altă profesie.

Există multe alte exemple. Luați termenul de *interes special*. Sistemele republicane de relații publice din anii '80 au acuzat în mod repetat democrații că sunt parte a unor interese speciale: femeile, forța de muncă, persoanele în vârstă, tinerii, fermierii – pe scurt, întreaga populație. Exista însă un singur sector al populației despre care nu s-a spus că reprezintă „un interes special": corporațiile (și afacerile în general). Nu e greu de înțeles de ce. În discursul corectitudinii politice, interesele lor (speciale) sunt „interesul național", care are mereu întâietate.

Democrații au răspuns imediat dezvinovățindu-se și spunând că *nu* au fost partidul intereselor speciale, ci că au servit și interesului național. Afirmația era corectă, dar problema lor a fost că le lipsește conștiința de clasă neclintită a adversarilor lor republicani. Aceștia din urmă nu au nicio îndoială asupra rolului lor de reprezentanți ai proprietarilor și conducătorilor societății, care duc un crâncen război de clasă împotriva populației generale – adoptând adesea retorica și conceptele marxiste vulgare, recurgând la isterie, frică și teroare, cultivând în rândul populației admirația față de marii ei lideri și apelând la toate celelalte metode standard de control. Democrații nu înțeleg la fel de clar care este rolul lor, fiind, prin urmare, mai puțin eficienți în războaiele de propagandă.

În cele din urmă, să ne gândim la conceptul de *conservator*, care descrie susținătorii unui stat puternic, unul care intervine masiv în economie și în viața socială. Conservatorii susțin cheltuielile uriașe ale statului și un maximum de măsuri protecționiste, dar și asigurarea împotriva riscului de piață, restrângerea libertăților individuale prin legislație, protejând Sfântul Stat de ingerințele nejustificate ale cetățenilor irelevanți – pe scurt, tot ceea ce este exact opusul conservatorismului tradițional. Ei sunt loiali celor care „dețin țara" și, prin urmare, „ar trebui să o guverneze", pentru a face apel la cuvintele lui John Jay, unul dintre Părinții Fondatori ai SUA.

Nu este chiar atât de greu să traducem acest jargon, odată ce regulile după care funcționează sunt clare.

Pentru a înțelege discursul politic, este necesar să facem o traducere în limba engleză, care să decodeze limbajul dublu al presei, al oamenilor de știință socialiști și al preoției seculare în general. Funcția sa nu este deloc obscură: efectul acestui dublu limbaj este acela de a face imposibilă găsirea unor cuvinte pentru a vorbi într-un mod coerent despre chestiuni importante pentru majoritatea oamenilor. De aceea, putem fi siguri că puțini sunt cei care înțeleg modul în care funcționează societatea noastră sau evenimentele care se întâmplă în lume – o contribuție majoră la „democrație", în sensul corect politic al cuvântului.

Socialismul – realitate și farsă

Se poate dezbate semnificația termenului de *socialism*, dar dacă el înseamnă ceva, atunci înseamnă controlul producției de către lucrătorii înșiși, nu de către proprietarii și managerii care îi conduc și controlează toate deciziile, indiferent că vorbim despre întreprinderi capitaliste sau despre întreprinderi din state totalitare.

A numi Uniunea Sovietică un stat „socialist" este un caz interesant de dublu limbaj doctrinar. Revoluția Bolșevică din octombrie 1917 a plasat puterea de stat în mâinile lui Lenin și Troțki, care au făcut imediat tot ce le-a stat în putință pentru a dezmembra instituțiile socialiste incipiente ce s-au dezvoltat în timpul revoluției populare din lunile precedente – consiliile fabricilor, sovietele [consiliul local al muncitorilor ales prin vot popular] și, de fapt, toate organele de control popular – pentru a transforma întreaga forță de muncă în ceea ce ei au numit o „armată a muncitorilor" aflată sub comanda liderului. Dacă avem în vedere sensul firesc al termenului de *socialism*, atunci ar trebui să spunem că bolșevicii au făcut imediat tot ce au putut pentru a distruge toate elementele socialiste existente. Nicio deviație socialistă nu a fost permisă de atunci.

Aceste evoluții nu au fost o surpriză pentru gânditorii marxiști de frunte, care au criticat ani de-a rândul doctrinele lui Lenin (așa cum a făcut și Troțki), considerând că implementarea lor ar conduce la concentrarea puterii în mâinile partidului revoluționar și ale liderilor săi. De fapt, cu

decenii înainte, gânditorul anarhist Bakunin a prezis că elita intelectuală emergentă avea să urmeze una dintre cele două căi: fie va încerca să exploateze luptele populare pentru a acapara puterea de stat, devenind o birocrație roșie brutală și opresivă, fie va deveni managerul și ideologul societăților capitaliste de stat, dacă revoluția populară va eșua. A fost o predicție extrem de corectă în ambele cazuri.

Cele două sisteme majore de propagandă ale lumii nu au fost de acord în aproape nicio privință, dar au convenit asupra folosirii termenului de *socialism* pentru a face referire la distrugerea imediată a tuturor elementelor socialismului de către bolșevici. Acest lucru n-ar trebui totuși să ne surprindă. Bolșevicii au numit sistemul lor „socialist" pentru a se bucura de prestigiul moral al socialismului. Occidentul a adoptat aceeași utilizare a termenului dintr-un cu totul alt motiv: pentru defăimarea idealurilor liberale incomode prin asocierea lor cu temnița bolșevică și pentru subminarea convingerii populare că ar putea exista, într-adevăr, un progres către o societate mai dreaptă, în care să existe un control democratic asupra instituțiilor de bază ale statului și o preocupare sinceră pentru nevoile și drepturile omului.

Dacă socialismul este tirania lui Lenin și a lui Stalin, atunci oamenii sănătoși la minte vor spune: asta nu e pentru mine. Și dacă aceasta este singura alternativă la capitalismul de stat al corporațiilor, atunci mulți se vor supune structurilor autoritare, considerând că aceasta este singura opțiune rezonabilă.

Odată cu prăbușirea sistemului sovietic, există o bună oportunitate de a revigora gândirea libertariană socialistă, care nu a fost capabilă să reziste atacurilor doctrinare și represive ale principalelor sisteme de putere. Cât de întemeiată este această speranță, nu putem ști. Dar cel puțin un obstacol a fost eliminat. În acest sens, dispariția Uniunii Sovietice este o mică victorie a socialismului, la fel cum a fost și înfrângerea puterilor fasciste.

Mass-media

Indiferent dacă sunt considerate „liberale" sau „conservatoare", agențiile majore de știri sunt mari corporații, deținute de și interconectate cu conglomerate și mai mari de companii. La fel ca alte corporații, agențiile de presă vând un produs pe o piață. Doar că în acest caz este o piață a agențiilor de publicitate – adică alte companii. Produsul este publicul. Pentru mediile de elită care stabilesc agenda la care se adaptează și ceilalți, produsul este, de asemenea, un public relativ privilegiat.

Prin urmare, în acest domeniu avem de a face cu mari corporații care vând audiențe destul de bogate și privilegiate altor companii. Nu este surprinzător faptul că imaginea lumii prezentate acestei audiențe reflectă interesele și valorile înguste și părtinitoare ale vânzătorilor, cumpărătorilor și ale produsului.

Există apoi o serie întreagă de factori care contribuie la această imagine denaturată. Managerii culturali (editori, cronicari de prestigiu etc.) împărtășesc interese de clasă sau se află în diferite asocieri cu managerii de stat și de afaceri, dar și cu alte sectoare privilegiate. Există, de fapt, un flux regulat de persoane de nivel înalt între corporații, guvern și mass-media. Accesul la autoritățile statului este important pentru menținerea unei poziții competitive. „Scurgerile" de informații, de exemplu, sunt adesea fabricații și înșelătorii produse de autorități în cooperare cu mass-media, care pretinde că este străină de astfel de mașinațiuni. Autoritățile statului cer în schimb cooperare și

supunere. Aceste centre de putere dispun, de asemenea, de mijloace eficiente pentru a-i pedepsi pe cei care se abat de la calea cea dreaptă, pornind de la influențarea bursei de valori și ajungând până la punerea în funcțiune a unui întreg aparat de defăimare și demonizare.

Rezultatul nu este, desigur, uniform. Pentru a servi interesele celor puternici, mass-media trebuie să prezinte o imagine cât de cât realistă a lumii. Iar integritatea și onestitatea profesionale interferează uneori cu misiunea imperativă. Cei mai buni jurnaliști sunt, de obicei, destul de conștienți de factorii care modelează produsul media și încearcă să se folosească de fiecare portiță care le stă la dispoziție. Prin urmare, poți înțelege multe lucruri prin lectura critică și sceptică a ceea ce produce mass-media.

Mass-media este doar o parte a unui sistem doctrinar mai mare. Ei i se adaugă revistele de opinie, școlile și universitățile, fundațiile academice și așa mai departe. Suntem mult mai conștienți de influența presei, în special a mass-mediei de prestigiu, întrucât cei care analizează critic ideologia s-au concentrat asupra ei. Sistemul doctrinar mai amplu nu a fost studiat la fel de mult, pentru că este mai greu să fie investigat sistematic. Dar există motive întemeiate să credem că acest sistem reprezintă aceleași interese ca mass-media, așa cum este de așteptat.

Sistemul doctrinar, care produce ceea ce noi numim „propagandă" atunci când discutăm despre inamici, are două ținte distincte. Una dintre ținte este numită uneori „clasa politică", adică populația relativ educată, care înseamnă aproximativ 20% din întregul populației, care are o perspectivă mai mult sau mai puțin articulată asupra lucrurilor, jucând un rol în luarea deciziilor. Este crucial ca oamenii să accepte doctrina de bază, pentru că ei sunt în măsură să elaboreze și să pună în aplicare politicile care decurg din ea.

Apoi sunt ceilalți 80% din populație. Aceștia sunt „spectatorii acțiunii politice" sau, pentru a apela iarăși la expresia lui Lippmann, „turma confuză". Se presupune că trebuie să urmeze ordinele și să nu stea în calea oamenilor importanți. Acești „spectatori" sunt adevărata țintă a mass-mediei: a tabloidelor, sitcomurilor, a Super Bowl[31]-ului și așa mai departe.

Aceste sectoare ale sistemului doctrinar servesc la distragerea atenției maselor de săraci și la întărirea valorilor sociale fundamentale: pasivitatea, supunerea față de autoritate, dobândirea virtuții lăcomiei, goana după câștigul personal, lipsa îngrijorării față de ceilalți, frica de dușmani reali sau imaginari etc. Scopul este acela de a păstra turma confuză într-o perpetuă stare de dezorientare. Nu este deloc necesar ca ea să se întrebe ce se întâmplă în lume. De fapt, ar fi preferabil să nu își pună deloc întrebări, căci dacă va înțelege prea mult din ceea ce se întâmplă, poate ajunge la concluzia că trebuie să facă ceva pentru a schimba lucrurile.

Asta nu înseamnă că mass-media nu poate fi influențată de populația generală. Instituțiile dominante – indiferent dacă sunt politice, economice sau doctrinare – nu sunt imune la presiunile publice. Publicațiile independente (alternative) pot juca, de asemenea, un rol important. Deși prin definiție nu dispun de resurse, ele pot dobândi importanță în același mod în care o fac și organizațiile populare: aducând laolaltă oameni cu resurse limitate, care își pot multiplica astfel eficiența și propria înțelegere prin interacțiunile lor, dând astfel naștere acelei amenințări atât de temute de elitele dominante, și anume democrația.

Note:

26 Associated Press (AP) este o agenție americană de știri. Compania a fost fondată în anul 1848 și are 243 de birouri în 97 de țări din întreaga lume. AP este furnizor de știri pentru 1 700 de ziare și reviste, 5 000 de posturi de televiziune și radio din 121 de țări, în 4 limbi, fiind una dintre cele mai mari agenții media din lume. (*N. trad.*)

27 Chirurgul general al Statelor Unite este șeful operațional al Corpului Serviciilor de Sănătate Publică din SUA și, astfel, purtătorul de cuvânt al guvernului în chestiuni care țin de serviciul federal de sănătate al Statelor Unite. (*N. trad.*)

28 Din punct de vedere istoric, Triunghiul de Aur a fost o zonă bine-cunoscută pentru cultivarea opiului, iar numele provine dintr-o notă a Departamentului de Stat al SUA privind practica. În zilele noastre, însă, localnicii trăiesc din turism, aceasta fiind, fără îndoială, cea mai mare capcană turistică din nordul Thailandei. (*N. trad.*)

29 Walter Lippmann (23 septembrie 1889 – 14 decembrie 1974) a fost un scriitor, reporter și comentator politic american, unul dintre primii jurnaliști care au folosit termenul de Război Rece. A criticat mass-media și democrația americană în rubrica ziarului său și în mai multe cărți, mai ales în volumul din 1922, *Opinia publică*. Lippmann a jucat, de asemenea, un rol important în Consiliul de Cercetare al lui Woodrow Wilson, înființat după încheierea Primului Război Mondial, în calitate de director al acestuia. Lippmann a câștigat două premii Pulitzer, unul pentru rubrica din ziarul *Today and Tomorrow* și unul pentru interviul lui cu Nikita Hrușciov din 1961. Este considerat de mulți cel mai influent jurnalist al secolului al XX-lea, fiind supranumit „părintele jurnalismului modern". (*N. trad.*)

30 Adlai Ewing Stevenson (5 februarie 1900 – 14 iulie 1965) a fost avocat, politician și diplomat american. A fost învins în alegerile prezidențiale din 1952 și 1956 de către republicanul Dwight D. Eisenhower. La Convenția Națională Democrată din 1960, a încercat să obțină o nouă nominalizare la președinție din partea partidului democrat, dar a fost învins de senatorul John F. Kennedy din Massachusetts. După alegerea sa, președintele Kennedy l-a desemnat pe Stevenson ambasadorul Statelor Unite la Națiunile Unite. Stevenson a ocupat această funcție din 1961 până la moartea sa. (*N. trad.*)

31 În fotbalul american profesionist, Super Bowl-ul este meciul pentru campionat al Ligii Naționale de Fotbal American (NFL). Meciul și festivitățile care îl însoțesc alcătuiesc „Duminica Super Bowl". De-a lungul anilor, acest meci a devenit cel mai urmărit program de televiziune din Statele Unite ale Americii și a dobândit statutul unei sărbători naționale. (*N. trad.*)

Viitorul

Lucrurile s-au schimbat

Este important să recunoaștem cât de mult s-a schimbat lumea în ultimii 30 de ani, ca urmare a mișcărilor populare care s-au organizat într-o manieră spontană, uneori haotică, în jurul unor chestiuni precum drepturile civile, pacea, feminismul, mediul și alte probleme care ne privesc direct la nivel uman.

Luați drept exemplu administrațiile Kennedy și Reagan, care au fost similare în multe privințe, atât din perspectiva politicilor implementate, cât și la nivelul angajamentelor de bază. Când Kennedy a lansat o imensă campanie teroristă internațională împotriva Cubei, după ce invaziile sale au eșuat, iar apoi a trecut de la teroarea de stat din Vietnamul de Sud la agresiune deschisă, nu a existat niciun protest notabil.

Numai atunci când sute de mii de trupe americane au fost desfășurate în teatrele de operațiuni de acolo și toată Indochina a ajuns sub asediu, înregistrându-se sute de mii de victime, protestul a devenit ceva mai semnificativ. În schimb, de îndată ce administrația Reagan a sugerat că intenționează să intervină direct în America Centrală, protestul spontan a izbucnit la o scară suficient de mare pentru a constrânge teroriștii de stat să apeleze la alte mijloace.

Liderii se pot lăuda cu depășirea „sindromului Vietnam“, dar lucrurile nu sunt chiar atât de simple, iar ei știu asta. O evaluare a politicii de securitate națională făcută de administrația Bush, care a devenit publică, în urma unei scurgeri de informații, chiar în momentul atacului la sol din Golf, nota că, „în cazurile în care SUA se confruntă cu adversari mult mai slabi“ – singurii cu care adevăratul om de stat va fi de acord să lupte –, „provocarea cu care ne confruntăm nu va fi pur și simplu să îi învingem, ci să îi învingem în mod decisiv și rapid“. Orice alt deznodământ ar fi „jenant“ și ar putea „reduce sprijinul politic“ de care ne bucurăm, care oricum e foarte diluat.

Astăzi, intervenția militară clasică nici măcar nu mai este considerată o opțiune. Mijloacele la care apelează SUA pentru a-și impune agenda se limitează la teroarea clandestină, ținută secret față de populația domestică, sau demolarea „decisivă și rapidă“ a „adversarilor mult mai slabi“ – după campanii uriașe de propagandă care îi înfățișează drept monștri cu o putere de nedescris.

Același lucru este valabil în aproape toate domeniile. Să ne gândim la anul 1992. Dacă celebrarea a 500 de ani de la sosirea lui Columb ar fi fost în 1962, ar fi fost o sărbătoare a eliberării continentului. În 1992, această perspectivă n-a mai putut fi impusă, fapt care a stârnit o adevărată isterie printre managerii culturali, care sunt obișnuiți să controleze mesajul aproape în întregime. De această dată, ei s-au mărginit să turuie la nesfârșit despre „excesele fasciste“ ale celor care pretind respect pentru alte persoane și alte culturi.

Și în alte domenii există mai multă deschidere și înțelegere, dar și mai mult scepticism și rezerve față de autoritatea tot mai des chestionată.

Aceste tendințe au însă, desigur, un dublu tăiș. Ele pot conduce la o gândire independentă, la o organizare populară și la presiuni pentru schimbări instituționale mai mult decât necesare; sau pot oferi o masă de oameni înspăimântați drept platformă pentru noii lideri autoritari. Aceste rezultate posibile nu sunt o chestiune de speculație, ci de acțiune, iar mizele sunt foarte mari.

Ce este de făcut

În orice țară, există un grup care are puterea reală. Nu este deloc un secret cine deține puterea în Statele Unite. În principiu, se află în mâinile oamenilor care determină deciziile de investiții – care hotărăsc ce este produs și ce este distribuit. Ei fac parte, în bună măsură, din guvern, aleg strategii și stabilesc direcțiile generale ale sistemului ideologic.

Unul dintre lucrurile pe care și le doresc este o populație pasivă și docilă. Deci, unul dintre lucrurile pe care le puteți face pentru ca ei să aibă o viață incomodă este să fiți exact opusul. Sunt multe modalități prin care puteți face acest lucru. Chiar și simplul fapt de a pune întrebări poate avea un efect important.

Demonstrațiile, petițiile și votul pot fi și ele importante – depinde foarte mult de situație. Dar cel mai important lucru este ca acțiunea voastră să fie una susținută și organizată.

Dacă te duci la o demonstrație, iar apoi te duci acasă, e ceva, dar cei de la putere nu vor fi foarte incomodați de asta. Ceea ce nu pot îngădui însă este o presiune susținută care se află mereu în creștere, organizații care sunt mereu active, oameni care învață din experiență și care vor ști să se organizeze mai bine data viitoare.

Orice sistem de putere, chiar dictatură fascistă, răspunde disidenței publice. Acest lucru este cu siguranță adevărat într-o țară ca SUA, unde – din fericire – statul nu are prea multă forță pentru a constrânge oamenii. În timpul Războiului din Vietnam, rezistența și protestele publice față de război au jucat un rol destul de important și au fost un cost pe care guvernul a trebuit să îl plătească.

Dacă alegerile sunt doar un proces în care o parte din populație merge și apasă un buton la fiecare câțiva ani, atunci ele nu prea au relevanță. Dar dacă cetățenii se organizează pentru a susține o poziție și pun presiune asupra reprezentanților lor, alegerile pot conta cu adevărat.

Membrii Camerei Reprezentanților a SUA pot fi influențați mult mai ușor decât senatorii, iar senatorii, mai ușor decât președintele, care este de obicei imun. La acest nivel, politica este decisă aproape în totalitate de oamenii bogați și puternici care dețin și gestionează țara.

Dar vă puteți organiza pe o scară care va influența reprezentanții din camera inferioară a parlamentului. Îi puteți determina să vină acasă la voi, pentru a primi admonestările vecinilor voștri, sau puteți organiza proteste în fața birourilor unde lucrează – în funcție de circumstanțe. Astfel de acțiuni pot avea relevanță – ba chiar una foarte mare. De asemenea, puteți face propriile investigații. Nu vă bazați numai pe cărțile de istorie convențională și pe textele științelor politice – reveniți la monografiile specializate și la sursele originale: Memorandumurile de Securitate Națională și alte documente similare. Cele mai multe biblioteci au departamente de referință unde le puteți găsi.

E nevoie, ce-i drept, de ceva efort. Majoritatea materialelor sunt inutile și trebuie să citiți o mulțime de lucruri până să găsiți ceva bun. Există ghiduri care vă oferă sugestii despre cum și unde

să căutați și, uneori, veți găsi referințe interesante în surse secundare. Adesea, acestea sunt interpretate greșit, dar vă pot îndrepta către locurile în care merită să investigați mai departe.

Nu este un mare mister și nu este deloc dificil din punct de vedere intelectual să faci aceste lucruri. Ele implică, desigur, o muncă, dar oricine o poate face în timpul liber. Iar rezultatele acestor cercetări pot schimba felul în care gândesc oamenii. Investigația reală este întotdeauna o activitate colectivă, iar rezultatele acesteia pot aduce o contribuție importantă la schimbarea modului de gândire al oamenilor, sporindu-le înțelegerea și determinându-i la o acțiune constructivă.

Lupta continuă

Lupta pentru libertate nu se termină niciodată. Oamenii din Lumea a Treia au nevoie de înțelegerea și de empatia noastră și, mult mai mult decât atât, au nevoie de ajutorul nostru. Le putem oferi o șansă minimă de supraviețuire prin acțiuni de nesupunere civică în Statele Unite.

Dacă ei pot supraviețui sau nu brutalității la care îi supunem depinde în mare măsură de ceea ce se întâmplă aici, în SUA.

Curajul lor este de-a dreptul uimitor. Am avut personal privilegiul – și este un privilegiu – să văd ceva din acest curaj în Asia de Sud-Est, în America Centrală și în Cisiordania. A fost o experiență cu totul mișcătoare, care mi-a amintit de niște replici disprețuitoare ale lui Rousseau la adresa europenilor care au abandonat libertatea și justiția pentru pace și odihna de care „se bucură în lanțurile lor“:

> *Când văd mulțimi de sălbatici în întregime goi cum disprețuiesc voluptatea europeană și îndură foamea, focul, sabia și moartea pentru a-și păstra independența, simt că într-adevăr nu se cuvine sclavilor să se gândească la libertate.*

Oamenii care cred că acestea sunt simple cuvinte înțeleg foarte puțin despre lumea în care trăim.

Și asta este doar o parte din sarcina pe care trebuie să ne-o asumăm. Lumea a Treia a apărut și se află în creștere chiar în SUA. Există sisteme de autoritate ilegitimă la fiecare colț al lumii sociale, politice, economice și culturale. Pentru prima dată în istoria omenirii, trebuie să ne confruntăm cu problema protejării unui mediu care să poată susține o existență umană decentă. Nu avem de unde ști că efortul onest și dedicarea vor fi suficiente pentru a rezolva sau măcar atenua aceste probleme. Cu toate acestea, putem fi destul de siguri că lipsa unor astfel de eforturi va conduce la dezastru.

CEI PUTINI
SI PROSPERI,
CEI MULTI
SI CHINUITI
DE GRIJI

Note:

32 *The Prosperous Few and the Restless Many*, lucrare publicată inițial în 1993, retipărită de 12 ori în SUA și publicată în alte 5 țări. A fost tipărită, în total, în 146 000 de exemplare.

Noua economie globală

Chiar noaptea trecută, am fost pe strada Brattle [în Cambridge, Massachusetts]. Era plin de cerșetori și de oameni care dormeau pe treptele clădirilor. În această dimineață, în stația de metrou de la Harvard Square, situația era asemănătoare.

Spectrul sărăciei și disperării a devenit din ce în ce mai evident în rândul clasei de mijloc și al celei superioare. Spre deosebire de anii din urmă, când era limitat la o anumită parte a orașului, acum pur și simplu nu-l mai poți evita. Această situație are de-a face cu pauperizarea Statelor Unite (cred că așa numiți răspândirea sărăciei specifice țărilor din Lumea a Treia în propria țară).

Sunt câțiva factori implicați în acest proces. Acum douăzeci de ani, a avut loc o schimbare dramatică în ordinea mondială, reprezentată în parte de distrugerea de către Richard Nixon a sistemului economic postbelic. El a recunoscut că dominația americană asupra sistemului global s-a diminuat și că, în noua ordine mondială „tripolară" (cu Japonia și Europa centrată pe modelul german jucând un rol din ce în ce mai mare), America nu mai putea servi, de fapt, drept bancherul lumii.

Aceasta a condus la creșterea presiunii asupra profiturilor corporațiilor în Statele Unite și, prin urmare, la atacarea beneficiilor bunăstării sociale. Fărâmele date oamenilor de rând au fost luate înapoi. Totul a trebuit să ajungă la cei bogați.

Capitalul nereglementat s-a extins enorm. În 1971, Nixon a renunțat la sistemul Bretton Woods, dereglementând astfel domeniul financiar. Acest fapt, alături de alte schimbări, a extins enorm sfera capitalului nereglementat din lume și a accelerat ceea ce numim globalizarea (sau internaționalizarea) economiei.

Acesta este un mod mai pretențios de a spune că exportăm slujbe către zonele caracterizate de represiune ridicată și salarii mici, care subminează oportunitățile muncii productive la locul de baștină. Este, desigur, un mod de a crește profitul corporațiilor. Și este mult mai ușor de făcut în condițiile unui circuit liber al capitalului, avansului tehnologic în domeniul comunicațiilor etc.

Există două consecințe importante ale globalizării. Prima se referă la extinderea modelului Lumii a Treia către statele industrializate. În Lumea a Treia, societatea este divizată în clasa celor extrem de bogați, care se bucură de toate privilegiile, și clasa celor foarte săraci, inutili și dispensabili, care trăiesc într-o continuă stare de disperare.

Această diviziune este adâncită de politicile dictate de Occident. Vestul impune un sistem neoliberal al „pieței libere" care direcționează resursele către investitori străini înstăriți, cu gândul că și cei săraci vor beneficia de pe urma sa, cândva, poate, după cea de-a doua venire a lui Iisus.

Aceasta se întâmplă peste tot în lumea industrializată, dar cu precădere în cele trei țări vorbitoare de limbă engleză. În anii '80 ai secolului trecut, Anglia condusă de Thatcher, Statele Unite sub Reagan și Australia condusă de un guvern laburist au adoptat câteva dintre doctrinele predicate pentru Lumea a Treia. Sigur că aceste țări nu ar duce niciodată jocul până la capăt. Ar fi prea nociv

pentru cei bogați. Dar au cochetat cu el. Și au avut de suferit de pe urma lui. Adică cea mai mare parte a populației a avut de suferit.

Să luăm, de exemplu, zona central-sudică a orașului Los Angeles. Odată erau fabrici acolo. Au fost mutate în Europa de Est, Mexic, Indonezia – unde oamenii săraci stau la coadă pentru un loc de muncă. Dar cei bogați au dus-o bine, la fel cum o duc în Lumea a Treia.

A doua consecință, la fel de importantă, are de-a face cu structurile de guvernare. De-a lungul istoriei, structurile guvernamentale au tins să se coaguleze în jurul altor forme de putere – în epoca modernă, mai ales în jurul puterii economice. Astfel, când avem economii naționale, obținem state naționale. În momentul de față, avem o economie internațională și ne îndreptăm către un stat internațional – ceea ce înseamnă, în cele din urmă, o conducere internațională.

Ca să citez presa dedicată mediului de afaceri, suntem în plin proces de creare a unei „noi epoci imperiale", dominată de ceea ce este, „de facto, o guvernare mondială". Această guvernare are propriile instituții – precum Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială, structuri comerciale precum NAFTA și GATT [Acordul Nord-American de Comerț Liber și Acordul General pentru Tarife și Comerț, ambele discutate în detaliu, în cele ce urmează], reuniuni cu caracter executiv precum G-7 [cele mai bogate șapte state industrializate – Statele Unite, Canada, Japonia, Germania, Marea Britanie, Franța și Italia – ce se reunesc regulat pentru a discuta politica economică] și birocrația Comunității Europene.

Așa cum v-ați aștepta, această structură decizională răspunde mai ales nevoilor corporațiilor transnaționale, băncilor internaționale etc. De asemenea, ea reprezintă un atac frontal la adresa democrației. În cadrul tuturor acestor structuri, procesul decizional are loc exclusiv la nivel executiv, rezultatul fiind apariția a ceea ce numim „deficit democratic" – parlamente și populații cu tot mai puțină influență. Și asta nu e tot. Mare parte a populației nu știe ce se întâmplă și nici măcar nu știe că nu știe acest lucru. Unul dintre rezultate este un soi de alienare față de instituții. Oamenii simt că nimic nu le mai apără interesele.

Evident că nimic nu le mai apără interesele. Nici măcar nu știu ce se întâmplă la acel nivel inaccesibil și secret de luare a deciziilor. Acesta reprezintă un real succes în misiunea de lungă durată de a goli structurile democratice formale de orice substanță.

> *La conferințele economice ale lui Bill Clinton de la Little Rock și din alte părți, s-a discutat mult despre refacerea economică și restaurarea competitivității. Economistul politic Gar Alperovitz scria în* The New York Times *că ceea ce este propus „nu va rezolva problemele noastre economice din ce în ce mai acute. Cel mai probabil vom fi într-o lungă și dureroasă epocă a decalajelor economice nerezolvate". Sunteți de acord?*

Nu am văzut încă acel articol, dar *Financial Times* [din Londra, cel mai mare ziar dedicat mediului de afaceri din lume] a abordat cu oarecare plăcere conservatorismul fiscal al lui Clinton și al consilierilor săi.

Sunt câteva probleme serioase în această privință. În primul rând, trebuie să fim atenți când folosim acești termeni. Când cineva spune că America traversează cel mai probabil o lungă perioadă de declin, trebuie să decidem ce înțelegem prin „America". Dacă înțelegem spațiul geografic al Statelor Unite, este corect. Politicile discutate în acest moment vor avea doar un efect de cosmetizare. Au mai fost perioade de declin și vor mai fi de acum înainte. Țara dobândește multe dintre trăsăturile unei societăți de Lumea a Treia.

Dar dacă ne referim la corporațiile cu sediul în Statele Unite, atunci nu este corect. De fapt, indicii lor economici arată contrariul – de pildă, cota acțiunilor în producția de tip manufacturier a rămas stabilă sau probabil chiar a crescut, în timp ce cota Statelor Unite a scăzut. Aceasta este o consecință automată a externalizării procesului de producție.

General Motors, după cum presa relatează constant, este în proces de închidere a 24 de fabrici în America de Nord. Dar în presa mai puțin vizibilă poți afla că deschide noi fabrici – inclusiv, de pildă, o fabrică de înaltă tehnologie în valoare de 700 de milioane de dolari în Germania de Est. Aceasta este o zonă cu o rată uriașă a șomajului, în care General Motors poate plăti 40% din nivelul salariilor din Europa Occidentală și niciun beneficiu.

Am citit un articol de pe prima pagină a *Financial Times* în care acest lucru era descris ca o idee măreață. Se susținea că General Motors nu mai trebuie să își facă griji în privința răsfățaților muncitori vest-europeni – poate pur și simplu să obțină muncitori exploatați, acum că Germania de Est este redusă la statutul originar de țară a Lumii a Treia. La fel se întâmplă în Mexic, Thailanda etc.

> *Rețeta pentru problemele noastre economice este mai mult sau mai puțin aceeași – „lasă pe mâna pieței". O veșnică trâmbițare a pieței libere ce asumă o calitate aproape mitică. „Va corecta orice problemă." Mai sunt și alte soluții?*

Mai întâi trebuie să distingem ideologia de practică, deoarece a vorbi despre o piață liberă în acest moment este o glumă. Dincolo de ideologi, lumea academică și presă, nimeni altcineva nu crede în fiabilitatea sistemului capitalist și nimeni nu a crezut acest lucru în ultimii șaizeci sau șaptezeci de ani sau vreodată.

Herman Daly și Robert Goodland, doi economiști de la Banca Mondială, au lansat recent un studiu interesant. Ei arată că teoria economică clasică – teoria standard pe baza cărora sunt luate deciziile – reprezintă piața liberă ca o mare cu mici insule, care sunt firmele private. Aceste insule nu sunt, desigur, suverane – sunt controlate de la nivel central.

Putem sta liniștiți, deoarece sunt doar niște mici insule într-o mare. Ar trebui să credem că aceste firme nu sunt diferite de un mic magazin de familie de la colțul străzii. Daly și Goodland subliniază că, până în acest moment, insulele au atins proporțiile mării. Un mare procent al tranzacțiilor transfrontaliere are loc în cadrul unei singure firme. Cu greu mai putem vorbi despre „comerț" în adevăratul sens al cuvântului. Avem de-a face cu tranzacții controlate la nivel central de o mână foarte vizibilă – mari structuri corporatiste. Și mai trebuie adăugat ceva – că marea însăși aduce prea puțin cu comerțul liber.

Am putea spune, așadar, că singura alternativă la sistemul pieței libere este ceea ce avem deja, deoarece atunci când interesele mari pot fi dăunătoare, nu ne mai bazăm pe piață. Politica actuală economică este un amestec de măsuri protecționiste, intervenționiste, liberale și de tip piață liberă. Și este îndreptată în primul rând către nevoile celor ce implementează politici sociale și care sunt cei mai înstăriți și puternici.

De pildă, Statele Unite au avut mereu o politică industrială de stat activă, ca oricare alt stat industrializat. Era de la sine înțeles că un sistem de întreprinderi private poate supraviețui doar printr-o intervenție guvernamentală extinsă. Era nevoie de reglementarea pieței dereglementate și de protejarea capitalului privat de efectele distructive ale pieței, dar și de finanțarea publică a sectoarelor industrializate strategice.

Nimeni nu a *considerat că* aceste măsuri pot trece drept politică industrială, deoarece timp de jumătate de secol au fost ascunse în cadrul sistemului economic care gravitează în jurul Pentagonului. Pe plan internațional, Pentagonul a fost o forță de intervenție, dar, pe plan intern, a fost o metodă prin care guvernul a putut coordona economia privată și asigura bunăstarea marilor corporații pe care le-a finanțat neîncetat, direcționând fonduri publice către cercetare și dezvoltare. Tot prin intermediul acestui sistem, guvernul a garantat piața împotriva supraproducției, a promovat industrii avansate pentru dezvoltare etc. Aproape fiecare poveste înfloritoare și de succes a economiei americane s-a bazat pe acest tip de implicare guvernamentală.

> *La o conferință ținută la Little Rock, l-am auzit pe Clinton vorbind despre probleme structurale și refacere a infrastructurii. O participantă, Ann Markusen, economistă la Universitatea Rutgers și autoare a cărții* Dismantling The Cold War Economy*, a vorbit despre excesele sistemului economic ce gravitează în jurul Pentagonului și distorsiunile și daunele provocate de acesta asupra economiei americane. Se pare că este câte ceva de discutat pe seama acestui subiect, ceea ce nu-mi amintesc să fi auzit înainte.*

Ideea este că guvernul nu mai poate menține sistemul economic ce gravitează în jurul Pentagonului la fel de ușor ca odinioară. A trebuit să înceapă să vorbească despre el deoarece adevărul ajunge încet la suprafață. Acum, este foarte dificil să-i faci pe oameni să consume mai puțin sau să dorească mai puțin doar ca să investești în industria de înaltă tehnologie sub pretextul că vin rușii.

Așadar, sistemul economic e în pericol. Economiștii și bancherii au arătat în mod deschis în ultima vreme că unul dintre principalele motive pentru care recuperarea economică actuală este atât de lentă este că guvernul nu a fost capabil să rezolve problema cheltuielilor militare în creștere, cu multiplele lor efecte – tradiționalul mecanism de stimulare economică prin investiții. Deși sunt depuse eforturi pentru a continua în această direcție (în opinia mea, actuala situație din Somalia reprezintă un astfel de efort de a face anumite relații publice să funcționeze în favoarea Pentagonului), pur și simplu nu se mai poate așa.

Trebuie luat în considerare și un alt aspect. Tehnologia și industria inovative au luat-o de ceva timp într-o altă direcție, îndepărtându-se de industria de tip electronic a perioadei postbelice și apropiindu-se de industria și comerțul de tip biologic.

Se prefigurează dezvoltarea biotehnologiei, ingineriei genetice, a proceselor de modificare și proiectare a semințelor și medicamentelor (chiar al unor specii de animale) etc. ca ramuri ale industriei cu uriașe profituri. Potențialul lor de creștere este incomparabil mai mare decât al industriei electronice – de altfel, comparat cu potențialul biotehnologiei (care poate fi extins până la domenii esențiale ale vieții), cea electronică este doar un accesoriu.

Este totuși dificil să ascunzi implicarea guvernamentală din aceste domenii în spatele Pentagonului. Și chiar dacă rușii ar mai fi fost aici, tot nu ar fi ușor să faci asta.

Între cele două partide politice sunt diferențe în privința a ceea ce trebuie făcut. Facțiunea Reagan–Bush, mai fanatică din punct de vedere ideologic, adoptă într-o oarecare măsură politica struțului. Este și mai dogmatică. Grupul din jurul lui Clinton este mai deschis față de aceste nevoi. Acesta este unul dintre principalele motive pentru care Clinton se bucură de sprijin substanțial din partea mediului de afaceri.

Să luăm exemplul „infrastructurii" sau „capitalului uman" – un mod mai comun de a spune că

oamenilor le trebuie protejată viața și asigurată educația. Deja comunitatea oamenilor de afaceri a devenit conștientă că sunt probleme în aceste privințe.

De pildă, ziarul *The Wall Street Journal* a fost timp de zece ani unul dintre cei mai acerbi avocați ai exceselor politicii lui Reagan. Acum, publică articole în care deplânge consecințele acestor politici – desigur, fără a le recunoaște ca atare.

A publicat un articol dur despre colapsul sistemului educațional californian. Oamenii de afaceri din San Diego contau pe sistemul de educație finanțat de stat pentru a le asigura mână de lucru pregătită, manageri adjuncți, cercetare aplicată etc. Acum, sistemul este în colaps.

Motivul este unul evident – tăierile cheltuielilor sociale din bugetul federal și alte măsuri, printre care fiscale, care au mărit datoria publică federală (pe care *The Wall Street Journal* o sprijinise) au transferat pur și simplu statelor – neputincioase în fața acestei misiuni – responsabilitatea de a le asigura oamenilor condiții bune de viață. Statele se află într-o mare încurcătură și încearcă să transfere această problemă administrației locale, care se află, de asemenea, în încurcătură.

Cu același tip de problemă te confrunți dacă ești un om de afaceri înstărit, într-o suburbie bogată din zona Bostonului. Ai vrea să poți să te urci în limuzină și să o conduci prin oraș. Dar ai nevoie de un drum care să nu aibă găuri în asfalt. De asemenea, ai vrea să te poți plimba prin oraș și să poți merge la teatru fără să fii înjunghiat.

Acum, oamenii de afaceri se tot plâng. Ei vor ca guvernul să le ofere ceea ce au nevoie, așa cum o făcea odată. Aceasta ar însemna o întoarcere pe dos a fanatismului pe care *The Wall Street Journal* și alte publicații asemănătoare l-au aplaudat în toți acești ani.

Să vorbească despre acest fapt este una, dar oare au ei vreo idee despre ce e de făcut?

Și cred că au o idee. Dacă asculți economiști deștepți precum Bob Solow, care a inițiat conferințele de la Little Rock, îți dai seama că au niște idei destul de rezonabile.

Ceea ce vor să facă a fost deja făcut de Japonia și Germania și de toate economiile funcționale, adică să conteze pe inițiativele guvernului de a asigura baza profitului privat. În proximitatea Japoniei – de pildă, în Coreea de Sud și Taiwan –, putem observa o depășire a modelului Lumii a Treia și adoptarea unui model al societății industriale centrat pe intervenția masivă a statului.

Acolo, statul nu este doar suficient de puternic încât să controleze piața muncii, ci suficient de puternic cât să controleze capitalul. În anii ’80, America Latină a avut o problemă uriașă cu scurgerile de capital deoarece era deschisă către piețele internaționale de capital. Coreea de Sud nu avea o asemenea problemă deoarece folosea pedeapsa cu moartea împotriva ei. Ca toți strategii buni, a folosit sistemele de piață pentru alocarea resurselor, dar în direcția dictată de guvern.

La fel au făcut și Statele Unite în mod indirect, prin sistemul economic ce gravita în jurul Pentagonului, dar care a fost destul de ineficient. Nu ar mai funcționa nicăieri în altă parte, așa că SUA ar vrea să găsească o nouă metodă de a face acest lucru. Întrebarea este dacă poate fi făcut. Una dintre probleme este că datoria enormă creată în timpul guvernării Reagan – la nivel federal, statal, corporativ, local și chiar individual – face extrem de dificilă lansarea programelor constructive.

Capitalul nu e la îndemână.

Exact. De fapt, aceasta a fost probabil o parte a obiectivului programului de împrumut și investiții

al lui Reagan.

Ar trebui să eliminăm capitalul?

Să ne amintim că, acum aproximativ zece ani, David Stockman [director al Biroului pentru Management și Buget în primii ani ai administrației Reagan] a fost dat afară. Atunci, Stockman spunea că ar trebui oprite cheltuielile sociale prin datorie publică. Au avut din plin resurse să îi sprijine pe cei bogați, dar nu au avut de unde să plătească mamele cu copii mici. S-a găsit ajutor doar pentru administratorii corporațiilor care aveau nevoie de așa ceva.

Întâmplător, datoria, strict la nivelul cifrelor, nu era o problemă foarte mare. Au fost situații mai grave în trecut – nu legat de cifre, ci de raportul cu PIB. Nivelul exact al datoriei este cam ca un artefact statistic. De fiecare dată este altceva, în funcție de modul în care îl calculezi. Orice ar fi, nu este ceva ce n-ai putea gestiona.

Întrebarea este ce s-a făcut cu împrumuturile? Dacă împrumuturile din ultimii zece ani ar fi fost folosite într-o manieră constructivă – să spunem pentru investiții sau infrastructură –, am fi dus-o bine. Dar împrumuturile au fost folosite pentru îmbogățirea celor bogați – pentru consum (ceea ce înseamnă multe importuri, creșterea deficitului comercial), manipulare financiară și speculații. Toate acestea sunt dăunătoare economiei.

Mai este o problemă, de natură culturală și ideologică. Ani la rând, guvernul s-a bazat pe un sistem de propagandă ce a negat aceste adevăruri. Noi suntem individualiști sadea, nu ca alte țări în care există intervenția statului și servicii sociale. S-ar părea că IBM nu primește nimic de la stat, când, de fapt, primește din plin, dar prin intermediul Pentagonului.

Același sistem de propagandă a declanșat isteria legată de taxare (deși comparativ cu alte state, suntem sub-taxați) și birocrația care se pune în calea profiturilor, chipurile prin protejarea intereselor muncitorului și consumatorului. Birocrații experți care acordă subvenții publice către industrie și bănci, evident, o duc bine.

Lăsând la o parte propaganda, populația *este,* comparativ cu alte state, destul de individualistă, refractară și nu acceptă prea ușor directive, deci nu va fi prea ușor să le vinzi oamenilor politicile de tip industrial ale statului.

În Europa, a existat un soi de contract social care acum se află în declin. El a fost impus în mare parte de rezistența sindicatelor, forța de muncă organizată și de relativ scăzuta influență a comunității oamenilor de afaceri (care, din rațiuni istorice, nu mai e dominantă ca odinioară). Guvernele europene s-au gândit în primul rând la nevoile sectorului privat înstărit, dar au și creat o plasă de siguranță solidă pentru restul populației. Ele au sisteme de sănătate pentru toți oamenii, servicii rezonabile etc.

Noi nu am avut acest lucru, în parte, deoarece nu avem același nivel de organizare a forței de muncă și avem o comunitate a oamenilor de afaceri dominantă și cu conștiință de clasă.

Japonia a obținut aceleași rezultate ca Europa, mai ales, datorită culturii sale autoritare. Oamenii fac ceea ce li se spune. Dacă, în ciuda standardelor scăzute de viață, le spui să consume mai puțin, să muncească mai mult, oamenii fac ce li se cere. Nu e la fel de simplu să faci asta la noi.

Dată fiind situația economică, ar părea că ne aflăm într-un moment propice stângii, mișcării progresiste, pentru a veni cu propuneri concrete. Și totuși, stânga pare să fie absorbită de lupte acerbe sau să se afle

într-o dispoziție reactivă. Stânga nu este proactivă.

Înțelesul a ceea ce oamenii numesc „stânga" (mișcările pentru pace și dreptate, orice ar fi ele) s-a extins mult în ultima vreme. Aceste mișcări tind să fie concentrate într-un singur loc. Sunt interesate de niște probleme particulare cărora le găsesc soluții.

Dar lipsește o perspectivă mai amplă sau care să conțină și structura instituțională. Stânga nu se poate coaliza în jurul sindicatelor deoarece acestea sunt complet dispărute, în sensul că dacă există o structură de tip formal, ea seamănă cel mult cu o biserică.

Nu mai există deloc intelighenția de stânga [intelectuali percepuți ca grup distinct sau clasă]. Nimeni nu vorbește prea mult despre ce ar trebui făcut și cu atât mai puțin e dispus să țină prelegeri. Lupta de clasă din ultimele decenii a reușit să slăbească organizațiile populare. Oamenii au ajuns să trăiască izolați.

Ar trebui să adaug că problemele cu care avem de-a face, transpuse în politică, sunt destul de serioase. Reformele sunt bine-venite. Ar fi bine să avem mai mulți bani pentru copiii care mor de foame, dar există totuși niște probleme obiective pe care trebuie să le avem în vedere atunci când conducem țara.

Una dintre probleme i-a fost sesizată administrației Clinton într-un articol de pe prima pagină a ziarului *The Wall Street Journal*, alaltăieri. Articolul se referea la ce s-ar întâmpla dacă administrația ar lua în serios o parte din retorica sa, precum cheltuirea banilor publici pentru programe sociale. (Cu certitudine, nu e deloc probabil să se întâmple așa ceva, dar, în orice caz, merită încercat în cazul în care cuiva îi trece prin cap vreo idee trăsnită.)

Statele Unite sunt atât de îndatorate comunității financiare internaționale, încât aceasta are putere totală asupra politicii americane. În cazul în care elitele nu sunt mulțumite de ceea ce se întâmplă, pentru că le-ar afecta profitul pe termen scurt, de pildă, de creșterea salariilor muncitorilor, atunci se vor retrage de pe piața americană de obligațiuni.

Această măsură va crește rata dobânzii, ceea ce va trage în jos economia, care la rândul său va duce la mărirea deficitului. Publicația arată că programul lui Clinton de 20 de miliarde de dolari s-ar putea transforma într-o cheltuială de 20 de miliarde de dolari pentru guvern, pentru datoria publică, doar prin ușoare modificări în achiziția și vânzarea obligațiunilor.

Așadar, chiar și într-o țară bogată și puternică precum Statele Unite (cea mai bogată și puternică dintre toate), politica socială este amanetată sectoarelor internaționale bogate de aici și din străinătate. Acestea sunt problemele cu care avem de-a face – și aceasta presupune că trebuie să facem față unor probleme care aduc schimbări revoluționare.

Fără îndoială, sunt multe dezbateri pe seama acestui subiect, întemeiate pe ideea că investitorii au dreptul să decidă asupra a ceea ce se va întâmpla. Deci trebuie să facem în așa fel încât lucrurile să fie cât mai atrăgătoare pentru ei. Totuși, atât timp cât ei au dreptul de a decide ce se va întâmpla, nimic nu se va schimba.

Această situație este ca și cum ai încerca să decizi în privința schimbării reprezentării proporționale cu un alt fel de reprezentare într-un sistem parlamentar al unui stat totalitar. Schimbarea ar fi minoră și nu ar conta prea mult.

Până când nu ajungi la sursa puterii, care sunt, într-un final, deciziile care privesc investițiile, orice

altă schimbare este de fațadă și limitată. Dacă ajung prea departe, investitorii vor avea alte opțiuni la dispoziție. În fața acestei situații nu poți face nimic.

A contesta dreptul investitorilor de a hotărî cine și pentru cât timp trăiește sau moare ar reprezenta un pas semnificativ către idealurile iluministe (idealul liberal clasic). Această mutare ar putea fi revoluționară.

> *Aș dori acum să vă supun atenției un alt aspect. Din punct de vedere psihologic, este mai ușor să critici decât să propui ceva constructiv. Astfel, este pusă în joc o dinamică cu totul diferită.*

Poți vedea o mulțime de lucruri greșite și poți propune mici schimbări. Dar să fim realiști! Schimbarea substanțială (care va schimba radical direcția în care se îndreaptă lucrurile și va rezolva problemele noastre majore) cere democratizarea profundă a societății și a sistemului economic.

O afacere sau o corporație mare are o structură internă de tip fascist. Puterea este la vârf, iar ordinele merg de sus în jos. Fie respecți ordinele, fie pleci.

Concentrarea puterii în asemenea structuri înseamnă că totul, în spectru ideologic și politic, este foarte limitat. Nu neapărat controlat în totalitate, dar limitat. Aceasta este realitatea. Economia internațională impune alte tipuri de constrângeri. Nu le poți ignora; există cu adevărat. Dacă ne-am deranja să îl citim cu adevărat pe [filozoful moral scoțian] Adam Smith, am remarca ideea sa că politica socială se bazează pe diferențele de clasă. Pentru el, analiza pe baza diferențelor de clasă era de la sine înțeleasă.

Dacă ai vrea să studiezi canonul economic la Universitatea din Chicago [locul de baștină al lui Milton Friedman și al altor economiști de dreapta], ai afla că Adam Smith a denunțat sistemul mercantilist și colonialismul în favoarea pieței libere. Această idee este pe jumătate adevărată. În realitate, a arătat că sistemul mercantilist și colonialismul erau benefice „comercianților și manufacturierilor… principalii arhitecți ai politicii", dar dăunătoare poporului englez.

Pe scurt, politica bazată pe diferențele de clasă a fost cea care a funcționat pentru cei bogați și puternici din Anglia. Poporul englez a plătit costurile. Smith s-a opus acestei idei deoarece era un intelectual iluminist, dar a recunoscut-o. Dacă nu ești capabil s-o recunoști, nu trăiești pe lumea asta.

NAFTA și GATT – cine are de câștigat?

> *Ultima companie americană de mașini de scris, Smith Corona, se mută în Mexic. Există un întreg coridor de* maquiladoras *[fabrici în care părți fabricate în străinătate sunt asamblate în schimbul unor salarii mici] de-a lungul frontierei. Oamenii muncesc pentru 5 dolari pe zi, în condiții extreme de poluare, deșeuri toxice, plumb în apă etc.*

Una dintre problemele majore ale țării este Acordul Nord-American de Comerț Liber (NAFTA). Nu este nicio îndoială că NAFTA va avea un impact mare asupra americanilor și mexicanilor deopotrivă. Te poți întreba în ce va consta impactul, dar nimeni nu se mai îndoiește că va fi semnificativ.

Cel mai probabil, impactul va consta în accelerarea a ceea ce am descris deja – transferul forței de producție în Mexic. Pentru că dictatura este brutală și represivă, salariile vor fi, garantat, mici.

În timpul a ceea ce s-a numit „miracolul economic mexican“ al ultimei decade, salariile au scăzut cu 60%. Dacă compania Ford Motor ar dori să își elimine actuala forță de muncă în schimbul muncii ieftine, o poate face pur și simplu. Nimeni nu o poate opri. Poluarea nu e reglementată; e locul ideal pentru investitori.

Ați putea crede că NAFTA, care include și mutarea procesului de producție în Mexic, ar putea să mărească salariile, poate chiar să le facă similare cu cele din Statele Unite, ceea ce e prea puțin probabil. Unul dintre motive este dat de represiunea politică ce împiedică organizarea oamenilor pentru a cere salarii mai mari. Un alt motiv este că NAFTA va inunda Mexicul cu produse pentru agricultură la scară industrială provenite din Statele Unite.

Aceste produse sunt finanțate prin subvenții de stat ce vor submina agricultura mexicană. Mexicul va fi inundat de culturi americane, ceea ce va duce la mutarea a aproximativ 13 milioane de oameni în zonele urbane sau în zonele unde există fabricile de tip *maquiladora*, ceea ce va determina, din nou, scăderea nivelului salariilor.

Cel mai probabil, NAFTA îi va afecta și pe muncitorii americani din rândul cărora sute de mii ar putea să își piardă slujbele sau să fie retrogradați pe posturi inferioare. Muncitorii latinoamericani sau de culoare vor avea cel mai mult de suferit. Dar va fi cu certitudine o mină de aur pentru investitorii din Statele Unite și pentru omologii lor din sectoarele bogate din Mexic. Ei sunt cei care, alături de clasele profesionale cu care lucrează, aplaudă acordul.

> *NAFTA și GATT vor formaliza și instituționaliza relațiile dintre nord [majoritatea națiunilor nordice prospere, industrializate] și sud [majoritatea națiunilor sudice mai sărace, mai puțin industrializate]?*

Asta e miza. Aproape sigur, NAFTA va slăbi standardele de mediu. De pildă, corporațiile vor putea argumenta că standardele EPA [Agenția pentru Protecția Mediului] încalcă acordurile de liber comerț. Acest lucru se întâmplă deja în partea de acord referitoare la relația dintre Canada și Statele Unite. Efectul său general va fi sacrificarea vieții pentru a menține profiturile mari.

Este interesant de observat cum a fost gestionată până acum această chestiune. Opinia publică nu are nici cea mai vagă idee despre ce se petrece. De fapt, nu poate să afle ce se petrece. Unul dintre motive este că NAFTA este efectiv secretă, adică un acord executiv care nu este disponibil public.

În 1974, Acordul pentru Comerț a fost adoptat de către Congres. Printre altele, după cum prevedea acesta, Comitetul Consultativ pentru Muncă – axat pe sindicate – trebuia să asigure expertiză și analiză referitoare la orice chestiune legată de comerț. Evident, acel comitet era subordonat NAFTA, care era, la rândul său, un acord executiv semnat de către președinte.

Comitetul Consultativ pentru Muncă a fost notificat la mijlocul lunii august, în 1992, că trebuie să redacteze raportul final până pe 9 septembrie 1992. Cu toate acestea, membrilor comitetului nu le-a fost dat textul acordului decât abia cu 24 de ore înainte de termenul-limită. Aceasta însemna că nici măcar nu se puteau întruni, cu atât mai puțin să scrie la timp un raport serios.

Liderii sindicali parte din comitet erau conservatori, nu de genul celor care critică mult guvernul. Cu toate acestea, au scris un raport foarte dur în care spuneau că, în ciuda celor câteva ore pe care le-au avut la dispoziție pentru documentare, acordul ar fi fost un dezastru pentru muncitori, mediu, statul Mexic și o binefacere pentru investitori.

Comitetul a arătat că deși tratatul acordului prevede că majoritatea muncitorilor americani nu vor avea de suferit, cu excepția poate a celor necalificați, definiția dată muncitorului necalificat

acoperea 70% din forța totală de muncă. Comitetul a mai arătat și că dreptul de proprietate era garantat în multe situații, dar drepturile muncitorilor abia erau menționate. Apoi, comitetul a condamnat completul dispreț față de democrație, demonstrat prin neoferirea din timp a textului complet.

GATT este la fel ca NAFTA – nimeni, cu excepția vreunui specialist, nu știe ce se petrece acolo. Iar GATT merge mai departe decât NAFTA. Unul dintre aspectele asupra căruia se insistă se referă la ceea ce se numesc „drepturile de proprietate intelectuală", care înseamnă protejarea brevetelor, precum și a softurilor, înregistrărilor etc. Intenția sa este de a garanta că tehnologia viitorului rămâne în mâinile corporațiilor pe care deciziile politice le deservesc.

De pildă, vrei să te asiguri că India nu poate produce medicamente pentru populația sa la un cost ce ar reprezenta 10% din costul medicamentelor produse de Merck Pharmaceutical, companie sprijinită și subvenționată de stat. Merck se bazează pe cercetarea produsă de laboratoarele de biologie ale universităților (sprijinite prin fondurile publice) și pe alte forme de intervenție a statului.

Sunteți la curent cu detaliile acestor tratate?

Teoretic, este posibil să ai acces acum la textul tratatelor. Ce am reușit să văd a fost al doilea comentariu la text, precum raportul Comitetului Consultativ pentru Muncă și raportul Biroului Congresului pentru Evaluarea Tehnologiilor, care e similar cu cel dintâi.

Dacă oricare dintre noi ar avea acces la textul tratatelor, ce ar însemna asta pentru democrația americană? Câți oameni știu ce se petrece? Raportul Comitetului Consultativ pentru Muncă și faptul că tratatul a fost ascuns față de comitet nu au fost niciodată relatate de către presă (din câte știu eu).

Tocmai m-am întors dintr-o excursie de două săptămâni în Europa, unde GATT este o mare problemă pentru populația statelor care fac parte din Comunitatea Europeană. Oamenii sunt îngrijorați de distanța din ce în ce mai mare dintre deciziile executive (luate în secret) și instituțiile democratice (sau, cel puțin, parțial democratice) precum parlamentele, care sunt tot mai puțin influente în privința deciziilor luate la nivelul Uniunii Europene.

Se pare că administrația Clinton–Gore se va afla într-un mare conflict. Administrația sprijină NAFTA și GATT, în timp ce susține, cel puțin la nivel retoric, angajamentul față de protecția mediului și crearea de locuri de muncă pentru americani.

Aș fi surprins dacă s-ar ivi un conflict legat de această problemă. Cuvântul „retoric" este, cred, adecvat. Angajamentul administrației este față de corporațiile americane, adică față de corporațiile transnaționale, și agreează forma pe care o îmbracă NAFTA – protejarea dreptului de proprietate, dar nu și a drepturilor muncitorilor – și metodele sale de a submina protejarea mediului. Toate acestea sunt în interesul său. Mă îndoiesc că va fi un conflict la nivelul administrației în această privință, în lipsa presiunii opiniei publice.

Hrana și „miracolele economice" ale Lumii a Treia

Să vorbim despre politica economică în domeniul alimentației, producția și distribuția hranei, cu precădere în contextul politicilor FMI și ale Băncii Mondiale. Aceste instituții extind împrumuturile

către națiunile din sud în condiții extrem de stricte: promovarea economiei de piață, returnarea împrumutului în monedă forte și mărirea exporturilor, precum cel de cafea, astfel încât să putem bea cappuccino, sau cel de carne de vită, ca să putem mânca hamburgeri, totul cu prețul agriculturii locale.

Până acum, am descris tabloul general, dar este interesant să privim în detaliu și la cazurile individuale. Să luăm exemplul Boliviei, care a trecut prin momente grele. A avut parte de dictatori violenți, represivi, datorii externe – de toate.

Occidentul s-a implicat – sub conducerea lui Jeffrey Sachs, expert de la Universitatea Harvard – conform regulilor impuse de FMI, anume stabilizarea monedei, creșterea importurilor agricole, reducerea producției pentru nevoile interne etc. Și a funcționat. Datele, statisticile macro-economice arătau promițător. Moneda a fost stabilizată, datoria externă redusă, Produsul Național Brut a început să crească.

Dar nu este totul atât de roz pe cât pare. Sărăcia a crescut cu rapiditate. La fel și malnutriția. Sistemul de învățământ a intrat în colaps. Însă cel mai interesant este că lucrul care a stabilizat economia a fost exportul de coca [planta din care se face cocaina]. După unele estimări, exportul de coca reprezintă două treimi din volumul total al exporturilor.

Motivul este evident. Să luăm exemplul unui fermier dintr-un colț al țării unde agricultura este subvenționată de către Statele Unite – probabil prin programul Food for Peace –, astfel încât nu poate produce sau concura pe piață. El este forțat să îndeplinească funcția de exportator agricol. Și cum nu este idiot, se va orienta către cea mai profitabilă cultură, care se întâmplă să fie cea de coca.

Desigur, țăranii nu obțin mulți bani de pe urma acestei culturi și se pricopsesc cu arme și elicoptere ale DEA [Administrația pentru Controlul Drogurilor]. Dar cel puțin au din ce să supraviețuiască. Și astfel lumea este inundată de exporturi de coca.

Profiturile merg, în mare parte, către marile sindicate sau, de fapt, către băncile din New York. Nimeni nu știe câte miliarde de dolari din profiturile de pe urma cocainei trec prin băncile din New York sau *off-shore*-urile afiliate, dar, fără îndoială, sunt multe.

Multe dintre profituri se duc și către companiile chimice din Statele Unite, care, după cum se știe, exportă produse chimice folosite în producția cocainei din America Latină. Deci, profitul e din belșug. Și probabil dă o lovitură dură economiei americane. De asemenea, contribuie destul de mult la epidemia internațională de abuz de droguri, inclusiv în Statele Unite.

Acesta este miracolul bolivian. Și nu e un caz singular. Să ne uităm la Chile, un alt mare miracol economic. Nivelul sărăciei a crescut de la aproape 20% în timpul lui Allende [Salvador Allende, președinte socialist chilian ales democratic, a fost asasinat în lovitura de stat militară susținută de Statele Unite din 1973] la aproape 40%, după marele miracol. Acesta este adevărul în multe alte țări.

Acesta este tipul de consecințe a ceea ce a fost numit, în mod just, „fundamentalismul Fondului Monetar Internațional". Are un efect dezastruos peste tot unde este aplicat.

Din punctul de vedere al vinovaților este, însă, un succes. Pe măsură ce pui în vânzare active publice, apare posibilitatea unor mari câștiguri financiare, astfel că o mare parte a capitalului care a părăsit America Latină se întoarce acum. Bursele de valori o duc bine. Experții și oamenii de

afaceri sunt mulțumiți. Ei sunt cei care fac strategii, scriu articole etc.

Acum, aceleași metode sunt aplicate în Europa de Est. De fapt, aceiași experți financiari sunt implicați. După ce Sachs a călăuzit Bolivia către miracolul economic, el se îndreaptă către Polonia și Rusia pentru a-i învăța aceiași pași.

Auzim și în America o sumedenie de elogii la adresa miracolului economic pentru că este o versiune mult mai exagerată a ceea ce se petrece aici. Pătura celor bogați o duce bine, dar publicul larg o duce greu. Comparată cu cea din Lumea a Treia, situația de aici e mai puțin grea, dar, din punct de vedere structural, este la fel.

Între 1985 și 1992, numărul americanilor care sufereau de foamete a crescut de la 20 la 30 de milioane. Și totuși, Tom Wolfe considera, în anii '80, că traversăm una dintre „perioadele de aur ale umanității".

Acum doi ani, Spitalul Municipal din Boston – care este spitalul pentru cei săraci și publicul larg din Boston, nicidecum elegantul spital universitar Harvard – a trebuit să creeze o clinică pentru malnutriție, pentru că aceasta ajunsese la nivelul celei din Lumea a Treia.

Foametea severă și malnutriția fuseseră în mare parte eliminate din America prin programele Great Society din anii '60. La începutul anilor '80 începuseră să reapară și, acum, cele mai recente date indică circa 30 de milioane de oameni care trec prin foamete severă. În timpul iernii, situația lor se înrăutățește, deoarece părinții trebuie să ia chinuitoarea decizie de a alege între căldură și hrană, iar copiii mor de foame pentru că nu primesc niște apă cu câteva boabe de orez în ea.

Grupul World Watch susține că una dintre soluțiile pentru deficitul de hrană este controlul populației. Cât sunt de sprijinite eforturile pentru limitarea numărului populației?

În primul rând, deficitul de hrană nu există. Sunt, în schimb, serioase probleme cu distribuția ei. Lăsând aceasta la o parte, cred că ar trebui făcute eforturi pentru controlarea numărului populației. Există o metodă sigură pentru a o realiza, anume creșterea nivelului economic.

Populația se află într-un declin abrupt în societățile industriale. Multe dintre aceste societăți abia mai sunt capabile să mențină nivelul propriilor populații. Să luăm exemplul Italiei, o țară industrializată destul de târziu. Rata natalității nu mai menține nivelul populației. Acesta este un fenomen standard.

Este acest fenomen corelat cu educația?

El este corelat cu educația și, bineînțeles, cu mijloacele contraceptive. Statele Unite au jucat un rol nefast în această privință. Nici nu își mai propun să finanțeze eforturile internaționale pentru a asigura educație contraceptivă.

Oportunități de PR

Operațiunea Redarea Speranței din Somalia reprezintă un nou tipar al intervențiilor americane în lume?

Nu cred că operațiunea ar trebui clasificată drept intervenție. Este, mai curând, o operațiune de relații publice pentru Pentagon.

În fapt, ceea ce intrigă este faptul că, de această dată, a fost recunoscută întocmai. Colin Powell, [fostul] șef de Stat-Major, a făcut o declarație despre sarcina jucată de operațiune în domeniul

relațiilor publice, în beneficiul armatei. Un editorial al ziarului *The Washington Post* l-a descris ca o mină de aur pentru Pentagon.

Reporterii care documentau operațiunea cu greu ar fi putut trece cu vederea ce se întâmpla. Până la urmă, când Pentagonul sună toate redacțiile și rețelele de televiziune și spune: „Uite ce e, să fiți pe plaja nu-știu-care, la ora cutare, cu aparatele de filmat îndreptate într-o anume direcție pentru că veți vedea pușcașii marini ieșind din apă și va fi tare incitant", nimeni nu poate să nu observe că este o strategie bună de PR. Să nu observi acest lucru ar fi o dovadă de stupiditate crasă, pe care nimeni nu o are într-o atât de mare măsură.

Cea mai bună explicație pentru „intervenție" a fost dată, în opinia mea, într-un articol din *Financial Times*, într-una dintre zilele acostării pușcașilor marini. Articolul nici măcar nu menționa Somalia. Era vorba doar despre recesiunea americană și lentoarea recuperării sale economice. În text erau citați câțiva economiști ai firmelor de investiții și ai băncilor, indivizi cărora le pasă, într-adevăr, de economie. Era un consens deplin în privința faptului că recuperarea era lentă, deoarece metoda standard a guvernului de stimulare economică – pompă de amorsare prin sistemul economic ce gravitează în jurul Pentagonului – nu se putea aplica la nivelul de odinioară.

Bush a exprimat această idee destul de clar în discursul său de rămas-bun, atunci când a explicat de ce Statele Unite au intervenit în Somalia, și nu în Bosnia. Reieșea că, în Bosnia, pericolul ca americanii să fie împușcați era mare. Pe când în Somalia aveau de-a face cu o mână de puștani. Ne dăm seama că 30 000 de pușcași marini le-au făcut față.

Perioada de foamete se cam încheiase, iar luptele erau pe sfârșite. Așa că venise vremea fotografiilor care să uimească lumea. Am putea spera că fotografiile mai curând i-ar ajuta pe somalezi decât să le facă rău, dar ele au fost mai mult sau mai puțin accidentale. De fapt, erau parte a recuzitei pentru relațiile publice ale Pentagonului.

A fost nevoie ca presa de la acea vreme să retușeze totul, pentru că Somalia nu era o poveste frumoasă. Statele Unite erau principalul aliat al lui Siad Barre, un soi de clonă a lui Saddam Hussein, din 1978 până în 1990 (deci nu chiar de demult). Barre a destrămat pur și simplu țara.

A distrus structurile civile și sociale – de fapt, a pus bazele dezastrului de acum – și, potrivit organizației Africa Watch [un grup de monitorizare a respectării drepturilor omului, cu sediul la Washington, D.C.], probabil a omorât 50-60 000 de oameni. Statele Unite l-au sprijinit și e posibil încă s-o mai facă. Forțele armate, loiale mai ales lui Barre, au fost sprijinite prin intermediul Kenyei, care se află sub influență americană.

Statele Unite au fost în Somalia pentru un motiv anume – bazele militare de acolo sunt parte a sistemului de apărare care vizează regiunea Golfului. Mă îndoiesc însă că sunt motive de îngrijorare în ceea ce privește regiunea cu pricina. Sunt mai multe baze sigure acolo și zone mai stabile decât aceasta. Însă acum este nevoie urgentă de un mijloc de prevenire a scăderii bugetului Pentagonului. Atunci când presa și jurnaliștii spun că Pentagonul nu are niciun interes în zona respectivă, asta dovedește o viziune îngustă și înșelătoare. Menținerea sistemului economic ce gravitează în jurul Pentagonului este un interes major pentru economia americană.

Cartea Albă a Pușcașilor Marini și a Forțelor Navale din 1992 prezintă turnura forțelor militare dinspre amenințările globale către „provocările și oportunitățile regionale", incluzând aici „asistența umanitară și eforturile de a construi un stat în Lumea a Treia".

Aceste acțiuni au fost tot timpul de fațadă, când, de fapt, bugetul armatei a fost dedicat preponderent intervențiilor militare. Chiar și forțele nucleare strategice erau destinate intervențiilor militare.

America este o putere globală. Ea nu este precum Uniunea Sovietică, ce obișnuia să desfășoare intervenții militare chiar la granițele sale, unde avea avantajul copleșitoarei forțe convenționale. Statele Unite au desfășurat acțiuni peste tot în lume – în Asia de Sud-Est, Orientul Mijlociu și în zone în care nu avea forță de dominație. Așa că Statele Unite s-au aflat în extrem de intimidanta poziție de a se asigura că nimeni nu le va sta în cale.

Au avut nevoie de ceea ce se numește „umbrelă nucleară" – arme strategice puternice care să intimideze pe oricine, astfel încât forțele convenționale să fie instrumente ale puterii politice. În fapt, aproape întregul sistem militar – componenta sa militară, nu și cea economică – a fost adaptat pentru intervenții armate. Dar această măsură a fost prezentată drept „construcție a statului". În Vietnam, America Centrală, pretindem că acționăm umanitar.

Așa că, atunci când documentele oficiale ale Pușcașilor Marini spun că au o misiune nouă – „consolidarea statului prin mijloace umanitare" –, reiau vechea poveste de acoperire. Ce au de făcut nou este să o scoată în evidență mai abitir, în condițiile în care vechiul pretext – conflictul cu rușii – nu mai este de actualitate, deși este la fel cum a fost dintotdeauna.

> *Ce fel de impact va avea asupra societății civile trimiterea forțelor armate americane în Somalia? Somalia a fost descrisă de un oficial militar american drept „Orașul Dodge"*[2]*, iar pușcașii marini drept „Wyatt Earp"*[3]*. Ce se întâmplă atunci când șeriful părăsește orașul?*

Înainte de toate, această descriere are puțin de-a face cu Somalia. Unul dintre aspectele frapante ale intervenției este că nu privește Somalia. Nimeni dintre cei care știau câte ceva despre Somalia nu a fost implicat în planificarea intervenției și nu a existat nicio interacțiune cu somalezii, din câte se știe (cel puțin, până acum).

De la sosirea pușcașilor marini, singurii cu care au avut de-a face au fost așa-numiții „proprietari", cei mai mari gangsteri ai țării. Somalia este, însă, un stat. Sunt oameni care o cunosc și cărora le pasă de ea, dar nu li se permite să aibă ceva de spus în această privință.

Una dintre cele mai bine-cunoscute voci este o somaleză pe numele său Rakiya Omaar, președinta executivă a organizației Africa Watch. Ea a făcut mare parte din munca în domeniul drepturilor omului, redactarea de rapoarte etc. până în momentul intervenției militare. S-a opus vehement acesteia și a fost eliminată din Africa Watch.

O altă voce bine-cunoscută a fost colegul său, de asemenea director executiv, Alex de Waal, care și-a dat demisia din Africa Watch în semn de protest față de concedierea ei. În afară de munca sa în domeniul drepturilor omului, el este și profesor universitar, specialist în problemele regiunii. A scris multe articole și a publicat o carte esențială despre foametea din Sudan, la Oxford University Press. El cunoaște foarte bine nu doar Somalia, ci întreaga regiune. Alături de el, mai sunt și alții. Situația prezentată de ei este, de obicei, diferită de cea pe care o cunoaștem noi.

Cele mai mari atrocități comise de Siade Barre au avut loc în nordul Somaliei, care a fost colonie britanică. Populația se recupera în urma atacului său susținut de Statele Unite și se organizase destul de bine (deși, fără îndoială, ar fi putut folosi ajutorul extern). Societatea civilă era în proces de constituire – una mai curând tradițională, gerontocratică, dar și cu o sumedenie de grupuri noi.

Grupuri de femei, de pildă, s-au constituit în momentul acelei crize.

Locul în care s-a manifestat criza cu adevărat a fost o regiune din sudul țării. În mare parte, situația a fost provocată de forțele armate ale generalului Mohammed Hersi, sprijinite din Kenya. (Hersi, cunoscut și ca *Morgan*, este ginerele lui Siard Barre.) Armata sa, precum și cele ale generalului Mohammed Farrah Aidid și Ali Mahdi, a fost responsabilă de comiterea unora dintre cele mai mari atrocități. Aceasta a determinat apariția unei crize serioase în care oamenii au pus, pur și simplu, mâna pe arme pentru a supraviețui. Peste tot erau jafuri și bande de gangsteri tineri.

Până în septembrie-octombrie [1992], populația din zonă începuse să se recupereze. Deși grupuri precum US Care[33] și operațiunile Națiunilor Unite se dovedeau incompetente, alte grupuri umanitare – precum Crucea Roșie Internațională, Salvați Copiii și altele mai mici, precum American Friends Service Committee[34] ori Australia Care, asigurau mare parte din ajutorul umanitar.

Până la începutul lunii noiembrie, 80-90% dintre ajutoarele distribuite de ele ajungeau la destinație; până la finele lunii noiembrie, procentele au urcat până la 95. Situația se datora colaborării lor cu societatea somaleză aflată în plin proces de reconstituire. În această zonă din sudul Somaliei dominată anterior de violență și foamete, lucrurile începeau să se îndrepte, la fel cum se întâmpla și în nord.

O mare parte din ceea ce a fost întreprins a fost făcut la inițiativa negociatorului Națiunilor Unite, algerianul Mohamed Sahnoun, un om de succes, respectat în toate cercurile implicate. El a lucrat cu consiliile bătrânilor și cu recent apărutele grupuri civile, mai ales grupurile de femei, care au cooperat sub îndrumarea sa sau, cel puțin, la inițiativa sa.

Dar, în octombrie, Sahnoun a fost dat afară de [secretarul general al ONU] Boutros-Ghali pentru că a criticat public incompetența și corupția la nivelul acțiunilor ONU. În locul său, Națiunile Unite au numit un oficial irakian, care a dat dovadă de performanțe modeste.

O intervenție americană trebuia să aibă loc, după câte se pare, la scurt timp după alegeri. Varianta oficială a poveștii este că intervenția a fost decisă la finele lunii noiembrie, când George Bush a văzut niște imagini cutremurătoare la televizor. În realitate, reporterii americani din Baidoa au văzut, la începutul lunii noiembrie, oficiali ai Pușcașilor Marini în haine civile, plimbându-se și inspectând zona, planificând destinația bazei lor militare.

Aceasta dovedește o planificare premeditată a intervenției. Apogeul crizei luase sfârșit, societatea era în curs de reconstrucție și orice putea garanta succesul livrării hranei, de vreme ce ea ar fi ajuns oricum. Treizeci de mii de efective militare ar fi putut să o trimită în termen scurt. Intensitatea confruntării armate se diminuase. Deci, nici vorbă ca atmosfera să fie ca în orașul Dodge.

Bush a beneficiat de pe urma fotografiilor și i-a lăsat pe alții să își bată capul cu problemele ridicate de ele. Nimănui nu îi păsa ce se întâmplă cu somalezii. Dacă ar fi funcționat planul intervenției, foarte bine, americanii s-ar fi bucurat și s-ar fi lăudat cu reușita lor. Dacă s-ar fi transformat într-un dezastru, ar fi fost tratată ca oricare altă intervenție care s-a dovedit ulterior un dezastru.

La urma urmelor, ar fi intrat în seria unui șir lung de dezastre. Să luăm cazul Grenada, unde a avut loc o intervenție umanitară. Americanii ar fi trebuit să salveze oamenii de o tragedie și să transforme statul în ceea ce Reagan numise „scenă a democrației" sau „scenă a capitalismului".

America a vărsat mulți bani în ajutorul acordat statului. Grenada a primit în anul următor cel mai consistent ajutor pe cap de locuitor din întreaga lume – alături de Israel, care a avut o altă poveste. Cu toate acestea, intervenția s-a transformat într-un dezastru total.

Societatea este în colaps total. Singurul lucru care mai funcționează este spălarea de bani din afacerile cu droguri. Dar nimeni nu are urechi să audă. Camerelor de filmat li se spune să privească în altă parte.

Așadar, dacă intervenția pușcașilor marini se dovedește un succes, ceea ce e posibil, atunci americanii vor fi în centrul atenției și lăudați pentru cât de minunați sunt. Dacă devine un dezastru, urmele intervenției vor fi șterse – să uităm de ea. În oricare dintre variante, americanii nu au cum să piardă.

Slav *vs.* slav

> *Ați dori să comentați evenimentele din fosta Iugoslavie, cel mai violent episod din istoria Europei din ultimii cincizeci de ani – zeci de mii de oameni uciși, sute de mii de refugiați. Nu vorbim aici de vreun loc izolat din lume ca Timorul de Est, ci de Europa, iar lucrurile care se petrec sunt prezentate pe canalele de știri, în fiecare seară.*

Într-un anumit sens, ceea ce se întâmplă este că facțiunile de dreapta americane și britanice primesc ceea ce au cerut. Începând cu anii '40, au fost destul de înverșunate împotriva faptului că sprijinul occidental s-a dus către Tito și partizanii săi, împotriva lui Mihailović și a cetnicilor[35] săi, anticomuniștilor croați, inclusiv împotriva mișcării Ustașa, ai cărei membri erau pur și simplu naziști. Cetnicii s-au dat și de partea naziștilor în încercarea de a-i prinde pe partizani.

Victoria partizanilor a impus o dictatură comunistă, dar a și transformat țara într-un stat federal. A eliminat violența etnică ce însoțise ura dintre grupuri și a creat bazele unei societăți cât de cât funcționale în care fiecare grupare etnică a jucat rolul său. Să ne întoarcem acum la anii '40, însă fără să ținem cont de partizani.

Serbia este moștenitoarea cetnicilor și ideologiei lor. Croația este moștenitoarea mișcării Ustașa și a doctrinei sale (mai puțin feroce decât nazismul, dar similară lui). Este posibil ca ele să îndeplinească ceea ce ar fi dorit să facă dacă partizanii nu ar fi câștigat.

Bineînțeles, conducerea acestor elemente provine din rândurile Partidului Comunist, dar aceasta s-a întâmplat deoarece fiecare golan din regiune a intrat în aparatul de conducere al partidului. (Elțîn, de pildă, a fost un fel de cumătru al Partidului Comunist.)

Este interesant faptul că dreapta occidentală – cel puțin, partea sa onestă – e de acord cu războiul iugoslav. De exemplu, Nora Beloff, comentatoare britanică de dreapta despre situația din Iugoslavia, a trimis o scrisoare ziarului *The Economist* în care îi condamna pe cei care au denunțat comportamentul sârbilor din Bosnia. Ea afirmă că de vină pentru cele întâmplate sunt musulmanii. Ei refuză să se acomodeze cu sârbii, care, la rândul lor, nu fac decât să se apere.

Beloff i-a sprijinit pe cetnici cu mult timp în urmă, deci nu ar fi niciun motiv pentru care să nu continue să sprijine violența cetnică (și exact aceasta face prin scrisoarea sa). Bineînțeles, ar mai fi un aspect de luat în considerare. Ea este sionistă extremistă și faptul că musulmanii sunt în poveste îi face deja vinovați.

> *Unii spun că, așa cum aliații ar fi trebuit să bombardeze liniile de tren care duceau la Auschwitz pentru*

a preveni moartea multor oameni în lagărele de concentrare, tot așa și occidentalii ar fi trebuit să bombardeze locurile din jurul orașului Sarajevo de unde sârbii trăgeau, ținând orașul sub asediu. Ați susține folosirea forței în acest context?

În primul rând, se discută mult despre cât de eficientă ar fi fost bombardarea căilor ferate ce duceau la Auschwitz. Lăsând aceasta la o parte, mi se pare că amenințarea și folosirea forței într-o manieră chibzuită, nu doar de către puterile occidentale, dar și de către grupuri internaționale și transnaționale, ar fi redus și chiar oprit violența sârbă, dacă ar fi fost folosite de la început. Nu știu dacă acum ar mai folosi la ceva.

Dacă ar fi posibil să oprim bombardamentele din Sarajevo prin amenințarea cu bombardarea unor locuri strategice (și poate chiar eliminarea completă a amenințării), ar merita să susținem acest lucru. Dar e un mare *dacă*. În joc nu e doar dimensiunea morală a unei asemenea acțiuni – trebuie să avem în vedere și consecințele sale, care ar putea fi destul de complexe.

Ce ar fi dacă ar izbucni un război balcanic? O consecință ar fi că forțele militare conservatoare din Rusia ar putea interveni. De fapt, ele sunt deja acolo, pentru a-i sprijini pe frații lor slavi din Serbia. Dar intervenția ar putea fi la o scară mult mai largă. (Apropo, aceasta intră în obiceiul lor. Să ne întoarcem la romanele lui Tolstoi și să vedem cum rușii s-au luptat, la sud, pentru a-i salva pe frații lor slavi. De data aceasta, ar fi recreată o scenă similară.)

În acest moment, ne îndreptăm atenția către armele nucleare folosite. Este plauzibil ca un atac împotriva sârbilor, care se simt oropsiți, să-i determine să pătrundă mai agresiv în Kosovo, Albania. Aceasta ar fi condus la izbucnirea unui război și mai mare, cu implicarea Greciei și Turciei. Deci, nu este chiar atât de simplu.

Sau ce ar fi fost dacă sârbii bosniaci, sprijiniți de Serbia și alte regiuni slave, ar fi început un război de gherilă? „Experții" militari occidentali au sugerat că ar fi fost nevoie de sute de mii de efective militare doar pentru a avea un control relativ asupra zonei. Poate că ar fi fost așa.

Oricine trebuie să-și pună multe întrebări referitoare la consecințele unei astfel de acțiuni. Bombardarea bazelor de tragere sârbe pare un lucru ușor de făcut, dar trebuie să ne întrebăm câți oameni ar fi sfârșit omorâți. Nu e totul așa simplu cum pare.

Željko Ražnatović, cunoscut și ca Arkan, un delincvent dat în urmărire pentru jaful unei bănci din Suedia, a fost ales în Parlamentul sârb, în luna decembrie 1992. Miliția Tigrilor[36], gruparea pe care el o conducea, a fost acuzată de omorârea civililor din Bosnia. Numele său figurează alături pe lista celor zece persoane suspectate de crime de război a Departamentului de Stat american. Arkan a respins acuzațiile și a spus: „Sunt mulți oameni în Statele Unite pe care i-aș considera criminali de război."

Ražnatović cam are dreptate. Potrivit criteriilor de la Nürnberg, o sumedenie de occidentali ar putea fi considerați criminali de război. Bineînțeles, această constatare nu îl absolvă de Ražnatović de vreo vină.

Țara aleasă

Condițiile prevăzute în cadrul alianței dintre Statele Unite și Israel s-au schimbat, dar au fost aceste schimbări structurale?

Până acum, nu a avut loc nicio schimbare structurală semnificativă. Singurul lucru care s-a schimbat constă în creșterea capacității Israelului de a servi intereselor americane, cel puțin pe

termen scurt.

Administrația Clinton a fost cât se poate de explicită în exprimarea intenției de a continua pe linia susținerii necondiționate a Israelului a administrației Bush. Administrația Clinton l-a numit în funcție pentru biroul care gestionează problemele Orientului Mijlociu din cadrul Consiliului Național pentru Securitate pe Martin Indyk, care a ocupat anterior o funcție în cadrul AIPAC [Comitetul Americano-Israelian pentru Afaceri Publice, principalul grup de lobby pro-Israel din Statele Unite].

El a condus un institut de cercetare fraudulos, Institutul din Washington pentru Studii ale Orientului Apropiat. Scopul său constă în a-i ajuta pe ziariștii care doresc să facă publică propaganda israeliană, dar vor să o facă „obiectiv", să citeze o voce care să le confirme spusele.

Statele Unite au avut mari speranțe în așa-zisele negocieri de pace – că vechiul pact tacit dintre Israel și dictaturile ereditare ale statelor din Golf vor deveni mai vizibile sau mai solide. Motivele sunt lesne de înțeles.

Cu toate acestea, este o mare problemă. Planurile Israelului de a ocupa și integra teritoriile ocupate – planuri care nu s-au schimbat niciodată – trec printr-o serie de probleme de natură obiectivă. Israelul a sperat mereu că, pe termen lung, va reuși să alunge mare parte din populația palestiniană.

Multe dintre mișcările sale au vizat accelerarea procesului de îndepărtare a palestinienilor. Unul dintre motivele pentru care Israelul a creat un sistem de învățământ în Fâșia Gaza a constat în speranța că oamenii educați vor dori să părăsească teritoriul în lipsa oportunităților de angajare.

Planul a funcționat pentru o lungă perioadă de timp – Israelul a reușit să facă oameni să plece –, dar, în momentul de față, cei educați nu mai părăsesc teritoriul. Această situație va cauza multe probleme, deoarece Israelul intenționează să preia controlul asupra surselor de apă și asupra pământului. Nu va fi nici prea frumos, nici prea ușor să facă acest lucru.

În ce măsură respectă Israelul cele peste douăzeci de rezoluții ale Consiliului de Securitate al ONU care îi condamnă politicile?

Israelul se află într-o categorie în care el este singurul element.

Deci nicio sancțiune, nicio constrângere?

Niciuna. Să luăm una la întâmplare – Rezoluția 425 a Consiliului de Securitate din luna martie 1978. Ea a dispus ca Israelul să se retragă imediat și necondiționat din sudul Libanului. Israelul este încă acolo, cu toate că cererea de retragere a fost din nou transmisă, în luna februarie 1991, de către guvernul libanez, atunci când statele se pregăteau de războiul din Irak.

Statele Unite vor bloca orice încercare de a schimba situația actuală. Multe dintre numeroasele rezoluții ale Consiliului de Securitate respinse cu veto de către America s-au referit la agresiunile sau atrocitățile comise de Israel.

Să luăm, de exemplu, invazia Libanului din 1982. La început, Statele Unite au fost de acord cu sancțiunile impuse de Consiliul de Securitate. Dar, în doar câteva zile, au invocat dreptul de veto în privința rezoluției care cerea beligeranților retragerea armatei și încetarea focului. Mai târziu, au votat la fel referitor la o altă rezoluție similară.

Statele Unite au fost de acord cu ultimele câteva rezoluții și mutări de populații ale Națiunilor Unite.

Statele Unite au fost de acord cu ele, dar le-au știrbit din forța lor constrângătoare. Întrebarea crucială este următoarea: Fac Statele Unite ceva pentru a îndrepta situația? De pildă, Statele Unite au fost de acord cu rezoluția Consiliului de Securitate care condamna anexarea Podișului Golan. Dar când a venit vremea să acționeze, au refuzat să se implice.

Dreptul internațional îl transcende pe cel național, dar Israelul pretinde că aceste rezoluții nu au aplicabilitate. Cum se poate să nu fie aplicabile?

Dreptul internațional nu este aplicabil în cazul Israelului tot așa cum nu a fost aplicabil în cazul Statelor Unite, care au fost condamnate de Curtea Internațională de Justiție. Statele fac doar ceea ce au chef – deși, desigur, statele mici trebuie să se supună normelor internaționale. Israelul nu este un stat mic. El este o prelungire a superputerilor lumii, deci face ceea ce Statele Unite permit să facă. Statul american îi spune Israelului astfel: Nu trebuie să respecți niciuna dintre aceste rezoluții, prin urmare ele sunt nule și superflue, la fel ca acelea care au condamnat Statele Unite.

Statele Unite nu sunt niciodată condamnate de către o rezoluție a Consiliului de Securitate pentru că ele o resping cu dreptul de veto. Să luăm exemplul invaziei din Panama. Au fost două rezoluții ale Consiliului de Securitate care condamnau invazia Statelor Unite. Ambele au fost respinse prin veto.

Poți găsi nenumărate rezoluții ale Consiliului de Securitate care condamnau Statele Unite și care nu au fost adoptate. Cele care au trecut făceau referire la state vulnerabile. Și Adunarea Generală adoptă tot timpul rezoluții, dar nu au caracter obligatoriu – ele sunt doar recomandări.

Îmi amintesc discuția cu Mona Rishmawi, avocată pentru drepturile omului în cadrul organizației Al Haq din Ramallah, în Fâșia Gaza. Mi-a spus că, atunci când se afla în sala de judecată, nu putea să își dea seama dacă procurorul israelian pleda împotriva clienților săi invocând legislația de urgență a mandatului britanic, dreptul iordanian, cel israelian sau cel otoman.

Sau propria sa legislație. În Israel, sunt unele reglementări administrative care nu au fost niciodată făcute publice. Orice avocat palestinian îți va spune că sistemul juridic în acea zonă este o glumă proastă. De fapt, nu există nicio lege – ci doar pură autoritate arbitrară.

Majoritatea sentințelor au la bază mărturii, și cu toții știm ce înseamnă mărturiile oamenilor. După șaisprezece ani de la mărturisirea faptei și condamnarea sa, un veteran druz[37] din armata israeliană s-a dovedit a fi nevinovat. Vestea a cauzat un adevărat scandal.

În urma unei investigații, Curtea Supremă a decis că, timp de șaisprezece ani, serviciile secrete au oferit dovezi false. Serviciile secrete au torturat oameni – toată lumea o știa –, deși au negat acest lucru în fața Curții.

A fost o mare tevatură legată de faptul că serviciile secrete mințiseră judecătorii Curții Supreme. Cum mai e posibilă democrația dacă serviciile secrete mint în fața Curții? Totuși, folosirea torturii nu a scandalizat lumea atât de mult – toată lumea știa că e folosită.

Amnesty International i-a luat un interviu președintelui Curții Supreme de Justiție, Moshe Etzioni, în anul 1977, la Londra. Etzioni a fost rugat să explice de ce un procent atât de ridicat de persoane de origine arabă au mărturisit în timpul proceselor. El a răspuns: „Face parte din natura lor."

Acesta este sistemul juridic israelian din teritoriile ocupate.

Explicați-ne aceste două sintagme orwelliene, „zonă de securitate" și „zonă-tampon".

În sudul Libanului? În termenii aceștia descrie Israelul zona respectivă și tot în termenii aceștia se referă și mass-media la ea.

Israelul a invadat sudul Libanului în 1978. Acțiunea a fost desfășurată în cadrul acordurilor de la Camp David[38]. Era destul de evident că acele acorduri vor avea consecințele pe care le-au și avut de fapt – mai precis, să permită Israelului să atace Libanul și să integreze teritoriile ocupate, după ce piedica pe care o reprezenta Egiptul fusese eliminată.

Israelul a invadat sudul Libanului și și-a menținut ocupația prin diverși interpuși – la acel moment, miliția lui Sa'ad Haddad, practic o armată mercenară israeliană. Atunci a fost adoptată Rezoluția 425 a Consiliului de Securitate.

Când Israelul a invadat Libanul în 1982, violența exercitată la granițele statului a provenit din nordul țării. A urmat o înțelegere de încetare a focului mediată de americani de care OEP [Organizația pentru Eliberarea Palestinei] a ținut cu obstinație, interzicând acțiunile transfrontaliere. Israelul a desfășurat mii de acțiuni provocatoare, inclusiv bombardarea țintelor civile – doar pentru a determina OEP să reacționeze, ceea ce ar fi oferit Israelului o scuză pentru a invada teritoriul palestinian.

Este interesant felul în care a fost portretizată acea perioadă din perspectiva jurnalismului american. Tot ce a mai rămas sunt poveștile despre bombardamentul așezărilor israeliene de către OEP, ceea ce reprezintă doar o parte a adevăratei povești (iar în anul anterior invaziei israeliene din 1982, nici măcar aceasta).

Adevărul este că Israelul bombarda și invada teritoriul aflat la granițele sale, iar OEP nu riposta. De fapt, OEP încerca să stabilească un acord de încetare a focului. (Adevărul despre anii care au precedat evenimentele din 1982 seamănă prea puțin cu tabloul standard creat de presă, după cum am arătat în mai multe rânduri – evident, fără niciun folos.)

Știm cu toții ce s-a întâmplat după invazia Israelului din Liban. Armata israeliană a fost izgonită de acțiunile libanezilor, pe care Israelul le-a catalogat drept terorism – care însemna, de fapt, rezistența oamenilor care nu se lăsau intimidați. Israel a reușit să trezească împotriva sa rezistența fundamentalistă libaneză, pe care nu a putut s-o controleze. Armata israeliană a fost nevoită să se retragă.

Acțiunea de retragere israeliană s-a oprit în partea sudică a Libanului, pe care a numit-o „zonă de securitate" – deși nu există niciun motiv să credem că ar avea de-a face măcar un pic cu problemele de securitate. Pentru Israel, zona este punctul său de sprijin din Liban. Armata mercenară care administrează acum zona, Armata Sudului Libanului, este susținută de trupele israeliene. Forțele militare respective sunt extrem de violente. Camerele de tortură pe care le folosesc sunt îngrozitoare.

Nu cunoaștem toate detaliile despre funcționarea lor deoarece Armata Sudului Libanului nu permite nicio inspecție a Crucii Roșii sau a oricărei alte organizații. Au fost desfășurate totuși niște investigații de către grupuri pentru drepturile omului, ziariști și alții. Surse independente – persoane eliberate și surse israeliene – confirmă într-o proporție covârșitoare suspiciunea

brutalității armatei. Pentru că nu mai suporta situația la care era martor, un soldat israelian și-a pus capăt zilelor. S-a scris câte ceva despre acest caz în presa evreiască.

Ansar este cel mai important lagăr de concentrare din zonă. L-au așezat frumos în orașul Khiyam. Acolo a avut loc, în 1978, un masacru comis de miliția Haddad sub privirile armatei israeliene, după ani întregi de bombardamente israeliene, masacru care a alungat populația orașului. Libanezii au refuzat să coopereze cu Armata Sudului Libanului.

Așadar, aceasta este o „zonă de securitate".

Israelul a aruncat mulți deportați în Liban, în anii '70 și '80. De ce s-a schimbat situația acum? De ce a refuzat Libanul?

Problema nu este atât că Libanul a refuzat. Dacă Israelul ar fi adus niște deportați cu elicopterul la marginea Sidonului, Libanul nu ar fi putut refuza. Dar, de data aceasta, cred că Israelul a făcut o eroare de tactică. Deportarea a 415 palestinieni [în luna decembrie 1992] va fi o sarcină foarte grea de gestionat pentru libanezi.

Potrivit presei israeliene, acest val de deportare a fost la întâmplare, o formă violentă de pedeapsă colectivă. Am citit în *Ha'aretz* [cel mai important ziar israelian] că Shabak [poliția secretă israeliană] a fost expusă unei scurgeri de informații potrivit căreia, în evidențele israeliene, s-ar fi aflat doar șase nume de persoane care amenințau securitatea statului, cărora li s-a adăugat al șaptelea, când guvernul laburist condus de Iţhak Rabin a cerut dezvăluirea unui număr mai mare de astfel de persoane. Completarea listei cu restul de patru sute și ceva a fost făcută de guvernul lui Rabin, fără ajutorul serviciilor secrete.

Nu există, deci, niciun motiv să credem că persoanele deportate erau activiști [islamici fundamentaliști] Hamas. De fapt, Israelul a deportat practic o întreagă facultate a unei universități islamice. Israelul a deportat, în principal, intelectuali, persoane implicate în programe sociale și altele.

Dar să iei un grup mare de oameni și să îi trimiți în munții din sudul Libanului, unde e frig de îngheață pietrele iarna și o căldură infernală vara – aceasta nu-i tocmai o imagine care să dea bine în fața camerelor de filmat. Acesta este singurul lucru care contează. Prin urmare, s-ar putea ca Israelul să aibă probleme, dat fiind faptul că nu va renunța la persecuții fără presiune externă.

L-am auzit pe Stephen Solarz [fost membru democrat al Congresului din Brooklyn] la BBC. Spunea că lumea judecă după standarde duble: 700 000 de yemeniți au fost izgoniți din Arabia Saudită și nimeni nu a spus un cuvânt despre acest caz (ceea ce e adevărat); 415 palestinieni sunt expulzați din Gaza și Cisiordania și toți se isterizează.

Toți staliniștii au spus același lucru: „L-am trimis pe Sakharov în exil și toată lumea se isterizează. Ce aveți de spus despre cutare sau cutare atrocitate – care e mai mare?" Întotdeauna e cineva care a comis o atrocitate mai mare decât a altora. Unei retorici staliniste ca aceea a lui Solarz de ce nu i-am răspunde la fel?

Întâmplător, este o diferență între cele două situații invocate de Solarz – yemeniții au deportați în țara lor, palestinienii au fost deportați din țara lor. Oare Solarz ar susține să păstrăm tăcerea dacă el și familia lui ar fi trimiși într-un deșert din Mexic?

Atitudinea și dosarul Israelului referitoare la Hamas au evoluat de-a lungul timpului. Israelul a fost îngăduitor cu ea odată, nu-i așa?

Israelul nu doar a fost îngăduitor cu Hamas, ci a și încercat să îl organizeze și să îl stimuleze. Israelul obișnuia să îi sponsorizeze pe fundamentaliștii islamici în primele zile ale [primei] intifadei [revoltă a palestinienilor din Israel împotriva administrației israeliene]. Dacă o grevă a studenților era organizată în vreo universitate din Cisiordania, armata israeliană îi mobiliza pe fundamentaliștii islamici să o înăbușe.

Sheikh Yassin, un antisemit maniac din Gaza și lider al fundamentaliștilor islamici, a fost mult timp protejat de Israel. Iar Israelul îl plăcea. Yassin obișnuia să spună: „Să omorâm toți evreii." În trecut, așa ar fi gândit toți. Acum șaptezeci de ani, Chaim Weizmann spunea: Pericolul la adresa noastră îl reprezintă arabii moderați, nu cei fundamentaliști.

Cu invazia din Liban a fost același lucru. Israelul dorea să distrugă OEP deoarece era o organizație secularizată și naționalistă ce făcea apel la negocieri și acorduri diplomatice. Aceasta era amenințarea reală, nu teroriștii. Comentatorii israelieni au fost direcți de la bun început, în această privință.

Israelul continuă să repete aceeași greșeală, cu aceleași rezultate deja cunoscute. A invadat Libanul pentru a distruge amenințarea pe care o reprezenta moderația și a sfârșit cu Hezbollah [grupare fundamentalistă susținută de Iran] pe cap. Și în Cisiordania a dorit să elimine pericolul moderației – oameni care doreau să ajungă la un acord politic. În acel caz, Israelul s-a pricopsit cu Hamas, care acum organizează atacuri de gherilă eficiente împotriva forțelor de securitate israeliene.

Este important să recunoaștem cât de incompetente sunt serviciile secrete israeliene când au de-a face cu oameni și decizii politice. Serviciile secrete comit cele mai uimitoare greșeli – la fel ca oamenii din mediul academic.

Într-o situație de ocupație sau dominație, dominatorul trebuie să-și justifice acțiunile. Există un singur mod de a se justifica – devenind rasist. El trebuie să dea vina pe victimă. Din momentul în care devine un rasist nebun care se autojustifică, și-a pierdut capacitatea de a înțelege ce se petrece în jurul său.

În cazul invaziei Statelor Unite în Indochina, a fost la fel. America nu a putut niciodată să înțeleagă situația în mod real – arhivele statului sunt câteva exemple șocante în acest sens. FBI este la fel ca serviciile secrete israeliene; face cele mai uimitoare greșeli, din aceleași motive precum cele din urmă.

Într-o scrisoare către The New York Times*, președintele Ligii Anti-Defăimare[39], Abraham Foxman, scria că guvernul condus de Rabin „și-a demonstrat fără ezitare angajamentul în procesul de pace" încă de când a fost numit. „Israelul a rămas ultimul actor care mai trebuie să-și dovedească interesul pentru încheierea păcii." Care este bilanțul guvernului laburist al lui Rabin?*

Este foarte corect că Israelul își dorește pacea. Și Hitler o dorea. Toată lumea își dorește pacea. Întrebarea este în ce termeni o dorește.

Guvernul lui Rabin, conform predicțiilor, a mărit intensitatea represiunii în teritoriile ocupate. Chiar în această după-amiază, vorbeam cu o doamnă care și-a petrecut ultimii doi ani în Fâșia Gaza în efortul de a contribui la apărarea drepturilor omului. Concluziile sale nu erau diferite de ale altora, de ceea ce toată lumea rațională deja știe – din momentul în care Rabin a ajuns la

putere, represiunea a devenit și mai dură. El este omul cu pumnul de oțel – acesta este bilanțul său.

Likud [cel mai mare partid de dreapta din Israel] a avut un impact mai bun în teritorii decât Partidul Laburist. Tortura și pedeapsa colectivă au fost oprite în timpul lui Begin[40]. Perioada mai sumbră a fost în timpul lui Sharon[41], dar cea sub conducerea lui Begin a fost, în general, mai bună. Atunci când Partidul Laburist a preluat din nou guvernul, în 1984, tortura și pedeapsa colectivă au început să fie din nou aplicate, ceea ce a declanșat ulterior intifada.

În luna februarie 1989, Rabin i-a spus unui grup de lideri ai organizației Peace Now că negocierile cu OEP nu însemnau nimic – negocierile i-ar fi oferit timp să îi distrugă prin forță pe palestinieni. Și vor fi sfărâmați, spunea Rabin, vor fi distruși.

Și nu s-a întâmplat acest lucru.

Ba s-a întâmplat. Intifada era aproape stinsă atunci când Rabin a reaprins-o prin violența folosită. De asemenea, a continuat să construiască în teritoriile ocupate, după cum toată lumea rațională prevăzuse. Deși asumase public restrângerea ocupației din zonă, la scurt timp a devenit evident că era o minciună. Foxman știe acest lucru. Doar citește presa israeliană, sunt convins.

Rabin s-a opus doar unora dintre cele mai extreme și nebunești planuri ale lui Sharon. Acesta din urmă construia case peste tot, în locuri în care nimeni nu s-ar fi dus niciodată să locuiască, iar statul nu își permitea să le finanțeze. Așa că Rabin a revenit la un program de construcții mai lax. Cred că numărul actual al locuințelor nou construite este de 11 000.

Partidul Laburist tinde să aibă politici mai raționale decât Likud – acesta este unul dintre motivele pentru care Statele Unite i-au preferat mereu pe laburiști. Ei fac aceleași lucruri precum cei din Likud, dar mai discret și mai puțin ostentativ. Laburiștii tind să fie mai moderni în orientarea lor politică, mai bine racordați la normele ipocriziei occidentale. În plus, sunt și mai realiști. În loc să construiască în șapte zone mari, o fac doar în patru.

Dar obiectivul lor este cam același cu al celor din Likud – dispunerea locuințelor israeliene pentru a putea separa zonele palestiniene. Mari rețele de autostrăzi vor conecta așezările evreiești și vor izola câteva mici sate arabe pe dealuri. Israelul vrea să se asigure că nicio formă de autonomie locală nu se va transforma în autoguvernare. Această politică este în plină desfășurare, iar Statele Unite desigur că o finanțează.

Criticii mișcării palestiniene arată cu degetul către ceea ce ei numesc „intrafada", faptul că palestinieni ucid alți palestinieni – ca și cum aceasta ar justifica politica israeliană și ar delegitima aspirațiile palestiniene.

Să ne uităm în urmă la mișcarea sionistă – o mulțime de evrei au ucis alți evrei. I-au ucis pe colaboratorii lor, pe trădătorii lor și pe cei pe care îi credeau trădători. Și nu se aflau în niște condiții atât de severe ca acelea ale ocupației teritoriului palestinian. Așa cum mulți israelieni au arătat deja, britanicii nu au fost simpatici, dar s-au purtat ca niște gentlemeni comparativ cu noi, americanii.

În logistica forțelor de apărare Haganah[42], sprijinite de laburiști, intrau camerele de tortură și asasinii. Am citit odată despre primul asasinat oficial, înregistrat în arhive, din istoria Haganah-ului. Faptele sunt descrise explicit.

Asasinatul s-a întâmplat în 1921. Un evreu olandez pe numele său Jacob de Haan trebuia să fie asasinat, deoarece încercase să ia legătura cu palestinienii din zonă pentru a vedea dacă ar fi putut intermedia între ei și noii ocupanți evrei. Se presupune că asasina sa a fost femeia care, mai târziu, avea să devină soția primului președinte al Israelului. În arhive se spunea și că un alt motiv al asasinării sale ar fi fost faptul că era homosexual.

Iţhak Shamir a devenit liderul grupării Stern[43], ucigându-l pe rivalul său la conducere. Din diverse motive, Shamir nu l-a plăcut pe cel pe care ulterior l-a ucis. Shamir ar fi trebuit să facă cu el o plimbare pe plajă, iar acela nu a mai apărut la întâlnire. Toți știu că Shamir l-a omorât.

Pe măsură ce intifada a început să se autodistrugă prin teribila sa politică de represiune, asasinatele au scăpat complet de sub control. Ele începuseră să fie folosite ca instrumente între vechi reglări de conturi și gangsteri care ucideau pe oricine le ieșea în cale. La început, intifada a fost destul de disciplinată, dar a sfârșit într-o baltă de sânge, ceea ce Israelului i-a plăcut. Astfel, Israelul ar fi putut să spună cât de compromiși sunt arabii.

Israelul a avut mereu vecini periculoși.

Da, așa este. Și Israelul contribuie în mod activ la acest lucru.

Gandhi, nonviolența și India

Nu v-am auzit niciodată vorbind despre Gandhi. Orwell scria despre el că, „în comparație cu alte figuri politice importante din timpul nostru, el a reușit să nu se compromită". Ce părere aveți despre Mahatma?

Aș ezita să emit o opinie generală, fără a analiza mai în amănunt ceea ce a făcut și ce rezultate a obținut. Sunt câteva aspecte pozitive ale politicii sale – de pildă, accentul pus pe dezvoltarea satelor, autoajutorare și proiecte locale. Aceste măsuri ar fi fost sănătoase pentru dezvoltarea Indiei. Implicit, el sugera un model de dezvoltare care ar fi putut fi mult mai de succes și mai uman decât cel stalinist (centrat pe dezvoltarea industriei grele și altele).

Dar totul trebuie înțeles prin cheia discursului despre nonviolență. Desigur, cu toții suntem de acord cu nonviolența, mai curând decât cu violența, dar în ce condiții și când anume? Este nonviolența un principiu absolut?

Știți ce i-a spus lui Lewis Fisher, în 1983, despre evreii din Germania – că evreii germani ar fi trebuit să se sinucidă în masă, ceea ce ar fi „ridicat întreaga lume și populația germană împotriva violenței naziste".

Prin această afirmație, a făcut o propunere de tactică, și nu de principiu. Nu a spus că ar trebui să ne plimbăm veseli prin camerele de gazare doar pentru că asta ar dicta nonviolența. El spune că *dacă ai face-o, ți-ar fi mai bine*.

Dacă separi propunerea sa de orice principiu, altul decât acela al numărului vieților care pot fi salvate, este plauzibil să fi stârnit îngrijorări externe într-un mod în care măcelul nazist nu a reușit. Pe de altă parte, evreii europeni nu ar fi putut face prea multe în acele condiții rușinoase.

Orwell adaugă că, după război, Gandhi și-a justificat poziția, spunând: „Evreii ar fi fost uciși în orice circumstanțe și ar fi murit în număr mare."

Repet, afirmația sa se referă la tactica folosită, și nu la principiu. Trebuie să ne întrebăm care ar fi fost consecințele acțiunilor pe care le recomandă. Aceasta ar presupune să speculăm fără prea

multe dovezi. Dar, dacă ar fi făcut aceste recomandări în momentul războiului, ar fi fost grotesc.

Ceea ce ar fi evidențiat ar fi fost aceasta: „Uitați, oamenii fără putere care sunt măcelăriți nu pot face nimic. Prin urmare, depinde de alții să intervină pentru a pune capăt masacrului." Să le dai sfaturi evreilor despre cum ar fi trebuit măcelăriți nu este tocmai înălțător – ca să zic așa.

La fel se poate spune despre o grămadă de alte lucruri. Să luăm exemplul oamenilor torturați și omorâți din Haiti. Probabil ai vrea să le spui: „Ceea ce trebuie să faci este să îi înfrunți pe criminali și să-ți pui capul în fața cuțitului lor – și poate că oamenii de pe margine vor observa gestul tău." Această variantă e posibilă. Dar poate că ar avea un impact mai mare dacă le-ai spune celor care îi înarmează pe criminali că ar trebui să facă ceva mai bun de atât.

Este ușor să predici nonviolența. Ea poate fi luată în serios când cineva ca Dave Dellinger [pacifist și activist de cursă lungă] este chiar în față, alături de victime.

> *India de astăzi este ruptă în bucăți de numeroase mișcări separatiste. Kashmir [o provincie nordică disputată de India și Pakistan] este într-o situație jalnică, ocupat de armata indiană, au loc crime, încarcerări și încălcări flagrante ale drepturilor omului în Punjab [o provincie ce se intersectează cu Pakistan și India] și în alte părți ale țării.*
>
> *Aș dori să-mi spuneți care e opinia dumneavoastră despre tendința statelor din Lumea a Treia de a blama puterile coloniale pentru toate problemele cu care se confruntă ele astăzi. Ele par să spună: „Da, India are probleme, dar toate se întâmplă din cauza britanicilor – până la venirea lor, India a fost un loc vesel."*

Este greu să stabilești cine e de vină pentru dezastrele istorice. Într-un fel, este similar cu încercarea de a stabili cine e vinovat pentru soarta unei persoane înfometate sau bolnave. Sunt multe cauze care determină o anumită situație. Să zicem că persoana a fost torturată – aceasta a avut cu certitudine un efect. Dar poate după ce tortura a încetat, acea persoană a avut o dietă deficitară, a dus o viață desfrânată și a murit din mai multe cauze suprapuse. La genul acesta de lucruri mă refer.

Conducerea imperială a fost un dezastru, nu e niciun dubiu. Să luăm cazul Indiei. Când britanicii au ajuns pentru prima dată în Bengal, acesta era unul dintre cele mai bogate locuri din lume. Primii negustori războinici britanici l-au descris ca pe un paradis. Acel teritoriu corespunde Bangladeshului și Calcuttei de azi – simbolurile disperării și deznădejdii.

În Bengal erau zone agricole bogate ce produceau bumbac de o deosebită calitate. Tot acolo funcționau și manufacturi cu tehnologie avansată după standardele actuale. De exemplu, o firmă indiană produsese una dintre navele-amiral britanice folosite în timpul războaielor napoleoniene. Nava nu fost construită în fabricile britanice – era producție pur indiană.

Poți afla despre ce s-a întâmplat atunci citindu-l pe Adam Smith, care a scris acum mai bine de două sute de ani. Smith deplângea privațiunile la care a fost supus Bengalul de către britanici. După cum spune el, britanicii au distrus mai întâi agricultura, iar apoi au transformat „deprivarea în foamete". O modalitate prin care au făcut acest lucru a constat în confiscarea terenurilor și transformarea lor în producție de maci (din moment ce opiul era singurul produs pe care l-ar fi putut vinde Chinei). După aceasta, a urmat foametea în Bengal.

Britanicii au încercat și să distrugă sistemul manufacturier existent atunci în acele părți din India pe care le controlau. Începând cu 1700, Anglia a impus tarife dure pentru a evita ca manufacturierii indieni să concureze industria textilă britanică. A subminat și distrus industria

textilă indiană deoarece India avea un avantaj comparabil. Folosea bumbac mai bun, iar sistemul de producție era în multe privințe comparabil, dacă nu mai bun, cu cel britanic.

Britanicii și-au îndeplinit obiectivele. India s-a dezindustrializat, s-a ruralizat. Pe măsură ce Revoluția Industrială se răspândea în Anglia, India se transforma într-o țară săracă, rurală și agrară.

Abia în 1846, când competitorii săi au fost eliminați și devansați, Anglia și-a dat brusc seama de avantajele comerțului liber. Citiți istoricii liberali britanici, marii avocați ai comerțului liber – erau conștienți de avantajele sale. Chiar în acea perioadă, ei spun: „Știți ce? Nu e drăguț ceea ce îi facem Indiei, dar nu există altă opțiune pentru a salva morile din Manchester. Trebuie să distrugem concurența."

Această atitudine a britanicilor a continuat. Putem să urmărim firul caz cu caz, în întreaga Indie. În 1944, [Jawaharlal] Nehru a scris o carte interesantă [*Descoperirea Indiei*] dintr-o închisoare britanică. El a arătat că, dacă urmăriți influența și controlul britanic în fiecare regiune a Indiei și apoi le comparați cu nivelul sărăciei dintr-o regiune, veți observa corelația dintre ele. Cu cât britanicii au stat mai mult într-o regiune, cu atât mai săracă a devenit ea. Cel mai rău exemplu îl reprezenta, desigur, Bengalul – azi, Bangladesh. Acolo au ajuns britanicii prima dată.

Nu vei putea reface același drum în Canada și America de Nord deoarece, în acele cazuri, populația a fost decimată. Nu doar comentatorii corecți politic de azi descriu acest fenomen – vă puteți duce direct la Părinții Fondatori ai Statelor Unite.

Primul secretar al Apărării, generalul Henry Knox, spunea că ceea ce îi făceau populației native este mai rău decât ceea ce conchistadorii au făcut în Peru și Mexic. El spunea că viitorii istorici vor privi înapoi la „distrugerea" acestor populații – ceea ce noi numim azi genocid – și o vor picta în culori sumbre.

Toate acestea au fost cunoscute de la bun început. Mult timp după ce John Quincy Adams, părintele intelectual al Destinului Manifest[44], și-a încheiat mandatul politic, a devenit un oponent al sclaviei și politicilor împotriva amerindienilor. El a spus că a fost implicat într-un grad atât de ridicat – împreună cu ceilalți americani – în politica de „exterminare" a amerindienilor, încât Dumnezeu îi va pedepsi în mod cert pentru „păcatele lor capitale".

Situația în America Latină a fost mai complexă, dar populația băștinașă a fost decimată în o sută cincizeci de ani. În acest timp, africanii erau aduși ca sclavi. Această măsură a contribuit la devastarea Africii cu mult înaintea perioadei coloniale, când cucerirea Africii a tras-o și mai mult în jos.

După ce Occidentul a jefuit coloniile – nu e nicio îndoială că a făcut acest lucru și că asta a contribuit la propria dezvoltare –, a trecut la așa-numitele relații „neocoloniale", care semnifică dominare în lipsa administrării directe. După aceasta, dezastrul a continuat.

Dezbină și cucerește

Continuând cu India, vorbiți-ne despre politica de tipul „dezbină și cucerește" a Rajului britanic[45], care i-a asmuțit pe hinduși împotriva musulmanilor. Vedeți rezultatele sale în zilele noastre.

Normal, cel care cucerește va instrumentaliza un grup împotriva celuilalt. De exemplu, cred că, în

proporție de circa 90%, forțele militare folosite de britanici în India erau compuse din indieni.

> *Circulă acea statistică halucinantă care spune că, la apogeul dominației sale în India, puterea britanică n-a avut acolo mai mult de 150 000 de oameni.*

Același lucru este valabil peste tot. Așa a fost în cazul forțelor americane care au cucerit Filipine, omorând 200 000 de locuitori. Americanii au fost ajutați de triburile filipineze, profitând de conflictele dintre grupurile locale. Cei care ar fi făcut pact cu colonizatorii erau numeroși.

Dar să uităm de Lumea a Treia – să ne uităm la politica de cucerire de către naziști a țărilor civilizate din vestul Europei, țări precum Belgia, Olanda și Franța. Cine îi aduna la un loc pe evrei? Adesea, localnicii. În Franța, acest lucru se întâmpla cu o viteză mai mare decât ar fi reușit naziștii să o facă. De asemenea, naziștii au folosit evrei pentru a-i controla pe semenii lor.

Dacă Statele Unite ar fi cucerite de către ruși, Ronald Reagan, George Bush, Elliott Abrams și restul asemenea lor, cel mai probabil, ar lucra pentru invadatori, trimițând oameni în lagăre de concentrare. Ei au tipul de personalitate care s-ar preta la așa ceva.

Acesta este modelul tradițional. Invadatorii folosesc, de obicei, colaboratori locali pentru a-și atinge scopurile. În mod natural, invadatorii exploatează orice rivalitate și ostilitate pentru a face unul dintre grupuri să lucreze pentru ei, în defavoarea grupului adversar.

Exact același lucru se întâmplă acum cu populația kurdă. Occidentul încearcă să-i mobilizeze pe kurzii irakieni pentru a-i distruge pe kurzii turci, care sunt, de departe, cel mai mare grup și, de-a lungul timpului, cel mai oprimat. Dincolo de ceea ce am crede despre aceste trupe de gherilă, nu e nicio îndoială că ele au avut parte de sprijin popular substanțial în sud-estul Turciei.

(Atrocitățile la care Turcia i-a supus pe kurzi nu au fost relatate de presa occidentală deoarece Turcia este aliatul Occidentului. Dar exact în timpul Războiului din Golf, Turcia bombarda zonele kurde și zeci de mii de oameni erau expulzați de acolo.)

Astăzi, obiectivul Occidentului constă în folosirea kurzilor irakieni drept armă pentru încercarea de a instaura ceea ce este cunoscut sub numele de „stabilitate“ – adică, un sistem politic care corespunde viziunii occidentale – în Irak. Occidentul îi folosește pe kurzii irakieni pentru a-i distruge pe kurzii turci, ceea ce va mări puterea Turciei în zonă; kurzii irakieni cooperează pentru a îndeplini obiectivul Turciei.

În octombrie 1992, a avut loc un incident foarte urât, prin care armata turcă și forțele kurde irakiene au pus în aplicare o manevră militară împotriva trupelor de gherilă kurde din Turcia, cu scopul de a le elimina și distruge.

Liderii kurzi irakieni și câteva segmente ale populației turce au colaborat, deoarece au crezut că vor putea câștiga ceva. Strategia lor poate fi înțeleasă – nu neapărat aprobată, ceea ce este deja o altă chestiune –, dar, cu certitudine, poate fi înțeleasă.

Kurzii irakieni sunt populații strivite și distruse din toate direcțiile. Nu este de mirare că se agață de orice fir de păr pentru a supraviețui – chiar dacă aceasta ar însemna să contribuie la eliminarea kurzilor turci.

Așa se comportă invadatorii. Așa au făcut dintotdeauna. La fel au făcut și în cazul Indiei.

Să nu ne închipuim că India a fost un loc pașnic înainte de venirea britanicilor – pentru că nu a

fost. Nici emisfera vestică a lumii nu a fost vreo utopie pacifistă. Dar nu am nicio îndoială că, peste tot unde au ajuns, europenii au contribuit la creșterea nivelului violenței într-o proporție semnificativă. Istorici militari cu probitate nu au niciun dubiu în această privință – fenomenul era deja evident în secolul al XVIII-lea. Din nou, ne putem duce la Adam Smith.

Unul dintre motivele care stau în spatele violenței europenilor rezidă în luptele lor încrâncenate, războaiele lor interne sângeroase. Acestea au contribuit la dezvoltarea unei culturi inegalabile a violenței. Cultura violenței a fost mai importantă chiar decât tehnologia folosită în luptă, care nu era diferită de cea a altor culturi.

Descrierea faptelor europenilor este de-a dreptul monstruoasă. Negustorii britanici și olandezi – de fapt, negustori războinici – au ajuns în Asia și au distrus regiuni comerciale care funcționau de mult timp, aveau un sistem destul de stabil de reguli. Aceste regiuni erau mai mult sau mai puțin libere, destul de pacifiste – un fel de zone de liber schimb.

Europenii au distrus tot ce le-a ieșit în cale. Acest lucru este valabil aproape peste tot în lume, cu câteva excepții. Războaiele duse de europeni au fost războaie de exterminare. Dacă ar fi să recunoaștem adevărata față a istoriei europenilor, ar trebui să o descriem pur și simplu ca pe-o invazie barbară.

Populațiile băștinașe nu mai văzuseră așa ceva. Singurii care au fost capabili să le țină piept au fost japonezii și chinezii. Într-un fel, China a făcut regulile jocului, avea tehnologie și era puternică, deci a fost capabilă să țină piept intervenției occidentale pentru o lungă perioadă. Dar când și-a pierdut capacitatea de a se apăra, în secolul al XIX-lea, China s-a prăbușit.

Japonia le-a ținut piept europenilor aproape în totalitate. De aceea, Japonia este una dintre zonele Lumii a Treia care au reușit să se dezvolte. Și acest fapt este uimitor. Singura zonă din Lumea a Treia care nu a fost colonizată de europeni este singura care face parte din lumea industrializată. Acest lucru nu este întâmplător.

Pentru a întări această idee, trebuie să ne uităm la acele părți ale Europei care au fost colonizate. Acele teritorii – precum Irlanda – sunt ca țările din Lumea a Treia. Modelul este reprodus într-un mod uimitor. Așa că popoarele Lumii a Treia au motive întemeiate când dau vina pe istoria imperialismului pentru situația în care se află.

Este interesant de observat cum este reflectat acest subiect în Occidentul zilelor noastre. A fost publicat un articol [pe 7 ianuarie 1993] în *The Wall Street Journal* în care era criticată intervenția din Somalia. Articolul era scris de Angelo Codevilla, un pretins cercetător de la Institutul Hoover al Universității Stanford, în care spunea așa: iată, problema cu care se confruntă lumea este că intelectualii occidentali își urăsc cultura și, prin urmare, au terminat-o cu colonialismul. Doar civilizațiile extrem de generoase își pot asuma o sarcină atât de nobilă precum cea a colonialismului, care încearcă să-i salveze pe barbari de propriul destin mizerabil. Europenii au colonizat – și, desigur, le-au oferit coloniilor numai daruri și beneficii. Dar, apoi, acești intelectuali occidentali care își urăsc propria cultură le-au forțat să se retragă. Rezultatul este ceea ce avem în fața ochilor.

Trebuie neapărat să consulți arhivele naziste ca să găsești o idee comparabilă. Dincolo de ignoranța frapantă – o ignoranță atât de mare, încât este prezentă numai în rândul intelectualilor respectabili –, moralitatea lor este atât de îndoielnică, încât ar trebui să mergi la arhivele naziste. Și totuși,

articolul este un editorial apărut în *The Wall Street Journal*. Cel mai probabil, nu va fi prea aspru criticat.

A fost interesant să citesc în ziarele de dreapta din Anglia – *The Sunday Telegraph* și *The Daily Telegraph* –, după ce Rigoberta Menchu [activistă și scriitoare din Guatemala] a câștigat Premiul Nobel pentru Pace. Ziariștii, și mai ales corespondenții din America Centrală, erau de-a dreptul revoltați. Perspectiva lor era următoarea: e adevărat, au fost comise atrocități în Guatemala. Dar ele fie au fost comise de trupele de gherilă de stânga, fie au fost un răspuns firesc al claselor respectabile ale societății la atrocitățile comise de predicatorii marxiști. Deci, să acorzi Premiul Nobel pentru Pace unei persoane care a torturat populația indigenă în toți acești ani, Rigoberta Menchu…

Îmi este greu să reproduc ideile articolului. Trebuie să îl citiți dumneavoastră. Ai impresia că este scos din cele mai tenebroase arhive staliniste și naziste. Articolul este totuși o mostră tipică a culturii britanice și americane.

Rădăcinile rasismului

> *În întreaga lume – din Los Angeles până în Balcani, din Caucaz până în India – s-a născut un val de tribalism, naționalism, fanatism religios, rasism. De ce tocmai acum?*

Mai întâi, să ne amintim că toate acestea au existat dintotdeauna.

> *Sunt de acord, dar acum pare că tribalismul, fanatismul religios sau rasismul se manifestă într-un mod mai pronunțat.*

În anumite părți ale lumii, ele sunt, ce-i drept, mai vizibile. Să luăm cazul Europei de Est. Per total, Europa este un spațiu foarte rasist, mai rău decât în Statele Unite, dar Europa de Est este, în mod particular, urâtă din acest punct de vedere. Acel tip de societate a avut, în mod tradițional, animozități etnice foarte înverșunate. Unul dintre motivele pentru care mulți dintre noi suntem aici [în America] este că bunicii noștri au fugit de ele.

Până acum doi ani, Europa de Est se afla sub controlul unei tiranii foarte aspre – sistemul sovietic. Acesta a paralizat societatea civilă, adică a eliminat ceea ce a fost bun, dar a și reprimat ceea ce a fost rău. Acum, că tirania a dispărut, societatea civilă își revine – cu imperfecțiunile sale, care sunt din plin.

Peste tot în lume, să spunem Africa, se întâmplă tot felul de atrocități. S-au întâmplat mereu. Una dintre cele mai teribile atrocități a avut loc în anii ’80. Între 1980 și 1988, Africa de Sud, susținută de Statele Unite, a fost responsabilă de uciderea unui milion și jumătate de oameni, plus daune de circa 60 de miliarde de dolari – și aceasta doar în regiunea Africii de Sud.

Nimănui din Statele Unite nu i-a păsat de atrocitățile din Africa de Sud pentru că guvernul american sprijinea acțiunile africane. Dacă te întorci în timp, în anii ’70, în Burundi, acolo a avut loc un masacru, zeci de mii de oameni uciși. Nimănui nu i-a păsat.

În Europa Occidentală, regionalismul se intensifică. Această situație reflectă parțial declinul instituțiilor democratice. Pe măsură ce Comunitatea Europeană își consolidează treptat puterea executivă, ce reflectă concentrarea marilor interese economice, oamenii încearcă să găsească metode alternative de a-și păstra identitatea. Aceasta dă naștere unor tendințe regionale, cu părțile lor bune și rele. Povestea nu e completă, dar ce v-am spus este o mare parte din ea.

Germania a avut cea mai liberală politică de azil din lume – acum, vrea să limiteze libertățile civile și să scoată în afara legii partide politice.

Sunt multe de spus despre rasismul german, ceea ce e destul de rău. De pildă, prigonirea romilor în România este un scandal pe care nu-l pot descrie. Romii au fost tratați aidoma evreilor în timpul Holocaustului, dar nimănui nu îi pasă de ei.

Ar trebui să ne amintim că, în Europa, se întâmplă și alte lucruri, mai puțin vizibile. Să luăm exemplul Spaniei. A fost admisă în Comunitatea Europeană, cu anumite condiții. Una dintre ele era aceea de a reprezenta o barieră în calea imigranților nord-africani, de a căror invazie le este teamă europenilor.

Sunt o mulțime de oameni care încearcă să traverseze în bărci distanța mică dintre nordul Africii și Spania – ca aceea dintre Haiti și Republica Dominicană. Dacă reușesc să ajungă în Spania, imigranții sunt expulzați de către poliție și Marină. Situația este tare urâtă.

Desigur că sunt motive întemeiate pentru care oamenii din Africa se duc în Europa și nu invers. Motivele rezidă în istoria ultimilor cinci sute de ani. Ceea ce se întâmplă acum din acest motiv nu este pe placul Europei. Ea ar vrea să își mențină bunăstarea și să îi țină pe săraci la distanță.

Aceeași problemă există în Italia. Liga Lombardă, care este compusă și din elemente neofasciste, a obținut o victorie la recentele alegeri. Victoria sa reflectă interesele nordului țării. Acesta nu dorește să poarte grija celor săraci din sudul țării. Și este preocupat de nord-africanii care vin prin sud, pătrunzând în Italia prin Sicilia. Italienii din nord nu-i doresc – ei vor doar bogați albi.

Acest caz ne duce către problema mare a rasei și rasismului și a fost avută în vedere în cadrul relației dintre nord și sud.

Rasismul a existat dintotdeauna. Dar s-a dezvoltat ca principiu de înțelegere și percepție în contextul colonialismului. Motivul este lesne de înțeles. Când ai bocancul pe capul cuiva, trebuie să te justifici. Justificarea trebuie să fie depravarea oprimatului.

Este uimitor să observi acest lucru în cazul oamenilor care nu sunt foarte diferiți unul de celălalt. Să aruncăm o privire asupra cuceririi Irlandei de către britanici, una dintre cele mai timpurii acțiuni coloniale din Occident. Cucerirea Irlandei a fost descrisă în termeni similari cu aceea a Africii. Irlandezii erau o rasă diferită. Nu erau oameni. Ei erau ca restul lumii. Trebuiau striviți și distruși.

Unii marxiști spun că rasismul este rezultatul sistemului economic, al capitalismului. Ați fi de acord cu această idee?

Nu. Rasismul are de a face cu politica de cucerire, cu opresiunea. Atunci când jefuiești pe cineva, îl oprimi, îi controlezi viața, foarte rar vei admite: „Sunt un monstru. Tot ce fac este pentru binele meu personal." Nici măcar Himmler nu a admis așa ceva.

O tehnică standard de formare a credințelor merge mână în mână cu opresiunea, fie că e vorba despre a-i arunca pe cei oprimați în camere de gazare, fie despre a-i pune la stâlpul infamiei. Reacția tipică ar fi să spună: „Ceilalți sunt depravați. De aceea fac ceea ce fac. Poate că le fac un bine prin reacția mea." Dacă depravarea lor este de vină, atunci trebuie să fie ceva care îi face diferiți de mine. Ceea ce este diferit la ei va fi orice îți trece prin minte.

Și aceasta este justificarea.

Apoi, această reacție se transformă în rasism. Oricând poți găsi ceva – culoarea diferită a ochilor, greutatea corporală, homosexualitatea. Găsești ceva ce indică suficient de clar diferența. Desigur, poți minți în privința diferenței, deci va fi mai ușor să o găsești.

Să luăm exemplul sârbilor și croaților. Nu-i poți distinge. Folosesc un alfabet diferit, dar vorbesc aceeași limbă. Aparțin unor ramuri diferite ale Bisericii Catolice. Aceasta este diferența dintre ei. Dar mulți sunt dispuși să se ucidă și să se distrugă unii pe alții. Nu-și pot imagina o misiune mai importantă în viață decât aceasta.

Cuvântul din cinci litere care nu poate fi rostit

> *Este cert că ideologia și propaganda sunt fenomene ale altor culturi. Ele nu există în Statele Unite. Cuvântul „clasă" este în aceeași categorie. L-ați numit „cuvântul din cinci litere care nu poate fi rostit".*

Este destul de interesant să observi cum merg lucrurile. Statisticile referitoare la aspecte precum calitatea vieții, mortalitatea infantilă, speranța de viață etc. sunt, de regulă, eclipsate de cele referitoare la rasă. Întotdeauna se dovedește că statisticile despre persoanele de culoare sunt mai sumbre decât cele despre albi.

Dar un studiu interesant a fost făcut de Vicente Navarro, profesor la Universitatea Johns Hopkins, care lucrează pe chestiuni legate de sănătate publică. El a decis să reanalizeze statisticile, separând factorii rasă și clasă. De exemplu, a analizat datele despre muncitorii albi și cei de culoare versus directori albi și directori de culoare. A descoperit că cea mai semnificativă diferență între albi și persoane de culoare este dată de apartenența la o clasă socială. Dacă te uiți la distanța dintre muncitori albi și directori albi, ea este enormă.

Evident, studiul era relevant din perspectiva epidemiologiei și sănătății publice, așa că l-a trimis celor mai mari reviste americane de medicină. Toate l-au respins. Apoi, Navarro l-a trimis celei mai importante reviste de medicină din lume, *The Lancet*, în Marea Britanie. Articolul a fost acceptat imediat.

Motivul respingerii articolului este foarte clar. În Statele Unite, nu îți este permis să vorbești despre diferențele de clasă. De fapt, doar două grupuri au voie să aibă conștiință de clasă în Statele Unite. Unul este comunitatea oamenilor de afaceri, înverșunată în dobândirea conștiinței de clasă. Textele lor abundă toate de idei legate de pericolul maselor, pericolul ridicării acestora și găsirea mijloacelor pentru a le înfrânge. Acesta este un fel de marxism vulgar, întors pe dos.

Al doilea grup este cel al celor care lucrează în departamentele strategice ale guvernului. Ei vorbesc la fel ca aceia din primul grup – despre cum trebuie să fim îngrijorați de aspirațiile în ascensiune ale omului de rând și despre cum masele sărăcite își propun să își îmbunătățească standardul de viață în detrimentul sectorului de afaceri.

Astfel că ei pot avea conștiință de clasă. Ei au o misiune de îndeplinit. Dar este extrem de important să îi convingă pe ceilalți, restul populației, că ideea de clasă nu există. Toți suntem egali, cu toții suntem americani, trăim în armonie, muncim împreună, totul este minunat.

Să luăm, de exemplu, cartea *Mandate for Change*, publicată de Institutul pentru Politici Progresiste, al *think-tank*-ului lui Clinton. Era o carte pe care o puteai cumpăra de la standurile de presă din aeroport, ca parte a literaturii de campanie care descria programul politic al administrației Clinton. Cartea are un capitol despre „economia antreprenorială", adică economia

care va evita capcanele dreptei și stângii.

Cartea se debarasează de ideile liberale demodate referitoare la Iluminism și dreptul asigurat de stat al mamelor de a-și hrăni copiii – totul este istorie. Nu vom mai avea nevoie de nimicurile acestea. Acum avem „economia întreprinderilor", în care sporim investițiile și creșterea economică. Singurii pe care îi mai ajutăm sunt muncitorii și firmele în care ei lucrează.

În acest tablou, toți suntem muncitori. Tot aici sunt și firmele în care muncim. Noi, muncitorii, ne-am dori să îmbunătățim firmele în care muncim, la fel cum ne-ar plăcea să ne îmbunătățim dotările din bucătărie, să ne luăm un frigider nou.

Ceva lipsește din acest tablou – managerii, șefii sau investitorii. Ei nu există. În tablou sunt doar muncitorii și firmele în care muncesc. Grija administrației firmei este de a le face viața mai bună muncitorilor.

Cuvântul „antreprenori" apare o singură dată, cred. Antreprenorii sunt aceia care îi asistă pe muncitori și firmele în care muncesc. Din câte îmi amintesc, și cuvântul „profituri" apare tot o dată. Nici nu știu cum de a scăpat acolo – e un alt cuvânt urât, precum cel de clasă.

Să ne gândim la expresia „locuri de muncă". Acum, este folosită cu sensul de „profituri". Așa că, atunci când, să zicem, George [H.W.]Bush a zburat în Japonia cu Lee Iacocca și restul reprezentanților din industria auto, sloganul său a fost „Locuri de muncă, locuri de muncă, locuri de muncă". Aceasta căuta el atunci.

Știm noi cât de mult îi pasă lui George Bush de locurile de muncă. E suficient să te uiți la ceea ce s-a întâmplat în timpul mandatului său prezidențial, când numărul oficial al șomerilor și al muncitorilor necalificați a crescut la circa 17 milioane – o creștere cu 8 milioane, în timpul celor patru ani.

Bush încerca să creeze condiții pentru externalizarea locurilor de muncă în străinătate. A continuat politica de subminare a sindicatelor și de scădere a nivelului salariilor reale. Deci, ce înseamnă atunci când el și mass-media strigă „Locuri de muncă, locuri de muncă, locuri de muncă"? Este evident: „Profituri, profituri, profituri." Încearcă să găsească o soluție de mărire a profiturilor.

Ideea constă în crearea unui tablou din care populația să creadă că suntem toți o familie fericită. Suntem America, avem un interes național comun, muncim împreună pentru el. În acest tablou suntem noi, muncitorii, firmele în care muncim și guvernul care muncește pentru noi. Noi îi alegem pe cei din guvern – sunt servitorii noștri.

Și asta e totul – fără niciun conflict, fără alte categorii sociale, nicio structură de putere camuflată de sistemul politic. Cu siguranță, în tablou nu e loc pentru clase – cu excepția cazului în care se întâmplă să faci parte din clasa conducătoare și ești pe deplin conștient de apartenența la ea.

Așadar, subiecte, de asemenea, exotice precum dominație de clasă sau luptă de clasă se regăsesc doar în cărți obscure și pe Marte, nu-i așa?

Sau în presa de afaceri și cărțile de specialitate din domeniul afacerilor, în care acestea sunt mereu menționate. Prezența lor acolo este cauzată de frica oamenilor de afaceri de ele.

Folosiți termenul „elită". Economistul politic și istoricul economic Samir Amin afirmă că termenul le face o favoare celor pe care îi desemnează. El îl preferă pe cel de „clasă conducătoare". Apărut accidental, un nou termen care îl înlocuiește este „bădăranii care ne conduc".

Singurul motiv pentru care nu folosesc cuvântul „clasă“ este că terminologia discursului politic este atât de degradată, încât este greu să folosești orice alt cuvânt. Aceasta și este ideea – să ne fie imposibil să mai vorbim despre el. În primul rând, cuvântul „clasă“ are numeroase asocieri. De îndată ce rostești cuvântul „clasă“, ai comis o tragedie. Lumea se gândește că delirul marxist este din prezent.

În al doilea rând, pentru a face o analiză profundă a clasei, nu poți să vorbești pur și simplu despre clasa conducătoare. Sunt oare profesorii de la Harvard parte din clasa conducătoare? Sunt oare editorii ziarului *The New York Times* parte a clasei conducătoare? Dar funcționarii Departamentului de Stat american? Sunt o multitudine de categorii sociale diferite. Prin urmare, ne referim în termeni vagi la instituții politice sau la elite sau la oamenii care fac parte din sectoarele de activitate dominante.

Sunt totuși de acord că nu poți închide ochii în fața diferențelor mari în termeni de putere, diferențe înrădăcinate în sistemul economic. Putem vorbi în termen de „stăpâni“, dacă doriți. Cuvântul îi aparține lui Adam Smith și, mai nou, este la modă. Elitele sunt stăpânii care urmăresc ceea ce Smith numea „principiul josniciei“ – „totul pentru noi înșine, și doar pentru noi înșine“.

În fond, ceea ce spuneți este că clasa transcende rasa.

Și chiar asta face. De exemplu, Statele Unite „ar putea“ deveni o societate în care să nu mai existe distincții de culoare a pielii. Acest lucru este posibil. Nu cred că se va și întâmpla, dar este realmente posibil să se întâmple; dacă s-ar întâmpla, nu ar putea schimba structura economiei politice actuale – tot așa cum femeile ar putea trece dincolo de plafonul de sticlă[46], fără ca schimbările structurale să aibă loc.

Acesta este unul dintre motivele pentru care, de obicei, sectorul de afaceri se arată dispus să sprijine eforturile de a elimina rasismul și sexismul. Acestea nu contează atât de mult pentru el. Îți pierzi poziția privilegiată de bărbat alb în anturajul executiv, dar schimbarea este nesemnificativă atât timp cât principalele instituții de putere și dominație rămân intacte.

Sau poți să plătești femeile mai puțin.

Sau le poți plăti la fel ca pe bărbați. Să luăm exemplul Angliei. Tocmai au trecut printr-o perioadă de zece ani minunați sub conducerea Doamnei de Fier [Margaret Thatcher]. A fost mai rea decât perioada de guvernare a lui Reagan.

La umbra democrațiilor liberale – acolo unde există această piramidă de control și dominație, acolo unde există clasă, rasă și diferențe pe bază de gen – stau coerciția, forța.

Acestea derivă din faptul că puterea obiectivă este concentrată în câteva mâini. Ea rezidă în anumite instanțe, precum în relațiile de tip patriarhal sau rasist. În mod obligatoriu, ea rezidă în posesie.

Dacă ne gândim la felul în care funcționează, în general, societatea, acela este felul în care au descris-o Părinții Fondatori americani. După cum afirma John Jay, „țara ar trebui condusă de cei care o dețin“, iar cei care o dețin își propun să urmeze principiul josniciei, descris de Adam Smith. Acesta este principiul de bază al exercitării puterii.

În același timp, merită că depășim toate celelalte forme de opresiune. Pentru viețile oamenilor, rasismul și sexismul pot fi mai dăunătoare decât oprimarea de clasă. Pentru un puști linșat în sud

este mai rău decât dacă ar fi plătit prost. Deci când ne referim la rădăcinile sistemului de opresiune, nu este suficient să vorbim în termeni de suferință. Suferința este o variabilă independentă, iar ea trebuie înlăturată.

Natura umană și imaginea de sine

Rasismul este ceva ce poate fi învățat sau este înnăscut?

Cred că niciuna dintre cele două. Nu e nicio îndoială că natura umană este bogată, complexă. Doar nu suntem de piatră. Orice ființă rațională știe că o mare parte din noi este determinată genetic, inclusiv aspecte legate de comportamentul nostru, atitudinile noastre. Nu este nicio îndoială în această privință.

Dacă mergi mai departe și te întrebi ce este rasismul, intri într-o zonă a ignoranței totale. Se știe că ceva din natura noastră umană face să ne crească brațe în loc de aripi și că, la o anumită vârstă, traversăm etapa pubertății. Ceea ce știm până acum este că dobândirea limbajului, creșterea sistemului vizual și altele sunt părți fundamentale ale naturii umane.

Când ai în vedere modele culturale, sisteme de credințe și altele asemenea, opinia unui necunoscut de pe stradă este la fel de pertinentă ca opinia celui mai bun om de știință din lume. Nimeni nu are nicio idee în această privință. Oamenii, indiferent de pregătirea lor, își pot da cu părerea dacă doresc, dar în principiu nu știu mai nimic.

În special în acest domeniu, putem cel mult să facem speculații rezonabile. Cred că cea pe care tocmai am pomenit-o poate fi considerată o ipoteză rezonabilă. Nu contează atât de mult dacă rasismul este în genele noastre; ceea ce „se află" în genele noastre este nevoia de a ne apăra imaginea de sine. Este probabil în natura noastră un mijloc de a schimba tot ceea ce facem în așa fel încât să putem trăi așa.

La fel este și în sfera socială mai largă în care funcționează instituții și sisteme de opresiune și dominație. Cei care dețin controlul, care le fac rău altora – acei oameni își vor găsi justificări. Poate o vor face în moduri sofisticate sau nesofisticate, dar o vor face. Este în natura noastră umană. Una dintre consecințele nevoii de justificare se dovedește a fi rasismul. În același timp, se poate dovedi și altceva.

Să luăm exemplul modurilor sofisticate. Reinhold Niebuhr a fost un guru intelectual al modernității, în Statele Unite. A fost supranumit „teologul oficial". A fost venerat de politicienii liberali de tipul lui Kennedy, de oameni precum George Kennan. A fost considerat un magistru moral al generației contemporane.

Este interesant de observat ce anume l-a făcut atât de venerat. M-am uitat la un moment dat prin cărțile sale. (Una dintre cărțile mele ar fi trebuit să conțină un capitol despre el, dar editorul l-a considerat prea inaccesibil pentru public, așa că nu l-a inclus.) Nivelul său intelectual este deprimant de scăzut – aproape că te pufnește râsul.

Totuși, te atrage ceva la el – conceptul său de „paradox al bunătății". Semnificația sa se reduce la: oricât de mult te-ai strădui să faci bine, întotdeauna vei ajunge să faci rău. Evident, pentru că este intelectual, trebuie să îmbrace argumentația în cuvinte mari, dar cam la asta se reduce.

Paradoxul bunătății reprezintă un sfat ademenitor pentru aceia care vor să o apuce pe calea

fărădelegilor, anume să creadă că „oricât de mult m-aș strădui să fac bine, mereu voi ajunge să îi rănesc pe ceilalți. Nu am cum să evit acest lucru". Pentru un naș mafiot, este o idee minunată. Poate acum să o ia înainte și să facă orice are chef. Dacă le face rău oamenilor, atunci „o, Doamne, n-am ce face, e paradoxul bunătății".

Aceasta poate foarte bine să explice de ce Niebuhr a fost atât de seducător pentru intelectualii americani în timpul perioadei de după cel de Al Doilea Război Mondial. Ei se pregăteau moral pentru comiterea unei crime. Urmau să devină fie artizanii, fie apologeții unei epoci de cucerire globală.

Conducerea lumii va presupune, în mod evident, comiterea unor crime abominabile. Așa că intelectualii se vor gândi: „Nu e reconfortant să ne sprijinim pe această doctrină? Bineînțeles că suntem extra-binevoitori și umani, dar paradoxul bunătății…"

Din nou, dacă ești intelectual, îmbraci un asemenea discurs și scrii articole despre el. Totuși, mecanismele puse în joc sunt destul de simple.

Presupune că toate acestea sunt, dacă vreți, parte a naturii noastre, dar într-un mod atât de transparent, încât nu putem trece această idee drept teorie. Toată lumea știe din propria experiență cam tot ceea ce se știe despre ființele umane – cum se comportă și de ce –, dacă stai să te gândești. Doar nu e fizică cuantică.

> *Ce credeți despre așa-numita „etică competitivă"? Există oare vreo dovadă că suntem competitivi de la natură? Mulți susținători ai pieței libere și ai capitalismului de piață susțin că trebuie să le oferim oamenilor abilitatea de a concura – care este naturală.*

Desigur că sunt anumite condiții în care oamenii se vor afla în competiție, după cum sunt condiții în care oamenii cooperează. Să luăm exemplul familiei. Să presupunem că persoana care aduce banii în casă își pierde slujba, deci familia nu va mai avea din ce să trăiască.

Tatăl este, cel mai probabil, cel mai puternic membru al familiei. Va fura el toată hrana și o va mânca, lăsându-i pe copii să moară de foame? (Bănuiesc că sunt unii oameni care fac asta, dar îi sancționezi. Ceva e patologic în comportamentul lor.) Nu, o va împărți cu restul familiei.

Înseamnă aceasta că oamenii nu sunt competitivi? Nicidecum. Înseamnă că, în *acel tip de* circumstanță, oamenii împart. Acele tipuri de circumstanțe pot fi extinse destul de mult – de pildă, se pot extinde la întreaga clasă muncitoare. Acest fenomen se petrece în timpul momentelor de solidaritate ale clasei muncitoare, atunci când oamenii se zbat împreună pentru a crea sindicate și condiții de muncă decente.

Așa a fost în cazul Statelor Unite, la urma urmelor. Să ne uităm un pic la greva din Homestead de acum un secol [când Andrew Carnegie i-a sechestrat pe muncitorii greviști de la uzina de oțel din Pennsylvania]. Aceea era o perioadă de intense rivalități etnice și rasism, îndreptate cu precădere către imigranții est-europeni. În timpul acelei răzmerițe, muncitorii au fost împreună. A fost unul dintre puținele momente de reală armonie etnică. Greviștii au colaborat cu americanii anglo-saxoni, cu germanii și cu toți ceilalți.

Să vă spun o poveste personală. Nu sunt o persoană neapărat violentă, dar, în timpul facultății, a trebuit să practic boxul. Soluția pentru noi, studenții, era să ne luptăm cu vreun prieten, să așteptăm până se încheia partida și să plecăm acasă. Dar, după un anumit timp de practică, am fost toți uimiți să remarcăm că dobândiserăm dorința de a-l răni pe celălalt, cel mai bun prieten.

O simțeam cum iese la suprafață – voiam să îl omorâm pe celălalt.

Înseamnă aceasta că dorința de a omorî oameni este înnăscută? În anumite circumstanțe, acea dorință va ieși la suprafață, chiar dacă e vorba despre cel mai bun prieten. Sunt circumstanțe în care acest aspect al personalității noastre va fi dominant. Dacă vrem să creăm o lume umanizată, trebuie să schimbăm circumstanțele.

Cât de importantă este condiționarea socială în toate acestea, sau joacă ea, de fapt, un rol crucial? Ce ar fi să vă închipuiți că sunteți un copil care trăiește în Somalia zilelor noastre?

Dar ce ați spune de un copil care trăiește la două blocuri depărtare de Cambridge? Chiar anul trecut, un student la MIT [Massachusetts Institute of Technology] a fost omorât – înjunghiat – de doi liceeni din zonă. Practicau un soi de sport ale cărui reguli sunau cam așa: se plimbau pe stradă și găseau pe cineva în trecere. Apoi, unul dintre ei era desemnat să pună la pământ acea persoană dintr-o singură încercare. Dacă rata, colegul său avea dreptul să îl bată pe coechipier.

Cum se plimbau ei pe stradă, l-au văzut pe studentul de la MIT. Puștiul desemnat l-a doborât dintr-o singură lovitură. Din motive neelucidate, cei doi l-au înjunghiat apoi și l-au omorât. Nu au văzut nimic deosebit de grav în ceea ce au făcut. Ulterior, au fost ridicați de poliție pentru că cineva îi văzuse. Nici măcar nu au încercat să scape.

Acei puști trăiau în Cambridge – nu în cartierele bogate, ci cel mai probabil în suburbie. Nu înseamnă că sunt ca golanii somalezi sau cei din Dorchester, dar puștii care trăiesc în cartiere mai înstărite sigur nu s-ar comporta așa.

Sunt ei diferiți din punct de vedere genetic de ceilalți? Nu. Este ceva în condițiile sociale în care trăiesc care face acest tip de comportament acceptabil, chiar natural. Orice persoană care a trăit în mediul urban știe acest lucru.

Îmi amintesc din copilărie că erau cartiere în care riscai să fii bătut. Trebuia să le ocolești. Oamenii care erau violenți – puștii – se simțeau îndreptățiți să fie astfel. Își apărau teritoriul. Ce altceva ar mai fi avut de apărat?

Nu ni se poate întâmpla nouă, nu-i așa?

Huey Long [guvernator și senator populist din Louisiana de la începutul anilor '30] a spus la un moment dat că atunci când fascismul va ajunge în această țară, va fi înfășurat în steagul american. Ați mai comentat despre tendințele către fascism din America. Ba chiar l-ați și citat pe Hitler despre familie și rolul femeii.

Convenția republicană – din fericire, m-am scutit de chinul de a o privi la televizor, dar am citit despre ea – a atins niște corzi atât de sensibile în mine, încât am început să caut literatură despre fascismul din anii '30. Am căutat discursurile lui Hitler adresate cu ocazia reuniunii filialelor de femei și marilor manifestații. Retorica este foarte similară cu cea a manifestațiilor de tip „Dumnezeu-și-țara" din prima seară a convenției republicane.

Nu duc însă prea departe similitudinile dintre cele două tipuri de discurs deoarece, azi, pârghiile puterii se află strâns în mâinile sectorului corporatist. Fundamentaliștii încrâncenați își permit să urle despre Dumnezeu, țară și familie, dar sunt departe de a avea vreo influență asupra deciziilor majore ale celor care au puterea.

Acest fapt a fost evident din felul în care a evoluat campania. Membrilor participanți la manifestație le-a fost oferită prima seară pentru a urla și striga în voie. Le-a fost oferită chiar și platforma partidului – a fost ca-n Evul Mediu. Dar apoi, campania a început, și toți s-au întors către mediul de afaceri, ca de obicei.

Situația, însă, se poate schimba. Când oamenii devin din ce în ce mai alienați și izolați, încep să dezvolte atitudini iraționale și extrem de distrugătoare. Încep să își dorească ceva cu adevărat. Doresc să se identifice cu ceva. Nu vor doar să stea lipiți de televizor. Dacă cele mai constructive mijloace sunt eliminate, oamenii apelează la celelalte disponibile.

Același fenomen poate fi observat și în sondaje. Citeam un studiu al unui sociolog american (publicat în Anglia) despre atitudini religioase comparate în diverse țări. Datele sunt șocante. Trei pătrimi dintre americani cred în miracole religioase. Numărul celor care cred în diavol, înviere, Dumnezeu care face și drege este uimitor.

Nu mai găsești nicăieri în lumea industrializată cifre similare. Ar trebui să mergi în moscheile din Iran sau să aplici un chestionar femeilor în vârstă din Sicilia ca să găsești cifre ca acestea. Și totuși, asta e populația americană.

Abia acum doi ani a fost făcut un studiu referitor la opinia oamenilor despre teoria evoluționistă. Procentul de populație care credea în evoluția darwinistă era la acel moment de 9% – nu cu mult peste marja de eroare. Aproape jumătate din populație credea în creația divină, doctrina Bisericii Catolice. Aproximativ 40% dintre respondenți credeau că lumea fusese creată doar cu câteva mii de ani în urmă.

Din nou, dacă vrei să găsești date similare, trebuie să mergi înapoi în timp, în societățile pre-tehnologice sau cele rurale. Sistemele acelea de credință se regăsesc în manifestații de tipul „Dumnezeu-și-țara".

Fundamentalismul religios poate fi un fenomen înspăimântător. Poate fi temelia unei mișcări populare extrem de periculoase. Acești lideri fundamentaliști nu sunt deloc proști. Au o grămadă de bani, se organizează, se mișcă în acord cu obiectivele lor, preiau funcții publice locale care trec neobservate.

La ultimele alegeri, am constatat un fenomen frapant – au ajuns pe prima pagină a ziarelor naționale. S-a dovedit că, în multe părți ale țării, fundamentaliști extremiști de dreapta au candidat fără să facă publice orientările lor ideologice. Nu e dificil să ajungi să fii ales în consiliul școlii. Puțină lume e atentă la asemenea detalii. Nu trebuie să spui cine ești. E suficient să ai o figură prietenoasă, să zâmbești, să spui „Îi voi ajuta pe copiii dumneavoastră" și oamenii te vor vota.

Mulți astfel de indivizi au fost aleși în urma campaniilor pentru funcții publice locale. Dacă această situație este asociată unor figuri puternice charismatice care spun „Sunt liderul tău, urmează-mă", lucrurile pot lua o turnură urâtă. Ne-am putea întoarce înapoi în Evul Mediu.

> *Și amploarea mass-mediei fundamentaliste a crescut, mai ales a celei electronice. Nu poți să nu le observi în întreaga țară.*

Acest lucru este valabil de ani buni. Îmi amintesc cum conduceam prin țară, plictisit de moarte, și ascultam radioul. La fiecare post de radio vorbea un cleric înflăcărat. Acum este mai rău și, desigur, mai este și televiziunea.

Paradoxul lui Hume

Ați spus că adevărata dramă din 1776 încoace a fost „atacul continuu al celor puțini și bogați asupra celor mulți și chinuiți de griji". Aș dori să vă pun o întrebare la „cei mulți și chinuiți de griji". Au vreun avantaj de partea lor, pot repurta vreo victorie?

Desigur. Ei au obținut multe victorii. Țara este mult mai liberă acum față de cum era în urmă cu două sute de ani. În primul rând, America nu mai are sclavi. Aceasta a fost o mare schimbare.

Scopul lui Thomas Jefferson, la capătul liberal de stânga al spectrului ideologic, a fost de a crea o țară „liberă de pete și de amestecuri" – adică fără amerindieni, oameni de culoare, doar bravi anglo-saxoni albi. Aceasta era ceea ce doreau liberalii.

Nu au reușit să obțină ce și-au propus. S-au debarasat, în mare parte, de populația nativă – aproape au reușit să-i „extermine" (folosind un termen din zilele noastre) –, dar nu s-au putut debarasa de populația de culoare și, cu timpul, au trebuit să o integreze, într-un fel sau altul, în societate.

Libertatea de expresie s-a extins enorm. Femeile au obținut drepturi la o sută cincizeci de ani de la revoluție [Franceză]. După confruntări sângeroase, muncitorii au câștigat unele drepturi în anii '30 – cam cincizeci de ani mai târziu după Europa. (De atunci le-au tot pierdut, dar le-au recâștigat într-o oarecare măsură.)

În multe privințe, mare parte a populației a fost integrată într-un sistem de relativă prosperitate și relativă libertate – aproape întotdeauna ca rezultat al luptei populare. Populația a obținut multe beneficii.

Această idee a fost subliniată de [filozoful englez] David Hume acum două secole. În lucrarea sa de teorie politică, el descrie paradoxul potrivit căruia, în orice societate, populația se supune conducătorilor, deși forța este întotdeauna în mâinile celor care sunt guvernați.

În cele din urmă, conducătorii pot guverna doar dacă dețin control asupra opiniei publice – oricât de multe arme ar avea la dispoziție. El spune că acest lucru este valabil deopotrivă în cele mai despotice societăți și în cele mai libere. Dacă populația nu acceptă realitatea, conducătorii sunt terminați.

Această idee subestimează resorturile violenței, dar totuși exprimă niște adevăruri importante. Este o bătălie continuă între oamenii care refuză să accepte dominația și nedreptatea și cei care încearcă să îi convingă pe oameni să le accepte.

Cum putem scăpa de un sistem de îndoctrinare și propagandă? Ați spus că este aproape imposibil pentru indivizii singulari să facă ceva pentru a scăpa, că este mai ușor și mai eficient să acționeze împreună. Ce anume îi împiedică pe oameni să se asocieze?

În această ecuație, sunt implicate angajamente importante. Toți trăim într-un cadru cultural și social care are anumite valori și oportunități. Acest fapt presupune costuri ale diferitelor acțiuni și beneficii pentru alții. Pur și simplu, aceasta este realitatea în care trăim – nu o poți schimba.

Trăim într-o societate care asigură beneficii pentru eforturile de a dobândi câștiguri individuale. Să spunem că sunt tatăl sau mama unei familii. Ce fac cu timpul meu? Ziua are doar douăzeci și patru de ore. Dacă am copii în îngrijire, un viitor în privința căruia să îmi fac griji, ce mă fac?

Un lucru pe care îl pot face este să încerc să-l conving pe șeful meu să mă plătească cu un dolar în plus pe oră. Sau poate pot să îi trag un pumn în față cuiva cu care mă întâlnesc (dacă nu un pumn direct, atunci unul indirect, prin mecanismele puse la dispoziție în cadrul societății capitaliste). Aceasta este o posibilitate.

A doua ar fi să îmi petrec serile încercând să îi organizez pe alții care își vor petrece serile la reuniuni, vor protesta și vor o duce o luptă îndelungată în care vor fi bătuți de poliție și vor rămâne fără locuri de muncă. Poate, într-un final, vor aduna suficienți oameni cât să obțină, în cele din urmă, un câștig care poate sau nu să fie mai mare decât câștigul pe care au încercat anterior să îl obțină în mod individual.

În teoria jocului, acest tip de situație se numește „dilema prizonierului". Poți să stabilești anumite aspecte numite „jocuri" – interacțiuni – în care fiecare participant va câștiga mai mult dacă va lucra împreună cu ceilalți, dar tu, ca individ, câștigi doar dacă celălalt lucrează cu tine. Dacă cealaltă persoană încearcă să își maximizeze câștigul, pierzi.

Permiteți-mi să dau un mic exemplu – mersul cu mașina la muncă. Mi-ar lua mai mult timp să merg cu metroul decât cu mașina. Dacă am lua toți metroul și am da toți bani pentru infrastructură de metrou în loc de șosele, am ajunge toți mai repede la muncă folosind metroul. Condiția este să ne implicăm toți. Dacă alți oameni vor continua să conducă mașini, în vreme ce eu iau metroul, atunci transportul privat va continua să fie un avantaj pentru cei care îl folosesc.

Doar dacă fac ceva diferit împreună pot cât mai mulți oameni beneficia de pe urma schimbării. Costurile tale – ca individ – pentru crearea posibilităților de a face lucruri împreună cu alții pot fi foarte mari. Doar când mulți oameni ți se alătură la modul serios, tu, ca individ, poți obține beneficii reale.

Același principiu este valabil pentru toate mișcările populare care au existat vreodată. Să presupunem că ai fi fost un puști de douăzeci de ani de culoare, student la Spelman College din Atlanta, în 1960. Ai fi avut două posibilități. Una ar fi fost să încerci să îți găsești o slujbă undeva în zona de afaceri; poate cineva ar fi fost dispus să aleagă un manager de culoare; ai fi fost umil, spilcuit și ferchezuit; poate ai fi locuit într-o casă demnă de un membru al clasei de mijloc.

Cealaltă posibilitate ar fi fost să te alături CCNS-ului [Comitetul de Coordonare Nonviolentă a Studenților, grup pentru apărarea drepturilor civile ale persoanelor de culoare din anii '60], situație în care ai fi riscat să fii omorât. Cu certitudine, ai fi ajuns bătut și umilit. Ai fi avut, apoi, o viață foarte grea. Poate, într-un final, ai fi reușit să obții suficient sprijin popular, astfel încât oameni ca tine și familia ta să ducă o viață mai bună.

Ar fi fost dificil să alegi cea de a doua opțiune, dată fiind alternativa pe care ai fi avut-o la dispoziție. Societatea este structurată în așa fel încât să te conducă spre alternativa individualistă. Este un fapt remarcabil că mulți tineri au ales a doua opțiune, suferind pentru aceasta și contribuind la construirea unei lumi mai bune.

Ați remarcat niște sondaje de opinie care arată că 83% din populație privește întregul sistem economic ca fiind, „în mod inerent, nedrept". Această percepție nu se traduce în nicio mișcare populară.

Ea se poate traduce în ceva dacă oamenii fac ceva în această privință. Acest fapt este valabil pentru aspecte generale ale vieții noastre – precum nedreptatea inerentă a sistemului economic care necesită o schimbare revoluționară – și de unele mărunte.

Să luăm, de exemplu, asigurările de sănătate. În mod deschis, aproape nimeni nu laudă sistemul de sănătate „de tip canadian". (Este orice tip de sistem de sănătate, care există oriunde în lume – un sistem public de sănătate eficient, organizat la nivel național, care garantează servicii pentru toți oamenii și care, chiar dacă este mai serios decât cel canadian, asigură și îngrijire preventivă.)

Și totuși, potrivit unor anumite sondaje de opinie, majoritatea populației este oricum de acord cu el, chiar dacă nu a auzit pe nimeni promovându-l. Contează în vreun fel? Nicidecum. Vor exista mereu anumite companii de tipul celor de asigurări, adică un sistem de sănătate „gestionat" – destinat să asigure companiile de asigurări și corporațiile din domeniul sănătății că vor face o grămadă de bani.

Există doar două moduri prin care putem obține îngrijirea medicală pe care populația și-o dorește. Va fi nevoie fie de crearea unei mișcări populare de proporții – ceea ce ar însemna sporirea puterii poporului și nimeni de la conducere nu dorește acest lucru –, fie de convingerea comunității oamenilor de afaceri că un astfel de sistem ar fi benefic pentru ea; este posibil să o facă.

Se întâmplă ca acest sistem hiperbirocratizat, extrem de ineficient, conceput pentru beneficiul unui singur sector al sistemului de întreprinderi private să le dăuneze celorlalte sectoare. Companiile de automobile plătesc mai mult pentru servicii de sănătate în Statele Unite decât în afara granițelor. Și ele știu acest lucru. Este posibil ca ele să facă presiuni pentru un sistem de sănătate mai eficient care să se îndepărteze de ineficiența și lipsa de raționalitate a actualului sistem de tip capitalist.

„Dincolo de limitele responsabilității intelectuale"

> *Jurnalistul canadian David Frum v-a numit „marele excentric american". Cred că apelativul acesta rivalizează cu cel de la publicația* New Republic, *a lui Martin Peretz, prin care vă plasează „dincolo de limitele responsabilității intelectuale". Frum spune și că „a fost o vreme când editorialele din* The New York Times *erau teritoriul dumneavoastră familiar". Este ceva ce mi-a scăpat?*

Cred că mi-a scăpat și mie. Am avut un editorial odată – în 1971, cred. Acela a fost momentul în care sectorul corporațiilor și, mai târziu, *The New York Times* au decis că era mai bine ca Statele Unite să se retragă din Vietnam, deoarece era un război prea costisitor.

Am depus mărturie în fața Comitetului pentru Afaceri Externe din cadrul Senatului american. Senatorul Fulbright a transformat, de fapt, întâlnirea comitetului într-un seminar. Era pornit împotriva războiului și politicii externe americane de la acel moment. M-a invitat să depun mărturie. Contextul era destul de respectabil. Prin urmare, ziarul a publicat o parte din…

> *Fragmente din comentariile dumneavoastră. Nu era un text scris de dumneavoastră pentru* The New York Times.

E posibil să fi fost puțin modificat, dar a fost în mare parte o bucată din mărturia mea în cadrul comitetului. Deci este adevărat, *The New York Times* a publicat o parte a mărturiei mele în Comitetul pentru Afaceri Externe.

> *Și cam aici se sfârșește „domeniul" dumneavoastră. Ce ne puteți spune despre scrisorile dumneavoastră? Câte dintre ele au fost publicate?*

Le scriam ocazional, când vreo calomnie sau vreo minciună dubioasă despre mine apărea în ziar. Uneori, nu îmi publicau scrisoarea. Odată sau, poate, de mai multe ori, am fost suficient de furios cât să iau legătura cu un prieten din interior care să pună suficientă presiune și să îmi publice scrisoarea.

Dar, uneori, ziarul mă refuza. În secțiunea de recenzii a aceluiași ziar, au publicat, o dată, minciuni meschine despre mine și khmerii roșii. Am scris redacției un scurt drept la replică, dar a refuzat să îl publice. M-am enervat și am scris din nou – și am primit un răspuns. Spunea că urma să publice o altă scrisoare de-a mea – una pe care o considerau mai potrivită.

Note:

33 US Care este filiala americană a organizației CARE (Cooperative for Assistance and Relief Everywhere, Cooperativa pentru Asistență și Ajutor Pretutindeni), una dintre cele mai mari și mai vechi organizații umanitare care luptă împotriva sărăciei la nivel global. (*N. trad*.)

34 American Friends Service Committee (Comitetul de Serviciu al Prietenilor Americani) este filiala americană a Societății Religioase a Prietenilor, inițiată de quakeri în vederea promovării păcii și garantării drepturilor omului. Pentru asistența oferită civililor în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Societatea a fost recompensată cu Premiul Nobel pentru Pace. (*N. trad*.)

35 Cetnicii reprezintă numele scurt al Detașamentelor Cetnice ale Armatei Iugoslave, o grupare militară regalistă și naționalistă, activă între 1941 și 1946, sub conducerea lui Draža Mihailović. (*N. trad*.)

36 Este vorba despre Garda Voluntară Sârbă, sau Tigrii lui Arkan, grupare paramilitară activă în perioada 1991–1995 care a sprijinit trupele sârbe în timpul războiului din Bosnia. (*N. trad.*)

37 Druzii sunt o grupare etnico-religioasă monoteistă arabă, originară din Asia de Vest și derivată din rândul ordinului ismailiților, arondat islamului șiit. (*N. trad*.)

38 Acordurile de la Camp David sunt denumirea generică a celor două acorduri-cadru din 1978 dintre Egipt și Israel, „Un cadru pentru încheierea unui tratat de pace între Egipt și Israel" și „Un cadru de pace în Orientul Mijlociu". Deși negocierile dintre cele două state au avut loc la Camp David, reședința de vacanță a președinților americani, acordurile propriu-zise au fost semnate la Casa Albă. (*N. trad*.)

39 Liga Anti-Defăimare este o organizație neguvernamentală americană care luptă împotriva oricărei forme de discriminare a evreilor. (*N. trad*.)

40 Menachem Begin, fondator al partidului Likud, a fost al șaselea prim-ministru al Israelului, în perioada 1977–1983. (*N. trad*.)

41 Ariel Sharon, membru al partidului Likud, a fost al unsprezecelea prim-ministru al Israelului, în perioada 2001–2006. (*N. trad*.)

42 Haganah a fost o organizație paramilitară evreiască, activă în perioada 1921–1948, în timpul mandatului britanic asupra Palestinei, al cărei principal scop consta în apărarea construcțiilor evreiești. (*N. trad*.)

43 Stern este denumirea peiorativă a grupului Luptătorilor pentru Libertatea Israelului, o grupare sionistă paramilitară, activă în perioada 1940–1948, ale cărei scopuri erau eliminarea mandatului britanic asupra Palestinei, migrația necondiționată și nerestricționată a evreilor în zonă și crearea unui stat totalitar evreiesc. (*N. trad*.)

44 Destinul Manifest reprezintă un curent de gândire teleologic din secolul al XIX-lea, potrivit căruia menirea colonialiștilor americani era de a ocupa și civiliza întreaga parte nordică a continentului american. (*N. trad.*)

45 Rajul britanic (cuvântul sanscrit *rāj* înseamnă conducere, guvernare) desemnează perioada dominației britanice în India, în intervalul 1858–1947. (*N. trad.*)

46 „Plafonul de sticlă" reprezintă o metaforă des întâlnită în discursul feminist, care desemnează piedicile impuse de societatea patriarhală în calea ascensiunii socio-profesionale a femeilor. (*N. trad.*)

SECRETE, MINCIUNI SI DEMOCRATIE[47]

Note:

47 *Secrets, Lies and Democracy*, lucrare publicată inițial în 1994, retipărită de 11 ori în SUA și publicată în alte 7 țări. A fost tipărită, în total, în 142 000 de exemplare.

Statele Unite

Democrație disfuncțională

Consilierul pentru securitate națională al lui Bill Clinton, Anthony Lake, încurajează extinderea democrației în străinătate. Ar trebui să încurajeze extinderea și consolidarea sa și în SUA?

Nu vă pot spune ce are în vedere Anthony Lake, dar conceptul de democrație care a fost promovat de el este unul foarte special, unul pe care cei mai onești oameni de dreapta îl descriu destul de precis. De exemplu, Thomas Carothers, care a fost implicat în ceea ce s-a numit „proiectul de asistență pentru democrație" în timpul administrației Reagan, a scris o carte și câteva articole despre acest concept.

Carothers afirmă că SUA încearcă să creeze o formă de democrație mai curând verticală, decât orizontală, în care controlul efectiv este deținut de structurile tradiționale ale puterii – în esență, de corporații și partenerii lor. Este îngăduită, de fapt, orice formă de democrație care nu contestă puterea structurilor tradiționale. În același timp, orice formă care le subminează puterea este la fel de intolerabilă ca niciodată.

Prin urmare, putem spune că există o definiție de dicționar a democrației, dar și o definiție a ei care este mai curând funcțională.

Definiția funcțională a democrației este mai mult sau mai puțin cea pe care o descrie Carothers. Definiția de dicționar este foarte complexă, dar, în general, o societate este considerată democratică în măsura în care oamenii care fac parte din ea au oportunități reale de a participa la dezbaterea și stabilirea politicilor publice. Există o mulțime de moduri diferite în care acest lucru se poate întâmpla, și în măsura în care se și întâmplă, societatea este democratică.

O societate poate avea trăsăturile formale ale democrației, fără să fie deloc democratică. Uniunea Sovietică, de exemplu, a avut alegeri.

În mod evident, SUA au o democrație formală în care au loc mai multe tipuri de alegeri, pot fi organizate referendumuri și așa mai departe. Dar care este conținutul acestei democrații din perspectiva participării populare?

Dacă analizezi perioade lungi de timp, observi că implicarea cetățenilor în planificarea sau punerea în aplicare a politicilor publice a fost mai curând marginală. Statele Unite sunt o societate condusă de interesele afacerilor. Partidele politice sunt de mult timp o expresie a intereselor mediului de afaceri.

O versiune a acestui punct de vedere, care cred că are o mare putere de convingere, este ceea ce expertul în științe politice Thomas Ferguson numește „teoria politică a investiției"[48]. El crede că statul este controlat de coaliții de investitori care se unesc în jurul unui interes comun. Pentru a participa la arena politică, trebuie să aveți suficiente resurse și putere privată care să vă permită să

deveniți parte a unei astfel de coaliții.

Ferguson susține că încă de la începutul secolului al XIX-lea a existat o luptă pentru putere între astfel de grupuri de investitori. Perioadele îndelungate în care nu părea să se întâmple nimic major sunt doar momente în care grupurile majore de investitori s-au înțeles, în bună măsură, asupra felului în care ar trebui să arate politicile publice. Perioadele de conflict apar atunci când grupurile de investitori au puncte de vedere diferite asupra politicilor care ar trebui implementate.

În timpul *New Deal*-ului, de exemplu, diverse grupări de capital privat se aflau în conflict în privința mai multor chestiuni. Ferguson observă, de exemplu, că sectorul tehnologiilor înalte, care necesită mari investiții de capital, fiind orientate spre export, a avut tendința de a fi în favoarea acestui *New Deal* și a reformelor pe care le presupunea. Ei doreau o forță de muncă disciplinată și o largă deschidere către comerțul cu alte țări.

Un sector în care forța de muncă era factorul decisiv, orientat asupra pieței interne, grupat în bună măsură în jurul Asociației Naționale a Producătorilor, s-a opus cu hotărâre *New Deal*-ului și a respins toate reformele pe care le implica. (Aceste grupuri nu au fost, bineînțeles, singurele implicate în conflict. Lor li s-au adăugat mișcările sindicale, care aveau propriile interese și diverse părți ale societății civile.)

> *Priviți corporațiile ca fiind incompatibile cu democrația și spuneți că dacă aplicăm asupra corporațiilor conceptele folosite în analiza politică, ajungem inevitabil la concluzia că aceste instituții sunt fasciste. Termenul are o încărcătură foarte mare. Ce vizați, de fapt, prin el?*

Atunci când vorbesc în acest context despre fascism, am în vedere sensul tradițional al termenului. Prin urmare, când o persoană destul de cunoscută publicului larg, precum Robert Skidelsky, biograful economistului britanic John Maynard Keynes, scrie că sistemele politice apărute imediat după încheierea războiului erau gândite după modelul fascismului, el nu are în vedere altceva decât un sistem în care statul cedează structurilor corporatiste controlul asupra forței de muncă și asupra capitalului.

Acesta este în mod tradițional un sistem fascist. El poate funcționa în moduri oarecum diferite, dar statul ideal spre care tinde este unul absolutist, în care cetățenii de rând nu fac în esență altceva decât să urmeze ordine.

Conceptul de *fascism* ține de sfera politicului, așa că strict vorbind nu se aplică corporațiilor. La o privire mai atentă însă, corporațiile sunt organizate exclusiv ierarhic, în capul ierarhiei aflându-se consiliul de administrație căruia i se subordonează manageri și așa mai departe, pe ultima treaptă a ierarhiei aflându-se personalul necalificat etc. Nu există niciun flux de putere și nicio influență de jos în sus. Puterea maximă stă în mâinile investitorilor, proprietarilor, băncilor etc.

Oamenii pot perturba acest sistem, pot veni cu sugestii, dar același lucru este valabil și pentru o societate de sclavi. Oamenii care nu sunt proprietari sau investitori nu au nimic de spus despre asta. Ei pot alege să își închirieze munca la corporație sau să cumpere mărfurile și serviciile pe care corporația le produce sau să își găsească un loc pe scara ierarhică, dar nimic mai mult decât atât. Acesta este tot controlul pe care îl au ei asupra corporației.

Sigur că această descriere este întru câtva exagerată, deoarece corporațiile se supun unor cerințe legale și există un anumit grad de control public, chiar dacă limitat. Ele trebuie să plătească impozite și așa mai departe. Dar corporațiile sunt mai totalitare decât cele mai multe instituții pe

care le numim totalitare în arena politică.

Există vreun lucru făcut de corporații care are efecte benefice?

Multe dintre lucrurile pe care le fac corporațiile pot avea, întâmplător, efecte benefice pentru populație. Același lucru este valabil și pentru guvern sau pentru orice altceva, de altfel. Dar ce încearcă ele să facă, de fapt? Nu să asigure o viață mai bună pentru angajați, ci profituri mai mari investitorilor și o cotă bună de piață. Acest lucru nu este vreun mare secret, ci e genul de lucru pe care oamenii ar trebui să îl învețe în clasa a treia. Întreprinderile încearcă să își maximizeze profitul, puterea, cota de piață și controlul asupra statului. Uneori ceea ce fac îi ajută pe alți oameni, dar asta e doar întâmplător.

Există o opinie destul de răspândită că, după asasinarea lui Kennedy, cercurile de putere din mediul de afaceri și elitele au ajuns să controleze așa-numita democrație. S-a schimbat asta odată cu preluarea puterii de către administrația Clinton?

În primul rând, Kennedy a fost un președinte extrem de favorabil businessului. El a fost, în esență, un candidat al mediului de afaceri. Asasinarea lui nu a avut niciun efect semnificativ asupra politicii pe care cineva să îl fi putut identifica. (A avut loc o schimbare în politică la începutul anilor '70, în timpul președinției lui Nixon, dar asta a avut de a face cu schimbările din economia internațională.)

Clinton este exact ceea ce spune el că este, adică un candidat pro-business. *The Wall Street Journal* avea la un moment dat pe prima pagină un articol foarte entuziast despre el, chiar după votul asupra NAFTA[49]. În articol se sublinia faptul că republicanii tind să fie partidul mediului de afaceri în ansamblu, dar democrații tind să favorizeze companiile mari, în dauna întreprinderilor mici. Clinton, spuneau ei, este cel mai bun exemplu pentru asta. În articol erau menționați directori de la Ford Motor Company, din industria siderurgică etc., care spuneau că administrația Clinton este una dintre cele mai bune administrații pe care le-au avut vreodată.

La o zi după ce camera inferioară a parlamentului american a votat acordul NAFTA, *The New York Times* a publicat un articol edificator în această privință, foarte favorabil lui Clinton, scris de R.W. Apple, corespondentul la Casa Albă al publicației. Textul era construit cam în felul următor: pleca de la numeroasele critici aduse lui Clinton de oameni care îi reproșau că este lipsit de orice principii, că s-a retras din Bosnia și din Somalia, că a dat înapoi atât în privința programului său de stimulare economică, cât și în privința celui de sănătate. Concluzia acestor critici era că Bill Clinton nu are nimic sfânt și nu e nicio linie de care să nu poată trece. R.W. Apple demonstra însă, în a doua parte a articolului său, că de fapt Clinton era un om principial, un om cu coloană vertebrală, care a luptat pentru a impune versiunea NAFTA susținută de corporații. Așadar, nu se poate ca el să nu aibă principii, de vreme ce ascultă de marile corporații. Același lucru era valabil și pentru Kennedy.

Ascultător radio: M-am întrebat adesea dacă argumentele logice funcționează și pentru oamenii care, datorită situației lor financiare foarte bune, au foarte multă putere.

Acești oameni acționează foarte logic și rațional în interesul lor. Să luăm exemplul directorului executiv al Aetna Life Insurance, care câștigă anual 23 de milioane de dolari doar din salariu. El este unul dintre cei care se vor afla la cârma programului de asistență medicală, dacă planul lui Clinton va trece.

Să presupunem că l-ați putea convinge că ar trebui să facă lobby împotriva gestionării programului de asistență medicală de către industria de asigurări, argumentându-i că acest lucru va fi foarte dăunător pentru populația generală (ceea ce este, de altfel, perfect adevărat). Să presupunem că l-ați putea convinge că ar trebui să renunțe la salariu și să devină un angajat obișnuit.

Ce s-ar întâmpla atunci? Ar fi dat afară și altcineva ar fi pus în funcția de CEO. Prin urmare, problemele cu care avem de a face aici sunt probleme *instituționale*.

De ce este important să menținem populația sub control?

Orice formă de putere concentrată în mâinile unei minorități nu dorește să fie supusă controlului democratic popular – și, de altfel, nici măcar disciplinei economiei de piață. De aceea, sectoarele economice puternice, inclusiv mediul corporatist, se opun în mod firesc democrației funcționale, la fel cum se opun piețelor funcționale… cel puțin în ceea ce le privește. Este ceva perfect firesc. Aceste grupuri restrânse de interese care dețin puterea nu vor să le fie constrânsă în niciun fel capacitatea de a lua decizii și de a acționa în mod liber.

Lucrurile stau într-adevăr așa?

Așa au stat întotdeauna. Desigur, descrierile faptelor sunt puțin mai nuanțate, deoarece „teoria democratică" modernă este mai articulată și mai sofisticată decât în trecut, când populația generală era numită „prostime". Mai recent, Walter Lippmann a numit-o „masă de ignoranți și de băgăcioși nepoftiți". El era, de altfel, convins că „oamenii responsabili" ar trebui să ia toate deciziile și să păstreze sub control „turma confuză".

„Teoria democratică modernă" consideră că rolul membrilor societății civile – al „turmei confuze", în cuvintele lui Lippmann – este să fie spectatori, nu participanți. Ei trebui să se prezinte la fiecare câțiva ani pentru a ratifica deciziile luate în altă parte sau pentru a alege dintre reprezentanții sectoarelor dominante în ceea ce numim „alegeri". Acest lucru este util, deoarece are un efect de legitimare.

Este foarte interesant să vedem modul în care această idee este promovată în campaniile ingenioase de PR ale fundațiilor de dreapta. Una dintre cele mai influente organizații în arena ideologică este Fundația Bradley[50]. Directorul său, Michael Joyce, a publicat recent un articol despre acest subiect. Nu știu dacă l-a scris el sau unul dintre prietenii săi de PR, dar textul mi s-a părut fascinant.

Articolul începe făcând uz de o retorică împrumutată, probabil în mod conștient, din discursul de stânga. Când liberalii de stânga sau activiștii radicali încep să îl citească, trăiesc un sentiment de recunoaștere și simpatie – bănuiesc, de altfel, că textul le este adresat lor și tinerilor în general. Autorul textului începe prin a vorbi despre cât de îndepărtat este sistemul politic de noi, oamenii de rând, despre cum ni se cere doar să facem, din când în când, act de prezență și să votăm, pentru ca apoi să mergem acasă.

Acest lucru este lipsit de sens, ni se spune în articol, căci nu poate fi vorba în acest caz de o participare reală. Avem nevoie de o societate civilă funcțională și activă, în care oamenii să vină laolaltă, să se organizeze și să facă lucruri importante, nu doar să apese un buton din când în când, pentru a-și exprima votul.

Ajuns în acest punct, autorul textului formulează întrebarea: cum depășim aceste neajunsuri? În mod surprinzător, nu le depășim, spune el, cu o participare mai activă în arena politică, ci prin abandonarea arenei politice și aderarea la Asociația Părinților și Profesorilor; sau mergând la

biserică, obținând un loc de muncă și cumpărând lucruri de la magazinul din colț. Aceasta este – ni se spune – calea de a deveni un adevărat cetățean al unei societăți democratice.

Acum evident că nu este nimic în neregulă cu aderarea la Asociația Părinților și Profesorilor (APP). Dar articolul are câteva lacune mari. Ce s-a întâmplat cu arena politică? A dispărut din discuție după primele comentarii despre cât de lipsită de sens este.

Dacă renunți la arena politică, asta nu înseamnă că și ceilalți se vor retrage. Corporațiile nu se vor întoarce acasă și nu se vor alătura Asociației Părinților și Profesorilor, ci se vor afla conducerea țării. Dar despre asta nu se spune nimic.

Pe măsură ce articolul avansează, ni se vorbește despre modul în care suntem oprimați de birocrații liberali, de cei care elaborează strategii sociale și încearcă să ne convingă să facem ceva pentru cei săraci etc. Ei sunt cei care conduc cu adevărat țara. Sunt acea putere impersonală, îndepărtată și lipsită de responsabilitate pe care trebuie să o îndepărtăm, pe măsură ce îndeplinim obligațiile noastre ca cetățeni, devenind, de exemplu, membri ai APP.

Acest argument nu este prezentat chiar atât de defalcat în articol – l-am schematizat un pic. Dar nu se poate să nu observi că astfel de texte sunt instrumente de propagandă foarte inteligente, extrem de bine concepute și executate. Obiectivul lor este acela de a-i face pe oameni cât mai ignoranți, pasivi și ascultători cu putință, făcându-i în același timp să simtă că se apropie într-un fel de forme mai înalte de participare.

În discuțiile despre democrație vă referiți adesea la câteva comentarii ale lui Thomas Jefferson.

Jefferson a murit la 4 iulie 1826 – la exact cincizeci de ani de la semnarea Declarației de Independență. În ultima perioadă a vieții sale, el vorbea cu un amestec de îngrijorare și speranță cu privire la ceea ce s-a realizat de la acel moment și îndemna populația să lupte pentru a menține cuceririle democrației.

El a făcut o distincție între două grupuri – cel al aristocraților și cel al democraților. Aristocrații „se tem și nu au încredere în popor, astfel că doresc să îi ia toată puterea pe care o are, pentru a o pune în mâinile claselor superioare". Această părere este susținută de intelectuali respectabili în multe dintre societățile de astăzi și este destul de asemănătoare cu doctrina leninistă potrivit căreia partidul de avangardă, alcătuit din intelectualii radicali, ar trebui să ia puterea și să conducă masele stupide către un viitor luminos. Majoritatea liberalilor sunt aristocrați în sensul pe care Jefferson îl dă acestui termen. [Fostul secretar de Stat] Henry Kissinger este un exemplu extrem de aristocrat.

Democrații, scria Jefferson, „se identifică automat cu poporul, au încredere în el, îl prețuiesc și îl consideră cel mai onest și mai sigur, chiar dacă nu și cel mai înțelept depozitar al interesului public". Cu alte cuvinte, democrații cred că poporul ar trebui să dețină controlul asupra puterii, indiferent dacă vor lua sau nu deciziile corecte. Democrații există astăzi, dar devin din ce în ce mai lipsiți de importanță.

Jefferson a avertizat în mod special asupra pericolului „instituțiilor bancare și a încorporărilor monetare" (ceea ce am numi acum „corporații") și a spus că, dacă vor crește, aristocrații vor câștiga, iar Revoluția Americană va fi pierdută. Cele mai mari temeri ale lui Jefferson s-au adeverit (deși nu în întregime în modul în care el a prezis).

Mai târziu, [anarhistul rus Mihail] Bakunin a prezis că elitele și clasele intelectuale contemporane

se vor separa în două grupuri (ambele fiind exemple a ceea ce Jefferson avea în vedere prin termenul de aristocrați). După cum am văzut, unul dintre aceste două grupuri, „birocrația roșie", urma să ia puterea și să creeze una dintre cele mai diabolice tiranii din istoria omenirii.

Celălalt grup avea să conchidă că puterea se află în sectorul privat și avea să servească puterea privată în ceea ce numim acum societăți capitaliste de stat. Ei sunt cei care „ar bate poporul cu bastonul poporului", adică ar pretinde că susțin democrația, în timp ce țin populația sub control.

Îl citați, de asemenea, pe [filozoful și educatorul american] John Dewey. Ce a spus el în această privință?

Dewey a fost unul dintre ultimii purtători de cuvânt ai viziunii lui Jefferson asupra democrației. La începutul acestui secol, el a scris că democrația nu este un scop în sine, ci un mijloc prin care oamenii descoperă, extind și permit manifestarea naturii umane fundamentale și a drepturilor omului.

Democrația își are rădăcinile în libertate, solidaritate, libertatea de a-ți alege domeniul de activitate și capacitatea de a participa la ordinea socială. Democrația produce oameni adevărați, spunea el. Acesta este produsul major al unei societăți democratice – oamenii reali.

Dewey a recunoscut că democrația, în acest sens, lipsea aproape cu desăvârșire din lumea reală. „Instituțiile bancare și încorporările monetare" despre care vorbea Jefferson au devenit mult mai puternice în acest moment, iar Dewey a simțit că „umbra aruncată asupra societății de către marile corporații" făcea reforma socială foarte dificilă, dacă nu imposibilă. El credea că reforma poate fi utilă, dar observa că, atât timp cât nu există un control democratic asupra locurilor de muncă, reforma nu va aduce democrație și libertate.

La fel ca Jefferson și alți liberali clasici, Dewey a recunoscut că instituțiile puterii private erau instituții absolutiste, inaccesibile și practic totalitare în structura lor internă. Astăzi, sunt mult mai puternice decât orice și-ar fi închipuit Dewey.

Acești autori sunt accesibili tuturor. Este greu să ne gândim la figuri mai emblematice ale istoriei americane decât Thomas Jefferson și John Dewey. Sunt la fel de americani ca plăcinta cu mere. Dar când le citești astăzi, textele lor sună ca niște nebunii marxiste. Asta arată cât de mult s-a deteriorat viața noastră intelectuală.

În multe privințe, aceste idei au fost formulate pentru prima oară – și adesea în modul cel mai pregnant – de oameni ca Wilhelm von Humboldt[51], care l-a inspirat pe John Stuart Mill[52] și a fost unul dintre fondatorii tradiției liberale clasice la sfârșitul secolului al XVIII-lea. La fel ca Adam Smith și alți gânditori dinaintea sa, von Humboldt a simțit că la originea naturii umane este nevoie de o muncă creativă liberă. Aceasta trebuie să constituie fundamentul oricărei societăți bine alcătuite.

Aceste idei, care ajung la noi trecând prin Dewey, sunt profund anticapitaliste. Adam Smith nu s-a numit un anticapitalist, deoarece în secolul al XVIII-lea el nu putea fi decât un precapitalist, dar și-a exprimat răspicat scepticismul față de ideologia și practicile capitaliste – chiar și față de ceea ce el numea „societăți pe acțiuni" (care sunt foarte asemănătoare corporațiilor de astăzi, chiar dacă în timpul său ele existau sub o formă diferită). Smith a fost îngrijorat de separarea controlului managerial de participarea directă și, de asemenea, s-a temut că aceste societăți pe acțiuni s-ar putea transforma în „persoane nemuritoare".

Acest lucru s-a întâmplat într-adevăr în secolul al XIX-lea, după moartea lui Smith [conform legii actuale, corporațiile au chiar mai multe drepturi decât indivizii și pot trăi pentru totdeauna]. Acest lucru nu s-a întâmplat prin deciziile parlamentare – nimeni nu a votat în Congres pe acest subiect. În SUA, la fel ca în alte părți ale lumii, această previziune a lui Smith s-a transformat în realitate prin hotărâri judecătorești. Judecătorii și avocații corporatiști au creat pur și simplu o nouă societate în care corporațiile au o putere imensă.

Astăzi, primele două sute de corporații din lume controlează un sfert din totalul activelor globale, iar controlul lor este mereu în creștere. Topul anual al revistei *Fortune,* care face o ierarhie a corporațiilor americane, indică profituri crescânde, o concentrare crescândă a puterii economice și o reducere a locurilor de muncă, tendințe care există deja de mai mulți ani.

Ideile lui von Humboldt și Smith sunt solul fertil din care se hrănesc tradiția socialisto-anarhistă și critica libertariană de stânga a capitalismului. Această critică poate să ia forma propusă de Dewey, care vine cu o versiune a socialismului democratic în care muncitorii au controlul, sau forma unei critici marxiste, așa cum a fost ea formulată de [astronomul olandez și teoreticianul politic] Anton Pannekoek, de [revoluționara polonezo-germană] Rosa Luxemburg [1871–1919] sau de anarho-sindicalistul Rudolf Rocker (și încă mulți alții).

Toate aceste idei au fost distorsionate și pervertite într-un mod fundamental sau pur și simplu date uitării în epoca modernă, dar, în opinia mea, ele cresc în mod nemijlocit din liberalismul clasic al secolului al XVIII-lea. De fapt cred chiar că ele își au originea în raționalismul din secolul al XVII-lea.

Asigurarea bunăstării pentru cei bogați

O carte numită America: Who Pays the Taxes?, *scrisă de câțiva reporteri de la* Philadelphia Inquirer, *arată că suma impozitelor plătite de corporații a scăzut dramatic în SUA.*

Asta e sigur. Acest lucru a fost extrem de vizibil în ultimii cincisprezece ani. Acum câțiva ani, un specialist din domeniu, Joseph Pechman, a subliniat că, în ciuda structurii aparent progresive care este încorporată în sistemul de impozitare a venitului (adică, cu cât este mai mare venitul cuiva, cu atât este mai mare rata de impozitare), în calculul impozitului intervin tot felul de alți factori regresivi, astfel că rata impozitului tuturor ajunge să fie foarte apropiată de un anumit procent fix.

Un lucru interesant s-a întâmplat în Alabama, în cazul companiei Daimler-Benz, producătorul german de automobile.

În timpul administrației conduse de Reagan, SUA au reușit să scadă costurile forței de muncă cu mult sub nivelul competitorilor noștri (cu excepția Marii Britanii). Acest fapt a avut consecințe nu numai în Mexic și SUA, ci în toate țările din lumea industrială.

De exemplu, unul dintre efectele așa-numitului acord de liber schimb cu Canada a fost acela de a stimula relocarea unui număr mare de locuri de muncă din Canada în sud-estul Statelor Unite, deoarece aceasta este, în esență, o zonă în care aproape că nu există sindicate. Prin urmare, salariile sunt mai mici, nu trebuie să îți faci griji cu privire la beneficii; angajații abia dacă se pot organiza. Așadar, avem de a face în acest caz cu un atac împotriva muncitorilor canadieni.

Daimler-Benz, care este cel mai mare conglomerat din Germania, caută practic oriunde să investească în condiții specifice Lumii a Treia. A reușit să facă statele americane din zona de sud-

est să concureze între ele pentru a vedea cine ar putea forța publicul să plătească cea mai mare mită pentru a atrage investițiile companiei. Alabama a câștigat. Acesta a oferit beneficii fiscale de sute de milioane de dolari, a oferit practic Daimler-Benz terenul pe care să își construiască fabricile și a fost de acord să construiască o întreagă infrastructură pentru companie.

Unele persoane vor avea ceva de câștigat de pe urma acestei afaceri – un număr mic de angajați din cadrul fabricii și, indirect, câteva standuri de hamburgeri din jurul acesteia și așa mai departe. Dar cei care vor avea în primul rând de câștigat sunt bancherii, avocații corporației, persoane implicate în serviciile de investiții și în cele financiare. Ei vor face profituri foarte mari, dar costurile pentru majoritatea cetățenilor din Alabama vor fi substanțiale.

Chiar și *The Wall Street Journal*, o publicație care rar critică mediul de afaceri, sublinia că situația pe care am descris-o anterior seamănă foarte mult cu ceea ce se întâmplă când corporații bogate se îndreaptă către țările din Lumea a Treia și se întreba dacă vor exista beneficii reale pentru statul Alabama. Între timp, Daimler-Benz se poate folosi de situația din Alabama pentru a scădea standardele de viață ale lucrătorilor germani.

Corporațiile germane au înființat fabrici și în Republica Cehă, unde pot angaja muncitori pentru aproximativ 10% din costul pe care ar trebui să îl plătească în Germania. Republica Cehă se află la o aruncătură de băț de Germania; este o societate occidentalizată, cu niveluri ridicate de educație și este alcătuită din oameni albi, drăguți, cu ochi albaștri. Din moment ce oamenii aflați la conducerea Daimler-Benz sau a altor corporații germane nu cred în piața liberă mai mult decât oricare alți oameni bogați, ei vor lăsa Republica Cehă să plătească costurile sociale și de mediu etc. ale afacerii lor, în timp ce vor păstra întregul profit.

Exact același lucru se întâmplă și în cazul uzinelor pe care General Motors le construiește în Polonia, unde insistă asupra unei protecții tarifare de 30%. Piața liberă este pentru cei săraci. De fapt, astăzi funcționează un sistem dual: protecție pentru cei cu bani și disciplină de piață pentru toți ceilalți.

> *Am fost șocat de un articol din* The New York Times *al cărui titlu suna cam așa: „Națiunea cântărește opțiunile prin care poate scăpa de deșeurile radioactive de plutoniu." De aici rezultă că întreaga națiune trebuie să își dea seama cum să elimine ceea ce a fost în esență creat de capitalul privat.*

Aici vedem oglindită ideea extrem de răspândită potrivit căreia profiturile trebuie privatizate, în vreme ce costurile trebuie socializate. Costurile trebuie asumate de națiune, de popor, dar profiturile nu au intrat în conturile națiunii; și nici poporul nu a fost cel care a luat decizia de a produce plutoniu sau decizia despre modul în care ar trebui depozitat; și cu atât mai puțin i-a revenit națiunii decizia privitoare la o politică energetică rezonabilă.

> *Unul dintre lucrurile pe care le-am învățat lucrând cu dumneavoastră este importanța lecturării revistelor precum* BusinessWeek*,* Fortune *și* The Wall Street Journal*. În secțiunea dedicată mediului de afaceri a* The New York Times*, am citit un text fascinant scris de către un birocrat angajat la MITI (Ministerul Industriei Internaționale și Industriei din Japonia), care a fost instruit la Școala de Afaceri Harvard.*
>
> *La unul dintre cursurile pe care le-a urmat, a studiat o companie aeriană care a sfârșit prin a da faliment. Studenților le-a fost prezentată înregistrarea unui interviu cu președintele companiei, care a remarcat cu mândrie că, în timpul întregii crize financiare care s-a încheiat cu falimentul companiei*

aeriene, nu a cerut niciodată ajutor guvernamental. Spre uimirea japonezului, clasa a izbucnit în aplauze.

El a comentat incidentul astfel: „Există o puternică rezistență la intervenția guvernului în America. Înțeleg asta. Dar am fost șocat. Sunt mulți acționari într-o companie. Ce s-a întâmplat, de exemplu, cu angajații ei?" Apoi, el reflectă asupra a ceea ce califică drept devotamentul orb al Americii la ideologia pieței libere. În această privință, ajunge la constatarea că „este ceva aproape religios. Nu poți discuta despre asta cu majoritatea oamenilor. Fie crezi, fie nu". Mi s-a părut interesant.

Este interesant, în parte, din cauza eșecului japonezului de a înțelege ce se întâmplă de fapt în SUA, realitate cunoscută, după toate aparențele, de participanții la acel curs de business. Dacă vorbeau despre compania Eastern Airlines, atunci lucrurile sunt clare, pentru că în acest caz tocmai directorul acestei companii, Frank Lorenzo, a fost cel care a făcut tot posibilul să o aducă în stare de faliment. De altfel, a făcut un profit personal din asta.

Intenția lui a fost aceea de a sparge sindicatele pentru a-și susține alte întreprinderi (a furat profiturile Eastern Airlines pentru a susține celelalte companii ale sale). El a vrut să se îmbogățească și mai mult, să aducă industria liniilor aeriene sub control corporatist printr-o desindicalizare a ei. Toate astea s-au întâmplat. Așa că ar fi fost absurd să ceară intervenția guvernului pentru a-l salva, de vreme ce lucrurile mergeau conform planului.

Pe de altă parte, ideea potrivit căreia corporațiile nu solicită ajutor guvernamental este o glumă. De obicei, corporațiile cer extrem de mult ajutor guvernamental. Despre asta este, de altfel, întregul sistem creat în jurul Pentagonului[53].

Să luăm drept exemplu industria aeriană, care a fost creată prin intervenția guvernului. O mare parte a motivului pentru creșterea imensă a Pentagonului la sfârșitul anilor '40 a fost salvarea industriei aeronautice, care se prăbușea, ceea ce, evident, nu se putea întâmpla decât prin crearea unei piețe civile. Asta a funcționat perfect: așa a apărut această industrie de export a Statelor Unite, al cărei exportator principal este Boeing.

O carte interesantă și importantă pe marginea acestei teme, scrisă de Frank Kofsky, tocmai a ieșit din tipar. În ea este descris felul în care societatea americană a fost manipulată prin false amenințări cu războiul în perioada 1947–1948 pentru a se încerca sporirea semnificativă a cheltuielilor militare de către Congresul american, cu scopul de a salva industria aeronautică. (Nu a fost singurul scop al acestor acțiuni de manipulare, dar a fost un factor important.)

Industrii uriașe au fost generate și sunt menținute în viață prin intervenția masivă a guvernului. Multe corporații nu ar putea supraviețui fără ea. (Pentru unii, nu este o parte imensă a profitului lor în acest moment, dar este o plasă de siguranță.) Publicul furnizează, de asemenea, tehnologia de bază – metalurgie, aeronautică sau orice altceva – prin intermediul sistemului de subvenționare publică.

Același lucru este valabil în toate sectoarele. Cu greu puteți găsi un sector funcțional al economiei americane – indiferent dacă vorbim de producție sau de servicii – care nu a ajuns să fie sustenabil în acest fel sau care nu este susținut de intervenția guvernului.

Administrația Clinton a acordat fonduri masive Institutului Național de Standarde și Tehnologie. Acest institut se ocupa, în mod tradițional, cu stabilirea lungimii unui picior[54], dar de acum înainte va fi implicat într-un mod mai activ în satisfacerea nevoilor capitalului privat. Sute de

corporații îi trec acum pragul pentru a cere granturi.

Acum este importantă identificarea unei alternative la sistemul economic construit în jurul Pentagonului, care se află într-o oarecare măsură în declin. Căci odată cu sfârșitul Războiului Rece, menținerea acestui sistem a devenit din ce în ce mai dificilă, deși subvenționarea marilor corporații trebuie, evident, să continue. Publicul trebuie să plătească costurile pentru cercetare și dezvoltare.

Ideea că un investigator japonez ar putea să nu înțeleagă acest lucru este destul de remarcabilă. Căci toate acestea sunt destul de bine cunoscute în Japonia.

Sistemul de sănătate

Nu cred că puteți vedea orizontul orașului Boston din casa dumneavoastră aflată în Lexington. Dar dacă ați putea, care ar fi cele mai înalte două clădiri pe care le-ați vedea?

John Hancock și Prudential.

Și ce rol ar putea juca ele?

Ele vor coordona programul nostru de asistență medicală dacă planul lui Clinton va fi încununat de succes.

Există un consens general că sistemul medical din SUA trebuie reformat. Cum s-a ajuns la acest consens?

S-a ajuns într-un mod foarte simplu. Avem un sistem de sănătate relativ privatizat. În consecință, el este orientat într-o măsură din ce în ce mai mare spre intervenții care presupun utilizarea tehnologiilor înalte, mai degrabă decât asupra sănătății și prevenției publice. Mai mult decât atât, este un sistem extrem de ineficient și birocratizat, cu cheltuieli administrative imense.

Acest lucru a devenit prea costisitor pentru mediul de afaceri american. De fapt, oarecum spre surprinderea mea, *BusinessWeek*, principala revistă dedicată mediului de afaceri din SUA, a publicat recent mai multe articole care pledează pentru un program de sănătate în stil canadian, cu un singur plătitor. În cadrul acestui sistem, asistența medicală este individuală, însă guvernul este asigurătorul. Sisteme medicale similare există în orice altă țară industrială din lume, cu excepția Statelor Unite.

„Planul Clinton" se numește „competiție gestionată". Ce înseamnă asta și de ce susțin acest plan companiile mari de asigurări?

„Gestionarea competiției" înseamnă că marile companii de asigurări se vor asocia și vor crea conglomerate uriașe de instituții medicale, spitale, clinici, laboratoare și așa mai departe. Vor fi configurate diverse unități de negociere pentru a determina cu care dintre aceste conglomerate trebuie să lucreze. Asta ar trebui să introducă o dinamică specifică pieței libere în aceste negocieri.

Dar un număr foarte mic de conglomerate ale firmelor mari de asigurări, aflate într-o competiție limitată unele cu altele, vor fi responsabile pentru organizarea sistemului național de asigurări de sănătate. (Acest plan va scoate de pe piață companii de asigurări mai mici, motiv pentru care acestea i se opun.)

De vreme ce companiile în discuție sunt în această afacere pentru profit, nu pentru confortul

dumneavoastră, marile companii de asigurări vor apela, fără îndoială, la micro-management în ceea ce privește asistența medicală, în încercarea de a reduce costurile la cel mai mic nivel posibil. De asemenea, ele nu vor fi preocupate de prevenție și măsuri de sănătate publică ce nu țin de domeniul lor. Vor exista extrem de multă ineficiență, profituri uriașe, costuri publicitare, salarii corporative mari dublate de o serie întreagă de beneficii corporatiste. Vor apărea o birocrație uriașă care va controla în detaliu ce fac și ce nu fac medicii și asistenții medicali, iar noi va trebui să plătim pentru toate acestea.

Există un alt aspect care ar trebui menționat. Într-un sistem canadian de asigurări medicale, costurile sunt distribuite în același mod ca impozitele. Dacă sistemul fiscal este progresiv, adică dacă cei mai bogați plătesc un procent mai mare din veniturile lor în impozite (fapt care este considerat, pe bună dreptate, de toate celelalte societăți industriale, singura abordare etică a impozitării), atunci cei bogați vor trebui să plătească mai mult și când vine vorba despre asistența medicală.

Dar programul propus de Clinton și cele asemănătoare lui au un caracter fundamental retrograd. Un portar și un director general plătesc aceeași sumă pentru asigurările de sănătate. Este ca și cum ambii ar plăti același impozit, ceea ce nu se întâmplă nicăieri în lumea civilizată.

De fapt, situația este chiar mai gravă decât atât, pentru că cel mai probabil portarul va plăti mai mult. Căci el trăiește într-un cartier sărac, în vreme ce directorul general locuiește într-o zonă bogată din suburbie sau într-o clădire din centrul orașului, ceea ce înseamnă că cei doi aparțin unor categorii diferite prin prisma riscurilor pentru sănătate. De vreme ce categoria de care aparține portarul va include mulți oameni săraci și cu un grad ridicat de risc, companiile de asigurări vor cere rate mai mari decât acelea pe care le vor cere oamenilor bogați, care aparțin categoriilor expuse la mai puține riscuri de sănătate.

Potrivit unui sondaj Harris, americanii sunt într-o măsură covârșitoare în favoarea sistemului de sănătate în stil canadian. Acest lucru este remarcabil, având în vedere cât de puțină atenție din partea presei a primit acest sistem.

Cea mai bună lucrare pe această temă pe care o cunosc este cea scrisă de Vicente Navarro[55]. El a descoperit că a existat un sprijin destul de consistent pentru un sistem de tip canadian încă de când au început sondajele pe această temă, care datează de peste patruzeci de ani.

În anii ’٤٠, Truman a încercat să implementeze un astfel de program. Acest program ar fi readus SUA în rândul țărilor industrializate, dar inițiativa a devenit imediat ținta unei ofensive fără precedent din partea corporațiilor care susțineau respingerea ei, argumentând că în caz contrar ne vom transforma într-o societate bolșevică etc.

De fiecare dată când această chestiune a apărut pe agenda publică, a avut loc o ofensivă corporativă majoră împotriva ei. Una dintre cele mai mari realizări ale lui Ronald Reagan în anii ’60 au fost discursurile sobre (scrise de AMA[56]) despre ce catastrofă s-ar întâmpla dacă legislația necesară implementării unui sistem universal de asigurări medicale ar fi adoptată, despre cum ar urma să le povestim copiilor și nepoților noștri decenii mai târziu cum era să trăiești într-o țară liberă.

Steffie Woolhandler și David Himmelstein [de la Școala de Medicină a Universității Harvard] citează și un alt rezultat al sondajului: când canadienii au fost întrebați dacă ar dori un sistem în stil american, doar 5% au spus da.

În acest moment, chiar și părți mari ale comunității de afaceri au ajuns să nu-și mai dorească acest sistem. Este prea ineficient, prea birocratic și prea costisitor pentru ei. Companiile auto au estimat acum câțiva ani că trebuie să plătească aproximativ 500 de dolari în plus pe mașină doar din cauza ineficienței sistemului de sănătate din SUA – prin comparație cu suma pe care ar trebui să o plătească în Canada, de exemplu.

Atunci când afacerile încep să aibă de suferit, problema ajunge imediat pe agenda publică. Publicul a fost în favoarea unei mari schimbări de o lungă perioadă de timp, dar ceea ce crede publicul nu contează prea mult.

Am găsit la un moment dat o expresie frumoasă pentru astfel de lucruri într-un articol din *The Economist*. Autorul textului era îngrijorat de faptul că Polonia a degenerat într-un sistem în care au loc alegeri democratice, ceea ce este destul de neplăcut.

Populația din toate țările est-europene este grav afectată de schimbările economice care îi sunt pur și simplu impuse. (Aceste schimbări se numesc „reforme", nume care ce ar trebui să le facă să pară un lucru bun.) La ultimele alegeri, polonezii au votat pentru un guvern anti-reformă. Articolul din *The Economist* sublinia că acest lucru nu era chiar atât de grav, deoarece „politicile economice sunt izolate de politică". În opinia celor de acolo, acesta este un lucru bun.

Și în SUA politicile economice sunt izolate de politică. Oamenii pot avea opiniile lor; pot chiar vota, dacă doresc să o facă. Dar politicile economice nu sunt absolut deloc influențate de acest vot, ci se supun cu totul altor forțe.

Ceea ce vrea publicul este caracterizat imediat drept „nerealist politic". Tradus în limba engleză, acest lucru înseamnă că principalele centre de putere și privilegii se opun explicit voinței populare. O schimbare a sistemului american de asistență medicală a devenit acum o posibilitate din ce în ce mai realistă din punct de vedere politic, deoarece comunitatea corporatistă dorește o schimbare, de vreme ce sistemul actual nu-i este favorabil.

> *Vicente Navarro spune că un program universal și cuprinzător de asistență medicală este „corelat direct cu forța clasei muncitoare și cu instrumentele sale politice și economice".*

Acest lucru este cu siguranță adevărat în Canada și în Europa. Canada a avut un sistem de sănătate publică mai degrabă asemănător cu al nostru până la mijlocul anilor '60. Apoi sistemul a fost schimbat mai întâi într-o singură provincie, Saskatchewan, unde PND [Partidul Nou Democrat, un partid politic umbrelă care se bucură de sprijinul organizațiilor sindicale] a fost la putere.

PND a reușit să pună în aplicare un program de asigurare la nivelul provinciei respective, eliminând companiile de asigurări din afacerea asigurărilor medicale. Programul s-a dovedit a fi de mare succes. În cadrul lui era asigurată o îngrijire medicală bună, iar costurile medicale au scăzut. A fost imitat mai apoi de alte provincii, tot sub presiunea organizațiilor sindicale, care foloseau adesea PND ca instrument. Foarte curând acest program a fost adoptat la nivel național.

În Europa lucrurile nu stau foarte diferit. Organizațiile clasei muncitoare au fost unul dintre principalele (deși nu numai) mecanisme prin care oamenii cu putere și resurse foarte limitate s-au putut reuni pentru a avea un cuvânt de spus în spațiul public. Acesta este unul dintre motivele pentru care sindicatele sunt atât de disprețuite de mediul de afaceri și de elite în general. Ele au un caracter prea democratic pentru a fi pe placul celor din urmă.

Prin urmare, Navarro are cu siguranță dreptate. Forța și capacitatea de organizare a clasei

muncitoare, precum și capacitatea ei de a intra pe scena publică, trebuie cu siguranță corelate – poate chiar în mod decisiv – cu înființarea unor programe sociale de acest fel.

Este posibil să existe o mișcare similară în California, unde există o inițiativă legislativă pentru implementarea unui sistem de asistență medicală cu plătitor unic.

Situația din SUA este puțin diferită de cea descrisă de Navarro, pentru că afacerile încă mai joacă un rol exagerat în determinarea felului în care va fi conceput sistemul de asigurări medicale. Dacă nu există schimbări semnificative în SUA – adică dacă presiunea și organizațiile publice, inclusiv cele sindicale, nu fac mult mai mult decât au făcut până acum –, rezultatul va fi din nou determinat de interesele mediului de afaceri.

Mass-media și-a concentrat în ultima vreme atenția într-o măsură mult mai mare asupra HIV/SIDA decât asupra cancerului de sân, dar o jumătate de milion de femei din SUA vor muri din cauza acestei boli numai în anii '90. Mulți bărbați vor muri și ei din cauza cancerului de prostată. Sunt acestea considerate probleme politice, sau nu?

Ce-i drept, nu prea se câștigă voturi dezbătând astfel de teme. Dar dacă vă întrebați dacă aici avem de a face cu o chestiune de politică publică, răspunsul este, desigur, afirmativ. Puteți să adăugați la aceste tipuri de cancer numărul de copii care suferă sau mor din cauza condițiilor de viață extrem de proaste în copilărie.

Să vorbim, de exemplu, despre malnutriție. Malnutriția este, în mod evident, un factor care scade considerabil durata de viață a unui om. Dacă am face un calcul pentru a vedea câte decese sunt provocate de această condiție, am constata că vorbim despre un număr mult mai mare decât în cazul oricărei alte boli. Nu cred că mulți oameni din domeniul sănătății publice ar pune la îndoială faptul că îmbunătățirea generală a calității vieții, prin măsuri simple precum asigurarea alimentației adecvate și condiții bune de viață, apă curată etc., ar reprezenta o contribuție majoră la îmbunătățirea sănătății publice și la reducerea mortalității premature.

Vă gândiți poate că într-o țară bogată ca SUA, problemele enumerate mai sus apar foarte rar, însă lucrurile nu stau deloc așa pentru o mare parte a populației. *The Lancet*, cunoscuta revistă medicală britanică, cea mai prestigioasă revistă medicală din lume, a subliniat recent că 40% dintre copiii din New York trăiesc sub pragul sărăciei, suferă de malnutriție și de alte condiții care sporesc rata de mortalitate infantilă. Și chiar dacă supraviețuiesc copilăriei, ei vor avea probleme de sănătate foarte grave pe tot parcursul vieții.

The New England Journal of Medicine a subliniat acum câțiva ani că bărbații de culoare din Harlem au aceeași rată a mortalității ca oamenii care trăiesc în Bangladesh. Aceasta este cauzată, în principal, de deteriorarea extremă a celor mai elementare condiții de sănătate publică și a condițiilor sociale.

Unii oameni au asociat creșterea incidenței cancerului de sân și a cancerului de prostată cu degradarea mediului, cu dieta și cu creșterea cantității de aditivi și conservanți din alimente. Ce părere aveți despre asta?

Toate acestea joacă fără îndoială un rol în ecuația stării generale de sănătate a populației. Cât de important este acest rol, nu știu.

Sunteți interesat în vreun fel de această tendință, apărută recent, de a consuma alimente naturale sau organice?

Sigur. Cred că trebuie să existe o preocupare în rândul populației față de calitatea alimentelor pe care le consumă. Aș spune că acest lucru ține de domeniul sănătății publice generale. Este la fel de important ca asigurarea apei potabile, a canalizării și așa mai departe.

Toate aceste lucruri intră, de fapt, în aceeași categorie, căci aici nu avem de-a face cu tratamente medicale sofisticate, ci cu condiții esențiale de viață. Aceste aspecte generale de sănătate publică, unde intră și asigurarea unor standarde minime ale calității hranei consumate de populație, sunt cei mai importanți factori în influențarea calității vieții și a mortalității.

Crimă și pedeapsă

În ultimii ani se poate observa o tendință a programelor de știri ale televiziunilor locale de a se concentra asupra crimelor, violurilor, răpirilor etc. Acum, acest lucru se întâmplă tot mai des și în programele de știri din rețeaua națională.

E adevărat, dar acesta este doar un fenomen de suprafață. Ar trebui să ne întrebăm de ce astfel de acte violente ajung din ce în ce mai des în centrul atenției publice? Acest lucru este legat de faptul că a avut loc o scădere considerabilă a veniturilor pentru majoritatea populației și că s-a înregistrat un declin în privința oportunităților individuale.

Dar dacă nu vă întrebați care este cauza acestei creșteri a dezintegrării sociale și de ce tot mai multe resurse sunt îndreptate către sectoarele bogate și privilegiate, nu spre populația generală, nu puteți avea nici măcar o idee despre motivul pentru care violența este în creștere și nici nu veți avea un răspuns adecvat la această problemă.

În ultimii douăzeci sau treizeci de ani, s-a înregistrat o creștere considerabilă a inegalităților sociale. Această tendință s-a accelerat în timpul președinției lui Reagan. Societatea noastră se îndreaptă în mod vizibil către un model al Lumii a Treia.

Rezultatele acestei stări de fapt sunt evidente: o rată crescândă a criminalității, precum și alte semne de dezintegrare socială. Cea mai mare parte a actelor de violență sunt comise de oamenii săraci care se atacă unul pe celălalt, deși întâlnim acte de violență și la nivelul păturilor privilegiate ale populației. Oamenii sunt foarte îngrijorați – și pe bună dreptate, pentru că societatea devine din ce în ce mai periculoasă.

O abordare constructivă a problemei ar necesita rezolvarea cauzelor sale fundamentale, dar asta nu face parte din agenda politică, ce urmărește, de fapt, implementarea unei politici sociale care vizează consolidarea statului bunăstării pentru cei bogați.

Singurul răspuns la care guvernul poate recurge în aceste condiții e reprezentat de apelul la măsuri punitive extrem de severe, pentru a liniști oamenii, atacarea libertăților civile și încercarea de a-i controla, în esență prin forță, pe cei săraci.

Știți care este sensul expresiei „sparge și fură"? Când stai pe loc în trafic sau aștepți lumina verde a semaforului, cineva se apropie de mașină, îți sparge geamul și îți ia geanta sau îți fură portofelul.

Același lucru se întâmplă și în Boston. Există, de asemenea, o nouă formă, numită „jaful bunului samaritean". Te prefaci că ai pană la o roată pe autostradă și atunci când cineva se oprește să te ajute, îl ataci, îi furi mașina și, dacă are noroc, se alege doar cu o bătaie bună, dacă nu, ajunge la

morgă.

Cauzele înmulțirii acestor acte de violență sunt polarizarea crescândă a societății din ultimii douăzeci și cinci de ani și marginalizarea unor sectoare largi ale populației. Din moment ce sunt inutile pentru producția de bunăstare (adică pentru profitul celor bogați) și din moment ce ideologia de bază este că drepturile unui om depind de cât valorează el pe piață, aceste pături ale populației nu au nicio valoare.

Sectoare din ce în ce mai mari ale populației nu au nicio formă de organizare și niciun mod viabil, constructiv de a reacționa, astfel că apelează la opțiunile care le stau la dispoziție și care sunt adesea violente. Într-o mare măsură, acestea sunt, de altfel, opțiunile la care ne încurajează să apelăm cultura populară.

Poți afla foarte multe despre o societate atunci când te uiți la felul în care funcționează sistemul său de justiție. Mă întrebam dacă ați fi de acord să comentați pe marginea proiectului de lege al lui Bill Clinton privind criminalitatea, care autorizează angajarea a încă 100 000 de polițiști și prevede, printre altele, crearea unor centre speciale de detenție pentru infractorii minori, sporirea sumelor de bani acordate închisorilor, extinderea pedepsei cu moartea la aproximativ cincizeci de noi infracțiuni și transformarea aderării la o bandă de gangsteri într-o infracțiune federală – ceea ce este destul de straniu, având în vedere că în Declarația Drepturilor[57] se vorbește despre libertatea de asociere.

Acest proiect legislativ a fost primit cu mare entuziasm de către extrema dreaptă, care l-a perceput drept cel mai comprehensiv pachet de legi din toate timpurile în domeniul luptei împotriva criminalității. Acest proiect are, în mod evident, un caracter extraordinar și este fără precedent în istoria SUA. În primul rând, în cadrul lui sunt prevăzute cheltuieli federale sporite de cinci sau de șase ori pentru represiunea populației. În al doilea rând, nu e prevăzut nimic constructiv în el, doar mai multe închisori, mai multe forțe de ordine, mai mulți polițiști, sentințe mai dure, mai multe pedepse cu moartea, infracțiuni care nu existau până acum etc.

Nu este deloc clar cât de multă presiune, declin și deteriorare socială vor accepta oamenii. O tactică bună este aceea de a-i aduce în lagăre urbane – care nu sunt, de fapt, altceva decât lagăre de concentrare – și de a-i lăsa să se mănânce unii pe alții. Dar oamenii găsesc mereu o cale de a se elibera de acolo și de a afecta interesele oamenilor bogați și privilegiați. Prin urmare, trebuie să construiți un sistem penitenciar bine pus la punct, fapt care are, de altfel, efecte nefaste și asupra economiei.

Este firesc ca Bill Clinton să susțină acest proiect de lege ca pe o inițiativă socială majoră, nu doar din rațiuni politice meschine – mai precis pentru că este ușor să generezi și să întreții isteria din jurul acestui subiect –, ci și pentru că reflectă punctul de vedere general al așa-numiților noi democrați, adică al segmentului orientat spre afaceri din Partidul Democrat, de care aparține Clinton.

Care sunt părerile dumneavoastră în privința pedepsei capitale?

E o crimă. Sunt de acord cu Amnesty International și cu cea mai mare parte a lumii în această privință. Statul nu ar trebui să aibă niciun drept să ia viața oamenilor.

Ascultător radio: Are această țară un interes clar pentru a sprijini comerțul cu droguri?

Este o chestiune complicată. Nu vreau să încerc să o rezolv în câteva fraze. În primul rând, nu puteți vorbi despre marijuana și cocaină în același fel. Marijuana pur și simplu nu are efectele

letale ale cocainei. Puteți dezbate dacă marijuana este bună sau rea, însă deși există aproximativ 60 de milioane de utilizatori, nu am auzit niciodată de un caz de supradoză. Criminalizarea marijuanei are alte motive decât îngrijorarea cu privire la droguri.

Pe de altă parte, drogurile grele spre care oamenii au fost dirijați, într-o anumită măsură, de interdicțiile împotriva drogurilor ușoare, sunt foarte dăunătoare – deși nu sunt nici pe departe la fel de nocive ca tutunul și alcoolul, care au un impact major asupra societății și cauzează numeroase decese.

Există sectoare ale societății americane care profită de pe urma comerțului cu droguri grele, cum ar fi marile bănci internaționale care contribuie la spălarea banilor implicați în aceste activități sau corporațiile care furnizează substanțele chimice pentru producția industrială a acestor droguri. Pe de altă parte, oamenii care trăiesc în zonele urbane sunt afectați în felurile cele mai cumplite de aceste droguri. Deci sunt interese diferite în joc.

Controlul armelor

Susținătorii accesului liber la arme invocă Al Doilea Amendament. Credeți că acest amendament permite o posesie nerestricționată și necontrolată a armelor de foc?

Este destul de clar că, luat literal, Al Doilea Amendament nu permite oamenilor să dețină arme. Dar legile nu sunt luate niciodată literalmente, nici măcar amendamentele la Constituție sau drepturile constituționale. Legile permit ceea ce consideră că permit cei care se află la putere în epoca respectivă.

Dar în spatele controversei din jurul dreptului de a deține arme de foc stă o întrebare foarte serioasă. În această țară există un sentiment foarte puternic că oamenii sunt atacați. Cred că ei identifică greșit sursa atacului, dar au perfectă dreptate să se considere atacați. Guvernul este singura structură a puterii care este cel puțin parțial răspunzătoare față de populație, așa că, în mod firesc, sectoarele mediului de afaceri vor să transforme statul, nu sistemul corporatist, care nu poate fi tras în niciun fel la răspundere, în inamic. După decenii întregi de propagandă intensă a mediului de afaceri, oamenii simt că guvernul este un fel de inamic și că trebuie să se apere de el. Acest lucru poate fi, desigur, justificat într-o anumită măsură. Guvernul este autoritar și ostil față de o mare parte a populației. Dar este parțial influențabil – și potențial foarte influențabil – de către populația generală. Mulți oameni care susțin dreptul de a deține arme de foc o fac pentru că, în sinea lor, se tem de guvern. Dar acesta este un răspuns greșit la o problemă reală.

Este adevărat că mass-media hrănește sentimentul oamenilor că drepturile și libertățile lor se află sub asediu?

Mass-media contribuie într-o măsură foarte mare la cultivarea ideii că guvernul este dușmanul oamenilor de rând și suprimă astfel sursele de putere reală din societate. Urmarea acestui lucru este faptul că astăzi puterea e concentrată în instituțiile totalitare – corporațiile, care au ajuns să aibă o dimensiune internațională – care controlează economia și o mare parte din viața noastră socială. De fapt, corporațiile au stabilit deja, în mare măsură, condițiile în care guvernul operează.

Imaginea prezentată în mass-media este mereu aceeași. Oamenii pur și simplu nu sunt conștienți de sistemul de putere care le distruge viețile. Rezultatul este că ei își îndreaptă atenția – așa cum își

doresc, de altfel, marile corporații – asupra guvernului. Oamenii au tot felul de motivații pentru a se opune controlului asupra armelor, dar există cu siguranță un sector al populației care se consideră amenințat de forțe cum ar fi Fed sau Consiliul pentru Relații Externe și chiar de guvernul însuși, astfel că are nevoie de arme pentru a se simți apărat.

Ascultător radio: În ceea ce privește controlul armelor, cred că SUA devin din ce în ce mult mai mult o țară din Lumea a Treia și că nimic nu poate opri acest lucru. Mă uit în jur și văd o mulțime de țări din Lumea a Treia, în care dacă cetățenii ar fi avut arme, nu ar avea guvernul pe care îl au. Prin urmare, cred că oamenii se află într-o oarecare contradicție atunci când luptă pentru controlul armelor, admițând totuși că guvernul de care sunt conduși nu este tocmai unul bine intenționat.

Ideea pe care o exprimați ilustrează exact ceea ce eu cred că este o eroare majoră. Guvernul este departe de a fi bine intenționat, ce-i drept. Pe de altă parte, el poate fi cel puțin parțial tras la răspundere și ține de noi să îl facem mai bun. Ceea ce nu este însă deloc benign (ceea ce este extrem de dăunător, de fapt) este ceva ce nu ați menționat – și anume puterea mediului de afaceri, care este foarte concentrată și în mare măsură transnațională. Mediul de afaceri are o putere care este foarte departe de a fi bine intenționată sau benignă și nu poate fi tras deloc la răspundere pentru acțiunile sale. Este un sistem totalitar care are un impact major asupra vieții noastre. De asemenea, este principalul motiv pentru care guvernul nostru nu are un caracter benign. Ideea că am putea rezolva această problemă apelând la arme este fantezistă.

În primul rând, aceasta nu este o țară slabă din Lumea a Treia. Ce dacă oamenii au pistoale, când guvernul are tancuri. Dacă oamenii ar primi tancuri, guvernul ar putea apela la arme atomice. Nu există nicio modalitate de a rezolva aceste probleme prin apel la forță, chiar dacă considerați că acest lucru este legitim din punct de vedere moral.

Înarmarea cetățenilor americani nu va face America mai bună, ci mai violentă, mai brutală și mai distructivă. Prin urmare, deși pot înțelege motivele multor oameni care se opun impunerii unor măsuri de control posesiei și achiziționării armelor, cred că această atitudine este întristător de greșită.

Cum să devii o țară din Lumea a Treia

Dintr-un raport recent al Oficiului de Evidență a Populației a reieșit că a existat o creștere de 50% a lucrătorilor săraci – adică a persoanelor care au locuri de muncă, dar trăiesc încă sub nivelul sărăciei.

Aceasta este o trăsătură clasică a unei societăți din Lumea a Treia. Nu numai șomajul este un indicator, ci și reducerea salariilor. Salariile reale au scăzut constant de la sfârșitul anilor ’60 încoace. Din 1987, au scăzut chiar și pentru persoanele cu studii superioare, ceea ce reprezintă o schimbare radicală a politicilor salariale ale corporațiilor.

Se vorbește despre faptul că ar trebui să aibă loc un fel de revenire și e drept că salariile au început să crească, dar rata de creștere este aproximativ jumătate din rata creșterilor anterioare care au urmat unor recesiuni (și n-au fost deloc puține în perioada postbelică, ci nu mai puțin de șase), iar rata de creare a locurilor de muncă este și mai mică, abia o treime din rata înregistrată la finalul recesiunilor anterioare. Mai mult decât atât, spre deosebire de toate celelalte perioade de recuperare economică în urma unei recesiuni, locurile de muncă nou create sunt mai prost plătite, iar un număr foarte mare dintre acestea sunt temporare.

Aceasta este ceea ce se numește „creșterea flexibilității pieței forței de muncă". *Flexibilitatea* este un concept care, la fel ca acela de reformă, ar trebui să fie un lucru bun. De fapt, *flexibilitatea* înseamnă instabilitate. Înseamnă că te duci la culcare noaptea și nu știi dacă vei avea un loc de muncă dimineața. Orice economist vă poate explica, desigur, că ăsta este un lucru bun pentru economie – adică pentru profit, nu pentru modul în care trăiesc oamenii.

Salariile scăzute sporesc și ele instabilitatea locurilor de muncă. Tot ele păstrează inflația la un nivel scăzut, ceea ce este bine pentru oamenii care sunt deținători de obligațiuni bănești, să zicem. Profiturile corporative cresc, dar pentru majoritatea populației situația este sumbră. Și condițiile de viață dificile, fără prea multe perspective pentru un viitor mai bun sau pentru o acțiune socială constructivă, se traduc în creșterea violenței la nivelul întregii societăți.

E interesant că vorbiți despre acest lucru. Majoritatea crimelor în masă care au loc astăzi se petrec la locul de muncă. Îmi vin în minte și numeroasele crime care au loc în oficiile poștale și în restaurantele fast-food, unde lucrătorii care sunt nemulțumiți dintr-un motiv sau altul au fost concediați sau forțați să își ia concedii neplătite.

Nu numai că salariile reale au stagnat sau au scăzut, dar condițiile de muncă s-au înrăutățit drastic. Puteți vedea asta doar în numărarea orelor de lucru. Juliet Schor, economist la Harvard, a scris o carte importantă despre acest lucru acum câțiva ani, numită *The Overworked American*. Dacă îmi amintesc corect cifrele, până în jurul anului 1990, dată la care a fost scrisă cartea, muncitorii trebuiau să lucreze cu șase săptămâni mai mult în fiecare an pentru a câștiga același salariu pe care l-ar fi câștigat în 1970.

Creșterea numărului de ore de muncă este dublată de o înăsprire a condițiilor de muncă, de o incertitudine crescândă și, din cauza declinului sindicatelor, de capacitatea tot mai redusă a angajatului de a se proteja. În perioada administrației conduse de Reagan, chiar și programele guvernamentale minimale pentru protejarea angajaților împotriva accidentelor la locul de muncă au fost reduse, în scopul maximizării profiturilor. Absența unor opțiuni constructive, cum ar fi organizarea sindicală, conduce la violență.

Forța de muncă

[Profesorul de la Harvard] Elaine Bernard și [liderul sindical] Tony Mazzocchi au vorbit despre crearea unui nou partid bazat pe forța de muncă. Ce părere aveți despre asta?

Cred că este o inițiativă importantă. Statele Unite devin din ce în ce mai depolitizate. Aproximativ jumătate din populație consideră că ambele partide politice ar trebui să fie desființate. Există o nevoie reală pentru ceva care să articuleze preocupările acelei majorități substanțiale a populației care este lăsată în afara planificării sociale și a procesului politic.

Sindicatele au fost de multe ori o forță semnificativă – de fapt, principala forță socială – care a contribuit la democratizare și progres social. Pe de altă parte, atunci când nu sunt legate de sistemul politic prin intermediul unui partid bazat pe forță de muncă, există o limită dincolo de care influența lor nu poate trece. Luați, de exemplu, sistemul de asistență medicală.

Sindicatele puternice din SUA au reușit să obțină asigurări de sănătate destul de rezonabile pentru membrii lor. Dar, deoarece acționau independent de sistemul politic, ele nu încercau să impună

aceleași standarde pentru populația generală. Spre deosebire de SUA, în Canada sindicatele se află în strânsă legătură cu partidele muncitorești și au reușit să implementeze un program universal de asigurări medicale pentru toată lumea.

Aceasta este o ilustrare a lucrurilor pe care le poate face o mișcare populară orientată politic, cum ar fi forța sindicală. Nu mai trăim în epoca în care muncitorii industriali alcătuiesc majoritatea sau chiar nucleul forței de muncă. Dar apar aceleași întrebări. Cred că Bernard și Mazzocchi sunt pe drumul corect gândind în această direcție.

Ieri a fost 1 Mai. Care este semnificația sa istorică?

Este o zi care a fost sărbătorită în întreaga lume de clasa muncitoare, de mai mult de o sută de ani. Ea a început ca o mișcare de solidarizare cu muncitorii americani care, în anii 1880, erau persecutați pentru efortul lor de a obține reducerea zilei de lucru la opt ore. Statele Unite sunt una dintre puținele țări în care această zi a solidarizării cu muncitorii americani este aproape necunoscută.

În dimineața asta, pe una dintre ultimele pagini ale ziarului *The Boston Globe*, era un articol de mici dimensiuni cu titlul: *Sărbătorirea zilei de 1 Mai în Boston*. Am fost surprins să văd acest articol, pentru că nu cred că am mai auzit de așa ceva în SUA. S-a dovedit că într-adevăr a avut loc o sărbătoare a zilei de 1 Mai, dar a fost organizată de muncitorii din America Latină și din China care au emigrat recent în SUA.

Acesta este un exemplu dramatic al eficienței cu care mediul de afaceri controlează ideologia americană, un exemplu al felului în care propaganda și îndoctrinarea orchestrate de marele capital privează oamenii de orice conștientizare a propriilor drepturi și a propriei istorii. În SUA, trebuie să îi așteptăm pe muncitorii săraci din America Latină și din China pentru a celebra o sărbătoare internațională a solidarității cu lucrătorii americani.

În rubrica sa din The New York Times*, Anthony Lewis a scris: „Din păcate, sindicatele din această țară seamănă din ce în ce mai mult cu uniunile britanice… în derivă, lipsite de un scop clar… Tacticile primitive și recursul la amenințare folosit de sindicate pentru a face membrii democrați ai Camerei Reprezentanților să voteze împotriva NAFTA sunt o dovadă clară a acestui lucru."*

Această afirmație ne face să nu mai avem niciun dubiu în privința angajamentelor reale ale lui Lewis. Ceea ce el numește „tactici primitive" a fost, de fapt, încercarea forței de muncă de a-și face reprezentanții să-i reprezinte interesele. Judecând după standardele elitei, acest lucru este un atac la adresa democrației, deoarece sistemul politic ar trebui să fie condus de cei bogați și puternici.

Lobby-ul făcut de corporații depășește cu mult lobby-ul sindical, dar nici măcar nu se poate vorbi despre el în aceeași frază. Acest lobby nu poate fi considerat agresiv sau antidemocratic. A scris oare Lewis vreun articol în care denunță lobby-ul corporatist pentru NAFTA?

Nu am văzut.

Nici eu nu am văzut.

Momentul isteriei absolute a fost atins cu o zi înainte de vot. Editorialul apărut atunci în *The New York Times* a fost scris în aceeași notă cu citatul din Lewis și a inclus o casetă micuță în care erau enumerați cei aproximativ doisprezece reprezentanți din regiunea New York care urmau să voteze împotriva NAFTA. În articol se arăta că ei au primit contribuții din partea sindicatelor,

considerând că acest lucru ridică întrebări extrem de grave despre influența politică pe care o au sindicatele și despre onestitatea acestor politicieni și așa mai departe. După cum au subliniat mai mulți dintre acești reprezentanți criticați în editorial, *The New York Times* nu a avut o casetă în care să menționeze contribuțiile corporatiste pentru aceștia sau pentru alți politicieni – așa cum nu a avut, am putea adăuga acum, o casetă în care să fie enumerate companiile care cumpără publicitate în *The New York Times* și atitudinea lor față de NAFTA.

A fost destul de frapant să privești isteria care a luat naștere în sectoarele privilegiate, din care fac parte comentatorii și editorialiștii *The New York Times*, pe măsură ce se apropia votul NAFTA. Și-au permis chiar să folosească expresia „interese de clasă", pe care nu am văzut-o niciodată în *Times* până atunci. De obicei nu ți se permite să recunoști că în SUA există interese de clasă. Dar aceasta a fost considerată o problemă cu adevărat serioasă, astfel că toate măsurile de precauție au fost îndepărtate.

Rezultatul final este foarte interesant. Într-un sondaj recent, aproximativ 70% dintre respondenți au declarat că s-au opus acțiunilor mișcării muncitorești împotriva NAFTA, dar s-a dovedit că au avut, de fapt, aproape aceeași poziție ca sindicatele. Așadar, de ce se opuneau acțiunilor sindicale?

Cred că nu este deloc dificil de explicat acest lucru. Mass-media abia dacă raporta ceea ce *spuneau* de fapt sindicatele. Dar a fost creată o adevărată isterie în legătură cu presupusele tactici pe care le foloseau.

CIA

Cum rămâne cu rolul CIA într-o societate democratică? E un oximoron?

Cred că toți ne putem imagina o societate democratică în cadrul căreia să funcționeze o organizație care îndeplinește funcții de culegere de informații. Dar aceasta este o parte foarte mică a ceea ce face CIA. Scopul său principal este de a efectua activități secrete și de obicei ilegale cerute de ramura executivă, care dorește să păstreze secrete aceste activități, deoarece știe că publicul nu le va accepta. Prin urmare, chiar și în interiorul Statelor Unite, funcționarea CIA este extrem de nedemocratică.

Activitățile pe care le desfășoară au, de altfel, destul de frecvent scopul de a submina democrația, la fel cum a făcut în Chile începând din anii '60 și până în prima parte a anilor '70. Iar acesta nu este nici pe departe singurul exemplu. Apropo, deși majoritatea oamenilor se concentrează asupra implicării lui Nixon și a lui Kissinger în cadrul CIA, Kennedy și Johnson au efectuat politici similare.

Este CIA un instrument de politică de stat sau formulează o politică de stat pe cont propriu?

Nu poți fi niciodată sigur, dar opinia mea este că CIA se află sub controlul puterii executive. Am studiat aceste înregistrări destul de extensiv în multe cazuri și se întâmplă foarte rar ca CIA să inițieze singură vreo acțiune. E drept că deseori pare că lucrurile ar sta așa, dar asta pentru că executivul vrea să își păstreze capacitatea de a-și nega implicarea. Executivul nu dorește să existe documente care să poată demonstra că membrii săi au cerut uciderea lui Lumumba, sau răsturnarea guvernului Braziliei, sau asasinarea lui Castro.

Astfel, ramura executivă încearcă să se asigure că se poate disculpa cu ușurință în anumite situații în care acest lucru este necesar, ceea ce înseamnă că CIA primește mesaje prin care i se cer anumite lucruri, dar fără ca aceste cereri să fie înregistrate, în lipsa unor documente care să o însoțească. Atunci când povestea va ieși la lumină mai târziu, va părea că CIA face lucrurile de una singură. Dar, dacă urmărești pas cu pas desfășurarea evenimentelor, cred că acest lucru nu se întâmplă aproape niciodată.

Mass-media

Să vorbim despre mass-media și despre democrație. În opinia dumneavoastră, care sunt standardele de comunicare pe care trebuie să le respecte o societate democratică?

Sunt de acord cu Adam Smith în această privință – am vrea să vedem o tendință spre egalitate. Nu doar egalitatea de șanse, ci egalitatea reală – capacitatea de a avea acces la informații, în fiecare etapă a existenței tale, și de a lua decizii informate pe baza acestora. Prin urmare, este nevoie de un sistem de comunicare democratic, unul care implică o participare publică la scară largă și care reflectă atât interesele publice, cât și valorile reale precum adevărul, integritatea și investigarea.

Bob McChesney, în cartea sa recentă Telecommunications, Mass Media and Democracy*, detaliază dezbaterea care a avut loc între 1928 și 1935 pentru controlul radioului în SUA. Cum s-a desfășurat această bătălie?*

Acesta este un subiect foarte interesant, iar Bob McChesney ne-a făcut tuturor un serviciu important prin punerea lui pe tapet. De altfel, dezbaterea de atunci este de mare actualitate, pentru că în prezent este dusă o bătălie foarte asemănătoare pentru controlul așa-numitei „autostrăzi de informații".

În anii '20, s-a întâmplat ceva fără precedent în domeniul comunicării de masă de la apariția tiparului încoace: a apărut radioul. Este evident că radioul e o resursă limitată, deoarece banda de frecvență are o lățime fixă. Nu era nicio îndoială în mintea nimănui că guvernul trebuia să îl reglementeze. Întrebarea a fost: ce formă ar trebui să ia această reglementare guvernamentală?

Guvernul ar fi putut opta pentru radioul public, cu participare populară. Această abordare ar fi fost la fel de democrată ca societatea. Radioul public din Uniunea Sovietică ar fi fost totalitarist, dar în Canada sau Anglia, de exemplu, ar fi fost cel puțin parțial democratic (în măsura în care aceste societăți sunt democratice).

Această dezbatere a avut loc în întreaga lume – cel puțin în societățile mai bogate, care își permiteau luxul de a discuta despre cea mai bună alegere. Aproape toate țările (cred că absolut toate – nu mă pot gândi la vreo excepție) au ales radioul public, în timp ce SUA au ales un radio privat. Sigur, nu în proporție de 100%; a fost permis să ai mici posturi de radio – de exemplu, o stație de radio a unui colegiu – care pot transmite pe o distanță de câteva blocuri. Dar aproape toate radiourile din SUA au fost predate puterii private.

După cum arată McChesney, a fost dusă o luptă acerbă. Au existat grupuri clericale, sindicate și alte grupuri de interes public care au considerat că SUA ar trebui să meargă în aceeași direcție în care merge restul lumii. Dar aceasta este o societate condusă de mediul de afaceri, și au pierdut.

Ceea ce este și mai surprinzător e faptul că mediul de afaceri a repurtat, de asemenea, o victorie

ideologică, susținând că cedarea drepturilor de emisie radio către mediul privat este un act democratic, pentru că oferă oamenilor posibilitatea de a alege liber între opțiunile existente pe piață. Acesta este un concept foarte ciudat de democrație, deoarece puterea voastră depinde de numărul de dolari pe care îi aveți, iar alegerile voastre se limitează la alegerea dintre opțiunile care sunt foarte bine structurate de grupurile de interese private care dețin puterea reală. Dar această soluție a fost luată ca atare chiar și de către liberali, care au considerat-o o soluție democratică. La sfârșitul anilor '30, lucrurile deveniseră deja, în această privință, extrem de clare.

Această luptă a fost reluată – în restul lumii, cel puțin – cam un deceniu mai târziu, când a apărut televiziunea. În SUA n-a mai existat nicio dezbatere pe această temă. Televiziunea a fost comercializată complet, fără nicio opoziție din partea societății. Dar, din nou, în majoritatea țărilor – sau poate în orice altă țară –, televiziunea a fost pusă sub controlul sectorului public.

În anii '60, televiziunea și radioul au fost privatizate parțial în alte țări. Aceeași putere a mediului privat a început să erodeze, la fel ca în SUA, funcția publică a radioului și a televiziunii. În același timp, în SUA, a existat o ușoară deschidere față de posturile publice de radio și televiziune.

Cauzele acestei deschideri nu au fost niciodată explorate în profunzime (din câte știu), dar se pare că firmele private de radiodifuziune au recunoscut că a fost o provocare pentru ele să satisfacă cerințele formale ale Comisiei Federale de Comunicații (CFC), care le cerea să dedice o parte dintre programele lor unor scopuri de interes public. Deci, CBS[58], să zicem, a trebuit să aibă un birou mare, cu mulți angajați care erau nevoiți, în fiecare an, să strângă o colecție de afirmații frauduloase despre modul în care CBS îndeplinea această condiție prevăzută de lege. A fost o chestiune care le dădea destul de multe bătăi de cap.

La un moment dat, se pare că aceste corporații media au decis că ar fi mai ușor să nu mai poarte această povară pe umeri și să permită apariția unui mic și subfinanțat sistem public de radiodifuziune. Astfel, ar putea să pretindă că nu mai trebuie să îndeplinească cerințele formale prevăzute de CFC. Așa au apărut radioul și televiziunea publice, care sunt în prezent oricum finanțate în mare parte de către companii.

Asta se întâmplă din ce în ce mai mult. PBS [Serviciul Public de Radiodifuziune] este uneori numit „Serviciul de Radiodifuziune al Petrolului".

Aceasta este doar o altă manifestare a intereselor și a puterii unui sistem de afaceri extrem de conștient de interesul său de clasă, care duce un război intens împotriva adversarilor săi de clasă. Aceste probleme apar din nou în ceea ce privește internetul și noile tehnologii de comunicații interactive. Și vom găsi din nou exact același conflict. De fapt, el are loc chiar acum.

Nu văd de ce ar trebui să avem speranțe pe termen lung că lucrurile se vor schimba în bine. Companiile radiofonice comerciale vor avea anumite scopuri și interese – determinate de oamenii care le dețin și le controlează. După cum am menționat mai devreme, aceștia nu doresc apariția unor noi factori de decizie și a unor noi participanți activi la dezbatere. Ei își doresc o populație pasivă și ascultătoare de consumatori și spectatori politici – o comunitate de oameni care sunt atât de atomizați și izolați, încât nu își pot conjuga eforturile și resursele limitate pentru a opune rezistență și pentru a deveni o forță puternică și independentă, care să erodeze puterea concentrată în mâinile celor câțiva.

Proprietatea determină întotdeauna conținutul?

Într-un sens foarte larg, da, pentru că, dacă conținutul va depăși limitele pe care proprietarii le vor tolera, atunci vor interveni cu siguranță pentru a-l cenzura. Dar există o anumită flexibilitate.

Investitorii nu se duc la studioul de televiziune să se asigure că gazda unei emisiuni sau reporterii locali fac ce își doresc ei. Există și alte mecanisme mai subtile, mai complexe, prin care te poți asigura destul de ușor că oamenii care apar pe sticlă vor face ceea ce vor proprietarii și investitorii. Există un proces întreg, destul de lung, de filtrare, care asigură faptul că oamenii avansează în cadrul companiei pentru a deveni manageri, editori etc. doar dacă au internalizat valorile proprietarilor.

În acel moment, ei se pot descrie ca liberi. Deci, din când în când, vei găsi câte un liberal înflăcărat, precum Tom Wicker[59], care va scrie: „Uite, nimeni nu-mi spune ce să spun. Spun ce vreau. Este un sistem care permite libertatea absolută." Și, pentru el, această afirmație este adevărată. După ce a demonstrat în chip mulțumitor șefilor săi că le-a internalizat valorile, era liber să scrie ceea ce dorea.

Atât PBS, cât și NPR [Radioul Național Public] sunt adesea atacați sub pretextul că ar fi de stânga.

Aceasta este un fel de critică interesantă. De fapt, PBS și NPR sunt instituții elitiste, reflectând pe larg punctele de vedere și interesele profesioniștilor bogați, care sunt foarte apropiați de cercurile de afaceri, inclusiv de directorii generali ai diverselor corporații. Dar aceste instituții se întâmplă să fie liberale din anumite puncte de vedere.

Asta înseamnă că dacă ați făcut un sondaj în rândul directorilor de corporație în chestiuni cum ar fi, de exemplu, dreptul de a face avort, presupun că răspunsurile lor ar fi ceea ce se numește liberal. Bănuiesc că același lucru ar fi valabil și pentru numeroase alte aspecte sociale, cum ar fi drepturile civile și libertatea de exprimare. Ei tind să nu fie, de exemplu, fundamentaliști, creștini neo-protestanți, și ar putea avea tendința de a se opune într-o măsură mai mare pedepsei cu moartea decât populația generală. Sunt sigur că veți găsi o mulțime de oameni din rândul elitelor bogate și dintre cei care se află la conducerea diverselor corporații care să sprijine Uniunea Americană a Libertăților Civile[60].

Deoarece acestea sunt aspecte ale ordinii sociale din care ele au de câștigat, elitele financiare tind să le susțină. Ținând seama de aceste criterii, oamenii care se află la cârma acestei țări tind să fie considerați liberali, iar acest lucru se reflectă într-o instituție ca PBS.

Ați participat la emisiuni ale NPR doar de două ori în 23 de ani, și ați fost o singură dată la MacNeil-Lehrer NewsHour[61] *în aproape 20 de ani. Dacă ați fi fost de zece ori la MacNeil-Lehrer, credeți că ar fi contat?*

Nu cred că ar fi contat prea mult. Apropo, nu sunt sigur că cifrele astea sunt corecte. Ce-i drept, propria memorie nu este atât de precisă, dar știu sigur că am fost la posturile locale ale PBS din mai multe orașe.

Vorbesc despre rețeaua națională.

Atunci, probabil că aceste cifre sunt corecte. Dar nu cred că lucrul acesta contează prea mult. De fapt, în opinia mea, dacă managerii sistemului de propagandă ar fi mai inteligenți, ar permite mai multă libertate față de disidenți și critici reali. Acest lucru ar da impresia unei discuții și dezbateri mai largi și, prin urmare, ar avea o funcție de legitimare, deși influența lor ar rămâne în continuare neglijabilă, având în vedere greutatea copleșitoare a propagandei de cealaltă parte. Apropo, acest

sistem de propagandă include nu doar modul în care sunt prezentate problemele în cadrul știrilor, ci și modul în care sunt prezentate în programele de divertisment – acea zonă uriașă a mass-mediei care are prin excelență rolul de a distrage atenția oamenilor de la chestiunile relevante, de a-i face mai ignoranți și mai pasivi.

Asta nu înseamnă, desigur, că sunt împotriva diversificării opiniilor prezentate de aceste medii, dar cred că efectul va fi unul limitat. Ceea ce ne trebuie într-adevăr este o emisiune care să prezinte în fiecare zi, într-o manieră clară și cuprinzătoare, o imagine diferită a lumii decât cea cu care suntem obișnuiți, una care să reflecte preocupările și interesele oamenilor obișnuiți și care să aibă o perspectivă asupra democrației și participării la viața publică asemănătoare cu cele pe care le găsiți la oameni ca Jefferson sau Dewey.

Atunci când acest lucru se întâmplă – și s-a întâmplat, chiar și în societățile moderne –, efectele sunt vizibile. În Anglia, de exemplu, a existat o mass-media de acest gen până în anii '60 și a ajutat la susținerea și animarea unei culturi a clasei muncitoare. Efectul ei asupra societății britanice a fost major.

Ce părere aveți despre internet?

Cred că internetul vine cu o serie întreagă de lucruri bune, dar există și aspecte care mă îngrijorează. Acesta este un răspuns intuitiv – nu îl pot neapărat demonstra –, însă sentimentul meu este că, deoarece oamenii nu sunt marțieni sau roboți, contactul direct, față în față, este o parte extrem de importantă a vieții umane: sporește înțelegerea de sine și ajută la dezvoltarea unei personalități sănătoase.

În opinia mea, pur și simplu ai o relație diferită cu cineva când te uiți la el, decât atunci când apeși niște litere pe o tastatură și ți se răspunde cu o serie de simboluri. Bănuiesc că extinderea acestei forme de relație abstracte și indirecte, în locul unui contact direct și personal, va avea efecte nefaste asupra felului de a fi al oamenilor. Cred că le va diminua umanitatea.

Sporturile

În 1990, într-unul dintre multele noastre interviuri, am avut o scurtă discuție despre rolul și funcția sportului în societatea americană; o parte a dialogului nostru de atunci a apărut, mai apoi, în revista Harper's. *Am primit mai multe comentarii legate de acea discuție decât în legătură cu orice alt subiect dezbătut în interviurile pe care le-am luat de-a lungul timpului. Chiar ați atins niște puncte sensibile atunci.*

Am primit niște reacții amuzante, dar mai ales o mulțime de reacții furioase, ca și cum scopul meu ar fi fost să le iau oamenilor jucăria lor preferată. Nu am nimic împotriva sportului. Îmi place să mă uit la un joc bun de baschet, de exemplu. Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că isteria în masă cu privire la sportul-spectacol joacă un rol important în societatea noastră.

În primul rând, sportul-spectacol face ca oamenii să devină mai pasivi, pentru că spectatorii nu iau parte activă la sportul respectiv, ci se uită doar la cei care îl joacă. În al doilea rând, aceste sporturi generează atitudini jingoiste[62] și șovine, uneori chiar într-o măsură dusă la extrem.

Am citit ceva într-un ziar ieri sau alaltăieri despre modul în care echipele de liceu au ajuns să aibă o atitudine atât de combativă și sunt atât de interesate să câștige cu orice preț, încât au trebuit să

renunțe la obiceiul de a da mâna adversarilor înainte sau după meci. Acești copii nu pot face nici măcar un gest civilizat cum ar fi salutul celuilalt, pentru că sunt gata să se omoare unii pe alții.

Sportul-spectacol generează aceste atitudini, mai ales atunci când este organizat în așa manieră încât o comunitate întreagă ajunge să își susțină isteric gladiatorii. Acest tip de sport este foarte periculos și are multe efecte nocive.

Citeam ceva despre beneficiile super-autostrăzii informaționale nu cu mult timp în urmă. Nu pot să citez exact, dar în articolul respectiv se vorbea despre cât de minunate vor fi aceste noi tehnologii interactive și în ce măsură ne vor emancipa. Erau prezentate două exemple paradigmatice. Pentru femei, tehnologiile interactive vor oferi metode îmbunătățite de cumpărături la domiciliu. Deci vei putea să te uiți la un anumit canal și un model va apărea împreună cu un produs, care ar trebui să te facă să gândești: „Doamne, trebuie neapărat să-mi cumpăr și eu așa ceva." Drept urmare, apăsați un buton și în câteva ore cineva vi-l aduce la ușă. Așa ar urma, chipurile, ca tehnologia interactivă să emancipeze femeile.

În cazul bărbaților, exemplul oferit făcea trimitere la Super Bowl. Fiecare bărbat american cu sânge fierbinte este fascinat de el. Astăzi, tot ce pot face este să se uite la meci, să se distreze și să bea bere, dar noua tehnologie interactivă le va permite să participe efectiv la meci. În timp ce fundașul se află în grămadă și cere mingea, oamenii care urmăresc jocul vor putea să decidă cum ar trebui să se joace.

Dacă ei cred că ar trebui să rămână pe loc, să alerge sau să facă altceva, ei vor putea să voteze, iar votul lor va fi înregistrat. Nu va avea niciun efect asupra fundașului, dar după ce faza se va fi încheiat, va fi afișat pe ecran rezultatul votului: 63% au spus că fundașul ar fi trebuit să stea pe loc, 24% au opinat că ar fi trebuit să alerge etc.

Iată ce înseamnă tehnologia interactivă pentru bărbați. Acum puteți participa în sfârșit cu adevărat la lume. Uitați de toată acea dezbatere despre cum ar trebui să arate sistemul de asigurări medicale, și faceți ceva cu adevărat important!

Acest scenariu pentru tehnologia interactivă reflectă o bună înțelegere a efectului stupefiant pe care sportul-spectacol îl are asupra spectatorilor: îi transformă în indivizi pasivi, atomizați, în non-participanți obedienți la viața comunității – oameni care nu pun întrebări, ușor de controlat și ușor de disciplinat.

În același timp, sportivii sunt transformați în celebrități sau – în cazul Tonyei Harding – demonizați.

Dacă puteți personaliza evenimentele din lume – fie că e vorba despre Hillary Clinton sau despre Tonya Harding –, ați reușit să îndepărtați oamenii de la ceea ce contează cu adevărat. Cultul lui John F. Kennedy este un bun exemplu, cu efectele pe care le are asupra stângii americane.

Fundamentalism religios

În cartea sa, When Time Shall Be No More*, istoricul Paul Boyer afirmă că „sondajele de opinie arată că de la o treime la jumătate dintre [toți americanii] cred că viitorul poate fi interpretat prin intermediul profețiilor biblice". Acest lucru mi se pare absolut uimitor.*

Nu am văzut acest sondaj, dar am văzut o mulțime de sondaje asemănătoare. Am văzut un studiu

comparativ acum câțiva ani – cred că a fost publicat în Anglia – care a pus în paralel o întreagă serie de societăți în ceea ce privește credințele de acest gen. Dintre toate țările industrializate, Statele Unite au ieșit în evidență. De fapt, măsurătorile pentru SUA erau similare cu cele ale societăților preindustriale.

Care este cauza acestui lucru?

Asta e o întrebare interesantă. Societatea americană este una foarte fundamentalistă. Când vine vorba despre fanatismul religios, se află cam la același nivel ca Iranul. De exemplu, cred că aproximativ 75% din populația americană crede la propriu în diavol.

Acum câțiva ani a fost făcut un sondaj de opinie privitor la evoluționism. Oamenii au fost întrebați despre diferitele teorii care explică modul în care au apărut și evoluat ființele vii. Numărul persoanelor care au afirmat că sunt adepții evoluției darwiniste a fost mai mic de 10%.

Aproximativ jumătate din populație credea într-o doctrină a Bisericii despre evoluția călăuzită de divinitate. Majoritatea celorlalți credeau probabil că lumea a fost creată cu vreo două mii de ani în urmă.

Acestea sunt rezultate foarte neobișnuite. De ce rezultatele înregistrate în SUA la astfel de sondaje nu sunt comparabile cu cele înregistrate de alte țări industrializate este o întrebare care a fost discutată și dezbătută de ceva timp.

Îmi amintesc că am citit un text acum zece sau cincisprezece ani scris de către un politolog care analiza aceste lucruri, Walter Dean Burnham. El a sugerat că aceasta ar putea fi o reflectare a depolitizării societății americane. Cu alte cuvinte, incapacitatea de a participa într-o manieră semnificativă la interacțiunile din arena politică poate avea un efect psihic destul de important.

Acest lucru nu este imposibil. Oamenii vor găsi câteva modalități de a se identifica, de a se asocia cu ceilalți, de a lua parte la ceva. O vor face într-un fel sau altul. Dacă nu au opțiunea de a participa la sindicate sau în organizații politice care funcționează efectiv, vor găsi alte modalități. Fundamentalismul religios este un exemplu clasic pentru o astfel de asociere. De altfel, putem vedea chiar acum, în alte părți ale lumii, cum se întâmplă acest lucru. Apariția a ceea ce se numește fundamentalism islamic este, într-o măsură semnificativă, rezultatul prăbușirii alternativelor naționaliste seculare care au fost fie discreditate intern, fie nimicite din exterior.

În secolul al XIX-lea, au existat chiar și niște eforturi conștiente din partea liderilor mediului de afaceri pentru a promova predicatorii înflăcărați, care îi făceau pe oameni să se uite la societate într-un mod mai pasiv. Același lucru s-a întâmplat și în prima parte a revoluției industriale din Anglia. E.P. Thompson scrie despre acest lucru în lucrarea sa clasică, *The Making of the English Working Class*.

Într-un discurs despre starea națiunii, Clinton a spus: „Nu putem să ne reînnoim țara decât dacă mai mulți dintre noi – vreau să spun, toți – vor fi dispuși să se alăture bisericilor". Cum puteți explica această afirmație?

Nu știu exact ce era în mintea lui, dar ideologia din spatele acestei declarații este foarte simplă. Dacă oamenii se dedică activităților care sunt în afara arenei publice, atunci cei care dețin puterea vor putea să ne conducă netulburați.

Nu mă călca pe coadă[63]

Nu-mi este foarte clar cum să formulez această întrebare, pentru că are de a face cu natura profundă a societății americane exemplificată prin expresii de genul: „fă ce știi mai bine", „nu mă călca pe coadă", „spiritul de pionier" – toate acele sintagme profund individualiste. Ce ne spun toate aceste expresii despre societatea americană?

Ce ne spun aceste sintagme este că „ministerul propagandei" funcționează cu normă întreagă, pentru că nu există o astfel de ideologie în SUA. Mediul de afaceri cu siguranță nu crede în ea. Încă de la începuturile societății americane, mediul de afaceri a insistat asupra unui stat puternic, cu caracter intervenționist, care să îi susțină interesele, iar astăzi lucrurile nu stau deloc altfel.

Nu există nimic individualist în privința corporațiilor. Ele sunt conglomerate mari, cu un caracter, în esență, totalitarist. Pentru ele, fiecare persoană nu este altceva decât o rotiță în interiorul unui mecanism. Există puține instituții în societate care au impus o ierarhie atât de strictă și un control atât de autoritar ca aceste organizații. Cu greu s-ar putea vorbi, în acest context, despre a nu fi călcat pe coadă, de vreme ce ești călcat în picioare tot timpul.

Scopul ideologiei este acela de a-i împiedica pe oamenii care se află în afara sectoarelor puterii coordonate să se asocieze unul cu celălalt și să intre în arena politică. Ideea de bază din spatele acestei ideologii este cea de a face ca sectoarele care dețin puterea să fie extrem de integrate și organizate, în timp ce restul oamenilor să fie complet atomizați.

Aceste expresii pot fi însă interpretate și în alt sens. Există o tendință către independență și individualitate în cultura americană, care cred că este un lucru foarte bun. Această atitudine exprimată prin sintagma „nu mă călca pe coadă" este, în multe privințe, o atitudine sănătoasă atât timp cât nu vă împiedică să colaborați cu alți oameni.

Prin urmare, această atitudine are o parte sănătoasă și una nocivă. Sigur că sistemul de propagandă și îndoctrinare o va sublinia pe cea din urmă.

Note:

48 Teorie politică dezvoltată de Thomas Ferguson, profesor emerit de științe politice la Universitatea Massachusetts din Boston. Potrivit tezei fundamentale a acestei teorii, elitele mediului de afaceri, nu alegătorii, joacă rolul principal în sistemele politice democratice. (*N. trad.*)

49 Acordul Nord-American de Comerț Liber a fost semnat la 17 decembrie 1992 între SUA, Canada și Mexic. Scopul acestui acord este liberalizarea comerțului cu produse și servicii, prin eliminarea barierelor tarifare și netarifare între părți și prin liberalizarea investițiilor din interiorul acestei zone. (*N. trad.*)

50 Fundația Lynde și Harry Bradley, cu sediul în Milwaukee, Wisconsin, este o fundație caritabilă, cu active de peste 800 de milioane de dolari. Are o misiune declarată de a „restabili, consolida și proteja principiile și instituțiile excepționalismului american". Cele patru arii principale în care Fundația oferă finanțare sunt „ordinea constituțională, piețele libere, societatea civilă și cetățenii informați". (*N. trad.*)

51 Friedrich Wilhelm von Humboldt (1767–1835) a fost un filozof politic și lingvist german, reprezentant al liberalismului clasic. A fost fratele lui Alexander von Humboldt. Wilhelm von Humboldt s-a născut la Potsdam în 1767 și a murit la Tegel în 1835. A fost crescut și educat în mediul aristocrației prusace. Partea cea mai importantă a operei sale lingvistice i-a fost publicată postum de fratele său. Humboldt a publicat foarte puțin în timpul vieții. Între 1792 și 1800, a parcurs o perioadă foarte activă, în care a scris studii despre știința politicii,

câteva lucrări de estetică și un studiu de antropologie având ca subiect diferența dintre sexe. (*N. trad.*)

52 John Stuart Mill (1806–1873) a fost un filozof britanic al epocii victoriene, unul dintre cei mai influenți gânditori liberali ai secolului al XIX-lea, care a adus contribuții la dezvoltarea utilitarismului. (*N. trad.*)

53 Pentagonul este sediul Departamentului Apărării al Statelor Unite și este cea mai mare clădire administrativă din lume, comparabilă cu un oraș de mici dimensiuni. Ca simbol al armatei americane, termenul de Pentagon are un caracter metonimic, fiind adesea folosit pentru a face referire la Departamentul Apărării și conducerea sa. (*N. trad.*)

54 Autorul se referă, într-o manieră ironică, la unitatea de măsură pentru lungime din cadrul sistemului imperial folosit încă în spațiul anglo-saxon. În acest sistem de măsură, un picior echivalează cu aproximativ 30 cm. (*N. trad.*)

55 Vicente Navarro (n. 1937) este un sociolog și om politic spaniol cunoscut la nivel internațional. A fost profesor de sănătate și politici publice la Universitatea Johns Hopkins din SUA timp de peste treizeci de ani. Este, de asemenea, profesor emerit de politică și științe sociale la Universitatea Pompeu Fabra din Barcelona, Spania, și este directorul Centrului de Politici Publice JHU-UPF din Barcelona, care este sponsorizat de cele două instituții. Este, de asemenea, directorul *Observatorio Social de España*, unde coordonează un proiect de cercetare privind statul bunăstării. (*N. trad.*)

56 Asociația Medicală Americană (AMA), înființată în 1847, este cea mai mare asociație de medici și studenți la medicină din Statele Unite. (*N. trad.*)

57 Declarația Drepturilor (Bill of Rights) este numele dat primelor zece amendamente la Constituția Statelor Unite ale Americii, propuse în perioada 1787–1788, în timpul luptelor politice duse pentru ratificarea constituției. Declarația Drepturilor adaugă Constituției SUA garanții specifice ale drepturilor și libertăților personale, limitări clare ale puterilor guvernului în procedurile judiciare și declarația explicită că toate puterile care nu au fost anume delegate Congresului prin Constituție sunt rezervate statelor sau cetățenilor. (*N. trad.*)

58 CBS (Sistemul de Difuziune Columbia) este o rețea de televiziune și radio americană, care difuzează programe în limba engleză. (*N. trad.*)

59 Thomas Gray „Tom" Wicker (1926–2011) a fost un cunoscut jurnalist american. A devenit celebru din postura de reporter politic și cronicar pentru publicația *The New York Times*. (*N. trad.*)

60 Uniunea Americană a Libertăților Civile (ACLU) este o organizație nonprofit a cărei misiune declarată este, potrivit documentelor sale fondatoare, aceea de a apăra drepturile și libertățile individuale garantate fiecărei persoane prin Constituție și legile Statelor Unite". (*N. trad.*)

61 *MacNeil-Lehrer NewsHour* este un program american de știri televizate, difuzat în fiecare seară de către Serviciul Public de Radiodifuziune pe mai mult de 350 de posturi radio-TV publice. Fiind prima emisiune de știri cu durata de o oră, programul este cunoscut pentru dezbaterea, în profunzime, a problemelor și a evenimentelor curente. (*N. trad.*)

63 Jingoismul este o formă de naționalism dus la extrem, ce implică o politică externă agresivă, cum ar fi amenințarea unei țări sau chiar folosirea forței împotriva ei, în scopul protejării a ceea ce este perceput drept interes național. (*N. trad.*)

63 În engleză, *don't tread on me*. Este o expresie istorică a patriotismului și libertății americane. Expresia a apărut prima oară pe așa-numitul steag Gadsden, pe care este desenat un șarpe-cu-clopoței cabrat deasupra expresiei respective. Steagul a apărut pentru prima dată pe o navă de război din 1775, ca un strigăt de luptă pentru independența

americană față de dominația britanică. Șarpele a fost un simbol des folosit pentru America la vremea respectivă. Chiar și Benjamin Franklin a făcut referire la acest simbol, spunând că șarpele-cu-clopoței nu se ascunde niciodată atunci când este provocat și că acest tip de comportament surprinde temperamentul specific american. (*N. trad.*)

Către o societate tot mai inegală

În rubrica sa din The New York Times*, Anthony Lewis a scris: „După sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, lumea a cunoscut o creștere economică extraordinară." Între timp, la o întâlnire care a avut loc în Quito, Ecuador, Juan de Dios Parra, șeful Asociației Latinoamericane pentru Drepturile Omului, a declarat: „Față de acum 20 de ani, în America Latină numărul celor care nu primesc suficientă hrană a crescut cu 7 milioane, numărul celor analfabeți a sporit și el cu 30 de milioane, iar numărul familiilor care nu au o locuință a crescut cu 10 milioane. Avem astăzi 40 de milioane de șomeri în plus față de acum 20 de ani. Există 240 de milioane de oameni care trăiesc sub standardele minime de viață, iar acest lucru se întâmplă tocmai acum, când regiunea este mai bogată și mai stabilă decât oricând, dacă ținem cont de felul în care este percepută de lumea întreagă." Cum pot fi reconciliate aceste două afirmații?*

Depinde doar de persoanele despre care vorbești. Banca Mondială a prezentat un studiu privind America Latină, care a avertizat că America Latină se confruntă cu un haos generalizat din cauza nivelului extraordinar de ridicat al inegalității, cel mai ridicat din lume (iar asta chiar după o perioadă de creștere economică substanțială). Chiar și lucrurile care contează pentru Banca Mondială sunt amenințate.

Trebuie să spunem însă că inegalitatea nu a căzut din ceruri. A avut loc o luptă pe parcursul dezvoltării latinoamericane la mijlocul anilor '40, când a fost elaborată noua ordine mondială. Documentele Departamentului de Stat în care este discutat acest subiect sunt destul de interesante. Din ele aflăm că America Latină a fost măturată de ceea ce a fost numit „filozofia noului naționalism", care a făcut apel la creșterea producției pentru nevoile interne și la reducerea inegalității. Principiul de bază al acestui val de naționalism a fost acela că poporul unei țări ar trebui să fie primul beneficiar al resurselor de care dispune țara respectivă.

Statele Unite s-au opus în mod fundamental acestei filozofii și au propus o cartă economică pentru cele două Americi prin care au cerut eliminarea naționalismului economic (așa cum se mai numește el) sub toate formele sale, insistând că dezvoltarea latinoamericană trebuie să fie „complementară" dezvoltării Statelor Unite. Asta înseamnă că noi vom avea industria avansată, iar agricultorii din America Latină vor produce culturi de export și vor face niște operațiuni simple, pe care le pot gestiona. Dar țările latinoamericane nu se vor dezvolta economic așa cum am făcut-o noi.

Având în vedere felul în care erau distribuite forțele și poziția de putere din care au negociat, SUA au avut, desigur, câștig de cauză. În țări precum Brazilia, am preluat pur și simplu puterea – Brazilia a fost aproape mereu condusă de tehnocrați americani în ultimii aproximativ cincizeci de ani. Resursele sale enorme ar trebui să o facă una dintre cele mai bogate țări din lume și țara a avut, ce-i drept, una dintre cele mai mari rate de creștere economică de pe glob. Dar, datorită influenței noastre asupra sistemului social și economic al Braziliei, țara se situează acum la nivelul

Albaniei și Paraguayului în ceea ce privește standardele de calitate a vieții, mortalitate infantilă și așa mai departe. Este adevărat, așa cum spune Lewis, că a existat o creștere economică substanțială în lume. În același timp, există o sărăcie și o mizerie incredibilă, iar creșterea lor a fost și mai accelerată.

Dacă comparați procentele din venitul mondial deținute de cei mai bogați 20% și de cei mai săraci 20%, veți observa că decalajul a crescut dramatic în ultimii treizeci de ani. Dacă veți compara țările bogate cu țările sărace, veți observa că decalajul s-a dublat. Comparând veniturile celor bogați cu veniturile oamenilor săraci din interiorul aceleiași țări, veți vedea că decalajul este încă mai mare și se află într-o creștere accelerată. Această stare de fapt este consecința unui anumit tip de creștere economică.

Credeți că această tendință de creștere economică dublată de o creștere a sărăciei va continua?

Adevărul este că rata de creștere a încetinit foarte mult. În ultimii douăzeci de ani, rata de creștere economică a scăzut cu aproape jumătate față de precedenții douăzeci de ani. Această tendință de încetinire a creșterii economice va continua probabil.

O cauză a acestui fapt este creșterea enormă a volumului de capital nereglementat, speculativ. Cifrele sunt cu adevărat uimitoare. John Eatwell, unul dintre cei mai importanți specialiști în finanțe de la Universitatea Cambridge, estimează că, în 1970, aproximativ 90% din capitalul internațional a fost utilizat pentru comerț și investiții pe termen lung – investiții mai mult sau mai puțin productive – și 10% pentru speculații. Până în 1990, cifrele respective s-au inversat complet: 90% din capital este folosit astăzi pentru speculații și 10% pentru investiții comerciale și pe termen lung. Nu numai că au existat schimbări radicale în natura capitalului financiar nereglementat, dar cantitatea sa a crescut dincolo de orice închipuire. Conform unei estimări recente a Băncii Mondiale, 14 mii de miliarde de dolari se învârtesc acum în jurul lumii, iar aproximativ o mie de miliarde de dolari circulă *în fiecare zi*.

Această cantitate imensă de capital cu precădere speculativ creează presiuni pentru implementarea unor politici deflaționiste, fiindcă pentru capitalul speculativ, creșterea economică scăzută și inflația ținută la niveluri minime sunt condiții ideale de profit. Rezultatul este că o mare parte a lumii este forțată într-o situație în care creșterea economică este scăzută, iar salariile sunt mici. Asistăm, de fapt, la un atac fără precedent împotriva eforturilor guvernului de a stimula economia. Chiar și în societățile mai bogate, acest lucru este foarte dificil de făcut, iar în societățile mai sărace, este cu neputință. Ceea ce s-a întâmplat cu pachetul de așa-zise stimulente economice al lui Clinton a fost o dovadă clară a acestui lucru. Suma acordată a fost extrem de mică – 19 miliarde de dolari, dar programul a fost închis imediat.

În toamna anului ۱۹۹۳, Financial Times *titra: „Sectorul public pierde teren peste tot în lume." Este adevărat acest lucru?*

Este în mare măsură adevărat, deși părți importante ale sectorului public au rămas intacte, în special acele sectoare care răspund intereselor celor bogați și puternici. Chiar dacă în unele cazuri aceste sectoare se află în declin, funcționează încă foarte bine și nu vor dispărea niciodată.

De altfel, acest declin al sectorului public a început acum aproape douăzeci de ani. El are de a face cu schimbările majore din economia internațională care s-au cristalizat până la începutul anilor ’70.

Într-un fel, hegemonia economică a Statelor Unite asupra lumii s-a încheiat până atunci, iar Europa și Japonia au reapărut ca mari puteri economice și politice. Costurile Războiului din Vietnam au fost majore pentru economia Statelor Unite și extrem de benefice pentru rivalii săi. Ca urmare a acestui fapt, raporturile de putere de la nivel global au început să se schimbe.

În orice caz, la începutul anilor '70, Statele Unite au simțit că nu mai pot să își mențină rolul tradițional de bancher internațional. (Acest rol a fost codificat în acordurile de la Bretton Woods, la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, în care monedele erau reglementate relativ una la alta, în vreme ce etalonul monedei care avea, de facto, un statut internațional era aurul.)

Nixon a dezmembrat sistemul Bretton Woods în jurul anului 1970. Asta a dus la o creștere extraordinară a capitalului financiar nereglementat. Această creștere a fost la rândul său accelerată de creșterea pe termen scurt a prețurilor unor mărfuri cum ar fi petrolul, ceea ce a dus la un flux uriaș de „petrodolari" în sistemul internațional. În plus, revoluția în telecomunicații a făcut extrem de ușor transferul capitalului – sau, mai degrabă, al echivalentului electronic al capitalului – dintr-un loc într-altul.

Mai mult, s-a înregistrat o creștere substanțială a internaționalizării producției. Astăzi este mult mai ușor decât în urmă cu cinci-zece ani să transferi producția în țări străine – în general extrem de represive – unde forța de muncă este mult mai ieftină. Prin urmare, un director executiv care locuiește în Greenwich, Connecticut, și al cărui sediu corporatist și bancar se află în New York, poate avea fără probleme o fabrică undeva în Lumea a Treia. Operațiunile bancare reale pot avea loc în diferite regiuni *off-shore*, unde nu trebuie să vă faceți griji în ceea ce privește controlul autorităților financiare – poți spăla fără probleme bani proveniți din traficul de droguri și poți face, în genere, orice vrei. Toate aceste lucruri au determinat o transformare radicală a modului în care funcționează economia globală.

Odată cu creșterea presiunii asupra profiturilor corporatiste, care a fost declanșată la începutul anilor '70, a fost lansat un atac fără precedent asupra întregului contract social care a fost rezultatul unui secol de lupte sociale și care a fost mai mult sau mai puțin recunoscut ca atare în jurul celui de Al Doilea Război Mondial, prin celebrul *New Deal* și prin crearea statelor sociale[64] din Europa. Atacul a fost condus de SUA și Anglia, dar impactul său este deja vizibil și în Europa continentală. Acest atac la adresa contractului social a condus la o scădere drastică a sindicalizării, urmată în chip firesc de o scădere a salariilor și a altor forme de protecție socială și de o polarizare foarte puternică a societății, în special în SUA și Marea Britanie (care se răspândește însă în întreaga lume).

În timp ce mergeam la lucru în această dimineață, ascultam BBC. Am auzit astfel o discuție despre un nou studiu care a constatat că până și copiii care locuiau în casele de corecție acum un secol aveau standarde nutriționale mai bune decât milioanele de copii săraci din Marea Britanie. Aceasta este una dintre marile realizări ale revoluției [făcută de fostul premier britanic Margaret] Thatcher. Ea a reușit să devasteze la propriu societatea britanică și să distrugă o mare parte a capacității britanice de producție. Anglia este acum una dintre cele mai sărace țări din Europa – nu mult peste Spania și Portugalia, însă mult sub Italia.

În SUA, a fost înregistrată o performanță similară. Suntem o țară mult mai bogată și mai puternică, deci nu este posibil să ajungem chiar în situația Marii Britanii. Dar cei din administrația condusă de Reagan au reușit să determine o scădere masivă a salariilor angajaților,

astfel că, la acest capitol, SUA se situează acum pe penultimul loc într-un clasament al celor mai puternice țări industrializate, fiind superioare doar Marii Britanii. Costurile de muncă în Italia sunt cu aproximativ 20% mai mari decât în SUA, iar în Germania sunt cu aproximativ 60% mai mari.

Această scădere a salariilor este dublată de o deteriorare a contractului social general și o reducere drastică a cheltuielilor publice în beneficiul celor mai puțin privilegiați. Inutil să spun că acele cheltuieli publice făcute în folosul celor bogați și privilegiați au rămas cam la același nivel.

„Comerț liber"

> *Ziarul local din Boulder [Colorado],* Daily Camera*, care face parte din lanțul Knight-Ridder, a alcătuit o serie de întrebări și răspunsuri cu privire la GATT [Acordul General pentru Tarife și Comerț]. Ei au pus întrebarea: cine ar beneficia de un acord GATT? Și au răspuns scriind că „cei mai mari câștigători vor fi consumatorii".*

Dacă se referă la consumatori bogați, atunci da, așa este. Dar o mare parte din populație va constata o scădere a salariilor, atât în țările bogate, cât și în cele sărace. Aruncați o privire asupra acordului NAFTA acolo unde au fost deja realizate analizele. La o zi după ce NAFTA a fost aprobat, *The New York Times* a publicat primul său articol despre impactul probabil al acordului în regiunea New York. (Concluziile sale se aplică și la GATT.)

A fost, desigur, un articol foarte optimist. Autorul a vorbit despre cât de minunat ar fi NAFTA. A spus că sectorul financiar și cel al serviciilor vor avea foarte mult de câștigat. Băncile, firmele de investiții, firmele de relații publice, firmele de avocatură (mai ales cele care lucrează pentru corporații) vor avea, desigur, de câștigat. Unii producători vor beneficia de asemenea, în special industria chimică, care este foarte intensivă din punctul de vedere al capitalului și în care nu există prea mulți muncitori de care trebuie să te preocupi.

Apoi, autorul articolului recunoștea că, ei bine, vor exista și unele categorii sociale care vor avea de pierdut de pe urma acordului: femeile, hispanicii, alte minorități și lucrătorii semicalificați – cu alte cuvinte, aproximativ două treimi din forța de muncă. Dar toți ceilalți o vor duce foarte bine. De fapt, era limpede pentru oricine se documentase în privința acordului că scopul NAFTA era acela de a crea un sector și mai mic de oameni privilegiați – investitori, profesioniști, clasa managerială. (Țineți cont de faptul că aceasta este o țară bogată, deci acest sector privilegiat, deși mai mic, nu este încă extrem de redus.) Acestor categorii restrânse de oameni acordul le va aduce beneficii, în vreme ce populația generală va suferi.

Predicția în ceea ce privește Mexicul este exact aceeași. Ziarul financiar cel mai important din Mexic, care este foarte pro-NAFTA, a estimat că Mexicul ar pierde aproximativ 25% din capacitatea sa de producție în primii ani și aproximativ 15% din forța de muncă angrenată în producție. În plus, este de așteptat ca exporturile agricole ieftine din SUA să determine mai multe milioane de oameni să renunțe la agricultură. Aceasta va însemna o creștere substanțială a numărului de șomeri din Mexic, ceea ce, desigur, va conduce la scăderea salariilor.

În plus, în cadrul NAFTA organizarea sindicală este în esență imposibilă. Corporațiile pot funcționa la nivel internațional, dar sindicatele nu pot – astfel încât forța de muncă să nu poată să

lupte împotriva internaționalizării producției. Este de așteptat ca efectul pe care îl avea implementarea NAFTA să fie o diminuare a bunăstării și a veniturilor pentru majoritatea oamenilor din Mexic și pentru majoritatea oamenilor din SUA.

Chiar și cei mai puternici susținători ai NAFTA subliniază această afirmație în paginile de notițe la documentul oficial. Colegul meu de la MIT, Paul Krugman, este specialist în comerțul internațional și, interesant, unul dintre economiștii care au făcut o parte din munca teoretică ce arată de ce comerțul liber nu funcționează. El a fost totuși un avocat entuziast al NAFTA – care nu este, mă simt nevoit să subliniez, un acord de liber schimb.

El a fost de acord cu *Times* că muncitorii necalificați – aproximativ 70% din forța de muncă – ar avea de pierdut de pe urma acordului. Administrația Clinton are tot felul de fantezii despre recalificarea lucrătorilor, dar acest lucru ar avea probabil un impact foarte mic. În orice caz, ei nu fac nimic în privința asta.

Același lucru este valabil și pentru muncitorii calificați, pentru gulerele albe. Vor putea fi aduși programatori de software din India, care sunt foarte bine instruiți, la o fracțiune din costul unui angajat american. Cineva implicat în această afacere mi-a spus recent că programatorii indieni care se ocupă cu dezvoltarea de software sunt de fapt aduși în SUA și ținuți în ceva destul de asemănător unor lagăre de muncă pentru sclavi, în vreme ce li se plătesc salarii la nivelul economiei indiene – o fracțiune din salariile americane. Prin urmare, chiar și într-un astfel de domeniu oamenii pot fi exploatați destul de ușor. Căutarea profitului, atunci când este necondiționată și lipsită de control public, va încerca în mod firesc să reprime cât mai mult viața oamenilor. Directorii nu și-ar face altfel munca.

Care au fost rezultatele opoziției față de NAFTA?

La început, toți s-au așteptat că NAFTA va fi aprobat fără probleme, înainte ca mulți să își dea seama despre ce este vorba. Așa că tratatul a fost semnat în secret. În Congres, toate procedurile de aprobare a acordului au fost accelerate, ceea ce înseamnă că, în esență, nu a avut loc nicio dezbatere în privința acestui proiect legislativ. Agențiile de presă au păstrat aproape o tăcere deplină pe acest subiect. Cine trebuia să afle despre acest acord comercial complex?

Acest lucru nu a funcționat dintr-o serie de motive. În primul rând, mișcarea sindicală s-a organizat, pentru prima oară, și a transformat acordul într-o temă de dezbatere. Apoi, în ecuație a intrat și un candidat la alegerile prezidențiale, Ross Perot, care nu venea din partea niciunuia dintre cele două partide tradiționale, și care a reușit să facă întreaga chestiune publică. Și s-a dovedit că, de îndată ce publicul a aflat despre NAFTA, i s-a opus într-o manieră destul de hotărâtă.

Am urmărit dezbaterile publice pe această temă, care au fost extrem de interesante. De obicei, mass-media încearcă, cel puțin într-o anumită măsură, să își ascundă loialitatea de clasă, încearcă să pretindă că nu susține interesele nimănui. Dar, în această chestiune, s-a jucat fără mănuși. Mass-media a susținut acordul cu frenezie, iar spre sfârșit, când a apărut posibilitatea ca NAFTA să nu treacă, a avut un comportament maniacal.

Dar, în ciuda acestei ofensive mediatice fără precedent, a atacului guvernamental și a presiunilor uriașe făcute de lobby-ul corporatist (care, desigur, au atras după sine toate celelalte tipuri de

lobby), nivelul opoziției față de acordul NAFTA a rămas destul de stabil. Aproximativ 60% dintre cei care au avut o opinie au rămas în opoziție.

Același tip de ofensivă media a influențat dezbaterea televizată dintre Gore și Perot. Nu am văzut-o, dar prietenii mei au fost de părere că Perot l-a învins pe Gore fără drept de apel. Dar presa a proclamat victoria lui Gore, pe care a considerat-o magnifică.

În sondajele de a doua zi, oamenii au fost întrebați ce părere au despre dezbatere. Procentul care considera că Perot a ieșit înfrânt din confruntare a fost mult mai mare decât procentul celor care au văzut dezbaterea, ceea ce înseamnă că majorității oamenilor li se spunea ce să gândească de către mass-media, fără să aibă vreo clipă șansa să își formeze propria opinie.

De altfel, ceea ce a fost pus la cale pentru NAFTA a funcționat perfect pentru GATT – practic nu a existat absolut nicio opoziție publică față de acest tratat care a rămas, în bună măsură, necunoscut publicului larg. Întregul proces legislativ a trecut neobservat, așa cum s-a intenționat.

Cum rămâne cu postura ingrată a oamenilor ca noi, care sunt „împotrivă" și „anti-", adică mai degrabă reactivi decât proactivi?

NAFTA este un caz bun, deoarece foarte puțini critici NAFTA se opuneau *oricărui* fel de acord. Practic, toată lumea, de la mișcările sindicale la Oficiul pentru Evaluarea Tehnologică a Congresului (al cărui raport esențial a fost suprimat), dar și alți critici ai acordului (inclusiv eu), ar spune că nu ar fi nimic în neregulă cu un acord de liber schimb nord-american, dar consideră că actualul acord este inacceptabil. Un astfel de acord ar trebui să arate cu totul altfel – iar felul în care ar trebui să arate este arătat aici, cel puțin într-o măsură. Chiar și Perot avea propuneri constructive. Dar toate aceste propuneri au fost respinse din capul locului.

Ceea ce a rămas este imaginea pe care Anthony Lewis, de exemplu, a descris-o în *The Times* după cum urmează: fanatici jingoiști vociferând despre NAFTA. De altfel, ceea ce se numește astăzi stânga a jucat același joc. James Galbraith, economist la Universitatea din Texas, a publicat un articol într-un fel de ziar liberal de stânga, *World Policy Review*, în care a dezbătut intens pe marginea unui articol în care eu am spus contrariul a ceea a pretins el că aș fi spus (cum s-a mai întâmplat, de altfel, de atâtea ori).

Galbraith a spus că stânga jingoistă – fanaticii naționaliști – nu vrea ca muncitorii mexicani să își îmbunătățească viața. Apoi a continuat explicând că mexicanii sunt în favoarea adoptării NAFTA. (Ceea ce este adevărat, dacă atunci când spui „mexicani" ai în vedere marii industriași, directorii executivi și avocații corporatiști, nu muncitorii și țăranii mexicani.)

Atât oameni de stânga, ca James Galbraith și Anthony Lewis, cât și oameni situați la dreapta spectrului politic au recurs la această manipulare extrem de utilă, prin care criticii NAFTA au fost etichetați drept reactivi și jingoiști, drept oameni care se împotrivesc progresului și nu vor altceva decât să se întoarcă la forme mai vechi de protecționism. Când deții, în esență, un control total asupra distribuirii informației, este destul de ușor să convingi oamenii că această imagine este adevărată. Chiar dacă nu este deloc așa.

Anthony Lewis a scris, de asemenea, că „motorul creșterii mondiale a fost… într-o măsură foarte mare… comerțul internațional". Sunteți de acord cu această afirmație?

Modul în care el folosește termenul de „comerț", chiar dacă poate părea unul convențional, este înșelător. Cele mai recente cifre de care dispunem (cifre care datează de acum aproximativ zece

ani, în prezent fiind probabil mai ridicate) arată că aproximativ 30 sau 40% din ceea ce se numește „comerț mondial" reprezintă, de fapt, transferuri interne în cadrul aceleiași corporații. Cred că aproximativ 70% dintre exporturile japoneze către SUA sunt transferuri de acest tip.

Astfel, de exemplu, Ford Motor Company va fabrica tot felul de componente aici, în SUA, și apoi le va livra pentru asamblare într-o fabrică din Mexic, unde lucrătorii obțin salarii mult mai mici și acolo unde Ford nu trebuie să își facă griji pentru poluare, sindicate și alte aiureli de felul acesta. Apoi trimit produsele asamblate înapoi în SUA.

Aproximativ jumătate dintre exporturile americane în Mexic sunt transferuri în cadrul aceleiași corporații. Aceste produse de export nu intră însă, la drept vorbind, pe piața mexicană și nu are sens să le numim exporturi către Mexic. Totuși, asta este ceea ce noi numim astăzi „comerț".

Corporațiile care fac acest lucru sunt instituții totalitare imense și nu sunt guvernate de principiile pieței – de fapt, ele afectează grav modul în care funcționează piața. De exemplu, o companie americană care deține un outlet în Puerto Rico poate decide să își înregistreze profitul în Puerto Rico, unde poate beneficia de reduceri fiscale masive. Prin urmare, ea apelează la tot soiul de tertipuri, operează modificări la prețurile de transfer[65], în așa fel încât să nu înregistreze niciun profit aici, în SUA.

Există estimări ale amplorii operațiunilor guvernamentale care interferează cu comerțul, însă nu cunosc estimări ale interferențelor corporațiilor cu procesele de piață. Acestea sunt, fără îndoială, masive și vor fi cu siguranță sporite prin acordurile comerciale.

GATT și NAFTA ar trebui să fie numite „acorduri privind drepturile investitorilor", și nu „acorduri de liber schimb". Unul dintre principalele lor scopuri este acela de a extinde capacitatea corporațiilor de a efectua operațiuni de distorsionare a pieței interne.

Prin urmare, atunci când oameni ca Anthony Lake vorbesc despre extinderea democrației de piață, ei au în vedere extinderea altor lucruri, dar în niciun caz a economiei de piață sau a democrației.

Mexic (și zona de centru a Americii Latine)

Am constatat că, în timpul dezbaterii acordului NAFTA, discuțiile în jurul Mexicului din presa convențională au fost oarecum inegale. The New York Times *a afirmat, într-o serie de articole, că corupția la nivel înalt a fost – și este – răspândită în Mexic. De fapt, într-unul dintre editorialele publicate pe această temă, a recunoscut practic că Salinas a furat alegerile prezidențiale din 1988. De ce au ieșit acum la lumină aceste informații?*

Cred că este imposibil să ascunzi la nesfârșit aceste lucruri. În plus, au existat din când în când rapoarte în *The New York Times* despre protestele populare față de NAFTA. Tim Golden, reporterul din Mexic al publicației, a scris un articol cu câteva săptămâni înainte de vot, probabil la începutul lunii noiembrie 1993, în care povestea că muncitorii mexicani erau îngrijorați de faptul că salariile lor ar urma să scadă după intrarea în vigoare a NAFTA. Apoi făcea o remarcă demnă de ținut minte, argumentând că tocmai acest fapt subminează poziția unor oameni ca Ross Perot și alții care cred că NAFTA va dăuna muncitorilor americani, urmând ca muncitorii mexicani să aibă de câștigat. Cu alte cuvinte, faptul că, în urma acordului, *toți* muncitorii vor avea de pierdut, indiferent de țara în care se află, a fost prezentat ca o critică la adresa celor care se

opuneau NAFTA în SUA!

Nu s-a vorbit aici decât foarte puțin despre protestele populare la scară largă care au avut loc în Mexic, și la care a participat, de exemplu, cel mai mare sindicat neguvernamental. (Principalul sindicat din Mexic este la fel de independent ca sindicatele sovietice, dar există unele organizații sindicale independente care s-au opus acordului.)

Mișcările pentru protecția mediului și majoritatea celorlalte mișcări populare s-au opus NAFTA. Consiliul Episcopilor Mexicani a susținut puternic poziția pe care au luat-o episcopii din America Latină când s-au întâlnit la Santo Domingo [în Republica Dominicană] în decembrie 1992. Întâlnirea de la Santo Domingo a fost prima conferință majoră a episcopilor latinoamericani de la cele care au avut loc în Puebla [Mexic] și în Medellín [Columbia] în anii '60 și '70. Vaticanul a încercat să controleze această întâlnire, cel puțin de data aceasta, pentru a se asigura că episcopii nu vor susține aceste idei perverse despre *eliberarea teologiei și despre opțiunea preferențială pentru cei săraci*. Dar, în ciuda unei intervenții foarte ferme a Vaticanului, episcopii au ieșit cu declarații destul de dure împotriva neoliberalismului și a ajustării structurale impuse de el, criticând politicile de piață liberă impuse celor săraci. Acest lucru nu a fost absolut deloc mediatizat în SUA, din câte știu eu.

Sindicatele din Mexic au fost în bună măsură desființate.

Așa este. Ford și VW [Volkswagen] sunt două companii care au contribuit masiv la asta. Cu câțiva ani în urmă, Ford pur și simplu a concediat întreaga forță de muncă mexicană și a fost de acord să îi reangajeze, în schimbul unor salarii mult mai mici, pe acei muncitori care au acceptat să nu se alăture niciunui sindicat. Ford a fost susținut în această privință de către PRI (Partidul Revoluționar Instituțional, care a controlat Mexicul între 1929 și 2000).

Volkswagen a procedat într-o manieră asemănătoare. A concediat muncitorii care au aderat la un sindicat independent și i-a reangajat, pe salarii mai mici, numai pe aceia care au acceptat să nu mai facă parte din sindicatul respectiv.

La doar câteva săptămâni după votul NAFTA din SUA, lucrătorii de la o fabrică GE și Honeywell din Mexic au fost concediați pentru activități sindicale. Nu știu care va fi rezultatul final, dar acesta este exact scopul unor acorduri precum NAFTA.

La începutul lunii ianuarie 1994 ați fost rugat de către un editor al The Washington Post *să trimiteți un articol despre revolta de Anul Nou din Chiapas [stat situat în partea sudică a Mexicului, învecinat cu Guatemala]. A fost prima dată când acest ziar v-a cerut să scrieți ceva?*

Da, a fost prima dată. Am fost destul de surprins, trebuie să recunosc, deoarece nu am fost niciodată invitat să scriu pentru un ziar național. Așa că am scris articolul – care ar fi trebuit să figureze la rubrica *Sunday Outlook* –, dar nu a mai apărut niciodată.

Vi s-a oferit vreo explicație pentru asta?

Nu. Din câte știu eu, articolul a ajuns la redacție. Editorul care m-a rugat să îl scriu m-a sunat, cred că după ce articolul trebuia deja să apară, pentru a-mi spune că, din perspectiva lui, textul a fost OK, dar că a fost pur și simplu respins la un nivel mai înalt. Nu știu nimic mai mult despre asta. Dar nu e greu să ghicești ce s-a întâmplat. Articolul era despre Chiapas, dar era și despre NAFTA și cred că *The Washington Post* a fost și mai radical decât *The Times*, în privința discuțiilor pe această temă, pe care le-a respins din capul locului.

Ceea ce s-a întâmplat în Chiapas[66] nu a fost deloc o surpriză pentru nimeni. La început, guvernul a crezut că va împrăștia mulțimea cu forța, dar pe urmă a dat înapoi și a hotărât să recurgă la o violență mai subtilă. O parte din motivul pentru care forțele guvernamentale s-au retras a fost, cu siguranță, teama că această mișcare se bucură de prea multă susținere în întreaga țară; dacă ar fi recurs la o formă violentă de represiune, ar fi putut da naștere unor revolte care ar fi cuprins întreaga țară, până la granița cu SUA.

Indienii mayași din Chiapas sunt în multe privințe cei mai oprimați oameni din Mexic. Cu toate acestea, problemele lor sunt împărtășite de majoritatea populației mexicane. Acest deceniu al reformelor neoliberale a dus la foarte puține progrese economice în Mexic, dar a polarizat puternic societatea. Veniturile clasei muncitoare au scăzut abrupt. Numărul miliardarilor a crescut.

În acel articol nepublicat care ar fi trebuit să apară în The Washington Post*, ați scris că protestele țăranilor indieni din Chiapas sunt doar un „vag indiciu al bombelor cu ceas care așteaptă să explodeze peste tot în lume, nu numai în Mexic". Ce ați vrut să spuneți prin asta?*

Să ne gândim, de exemplu, la zona central-sudică a orașului Los Angeles. În multe privințe, e o lume foarte diferită de cea din Chiapas, evident, dar există și câteva asemănări. Acea zonă a orașului este un loc în care oamenii au avut odată slujbe care au dispărut între timp – în bună măsură ca urmare a proceselor socio-economice despre care am vorbit.

De exemplu, fabricile de mobilier s-au mutat în Mexic, unde pot polua mai ieftin. Industria militară a intrat și ea, într-o oarecare măsură, în declin. Oamenii aveau locuri de muncă în industria siderurgică, dar acum nu mai au. Așa că s-au revoltat [începând cu 1 ianuarie 1994].

Rebeliunea Chiapas a fost destul de diferită de cea din LA. A fost mult mai organizată și mult mai constructivă. Aceasta este diferența dintre o societate complet demoralizată, cum este cea din zona central-sudică a LA, și una care încă mai păstrează o anumită coeziune și o viață comunitară.

Când te uiți la nivelurile de consum, fără îndoială, țăranii din Chiapas sunt mai săraci decât oamenii din LA. Există mai puține televizoare pe cap de locuitor. Dar, dacă luăm în considerare alte criterii mai semnificative, cum ar fi coeziunea socială, Chiapas este mult mai avansat. În SUA, am reușit nu numai să polarizăm comunitățile, ci și să distrugem liantul social. De aceea există atât de multă violență în SUA.

Haiti

Să rămânem în America Latină și zona Caraibelor, pe care Henry Stimson a numit-o „regiunea noastră micuță de peste gard, care nu a deranjat niciodată pe nimeni". Jean-Bertrand Aristide a fost ales președinte al Haiti în ceea ce a fost deseori considerat un scrutin liber și democratic. Vreți să comentați ce s-a întâmplat de atunci?

Când Aristide a câștigat alegerile în decembrie 1990 [a preluat funcția în februarie 1991], a fost o mare surpriză. El a fost adus la putere de o rețea de organizații populare la nivel local, care se numeau Lavalas – inundațiile –, de care observatorii străini pur și simplu nu erau conștienți (pentru că ei nu acordă niciodată atenție lucrurilor care se întâmplă între oamenii săraci). Mișcarea a fost foarte bine organizată, foarte extinsă și a avut foarte mult succes, iar impresia tuturor a fost că a apărut de nicăieri o organizație populară masivă care a reușit să își conducă la victorie

candidatul.

SUA au fost dispuse să sprijine alegeri democratice, imaginându-și că Marc Bazin, candidatul pe care îl susținea și care era un fost oficial al Băncii Mondiale, va câștiga cu ușurință. Avea toate resursele la dispoziție și sprijinul necesar, așa încât victoria lui părea inevitabilă. A obținut însă doar 14% dintre voturi, iar Aristide a obținut aproximativ 67%.

Singura întrebare care ar fi trebuit să apară în mintea oricui are minime cunoștințe de istorie este următoarea: *Cum vor scăpa SUA de Aristide?* Dezastrul s-a amplificat în primele șapte luni ale administrației lui Aristide, care a luat câteva măsuri cu adevărat uimitoare.

Haiti este, desigur, o țară extrem de săracă, cu condiții de viață îngrozitoare. Aristide începea să facă totuși niște progrese. A reușit să reducă masiv atât corupția, cât și birocrația de stat, care căpătase proporții greu de imaginat. A fost foarte lăudat pentru acest lucru de o serie de instituții internaționale, chiar și de instituții internaționale de creditare, care i-au oferit împrumuturi și condiții preferențiale pentru că le plăcea ceea ce făcea.

Mai mult, a reușit să reducă traficul de droguri. Fluxul de refugiați care se îndreptau spre SUA s-a oprit. Atrocitățile au fost reduse la un nivel mult mai scăzut decât în epocile anterioare sau decât în perioada care avea să urmeze. A existat un grad considerabil de implicare populară în ceea ce se întâmpla, deși contradicțiile începuseră deja să apară și existau constrângeri clare în privința lucrurilor pe care le putea face.

Toate acestea l-au făcut pe Aristide și mai greu de acceptat din punctul de vedere al SUA, așa că am încercat să îl subminăm prin programe denumite – cum altfel? – „programe de îmbunătățire a democrației". Statele Unite, care nu au fost niciodată preocupate de problema centralizării puterii din Haiti în perioadele în care dictatorii care le erau pe plac se aflau la putere, au început dintr-odată să creeze instituții alternative care vizau subminarea puterii executive și care ar fi trebuit să servească „îmbunătățirii democrației". O serie dintre aceste așa-zise grupuri de susținători ai drepturilor omului și muncitorilor au devenit autoritățile însărcinate cu guvernarea țării după lovitura de stat care a avut loc la 30 septembrie 1991.

Ca răspuns la lovitura de stat, Organizația Statelor Americane a declarat un embargo al Haiti; Statele Unite au aderat la acest embargo, dar cu reticență evidentă. Administrația condusă de Bush și-a concentrat atenția asupra presupuselor atrocități și activități nedemocratice ale lui Aristide, subliniind violențele majore care au avut loc imediat după lovitura de stat. Mass-media a urmat, bineînțeles, direcția dată de administrația condusă de Bush. În timp ce oamenii erau măcelăriți pe străzile din Port-au-Prince [capitala Haiti], mass-media s-a concentrat asupra presupuselor abuzuri cu privire la drepturile omului din timpul regimului condus de Aristide.

A apărut din nou un flux de refugiați care se îndreptau spre SUA, deoarece situația se deteriora extrem de rapid. Administrația condusă de Bush Senior l-a blocat – a instituit realmente o blocadă –, cu scopul de a-i trimite imediat înapoi. Câteva luni mai târziu, administrația Bush încălca deja embargoul, permițând o excepție „minoră" – companiile americane erau autorizate să îl ignore. *The New York Times* a cerut să fie făcut un „reglaj fin" embargoului pentru a grăbi restaurarea democrației!

Între timp, SUA, despre care se știe că sunt în măsură să exercite presiune atunci când vor să o facă, nu au găsit nicio modalitate de a influența pe nimeni altcineva să respecte embargoul, nici

măcar pe Republica Dominicană de alături. Toată povestea era în mare parte o farsă. Curând, Marc Bazin, candidatul susținut de SUA, era la putere în funcția de prim-ministru, cu sprijinul generalilor care se aflau la conducerea țării. În anul acela – 1992 – comerțul american cu Haiti nu a fost cu mult sub media anilor precedenți, în ciuda așa-zisului embargo (cifrele Departamentului Comerțului dovedesc acest lucru, dar nu cred că presa a raportat vreodată informația).

În timpul campaniei din 1992, Clinton a atacat în mod repetat administrația condusă de Bush pentru politica sa inumană de a trimite refugiații înapoi în acea „cameră de tortură" – fapt care constituie, de altfel, o încălcare flagrantă a Declarației Universale a Drepturilor Omului, pe care pretindem că o respectăm. Clinton a afirmat că va schimba toate aceste lucruri, dar primul său act după ce a fost ales, chiar înainte de a intra în funcție, a fost acela de a impune măsuri mai dure pentru a forța refugiații să se întoarcă în acel iad.

De atunci încoace, SUA nu au făcut altceva decât să se asigure, folosindu-se de toate mașinațiunile posibile, că nu se va mai întâmpla niciodată ca un guvern cu sprijin popular să ajungă la putere în Haiti. Și nici nu mai au prea multe de făcut [următoarele alegeri au fost programate pentru decembrie 1995], așa că SUA au câștigat deja în bună măsură acel joc.

Între timp, teroarea și atrocitățile sporesc în intensitate. Organizațiile populare sunt decimate. Deși așa-numitul embargo este încă în vigoare, comerțul american continuă – de fapt, a crescut cu aproximativ 50% sub Clinton. Haiti, o insulă înfometată, exportă alimente în SUA – de aproximativ 35 de ori mai mult sub Clinton decât în timpul administrației conduse de Bush Senior.

Tot de acolo provin și mingile de baseball. Sunt produse în fabrici deținute de Statele Unite, unde femeile care le fac primesc 10 cenți pe oră – în cazul în care își îndeplinesc cota. Din moment ce îndeplinirea cotei este practic imposibilă, ele câștigă ceva de genul a 5 cenți pe oră.

Mingile pentru softball care provin din Haiti sunt lăudate în SUA ca fiind neobișnuit de bune, pentru că sunt înmuiate într-o anumită substanță chimică ce le conferă proprietatea de a-și menține forma. Anunțurile nu menționează faptul că substanțele chimice în care femeile scufundă mingile manual sunt toxice și că, în consecință, femeile nu rezistă prea mult la acest gen de muncă.

În exilul său, lui Aristide i s-a cerut să facă concesii juntei militare.

Și comunității de afaceri de dreapta.

Mi se pare un lucru straniu ca victima – partea vătămată – să facă concesii agresorului său.

Nu e deloc greu de înțeles de ce s-a întâmplat asta. Guvernul condus de Aristide s-a bucurat pe deplin de sprijinul cui nu trebuia. Statele Unite au încercat mult timp să îl facă să își „extindă guvernarea în interesul democrației". Asta ar fi însemnat să sacrifice cele două treimi din populația care a votat pentru el și să facă o serie de concesii elementelor „moderate" ale comunității de afaceri – proprietarilor locali sau patronilor acelor fabrici de textile și de mingi de baseball, dar și celor care se află în legătură cu agrobusinessul american. Este nedemocratic ca acești oameni să nu se afle la putere.

(Elementele extremiste ale comunității mediului de afaceri cred că ar trebui pur și simplu să îi măcelărești pe toți, să îi tai în bucăți, să le crestezi fețele și să îi arunci în șanțuri. Cei mai moderați

cred că oamenii ar trebui să lucreze în fabricile noastre de asamblare pentru 14 cenți pe oră în niște condiții de muncă greu de imaginat.)

Aduceți moderații la putere și atunci vom avea o democrație adevărată. Din nefericire, Aristide – care era cam înapoiat și incomod – nu a fost dispus să facă acest lucru.

Politicile implementate de Clinton au devenit atât de cinice și scandaloase, încât a pierdut aproape orice susținere internă. Chiar și presa de masă a ajuns să îl critice. Prin urmare, vor trebui făcute unele modificări cosmetice. Dar dacă nu există o mare presiune populară, politicile de acest gen vor continua și, curând, „moderații" vor ajunge la putere.

Să spunem că Aristide ar fi „readus la putere". Având în vedere distrugerea organizațiilor populare și devastarea societății civile, care sunt perspectivele sale și ale țării?

Câteva dintre cele mai bune analize pe această temă au fost făcute de Americas Watch. Ei au răspuns la această întrebare, pe care am considerat-o plauzibilă. La începutul lui 1993, ei au spus că lucrurile au ajuns deja în punctul în care, chiar dacă regimul condus de Aristide ar fi fost restaurat, societatea civilă plină de viață, bazată pe mișcările civice care l-au adus la putere, este atât de decimată, încât este puțin probabil ca el să aibă sprijin popular pentru a mai putea face ceva.

Nu știu dacă acest lucru e adevărat sau nu. Nimeni nu știe, la fel cum nimeni nu știa cât de puternice erau aceste grupuri la început. Ființele umane au rezerve de curaj care sunt adesea greu de imaginat. Dar cred că acesta este planul SUA: decimarea organizațiilor civice și intimidarea cât mai multor oameni, astfel încât să nu mai conteze dacă alegerile sunt democratice sau nu.

A avut loc o conferință interesantă a iezuiților din El Salvador cu câteva luni înainte de alegerile de acolo; raportul final al acestei conferințe a apărut în ianuarie [١٩٩٤]. În document se vorbește despre tensiunile crescânde dinainte de alegeri și despre violența și teroarea continue de acolo. Concluzia lor era că efectul pe termen lung al terorii – un domeniu în care aveau extrem de multă experiență – este acela de a limita aspirațiile oamenilor, de a-i face să creadă că nu există alternativă, de a-i face să renunțe la orice speranță. Odată ce ați făcut acest lucru, puteți organiza alegeri democratice fără prea multă frică.

Dacă oamenii au fost intimidați într-o măsură suficient de mare, dacă organizațiile populare au fost distruse într-o proporție considerabilă, dacă oamenilor le-a intrat bine în cap că fie acceptă conducerea celor care au armele, fie trăiesc și mor într-o mizerie îngrozitoare, atunci toate alegerile vor ieși așa cum vrei tu. Și toată lumea va aplauda.

Refugiații cubanezi sunt considerați refugiați politic și sunt acceptați imediat în SUA, în timp ce refugiații haitieni sunt considerați refugiați economic și li se refuză intrarea pe teritoriul american.

Dacă vă uitați la înregistrări, veți observa că mulți haitieni cărora li se refuză azilul în Statele Unite pentru că nu sunt considerați refugiați politic sfârșesc măcelăriți câteva zile mai târziu pe străzile din Haiti.

De curând au apărut câteva scurgeri interesante de informații de la INS [Serviciul de Imigrare și Naturalizare]. Una dintre ele s-a datorat unui ofițer INS care lucra în ambasada noastră din Port-au-Prince. Într-un interviu acordat lui Dennis Bernstein de la KPFA (un post de radio sprijinit de ascultători din Berkeley, California), el a descris în detaliu faptul că nu se făcea nici cel mai mic efort pentru a se verifica documentele persoanelor care solicitau azil politic.

Aproape în același timp, a apărut un alt document din partea departamentului SUA din Havana care examinează cererile de azil politic, în care ofițerii care lucrează acolo se plâng că nu pot găsi cazuri veritabile de azil politic. Solicitanții pe care îi primesc nu pot pretinde că sunt persecutați în vreun fel. În cel mai bun caz, ei invocă diferite tipuri de hărțuire, care nu sunt suficiente pentru a le oferi statutul de refugiat politic. Deci iată cele două cazuri puse în oglindă.

Ar trebui să menționez că Departamentul de Justiție al Statelor Unite tocmai a făcut o schimbare minoră în legislația americană, care face chiar mai grotesc încălcarea dreptului internațional și a Declarației Universale a Drepturilor Omului. Acum, refugiații haitieni care, prin miracol, ajung în apele teritoriale ale Statelor Unite pot fi expediați imediat înapoi. Lucrul acesta nu a fost permis niciodată. Mă îndoiesc că multe alte țări permit acest lucru.

Nicaragua

> *Vă aduceți aminte că, în anii '80, s-a vorbit foarte mult despre modul în care sandiniștii au abuzat indienii* miskito *pe coasta atlantică din Nicaragua. Președintele Reagan, în stilul său inimitabil și deseori subevaluat, a declarat că „practic avem de a face cu o campanie genocidală". Ambasadoarea ONU, Jeane Kirkpatrick, a fost puțin mai rezervată; ea a calificat abuzul drept „cea mai gravă încălcare a drepturilor omului din America Centrală". Ce s-a întâmplat, de fapt, cu acești indieni* miskito*?*

Reagan și Kirkpatrick vorbesc despre un incident în care, potrivit Americas Watch, câteva zeci de indieni *miskito* au fost uciși și mulți oameni au fost mutați cu forța într-un mod destul de brutal în timpul războiului dus de gruparea militară Contras. Forțele teroriste americane urmau să ajungă în zonă, iar decizia sandiniștilor a fost aceea de a-i muta de acolo.

A fost cu siguranță o atrocitate, dar una care nu este nici pe departe comparabilă cu cele pe care Jeane Kirkpatrick le sărbătorea, chiar la acea vreme, în țările vecine – la fel ca în Nicaragua, unde majoritatea covârșitoare a atrocităților au fost comise de așa-zișii „luptători pentru libertate".

Dar se întreabă cineva ce se întâmplă cu indienii *miskito* acum? Când eram în Nicaragua, în octombrie 1993, surse bisericești – Biserica Evanghelică Creștină, în primul rând, care funcționează pe coasta atlantică – au raportat că 100 000 de *miskito* au murit de foame, ca rezultat al politicilor impuse de Nicaragua. În presa din SUA nu a ajuns nici măcar un cuvânt despre acest lucru. (Mai recent, au apărut, ce-i drept, niște vagi mențiuni.)

Oamenii de acolo sunt îngrijorați de faptul că una dintre consecințele cele mai frecvente ale victoriilor SUA în Lumea a Treia este că țările în care câștigăm devin imediat centre importante pentru traficul de droguri. Există motive întemeiate pentru asta – căci traficul de droguri face parte din sistemul de piață pe care îl impunem.

Nicaragua a devenit un important centru de transfer al drogurilor. Multe dintre droguri trec prin acea zonă, acum că întregul sistem guvernamental din Nicaragua s-a prăbușit. Astfel de zone generează, de obicei, epidemii majore de droguri, și există chiar acum o astfel de epidemie chiar în rândul indienilor *miskito*, în special în rândul bărbaților care fac scufundări pentru a prinde homari și alte crustacee.

Atât în Nicaragua, cât și în Honduras, acești indieni *miskito* transformați de nevoie în scafandri sunt forțați de circumstanțele economice să facă scufundări foarte adânci, fără echipament.

Creierul lor este grav afectat de aceste scufundări, iar ei mor repede. În scopul de a încerca să își mențină productivitatea, scafandrii se îndoapă cu cocaină, pentru că îi ajută să suporte durerea.

În SUA există îngrijorări cu privire la consumul de droguri, astfel că povestea a ajuns și în presa americană. Dar, desigur, nimănui nu îi pasă prea mult de condițiile de muncă. La urma urmei, piața liberă este lipsită de standarde în această privință. Există destui oameni inutili, așa că îi faci să lucreze în condiții îngrozitoare; când mor, aduci pur și simplu alții. Și tot așa.

China

Să vorbim despre drepturile omului în țara care este unul dintre principalii noștri parteneri comerciali – China.

În timpul summitului pentru zona Asia–Pacific, care a avut loc în Seattle [în noiembrie 1993], Clinton a anunțat că vom trimite mai multe echipamente high-tech în China. El a încălcat astfel o interdicție care fusese impusă anterior cu scopul de a pedepsi China pentru implicarea sa în proliferare nucleară și a rachetelor. Executivul a decis să „reinterpreteze" interdicția, astfel încât să putem exporta în China generatoare nucleare, sateliți sofisticați și super-computere.

Chiar în mijlocul acelui summit, a apărut în ziare un raport aparent lipsit de orice importanță. În provincia Guangdong, aflată în plină expansiune economică – exemplul cel mai bun al miracolului chinez –, optzeci și una de femei au fost practic arse de vii, pentru că au fost închise într-o fabrică. Câteva săptămâni mai târziu, șaizeci de muncitori au murit într-o fabrică din Hong Kong. Ministerul Muncii din China a raportat că 11 000 de lucrători au fost uciși în accidente industriale doar în primele opt luni ale anului 1993 – de două ori mai multe decât în anul precedent.

Aceste tipuri de practici nu intră niciodată în dezbaterile privind drepturile omului, dar s-a făcut un mare tam-tam despre folosirea deținuților pe post de forță de muncă – au apărut chiar câteva articole pe prima pagină din *The Times*. Care este diferența între cazurile enumerate mai sus și acesta din urmă? Răspunsul e foarte simplu. Munca deținuților din penitenciare este o întreprindere de stat, ea nu contribuie la profitul privat. De fapt, ea subminează profitul privat, concurând cu industria privată. Dar blocarea femeilor în fabrici unde ard de vii contribuie la profitul privat, deci nu e nicio problemă acolo.

Prin urmare, a pune deținuții la muncă este o încălcare a drepturilor omului, dar nu există nici un drept de a nu fi ars de viu. Trebuie să maximizăm profitul. Acesta este principiul de căpătâi care guvernează totul.

Rusia

Ascultător de radio: Aș dori să vă întreb ce credeți despre sprijinul acordat de SUA lui Elțîn și despre democrația din Rusia.

Elțîn a fost șeful autocratic al Partidului Comunist din Sverdlovsk. Și-a populat administrația cu vechii tovarăși de partid care se ocupau de tot pentru el în cadrul sistemului sovietic. Occidentul îl

place foarte mult pentru că este nemilos și pentru că este dispus să le vâre pe gât ceea ce ei numesc „reforme“ (un cuvânt drăguț). Aceste „reforme“ sunt menite să readucă fosta Uniune Sovietică la statutul unei țări din Lumea a Treia pe care l-a avut timp de cinci sute de ani înainte de Revoluția Bolșevică. Scopul Războiului Rece a fost, în mare măsură, acela de a face ca acea imensă regiune a lumii să devină din nou ceea ce a fost aproape întreaga sa istorie – o zonă de resurse, o piață de desfacere și o forță de muncă ieftină pentru Occident. Elțîn este cel care se ocupă de implementarea „reformelor“. Prin urmare, este un „democrat“. Asta numim noi un democrat pretutindeni în lume: cineva care servește agenda mediului de afaceri occidental.

Copii morți și serviciul datoriei

După ce v-ați întors dintr-o călătorie recentă în Nicaragua, mi-ați spus că devine tot mai dificil să faci diferența între economiști și medicii naziști. Ce vreți să spuneți prin asta?

Există un raport al UNESCO (pe care nu l-am văzut mediatizat nicăieri în SUA), care a estimat costul uman al „reformelor“ care au scopul de a readuce Europa de Est la statutul său de societate din Lumea a Treia. UNESCO estimează că, după prăbușirea URSS, în Rusia mor anual aproximativ jumătate de milion de oameni ca rezultat direct al reformelor implementate acolo, ale căror efecte imediate sunt: prăbușirea serviciilor medicale, răspândirea bolilor, creșterea numărului de persoane care suferă de malnutriție și așa mai departe. A ucide o jumătate de milion de oameni pe an este o realizare destul de notabilă pentru reformatori.

Cifrele sunt similare, dar nu chiar atât de rele, în restul Europei de Est. În Lumea a Treia, însă, cifrele sunt fantastice. De exemplu, un alt raport al UNESCO a estimat că circa o jumătate de milion de copii din Africa mor în fiecare an numai din cauza serviciului datoriei. Așadar nu din cauza întregii serii de reforme, ci doar pentru a plăti dobânda pentru datoriile țărilor lor.

Se estimează că circa 11 milioane de copii mor în fiecare an de boli ușor vindecabile, cele mai multe dintre acestea putând fi vindecate prin tratamente care costă câțiva cenți. Dar economiștii ne spun că acest lucru ar interfera cu sistemul economiei de piață.

Nu este nimic nou în privința asta. Această situație ne aduce, de altfel, aminte de economiștii britanici care, în timpul foametei irlandeze de la mijlocul secolului al XIX-lea, hotărau că Irlanda trebuie să exporte alimente în Marea Britanie – ceea ce irlandezii au făcut pe toată durata foametei – și că nu ar trebui să primească ajutor alimentar, pentru că asta ar încălca principiile sacre ale economiei politice. În mod straniu, aceste politici sunt întotdeauna în beneficiul celor bogați și în defavoarea celor săraci.

Note:

64 „Statul bunăstării“ sau „statul social“ este un concept de guvernare în care statul joacă un rol fundamental în protejarea și promovarea bunăstării economice și sociale a cetățenilor săi. El se bazează pe principiile egalității de șanse, pe distribuția echitabilă a resurselor și pe responsabilitatea publică față de cei care nu își pot asigura resursele minime pentru a duce o viață mai bună. (*N. trad.*)

65 Prețurile de transfer reprezintă valorile la care sunt efectuate tranzacțiile între companii care aparțin aceleiași corporații. (*N. trad.*)

66 Autorul face referire aici la evenimentele care au avut loc în jurul datei de 1 ianuarie 1994, când Armata Zapatistă de Eliberare Națională a coordonat ceea ce avea să fie cunoscut drept revolta zapatistă de douăsprezece zile din statul Chiapas, Mexic, în semn de protest față de acordul NAFTA. Revolta a atras atenția internațională și a contribuit la recunoașterea acestei mișcări sociale și politice, care luptă pentru drepturile populațiilor indigene din Mexic, marginalizate încă de la venirea primilor coloniști europeni. (*N. trad.*)

Cum au câștigat naziștii războiul

În cartea sa intitulată Blowback*, Chris Simpson a descris operațiunea* Paperclip[67]*, care a implicat importul unui număr mare de criminali de război naziști, oameni de știință, rachete, gardieni etc.*

A avut loc, de asemenea, o operațiune care a implicat Vaticanul, Departamentul de Stat american și serviciile britanice de informații, care au recrutat unii dintre cei mai diabolici criminali naziști și i-au folosit, cel puțin la început, pentru operațiuni în Europa. De exemplu, Klaus Barbie, măcelarul din Lyon [Franța], a fost cooptat de către serviciile americane de informații și a revenit la ceea ce știa să facă cel mai bine.

Mai târziu, când au apărut controverse în jurul acestui subiect, unii dintre supervizorii lui din SUA nu au înțeles de ce se face atâta agitație în acest caz. La urma urmei, noi am preluat controlul – am înlocuit germanii. Aveam nevoie de un tip care să atace rezistența de stânga, iar el era fără doar și poate un specialist. Asta a fost sarcina pe care i-au dat-o naziștii – prin urmare, cine ar putea fi mai nimerit să facă exact același lucru pentru noi?

Când americanii nu l-au mai putut proteja pe Barbie, l-au relocat în rețeaua de spioni a Vaticanului, de unde preoții croați naziști au reușit să îl trimită în America Latină. Acolo și-a continuat cariera. A devenit un mare traficant de droguri și a fost implicat într-o lovitură de stat militară din Bolivia – desigur, cu sprijinul Statelor Unite.

Dar Barbie era, la urma urmelor, mărunțiș. *Paperclip* a fost o operațiune de mare amploare, implicând mulți naziști de top. Am reușit să-l aducem pe Walter Rauff, tipul care a creat camerele de gazare, în Chile. Alții au ajuns în Spania fascistă.

Generalul Reinhard Gehlen, pentru a da un alt exemplu, era șeful serviciilor de informații militare germane pe Frontul de Est. Aici au fost săvârșite adevăratele crime de război. Vorbim despre Auschwitz și despre alte lagăre ale morții. Gehlen și rețeaua sa de spioni și teroriști au fost preluați rapid de către serviciile secrete americane și au fost distribuiți în roluri asemănătoare.

Dacă vă uitați la literatura de contrainsurgență a armatei americane (multe dintre documente fiind declasificate acum), veți vedea că începe cu o analiză a experienței germane din Europa, scrisă în cooperare cu ofițerii naziști. Totul este descris din punctul de vedere al naziștilor: ce tehnici de control al rezistenței au funcționat, ce tehnici au dat greș. Cu mici modificări, toate acestea au fost preluate în literatura americană de contrainsurgență. (Acest lucru este discutat la un moment dat de Michael McClintock în lucrarea sa intitulată *Instruments of Statecraft*, o carte foarte bună la care nu a apărut absolut nicio recenzie.)

Statele Unite au lăsat în urma retragerii lor armatele pe care naziștii le-au înființat în Europa de Est și au continuat să le sprijine cel puțin până la începutul anilor ’50. La acea vreme, rușii au reușit deja să infiltreze serviciile de informații americane, astfel că lucrurile au început să nu mai

funcționeze foarte bine.

Ați spus că dacă va fi scrisă vreodată o istorie reală a perioadei de după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, acesta ar fi primul capitol.

Ar fi o parte din primul capitol. Recrutarea criminalilor de război naziști și salvarea lor reprezintă o chestiune destul de gravă, dar imitarea activităților lor este un lucru încă mai grav. Prin urmare, primul capitol al unei astfel de istorii ar trebui să descrie în primul rând o serie de operațiuni ale SUA și ale Marii Britanii în întreaga lume, care au vizat distrugerea rezistenței antifasciste și restabilirea ordinii tradiționale, în esență fascistă. [Acest lucru este discutat, de asemenea, în primul capitol al acestei cărți.]

În Coreea (unde doar SUA s-au aflat la conducerea operațiunilor), restaurarea ordinii tradiționale a însemnat uciderea a aproximativ 100 000 de oameni la sfârșitul anilor '40, înainte de începerea războiului coreean. În Grecia, aceasta a însemnat distrugerea țăranilor, a clasei muncitoare și a rezistenței antinaziste, urmată de readucerea la putere a colaboratorilor naziști.

Atunci când trupele britanice, iar mai apoi americane au intrat în sudul Italiei, au reinstituit pur și simplu ordinea fascistă – au readus la putere industriașii. Dar marea problemă a apărut atunci când trupele au ajuns în nordul Italiei, zonă pe care rezistența italiană o eliberase deja. Zona era funcțională – industria începuse să meargă. A trebuit să destructurăm totul, pentru a restabili vechea ordine.

Marea noastră critică față de rezistență a fost aceea că ea îi înlocuia pe vechii proprietari redând controlul muncitorilor și, în genere, comunităților. Marea Britanie și SUA au numit acest lucru „înlocuire arbitrară" a proprietarilor legitimi. Rezistența a oferit, de asemenea, locuri de muncă mai multor persoane decât era strict necesar pentru cea mai mare eficiență economică (adică pentru obținerea unui profit maxim). Am numit acest lucru „angajare în exces".

Cu alte cuvinte, rezistența încerca să democratizeze locurile de muncă și să aibă grijă de populație. Acest lucru era ușor de înțeles, din moment ce mulți italieni sufereau de foame. Dar tocmai oamenii care mureau de foame erau problema lor – problema noastră era să eliminăm excesul de lucrători și să readucem la putere vechii proprietari, ceea ce am și făcut.

Apoi ne-am ocupat de subminarea procesului democratic din Italia. Stânga urma să câștige în mod evident alegerile; dobândise un prestigiu enorm ca principală forță de rezistență împotriva ocupației naziste, iar ordinea tradițională conservatoare fusese discreditată. Statele Unite nu ar fi tolerat însă acest lucru. La prima sa întâlnire, în 1947, Consiliul de Securitate Națională a decis să rețină alimentele și să folosească alte metode de presiune pentru a submina alegerile.

Dar dacă comuniștii ar fi câștigat totuși alegerile? În primul său raport, CNVM 1, Consiliul Național de Securitate a făcut planuri pentru această situație de urgență: Statele Unite urmau să declare stare de necesitate la nivel național și să pună în alertă flota a șasea, aflată în Marea Mediterană, care ar fi sprijinit activitățile paramilitare pentru a răsturna guvernul italian. Acesta este un model care a fost reluat mereu. Dacă te uiți la cazurile Franței, Germaniei și Japoniei, vezi aproape aceeași poveste. Nicaragua este un alt caz asemănător. Sugrumi economic țara, o lași să moară de foame, apoi organizezi alegeri și toată lumea vorbește despre cât de minunată e democrația.

Persoana care a deschis discuțiile pe acest subiect (așa cum a făcut și în multe alte cazuri) a fost

Gabriel Kolko, în cartea sa clasică *Politics of War*, publicată în 1968. Lucrarea fost, desigur, ignorată în bună măsură, dar este o lucrare excepțională. Multe dintre documentele oficiale nu fuseseră încă desecretizate la acea vreme, dar tabloul zugrăvit de el s-a dovedit a fi destul de precis.

Chile

Moartea lui Richard Nixon a atras tot felul de comentarii laudative la adresa fostului președinte. În elogiul său, Henry Kissinger spunea: „Lumea este un loc mai bun, un loc mai sigur, datorită lui Richard Nixon." Sunt sigur că se gândea la Laos, Cambodgia și Vietnam. Dar să ne concentrăm asupra unui loc care nu a fost menționat deloc în toată agitația mediatică din acea perioadă – e vorba de Chile – și să vedem cum a devenit această țară un „loc mai bun și mai sigur".

La începutul lui septembrie 1970, Salvador Allende a fost ales președinte al statului Chile într-un scrutin democratic. Care era orientarea lui politică? Allende era în esență un social-democrat de tip european. El a cerut o redistribuire minoră a bunăstării, pentru a-i ajuta pe cei săraci. (Chile era o societate foarte inechitabilă.) Allende era doctor și unul dintre lucrurile pe care le-a făcut a fost să instituie un program gratuit de lapte pentru o jumătate de milion de copii foarte săraci, subnutriți. A cerut naționalizarea unor industrii majore cum ar fi mineritul de cupru și o politică de independență internațională – ceea ce înseamnă că Chile nu s-ar subordona pur și simplu Statelor Unite, ci ar beneficia de o oarecare independență.

Au fost alegerile pe care le-a câștigat libere și democratice?

Nu în întregime, deoarece s-au depus eforturi majore pentru influențarea lor, în special de către SUA. Nu a fost prima dată când SUA au făcut asta. De exemplu, guvernul nostru a intervenit masiv pentru a-l împiedica pe Allende să câștige alegerile anterioare, care avuseseră loc în 1964. De fapt, atunci când Comitetul Bisericii a investigat aceste alegeri ani mai târziu, au descoperit că SUA cheltuiau mai mulți bani pe cap de locuitor pentru a susține candidatul preferat de noi ales în alegerile din 1964 decât au cheltuit ambii candidați (Johnson și Goldwater) în alegerile care au avut loc în SUA în același an!

SUA au întreprins măsuri similare în 1970, pentru a încerca să împiedice organizarea de alegeri libere și democratice. Au finanțat masiv o propagandă negativă despre cum, dacă Allende ar câștiga, mamele își vor trimite copiii în Rusia pentru a deveni sclavi. Statele Unite au amenințat, de asemenea, că vor distruge economia chiliană, lucru pe care ar fi putut să îl facă, și pe care chiar l-au făcut până la urmă.

Cu toate acestea, Allende a câștigat. La câteva zile după victoria sa, Nixon i-a chemat la el pe directorul CIA, Richard Helms, pe Kissinger și pe alții, pentru a discuta evenimentele din Chile. Ne puteți vorbi puțin despre ce s-a întâmplat acolo?

După cum a raportat Helms în notele sale pe marginea discuției, au existat două puncte de vedere. Unii au cerut o abordare „moderată" a situației, care presupunea, în cuvintele lui Nixon, „să faci economia chiliană să sufere". Adepții unei abordări radicale cereau, în schimb, nici mai mult, nici mai puțin decât orchestrarea unei lovituri de stat.

Ambasadorului american în Chile, Edward Korry, care era un tip liberal, de felul lui Kennedy, i s-a dat sarcina de a pune în aplicare „abordarea moderată". Iată cum și-a descris el sarcina primită:

„Trebuie să facem tot ce stă în puterea noastră pentru a condamna Chile și locuitorii săi la sărăcie extremă.“ Asta era abordarea moderată.

A existat o campanie agresivă de destabilizare a țării și de dezinformare. CIA a plătit pentru publicarea unor articole false în *El Mercurio* [cea mai proeminentă publicație din Chile] și a provocat tulburări sociale și greve.

În acest caz au întrecut, e drept, orice măsură. Mai târziu, când lovitura militară a avut loc, în cele din urmă [în septembrie 1973], iar guvernul a fost răsturnat – și mii de oameni au fost întemnițați, torturați sau uciși cu sânge rece –, ajutorul economic care fusese anulat a început să fie acordat din nou. Ca o recompensă pentru realizările juntei militare, care a distrus democrația chiliană, SUA au acordat un sprijin masiv noului guvern.

Ambasadorul nostru în Chile a ridicat problema torturii într-o discuție cu Kissinger. Kissinger l-a mustrat aspru, spunându-i ceva de genul: *Nu-mi dați lecții de științe politice. Nu ne pasă de tortură – ne pasă de lucrurile care sunt cu adevărat importante*. Apoi a explicat care sunt lucrurile cu adevărat importante.

Kissinger a mărturisit că era îngrijorat de faptul că succesul social-democrației în Chile ar putea fi contagios. Exista riscul ca social-democrația să infecteze sudul Europei, de exemplu, sudul Italiei, și să conducă la succesul a ceea ce se numea atunci eurocomunism (adică partidele comuniste ar fi dat mâna cu partidele social-democrate pentru a forma un front unit).

De altfel, Kremlinul se opunea la fel de mult eurocomunismului precum Kissinger, iar asta vă oferă o imagine foarte clară despre ce înseamnă teoria dominoului. Chiar și Kissinger, nebun așa cum este, nu credea că armatele chiliene urmau să invadeze Roma. Evident că nu putea avea în minte acest gen de influență. El era îngrijorat de faptul că dezvoltarea economică de succes, în care economia ar produce beneficii pentru populația generală – nu doar profituri pentru corporațiile private –, ar putea avea un efect contagios. În aceste comentarii, Kissinger a dezvăluit, de fapt, ideea de bază a politicii externe americane din ultimele decenii.

Același model avea să fie implementat și în Nicaragua, în anii ’80.

Nu doar acolo, ci pretutindeni. Același lucru a fost valabil și în Vietnam, în Cuba, în Guatemala, în Grecia. Aceasta este întotdeauna grija strategilor americani – amenințarea unui exemplu de succes, care ar fi demn de urmat.

Kissinger a mai spus, referindu-se tot la Chile: „Nu văd de ce ar trebui să stăm pur și simplu și să lăsăm o țară să devină comunistă din cauza iresponsabilității poporului său.“

După cum se afirmă în *The Economist*, ar trebui să ne asigurăm că politicile (economice) sunt izolate de politică. Dacă oamenii sunt iresponsabili, trebuie să fie eliminați din sistem.

În ultimii ani, rata de creștere economică a Chile a fost lăudată în presă.

Economia chiliană nu se descurcă deloc rău, dar se bazează aproape în întregime pe exporturi – fructe, cupru și așa mai departe – și astfel este foarte vulnerabilă la fluctuațiile de pe piețele mondiale.

Am citit două povești foarte amuzante ieri. *The New York Times* a publicat un articol despre cum toată lumea din Chile este atât de fericită și mulțumită de sistemul politic, încât nimeni nu acordă prea multă atenție viitoarelor alegeri.

Dar *Financial Times* (care este cea mai influentă publicație de afaceri din lume și despre care cu greu s-ar putea spune că e radicală) a publicat un text în care se afirma exact contrariul. Se făcea referire la sondaje care arătau că 75% din populație era foarte „nemulțumită“ de sistemul politic (care nu permite opțiuni reale).

Există într-adevăr o apatie față de alegeri, dar aceasta este o reflectare a descompunerii structurii sociale a statului. Chile a fost o societate foarte vie, plină de energie, timp de mulți ani – până la începutul anilor ’70. Apoi, prin instaurarea terorii fasciste, a fost în esență depolitizată. Dizolvarea structurilor sociale este destul de frapantă. Oamenii lucrează singuri și încearcă să se descurce singuri. Refugierea în individualism și urmărirea exclusiv a câștigului personal reprezintă condiția de bază a apatiei politice.

Nathaniel Nash a publicat în *The Times* o poveste a evenimentelor desfășurate în Chile. El scrie că mulți chilieni își amintesc cu tristețe de discursurile înflăcărate ale lui Salvador Allende, care au dus la lovitura de stat în care au fost uciși mii de oameni [inclusiv Allende]. Observați că nu își amintesc cu tristețe despre tortură sau despre teroarea fascistă, ci doar despre discursurile lui Allende ținute din postura unui candidat popular.

Cambodgia

Vreți să ne vorbiți puțin despre noțiunile de victime relevante și irelevante?

[Fostul reporter și cronicar al *The New York Times* și *Newsday*] Sydney Schanberg a publicat un editorial în *The Boston Globe* prin care îl critica extrem de dur pe senatorul Kerry din Massachusetts, acuzându-l că a fost duplicitar atunci când acesta a refuzat să recunoască faptul că vietnamezii nu au fost cooperanți în privința prizonierilor de război americani. În opinia lui Schanberg, nimeni nu este dispus să spună adevărul despre acest subiect. El insistă că guvernul ar trebui să aibă în cele din urmă onestitatea de a recunoaște că armata SUA a părăsit Indochina lăsând în urmă militari americani. Bineînțeles că nu i-ar fi trecut prin cap să sugereze că guvernul ar trebui să fie, de asemenea, suficient de onest să recunoască faptul că am ucis câteva milioane de oameni și am distrus trei țări, pe care le-am lăsat într-o stare cu totul deplorabilă și pe care le strangulăm economic până astăzi.

Ceea ce este însă cel mai surprinzător e faptul că acest Sydney Schanberg e o persoană lipsită de orice urmă de moralitate. Este considerat o mare conștiință a presei datorită curajului său de a expune crimele dușmanilor noștri oficiali – și anume, Pol Pot (liderul armatei rebele a khmerilor roșii din Cambodgia). El a fost, de asemenea, principalul reporter american din Phnom Penh (capitala Cambodgiei) în 1973. Acest an a marcat perioada de vârf a bombardamentelor americane în această țară, când sute de mii de oameni (conform celor mai bune estimări) au fost uciși și societatea a fost pur și simplu distrusă.

Nimeni nu știe foarte multe despre campania de bombardament și efectele sale, deoarece oameni ca Sydney Schanberg au refuzat să o relateze. Nu i-ar fi fost greu să scrie câteva articole despre ea. Nu trebuia să se ducă în junglă – putea să treacă doar strada pe care se afla hotelul de lux din Phnom Penh în care stătea și să vorbească cu oricare dintre sutele de mii de refugiați care fuseseră aduși din zonele rurale în oraș.

Am trecut prin toate reportajele sale – sunt revizuite în detaliu în cartea pe care am scris-o împreună cu Edward Herman [în prezent, editor al publicației *Lies of Our Times*], ce poartă titlul: *Manufacturing Consent*. Veți găsi în reportajele lui câteva fraze împrăștiate ici-colo despre bombardamente, dar nu există un singur interviu luat vreunei persoane refugiate.

Există însă un act de atrocitate comis de trupele americane pe care l-a raportat într-adevăr (timp de aproximativ trei zile); *The Killing Fields*, filmul bazat pe povestea lui, se deschide cu descrierea lui. Despre ce este vorba în acel reportaj? Avioanele americane au bombardat un sat greșit – un sat aflat sub protecția guvernului. Asta este atrocitatea pe care el a relatat-o. Dar ce s-a întâmplat atunci când armata americană a bombardat satele care trebuiau bombardate? Nu ne pasă de asta.

De altfel, felul în care Statele Unite au tratat prizonierii de război este înfiorător – nu numai în Vietnam, unde prizonierii de război au fost tratați într-o manieră îngrozitoare, ci și în Coreea, unde situația a fost și mai gravă. Iar după cel de Al Doilea Război Mondial, am ținut în detenție, în mod ilegal, toți prizonierii de război, așa cum au făcut și britanicii.

Prizonierii de război din cel de Al Doilea Război Mondial

> Other Losses*, o carte canadiană, susține că politica oficială a SUA în timpul celui de Al Doilea Război Mondial era aceea de a înfometa prizonierii germani de război. Mulți dintre ei se presupune că au murit de foame.*

Vă referiți la cartea lui James Bacque. Au fost multe controverse cu privire la detaliile prezentate în acea carte, și nu sunt sigur ce este adevărat. Pe de altă parte, există lucruri despre care nu există controverse. Ed Herman și cu mine am scris pe larg despre toate acestea la sfârșitul anilor ’70.

Practic, americanii au organizat ceea ce se numeau „tabere de reeducare“ pentru prizonierii germani (numele a fost în cele din urmă schimbat în ceva la fel de orwellian). Aceste tabere au fost celebrate drept un exemplu extraordinar al umanismului nostru; s-a spus că noi predam prizonierilor noștri lecția democrației (cu alte cuvinte, îi îndoctrinam pentru a accepta viziunea noastră).

Prizonierii au fost tratați foarte brutal, înfometați etc. Deoarece aceste tabere de prizonieri încălcau în mod flagrant toate convențiile internaționale, ele erau păstrate secret. Ne-a fost teamă că germanii ar putea să se răzbune și să trateze prizonierii americani în același fel. Mai mult, aceste tabere de reeducare nu au fost desființate după război; nu mai știu exact când au fost dizolvate aceste lagăre de prizonieri, dar cred că SUA au păstrat pușcașii germani până la jumătatea anului 1946. Acești soldați au fost folosiți pentru muncă forțată, bătuți și uciși. În Anglia, situația era și mai dramatică. Britanicii au păstrat prizonierii germani de război până la jumătatea anului 1948. A fost ceva absolut ilegal.

În cele din urmă, a existat o reacție publică în Marea Britanie. Persoana care a declanșat dezbaterile pe această temă a fost Peggy Duff, o femeie extraordinară care a murit cu câțiva ani în urmă. Mai târziu, ea a fost una dintre figurile de conducere din cadrul CND (Campania pentru Dezarmare Nucleară) și al mișcării internaționale de pace în anii ’60 și ’70. Dar și-a început cariera cu un protest împotriva modului în care erau tratați prizonierii germani de război în Marea Britanie.

De altfel, de ce se vorbește doar despre soldații germani? Cum rămâne cu italienii? Germania este o țară foarte eficientă, astfel că a publicat volume întregi de documente în care se detaliază ce s-a întâmplat cu prizonierii ei de război. Italia însă a avut o atitudine mult mai relaxată în această privință, așa că nu a existat nicio investigație cu privire la soarta prizonierilor de război italieni. Nu știm nimic despre ei, cu toate că au fost cu siguranță tratați mult mai rău.

Când eram copil, a existat o tabără de prizonieri de război chiar lângă liceul meu. Au existat conflicte între elevi cu privire la problema batjocoririi prizonierilor. Elevii nu puteau ataca fizic prizonierii, pentru că erau în spatele unei bariere, dar aruncau tot felul de lucruri în ei și îi batjocoreau. Câțiva dintre noi credeam că acest lucru era oribil și am încercat să ne opunem, dar nu eram prea mulți.

Note:

67 Operațiunea *Paperclip* (agrafă de birou) a fost un program al Oficiului pentru Servicii Strategice (OSS) al SUA, autorizat în septembrie 1946 de către președintele american de la acea vreme, Harry Truman. Scopul acestui program a fost acela de a recruta oameni de știință din Germania nazistă pentru a lucra în Statele Unite după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial. Aceștia au primit cetățenia americană și identități noi, jucând un rol-cheie în domenii extrem de importante la acea vreme cum ar fi aeronautica, electronica, medicina, dar și zona serviciilor secrete. (*N. trad.*)

Varia

Consum *vs.* prosperitate

Statele Unite, care au 5% din populația lumii, consumă 40% din resursele planetei. Nu trebuie să fii un geniu ca să-ți dai seama care sunt consecințele acestui fapt.

În primul rând, o bună parte din consum este indus artificial – nu are legătură cu dorințele și nevoile reale ale oamenilor. Oamenii ar duce-o probabil mai bine și ar fi mai fericiți dacă nu ar avea multe dintre aceste lucruri.

Dacă măsurați sănătatea unei economii în funcție de marja profiturilor, atunci acest consum este sănătos. Dacă măsurați consumul prin efectele pe care le are asupra oamenilor, atunci el este foarte nesănătos, în special pe termen lung.

Mediul de afaceri investește foarte mult într-o adevărată propagandă – căci ce sunt instituțiile de PR și industria publicității dacă nu mijloace de propagandă – pentru a crea noi nevoi. Acest lucru a fost foarte bine înțeles cu mult timp în urmă; de fapt, această propagandă își are originea în primele zile ale Revoluției Industriale.

În altă ordine de idei, cei care au mai mulți bani tind să consume mai mult, din motive evidente. Prin urmare, produsele de lux destinate celor bogați, și nu produsele necesare traiului de zi cu zi, destinate celor săraci, constituie cea mai mare parte a consumului. Acest lucru este adevărat în SUA, dar și la scară globală. Țările mai bogate consumă mult mai mult decât cele mai sărace, iar în țările mai bogate, cei bogați consumă mult mai mult decât concetățenii lor mai săraci.

Cooperative

Există un experiment social care se desfășoară chiar acum în Mondragón, în regiunea bască a Spaniei. Ați putea să îl descrieți?

Mondragón este, în principiu, o foarte mare cooperativă deținută de muncitori, din care fac parte ramuri industriale diferite, inclusiv o industrie manufacturieră destul de sofisticată. Din punct de vedere economic, experimentul este destul de reușit, dar din moment ce face parte dintr-o economie capitalistă, nu poate asigura o creștere durabilă într-o măsură mai mare decât orice altă parte a economiei capitaliste.

Pe plan intern, această cooperativă nu este controlată de lucrători – ci de către manageri. Deci este un amestec de ceea ce uneori se numește *democrație industrială* – ceea ce presupune că forța de muncă are proprietatea asupra mijloacelor de producție – cu elemente de control ierarhic (spre deosebire de managementul lucrătorilor).

Am menționat mai devreme că întreprinderile sunt unele dintre cele mai totalitare instituții înființate vreodată de om. Ceea ce se întâmplă însă în Mondragón este cu totul altceva.

Spectrul catastrofei ecologice iminente

Ascultător radio: Ce se întâmplă în economiile aflate în creștere din Asia de Sud-Est, China etc.? Vor fi un alt exemplu de exploatare capitalistă, sau ne putem aștepta să vedem o anumită schimbare în modul lor de raportare la capitalism?

În acest moment, situația este catastrofală. În țări precum Thailanda sau China, avem de a face cu catastrofe ecologice. Acestea sunt țări în care creșterea este alimentată de investitori multinaționali pentru care mediul este ceea ce se numește „cost externalizabil" (ceea ce înseamnă că nu trebuie să îi dai atenție). Prin urmare, dacă distrugi pădurile din Thailanda, nu este nicio problemă, atât timp cât veți obține un profit de scurtă durată.

În China, dezastrele care sunt aproape iminente ar putea avea o magnitudine fără precedent, pur și simplu din cauza dimensiunilor țării. Același lucru este valabil pentru toată Asia de Sud-Est.

Dar când exploatarea mediului merge atât de departe, încât supraviețuirea comunităților este periclitată, credeți că se va produce o schimbare?

Nu și dacă oamenii nu reacționează. Dacă puterea este lăsată în mâinile investitorilor transnaționali, oamenii vor fi pur și simplu condamnați la moarte.

Putere nucleară

La o conferință ținută în Washington, D.C., o femeie din audiență s-a ridicat și v-a criticat pentru faptul că susțineți în continuare energia nucleară. Sunteți într-adevăr susținătorul energiei atomice?

Nu. Și cred că nu este nimeni în favoarea energiei nucleare, nici măcar mediul de afaceri, pentru că este prea scumpă. Susțin însă altceva, și anume necesitatea de a purta o discuție rațională pe această temă. Adică o discuție care să pornească de la recunoașterea faptului că problema energiei nucleare nu este una morală, ci una tehnică. Trebuie să ne întrebăm care sunt consecințele folosirii energiei nucleare, prin comparație cu alte tipuri de energie.

Există o serie de surse alternative de energie, de la cea solară la cea eoliană, precum și posibilitatea de a folosi energia într-un mod mai economicos. Fiecare are propriile avantaje și dezavantaje. Dar imaginați-vă că singurele alternative ar fi hidrocarburile și energia nucleară. Dacă ar trebui să alegeți între acestea două, ați fi dator să vă întrebați care dintre ele este mai periculoasă pentru mediul înconjurător, pentru viața umană, pentru societatea noastră în ansamblu. Nu este deloc o întrebare prea simplă.

De exemplu, să presupunem că fuziunea nucleară a fost o alternativă fezabilă. S-ar putea să se dovedească a fi nepoluantă. Dar există și factori negativi. Orice formă de energie nucleară implică probleme serioase de eliminare a deșeurilor radioactive și poate contribui, de asemenea, la proliferarea armelor nucleare. Fuziunea ar necesita și un nivel ridicat de centralizare a puterii de stat.

Pe de altă parte, industria hidrocarburilor, care este foarte poluantă, promovează și ea centralizarea. Corporațiile energetice sunt unele dintre cele mai mari din lume, iar sistemul construit în jurul Pentagonului este gândit în așa fel încât să le mențină la putere.

Cu alte cuvinte, există întrebări la care răspunsurile trebuie gândite bine înainte. Nu sunt deloc

niște întrebări simple.

Familia

Ați sugerat că, pentru a consolida democrația, oamenii ar trebui „să caute structuri autoritare și să le chestioneze, eliminând orice formă de putere absolută și de putere ierarhică". Cum ar funcționa acest lucru într-o structură familială?

În orice structură, inclusiv o structură familială, există diverse forme de autoritate. O familie patriarhală poate avea o autoritate foarte rigidă, cu tatăl care stabilește reguli pe care alții le respectă și, în unele cazuri, chiar administrează pedepse grave dacă există o încălcare a acestora.

Există și relații ierarhice între frați, între mamă și tată, relații de gen și așa mai departe. Toate aceste raporturi ierarhice trebuie chestionate. În unele cazuri veți ajunge, cred, la concluzia că autoritatea este deținută în mod legitim – adică, uneori, autoritatea este justificată. Dar sarcina de a demonstra că autoritatea pe care o deține cineva este legitimă îi revine întotdeauna celui care o deține.

De exemplu, o anumită formă de control asupra copiilor este justificată. Este corect să împiedicați un copil să își bage mâna în cuptor sau să treacă strada în fugă, printre mașinile în mers. Nu este inadecvat să existe niște limite clare pentru copii. Ei chiar au nevoie de ele… vor să înțeleagă care este locul lor în lume.

Trebuie să fim atenți însă, pentru că toate aceste lucruri trebuie făcute cu simț de răspundere, în chip asumat și cu recunoașterea faptului că orice rol autoritar are nevoie de justificare. Nu se justifică niciodată prin sine.

Când ajunge copilul în punctul în care părintele nu mai trebuie să-și exercite autoritatea?

Nu cred că există formule pentru asta. În primul rând, nu avem cunoștințe științifice solide în acest domeniu și nu avem o înțelegere foarte clară a acestor lucruri. Un amestec de experiență și de intuiție și o anumită cantitate de studiu ne pot oferi un cadru limitat de înțelegere care poate fi însă, cu siguranță, contestat. Și există, de asemenea, o mulțime de diferențe de la un caz la altul.

Prin urmare, nu cred că există un răspuns simplu la această întrebare. Nu pot spune decât atât: creșterea autonomiei și a autocontrolului, precum și extinderea gamei de alegeri disponibile în mod legitim și a capacității de a le exercita – asta înseamnă a te maturiza.

Ce este de făcut

Ascultător radio: Ducând discuția la un nivel mai personal, aș vrea să vă spun că am primit o notă în factura pe care o plătesc pentru serviciile publice prin care eram informat că se va face o majorare a tarifului. Lucrez, și chiar nu am timp să stau să scriu o scrisoare de protest. Acest lucru se întâmplă tot timpul, și nu doar cu mine. Majoritatea oamenilor nu au timp să fie activi din punct de vedere politic pentru a schimba ceva. Prin urmare, aceste majorări ale tarifelor se produc fără să vorbească cineva vreodată despre ceea ce se întâmplă. Adesea m-am întrebat de ce nu există o limitare a valorii profitului pe care îl poate face orice afacere (știu că probabil asta nu ar fi democratic).

Eu cred că ar fi extrem de democratic. Nu există nimic în principiul democrației care să spună că puterea și bogăția ar trebui să fie atât de concentrate, încât democrația să devină un cuvânt gol.

Dar prima observație pe care o faceți este perfect îndreptățită. Dacă sunteți o persoană care lucrează, pur și simplu nu aveți timp, de unul singur, să vă luptați cu compania de electricitate. Tocmai de aceea organizarea este atât de importantă în societatea de astăzi. Este exact ceea ce fac sindicatele și partidele politice care se bazează pe oamenii muncii.

Dacă în SUA ar exista un astfel de partid, atunci el ar fi cel care ar vorbi pentru voi, în numele vostru, și ar spune adevărul despre ce se întâmplă cu majorarea tarifelor la energie electrică, de exemplu. Drept urmare, ar fi denunțați și arătați cu degetul de oameni ca Anthony Lewis și acuzați că sunt antidemocrați – ar fi acuzați, cu alte cuvinte, pentru că reprezintă interesele populare, mai degrabă decât interesele puterii.

Ascultător radio: Mă tem că poate exista un punct în care disperarea ajunge să te copleșească, pur și simplu pentru că ești împovărat de adevărurile pe care ni le împărtășiți. Aș dori să vă încurajez puternic să începeți să dedicați măcar 10 sau 15% din aparițiile publice, din cărțile sau articolele dumneavoastră unor sfaturi practice și detaliate pe care oamenii să le poată pună în aplicare pentru a încerca să schimbe lumea. Am auzit în câteva ocazii oameni care vă pun aceeași întrebare pe care o ridic și eu aici, iar dumneavoastră răspundeți: „Pur și simplu, organizați-vă!"

Voi încerca să țin cont de ce spuneți și să mă gândesc la asta, dar mă tem că răspunsul este întotdeauna același. Există o singură cale de a face față acestor lucruri. De unul singur, nu poți face nimic. Tot ce poți face este să deplângi situația. Dar dacă ne strângem toți laolaltă, putem produce schimbarea. Este posibil orice, în funcție de locul în care doriți să vă investiți eforturile.

BINELE COMUN[68]

Note:

68 *The Common Good*, lucrare publicată inițial în 1998, retipărită de 6 ori în SUA și publicată în alte 6 țări. A fost tipărită, în total, în 63 000 de exemplare.

Aristotel cel radical și periculos

La începutul lunii ianuarie 1997, ați vorbit la o conferință care a avut loc la Washington, D.C. A fost sponsorizată de mai multe organizații, inclusiv de grupul progresiv din Congres, un grup de aproximativ cincizeci de membri liberali și radicali ai Congresului. Ce părere aveți despre această conferință?

Am fost destul de plăcut surprins de ceea ce am văzut acolo. A fost o atmosferă bună, plină energie și de viață. Ideea împărtășită de majoritatea celor care au participat la eveniment – cu care sunt de acord – a fost că cei mai mulți dintre americani sunt mai mult sau mai puțin în favoarea liberalismului de tip *New Deal*. Acest lucru este remarcabil, deoarece majoritatea americanilor nu au auzit niciodată *pe nimeni* care susține această poziție.

După câte se pare, piața a demonstrat că acel cuvânt care începe cu L este rău – asta e ideea care a fost repetată la nesfârșit. Cu toate acestea, mulți oameni din grupul progresist al Congresului SUA, care au susținut în mod public politici de tip *New Deal* – precum senatorul democrat de Minnesota, Paul Wellstone, reprezentatul democrat din Massachusetts, Jim McGovern, și alții –, au câștigat alegerile pentru aceste poziții în Congres. Grupul progresist a început, de fapt, să crească, după alegerile din 1996.

Trebuie spus însă că, în opinia mea, liberalismul de tip *New Deal* nu este în niciun caz sfârșitul drumului. Dar realizările sale, care sunt rezultatul unei serii lungi de lupte populare, merită apărate și extinse.

Conferința pe care ați prezentat-o acolo a fost intitulată Binele comun.

Acest titlu mi-a fost dat și, din moment ce sunt un tip drăguț, ascultător, despre asta am vorbit. Am luat-o de la început și am vorbit despre *Politica* lui Aristotel, care este temelia celor mai multe teorii politice ulterioare.

Aristotel a considerat că o democrație ar trebui să fie pe deplin participativă (cu unele excepții notabile, ca femeile și sclavii) și că ar trebui să vizeze binele comun. Pentru a realiza acest lucru, trebuie să asigure o egalitate relativă, „proprietate moderată și suficientă“ și „prosperitate durabilă“ pentru toată lumea.

Cu alte cuvinte, Aristotel a înțeles că, dacă unii cetățeni ai statului sunt excesiv de bogați, în vreme ce alții extrem de săraci, nu putem vorbi serios despre democrație. Orice democrație adevărată trebuie să fie ceea ce noi numim astăzi un stat al bunăstării – de fapt, o formă extremă a acestuia, dincolo de orice și-au imaginat oamenii în acest secol.

(Când am subliniat acest lucru la o conferință de presă de la Mallorca, titlurile din articolele spaniole au fost de genul: „Dacă Aristotel ar fi fost în viață astăzi, ar fi denunțat ca un radical periculos.“ Ceea ce este probabil adevărat.)

Ideea că discrepanțele majore de statut socio-economic și democrația nu pot coexista poate fi regăsită și în Epoca Iluminismului și a liberalismului clasic, și este susținută de figuri importante

precum de Tocqueville, Adam Smith, Jefferson și alții. Această idee a ajuns să fie mai mult sau mai puțin subînțeleasă.

Aristotel a arătat, de asemenea, că, dacă într-o democrație perfectă există un număr mic de oameni foarte bogați și un număr mare de oameni foarte săraci, săracii își vor folosi drepturile lor democratice pentru a-i lipsi de avere pe cei bogați. Aristotel a considerat acest lucru nedrept și a susținut că există două soluții posibile: reducerea sărăciei (ceea ce a recomandat el) sau reducerea democrației.

James Madison[69], care nu era deloc un ignorant, a remarcat aceeași problemă, dar, spre deosebire de Aristotel, soluția implementată de el a fost reducerea democrației, nu a sărăciei. El a crezut că scopul principal al guvernării este „să protejeze minoritatea celor extrem de bogați de majoritate". Așa cum colegului său, John Jay, îi plăcea să spună, „oamenii care dețin țara ar trebui să o guverneze".

Madison se temea că o parte tot mai mare a populației, care suferă de pe urma inechităților grave din societate, „își va dori, chiar dacă nu va recunoaște acest lucru în mod explicit, o distribuție mai echitabilă a bunăstării". Dacă ar avea putere democratică, există pericolul ca această majoritate să facă mai mult decât doar să își dorească acest lucru. El a prezentat problema în mod explicit la Convenția Constituțională, exprimându-și îngrijorarea că majoritatea săracă își va folosi puterea pentru a provoca ceea ce am numi acum reforma agrară.

Prin urmare, Madison a creat astfel un sistem care se asigura că democrația nu putea funcționa. A plasat puterea în mâinile „unui grup de oameni dintre cei mai capabili", adică în mâinile celor care dețin „bogăția națiunii". Ceilalți cetățeni urmau să fie marginalizați și segregați în diferite moduri, scop care a fost atins, de-a lungul anilor, prin cele mai variate metode: circumscripții politice fracturate, bariere împotriva acțiunii și cooperării unificate a clasei muncitoare, exploatarea conflictelor etnice și rasiale etc.

(Ce-i drept, Madison a *fost* pre-capitalist, iar „grupul de oameni dintre cei mai capabili" trebuia să fie alcătuit din „oameni de stat iluminați" și „filozofi binevoitori", nu din investitori și directori corporativi care încearcă mereu să își sporească averea, indiferent de efectul pe care îl are asta asupra celorlalți. Când Alexander Hamilton și urmașii săi au început să transforme Statele Unite într-un stat capitalist, Madison a fost destul de îngrozit de această perspectivă. În opinia mea, dacă ar fi în viață astăzi, Madison ar fi un anticapitalist – la fel ca Jefferson și Adam Smith.)

Este puțin probabil ca ceea ce numim astăzi „rezultate inevitabile ale pieței" să fie vreodată tolerat într-o societate cu adevărat democratică. Există două căi care pot fi urmate: calea sugerată de Aristotel, prin care ar trebui să garantăm aproape tuturor „suficientă bunăstare", creând ceea ce el numește „clasa de mijloc"; sau calea propusă de Madison, prin care limităm funcționarea democrației.

De-a lungul istoriei noastre, puterea politică a fost, de obicei, în mâinile celor care au deținut țara. Au fost câteva variații pe această temă, cum s-a întâmplat în contextul *New Deal*-ului. Franklin D. Roosevelt a trebuit să găsească cumva o soluție pentru problema că societatea americană nu mai voia să tolereze starea de fapt. El a lăsat puterea în mâinile celor bogați, dar i-a obligat să respecte un soi de contract social. Asta n-a fost ceva nou și se va întâmpla în viitor.

Egalitate

Ar trebui să susținem doar egalitatea de șanse sau și egalitatea în privința rezultatelor obținute, adică situația în care toată lumea ajunge să facă parte, într-o măsură mai mare sau mai mică, din aceeași clasă socio-economică?

Mulți gânditori, începând cu Aristotel, au considerat că egalitatea rezultatelor ar trebui să fie un obiectiv major al oricărei societăți libere și echitabile. (Ei nu au avut în vedere rezultate identice, dar cel puțin relativ egale.)

Acceptarea inegalității radicale în privința rezultatelor este o abatere gravă de la ideile centrale ale tradiției umaniste liberale. De fapt, Adam Smith susținea piețele libere tocmai pornind de la presupunerea că, în condiții de libertate perfectă, piețele libere ar conduce la o egalitate perfectă în ceea ce privește rezultatele, ceea ce el credea că este un lucru bun.

O altă figură impresionantă a panteonului, de Tocqueville, a admirat egalitatea relativă pe care credea că a văzut-o în societatea americană. (El a exagerat considerabil, dar să lăsăm deoparte întrebarea dacă percepțiile sale erau exacte.) De Tocqueville a subliniat destul de explicit că dacă s-ar fi ajuns vreodată la o „inegalitate permanentă a condițiilor", democrația ar fi murit deja.

De altfel, în alte părți ale operei sale, care nu sunt citate pe scară largă, de Tocqueville a condamnat „aristocrația manufacturieră", care a crescut sub ochii lui în SUA, pe care a numit-o „una dintre cele mai crude" din istorie. El a spus că, dacă această aristocrație va ajunge vreodată la putere, vom avea o mare problemă. Jefferson și alte figuri ale Iluminismului au avut aceeași teamă. Din păcate, realitatea de astăzi întrece cu mult coșmarurile lor cele mai întunecate.

Ron Daniels, directorul Centrului pentru Drepturile Constituționale din New York, folosește metafora a doi alergători într-o cursă: unul începe la linia de start, iar celălalt începe la doi metri față de linia de sosire.

Aceasta este o analogie bună, dar nu cred că surprinde aspectul cel mai important al problemei. Este adevărat că nu se poate vorbi în niciun caz despre egalitate de șanse în această țară, dar chiar dacă ea ar exista, sistemul *tot* ar fi intolerabil.

Să presupunem că avem doi alergători care încep exact în același punct, au aceleași ghete și așa mai departe. Unul dintre ei termină cursa pe primul loc și primește tot ce dorește; celălalt termină pe locul al doilea și moare de foame.

Unul dintre mecanismele de abordare a inegalității este acțiunea afirmativă. Ce părere aveți despre asta?

Multe societăți privesc acțiunea afirmativă ca pe ceva de la sine înțeles. În India, de exemplu, un fel de sistem de acțiune afirmativă, sistemul de *rezervări*, a fost instituit la sfârșitul anilor '40, la momentul independenței, într-un efort de a depăși diferențele de castă și de gen, care aveau o istorie foarte veche și rădăcini foarte adânci.

Orice astfel de sistem va pune o povară pe umerii unora, pentru a dezvolta (sperăm) o societate mai echitabilă și mai dreaptă în viitor. Acțiunea afirmativă nu e deloc ușor de pus în practică. Nu cred că există reguli mecanice simple pentru asta. Atacul asupra acțiunii afirmative este, într-o mare măsură, o încercare de a justifica modelele opresive, discriminatorii care au existat în trecut. Pe de altă parte, acțiunea afirmativă ar trebui să fie concepută în așa fel încât să nu aducă deservicii oamenilor săraci, care nu fac parte din categoriile cărora li se oferă susținere.

Acest lucru poate fi făcut. Au existat exemple concrete foarte eficiente de acțiune afirmativă – în

universități, în industria construcțiilor, în domeniul serviciilor publice și în alte părți. Dacă priviți în detaliu, veți găsi o mulțime de lucruri de criticat, dar principala direcție a programului este umană și adecvată.

Despre biblioteci

Bibliotecile au fost foarte importante pentru dezvoltarea dumneavoastră intelectuală când erați copil, nu-i așa?

Obișnuiam să bântui principala bibliotecă publică din centrul orașului Philadelphia, care era extrem de generoasă. Acolo am citit toată literatura anarhistă și marxistă pe care o citez mereu. A fost o vreme când oamenii citeau și foloseau foarte mult bibliotecile. Serviciile publice erau mai generoase în multe privințe la sfârșitul anilor '30 și începutul anilor '40.

Cred că acesta este unul dintre motivele pentru care oamenii săraci, chiar șomeri, care locuiau în mahalale, păreau mai plini de speranță atunci. Poate că ce spun acum este rodul sentimentalismului și implică compararea percepțiilor unui copil cu cele ale unui adult, dar cred că este și ceva adevăr aici. Bibliotecile au fost unul dintre factorii care au contribuit la asta, căci ele nu erau destinate doar oamenilor educați, ci erau folosite de foarte mulți oameni. Asta e mult mai puțin adevărat acum.

Să vă spun de ce am ridicat această întrebare. Recent, m-am întors să vizitez biblioteca publică pe care am frecventat-o când eram copil, aflată la intersecția dintre 78 și York, în New York. N-am mai fost acolo de treizeci și cinci de ani și acum se află într-unul dintre cele mai bogate districte din țară.

Am descoperit că au foarte puține cărți politice. Când bibliotecarul mi-a explicat că bibliotecile-sucursală au cu precădere bestselleruri, i-am spus că aș fi fericit să îi donez niște cărți.

A părut să fie cât de cât interesat și mi-a sugerat să completez un formular. Când m-am dus la birou pentru a obține unul, am aflat că costă 30 de cenți pentru a recomanda o carte pe care credeți că biblioteca ar trebui să o cumpere!

Din ce îmi dau seama, este o situație similară cu cea întâlnită în domeniul editorial în genere, inclusiv în cel al librăriilor. Zbor foarte mult cu avionul și de multe ori rămân blocat pe un aeroport sau pe altul… pentru că, de exemplu, ninge în Chicago și avionul nu poate ateriza. Pe vremuri nu aveam nicio problemă să găsesc în aeroport o carte pe care voiam să o citesc: un clasic sau ceva de actualitate. Acum este aproape imposibil. (De altfel, acest lucru nu este valabil numai în Statele Unite. Am fost blocat pe aeroportul din Napoli nu cu mult timp în urmă, iar librăriile de acolo erau îngrozitoare.)

Cred că de cele mai mult ori această situație este cauzată de presiunile de pe piață. Cărțile care au statut de bestseller se vând repede, și este costisitor să ții cărți care ocupă loc într-o librărie pentru că nu se vând foarte bine. Modificările din legile fiscale au agravat problema, făcând inventarul o chestiune și mai costisitoare decât era pentru edituri, astfel că multe cărți ajung să fie vândute mult mai devreme la ofertă.

Cred că mai ales cărțile pe teme politice sunt afectate de acest lucru – dacă intri în lanțurile mari de librării, care domină piața de carte din ziua de astăzi, cu siguranță nu găsești multe dintre ele – dar același lucru este valabil și pentru majoritatea cărților. Nu cred că e vorba despre cenzură politică.

Aripa dreaptă promovează ideea de a taxa oamenii pentru dreptul de a folosi biblioteca.

Aceasta face parte din întreaga idee de reproiectare a societății, astfel încât să fie doar în avantajul celor bogați. Observați că nu cer închiderea Pentagonului, de exemplu. Nu este nimeni suficient de nebun să creadă că Pentagonul ne apără de marțieni sau de cine știe ce invazie, dar înțeleg foarte bine că Pentagonul este o subvenție pentru cei bogați. Prin urmare, bibliotecile sunt problema.

Lexington, suburbia din Boston unde locuiesc, este un oraș în care există o clasă mijlocie înstărită, astfel că oamenii sunt dispuși și capabili să contribuie la bibliotecă. Și eu contribui cu bani la fondul de carte și mă bucur că pot să mă folosesc de ea.

Dar nu îmi place faptul că legile de zonare și transportul public inadecvat sunt garanția faptului că numai oamenii bogați pot locui în Lexington. În cartierele mai sărace, puțini oameni au destui bani pentru a contribui la bibliotecă sau timp să o folosească sau știu ce să caute odată ce au ajuns acolo.

Permiteți-mi să vă spun o poveste deprimantă. Una dintre fiicele mele a trăit într-un oraș muncitoresc destul de vechi, aflat în declin. Orașul nu este o mahala îngrozitoare, dar se află în ruină. Totuși, se întâmplă să aibă o bibliotecă publică destul de frumoasă – nu are o colecție extraordinară de cărți, ci lucruri bune de citit pentru copii. Biblioteca se află într-un spațiu bine proiectat, conceput cu multă imaginație, și se află în grija câtorva bibliotecari.

Am fost împreună cu copiii ei într-o sâmbătă după-amiază și nu era nimeni acolo, cu excepția câtorva copii ai familiilor din zonă. Unde sunt copiii care ar trebui să fie acolo? Nu știu, probabil că se uită la televizor, dar a merge la bibliotecă nu e genul de lucru pe care îl fac.

Mersul la bibliotecă *era* genul de lucru pe care l-ai fi făcut dacă erai o persoană din clasa muncitoare acum cincizeci sau șaizeci de ani. Golirea minților oamenilor de capacitatea sau chiar de dorința de a avea acces la resursele culturale este o victorie extraordinară pentru sistem.

Libertate

> *Cuvântul libertate a devenit practic sinonim cu capitalismul, ca în titlul cărții lui Milton Friedman,* Capitalism și libertate.

Echivalarea asta este o înșelătorie veche. Milton Friedman este suficient de inteligent pentru a ști că nu a existat niciodată nimic asemănător cu capitalismul și că, dacă ar exista, nu ar supraviețui timp de trei secunde – mai ales pentru că afacerile nu ar permite acest lucru. Corporațiile fac presiuni asupra unor guverne puternice tocmai pentru a le proteja de disciplina pieței, iar existența lor este un atac asupra piețelor.

Toate aceste discuții în care se pune semnul egal între capitalism și libertate sunt în chip premeditat sofistice. De îndată ce te muți în lumea reală, vezi că nimeni n-ar putea să creadă astfel de prostii.

> *Dwayne Andreas, CEO al ADM [Archer Daniels Midland, sponsor major al Radioului Național Public și al Serviciului Public de Radiodifuziune, care își spune* Supermarket to the World*], a fost auzit spunând: „Absolut nimic pe lumea asta nu este vândut pe o piață liberă. Dar absolut nimic! Singurul loc în care există o piață liberă este discursul politicienilor."*

Probabil a fost o notă internă sau ceva de felul ăsta – această afirmație nu face parte dintre cele care pot fi spuse publicului. Dar, în general, ea este adevărată. După cum a arătat Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, „supraviețuirea pe piețele agricole depinde mai puțin de avantajul comparativ decât de accesul comparativ la subvenții".

Doi economiști din Olanda au constatat că fiecare dintre cele mai mari 100 corporații transnaționale de pe lista revistei *Fortune* a beneficiat de politica industrială a țării sale de origine și că cel puțin douăzeci dintre acestea nici măcar nu ar fi supraviețuit dacă guvernele lor nu le-ar fi acordat subvenții mari atunci când aveau probleme.

Acum ceva vreme, a fost un articol pe prima pagină în *The Boston Globe*, în care se vorbea despre cum am întrecut Japonia în producția de semiconductori. În text se spunea că tocmai am asistat la „una dintre marile inversări de roluri din era modernă – transformarea Japoniei din monstru economic în cârpaci… Efortul guvernului japonez de a domina industria de cipuri, de exemplu, a luat sfârșit. Cota de piață a SUA la nivel global în producția de cipuri, care s-a prăbușit mult sub cea a Japoniei în 1985, a crescut brusc peste cea niponă în 1993 și a rămas acolo." În articol era citat Edward Lincoln, consilier economic al fostului ambasador al SUA în Japonia, Walter Mondale, care spunea: „Lecția anilor '90 este că toate națiunile se supun acelorași legi economice."

Ce s-a întâmplat de fapt? În anii '80, administrațiile Reagan–Bush au forțat Japonia să majoreze prețurile pentru cipuri și să garanteze producătorilor americani o cotă pe piețele japoneze. Ei au investit, de asemenea, o mulțime de bani în industria noastră, prin sistemul militar și prin Sematech, un consorțiu guvernamental care a fost limitat la companii americane. Din cauza acestei intervenții de stat la scară largă, SUA au reușit să-și recapete controlul asupra pieței microprocesoarelor.

Japonia a anunțat apoi că a fondat un nou consorțiu guvernamental pentru industria semiconductorilor în efortul de a concura cu SUA. (Unele corporații din SUA urmează să participe la proiectele japoneze în această nouă epocă pe care unii economiști o numesc „capitalism de alianță".) Evident, niciuna dintre aceste acțiuni nu avea nimic de-a face cu legile pieței.

Salvarea Mexicului de la faliment este un alt exemplu. Firmele mari de investiții din New York ar fi urmat să înregistreze pierderi enorme dacă Mexicul ar fi dat faliment, nemaiputând să își plătească împrumuturile, sau dacă și-ar fi plătit împrumuturile pe termen scurt în peso devalorizat, așa cum era în mod legal îndreptățit să facă. Dar publicul american a sfârșit prin a le garanta pierderile – ca de obicei.

Poți să câștigi oricât de mai mulți bani, dar dacă ajungi la necaz, este responsabilitatea contribuabililor să repare lucrurile. În cadrul capitalismului, investițiile ar trebui să fie foarte puțin riscante. Adevărul este însă că nicio corporație nu vrea piețe libere – ceea ce vor toți este putere.

Unul dintre numeroasele domenii în care libertatea și capitalismul intră în coliziune este ceea ce se numește în mod rizibil *comerț liber*. Potrivit estimărilor, aproximativ 40% din comerțul american este un comerț ce se desfășoară intern, la nivelul aceleiași corporații. Dacă un producător de automobile din SUA transferă o piesă auto din Indiana în Illinois, asta nu se numește comerț; dar dacă transferă aceeași parte din Illinois în nordul Mexicului, se numește comerț: este considerat export atunci când piesa iese din SUA și import atunci când intră.

Dar acest fenomen nu reprezintă nimic mai mult decât exploatarea muncii ieftine, evitarea reglementărilor de mediu și fentarea impozitelor. Acest tip de activitate se desfășoară în proporții similare sau chiar într-o măsură mai mare în alte țări industriale. În plus, alianțele strategice dintre firme joacă un rol tot mai important în administrarea economiei globale.

Drept urmare, discuția despre „creșterea comerțului mondial" este în mare parte o glumă. Ceea ce este în creștere e o interacțiune complicată între corporațiile transnaționale – instituții administrate la nivel central, care de fapt nu sunt altceva decât economii aflate sub control privat.

Ipocrizia este omniprezentă. De exemplu, stimulentele pentru comerțul liber solicită și drepturi de proprietate intelectuală (drepturi de autor, brevete etc.) care sunt instrumente extreme ale protecționismului. Versiunea de brevet a Organizației Mondiale a Comerțului (pe care țările bogate de astăzi nu ar fi acceptat-o niciodată atunci când încercau să își obțină poziția pe care o au astăzi) nu este numai extrem de dăunătoare pentru țările în curs de dezvoltare din punct de vedere economic, ci subminează și inovația – de fapt, chiar acesta este scopul ei. Ceea ce numim „comerț liber", nu este altceva decât un instrument pentru concentrarea puterii în mâinile celor bogați.

Corporațiile transnaționale doresc să reducă libertatea subminând funcționarea democratică a statelor în care activează, asigurându-se, în același timp, că guvernul va fi suficient de puternic pentru a le proteja și sprijini. Aceasta este esența a ceea ce numesc uneori „teoria pieței așa cum există ea în realitate".

Dacă te uiți puțin la întreaga istorie a dezvoltării economice moderne, descoperi că – practic, fără excepție – adepții „pieței libere" doresc ca principiile acesteia să fie aplicate doar celor săraci și claselor de mijloc, dar nu și celorlalți. Guvernul subvenționează corporațiile, le protejează de riscurile pieței și le permite să păstreze profiturile.

Pot fuma aici, în biroul dumneavoastră? Dacă nu îmi permiteți acest lucru, îmi limitați libertatea?

Îți limitez libertatea, dar îmi sporesc drepturile. Dacă fumezi în biroul meu, îmi sporesc șansele de a muri. Orice efort de a crea o existență mai umană va limita libertatea cuiva. Dacă un copil traversează strada în fața mea când am semafor roșu, asta îmi limitează libertatea de a da peste el și de a merge mai repede.

Școlile publice sunt un alt exemplu. Persoanele care nu au copii trebuie să plătească încă taxe prin care susțin sistemul de învățământ public, pentru că înțelegem toți că este bine pentru societatea noastră dacă copiii sunt educați. Chestiunea dacă avem sau nu copii nu este relevantă aici.

Cei mai fanatici susținători ai despotismului privat (care vor să submineze, de fapt, libertatea și democrația) folosesc în mod natural cuvinte frumoase precum *libertatea*. Ceea ce vor ei, de fapt, să spună este că trebuie să avem tiranie și un stat puternic pentru a asigura libertatea. Hai să vedem care sunt propunerile lor.

În cadrul Fundației Heritage, de exemplu, se discută foarte mult despre marile probleme filozofice, despre minimalizarea statului și așa mai departe; dar se cere mărirea bugetului Pentagonului, deoarece este cea mai importantă conductă de subvenționare publică pentru industriile de înaltă tehnologie. Aceasta este o poziție dificil de apărat, dar, atât timp cât nu există o dezbatere publică serioasă pe această temă, nimeni nu îi va lua la întrebări.

Personajele care susțin pozițiile cele mai extreme, precum Murray Rothbard, sunt cel puțin oneste.

Rothbard susține, de exemplu, eliminarea impozitelor pe autostrăzi, deoarece vă obligă să plătiți pentru un drum pe care s-ar putea să nu mergeți niciodată. Ca o alternativă, ei sugerează că, dacă tu și cu mine vrem să ajungem undeva, ar trebui să construim un drum acolo și apoi să percepem taxe celor care vor să se folosească de drumul nostru.

Încercați să generalizați asta. O astfel de societate nu ar putea supraviețui, și chiar dacă ar putea, ar fi atât de plină de teroare și de ură, încât orice ființă umană ar prefera să trăiască în iad.

În orice caz, este ridicol să vorbim despre libertate într-o societate dominată de corporații uriașe. Ce fel de libertate există în interiorul unei corporații? Sunt instituții totalitare, în care ordinele vin de sus, iar în cel mai bun caz voi le transmiteți mai departe. Există cam aceeași libertate ca în cazul stalinismului. Puținele drepturi pe care le au angajații sunt garantate de autoritatea publică limitată care există încă.

Atunci când instituțiile enorme, private și tiranice primesc aceleași drepturi ca – sau chiar mai multe decât – ființele umane, libertatea devine o glumă. Soluția nu este de a submina libertatea, ci de a submina tiraniile private.

> *În Boulder [Colorado], orașul în care locuiesc, a fost supusă la vot o ordonanță care interzice fumatul în restaurante. A existat o campanie de mari proporții împotriva acestei inițiative. Unii membri ai consiliului orășenesc au fost amenințați, iar acțiunile lor au fost descrise ca fiind „fasciste" sau „asemănătoare celor naziste". Toate acestea în numele libertății.*

Nu este nimic nou în legătură cu asta. În trecut, se spunea că Philip Morris trebuie să aibă libertatea de a convinge copiii de vreo doisprezece ani să fumeze, iar mamele copiilor sunt libere să îi împiedice să o facă. Bineînțeles, Philip Morris are mai multe resurse și, prin urmare, o putere mult mai mare de convingere decât mii de părinți și sute de consilii urbane, dar acest lucru este considerat irelevant.

Am asistat la o coincidență amuzantă cu ceva timp în urmă. *The New York Times* a publicat un editorial scris de un membru important al Institutului Hoover despre „profundele diferențe filozofice" care separau liberalii și conservatorii. Liberalii doresc să impună politica socială administrată la nivel federal, în timp ce „conservatorii preferă să transfere puterea statelor din uniune, fiind convinși că politicile ar trebui să ia naștere din apropierea de oameni".

În aceeași zi, *The Wall Street Journal* a publicat un articol intitulat: „De obicei, Fidelity[70] obține ceea ce își dorește, iar acum își dorește reduceri de taxe din partea statului Massachusetts." În mod deloc surprinzător, prima frază a textului suna cam așa: „Când Fidelity Investments vorbește, Massachusetts ascultă" – altfel e de rău.

Massachusetts ascultă, explică articolul, deoarece Fidelity este una dintre cele mai mari firme din acel stat și își poate muta cu ușurință operațiunile peste graniță, în Rhode Island. Asta a fost exact ceea ce amenința să facă Fidelity dacă Massachusetts nu-i acordă „scutirea de taxe" – o subvenție, de fapt, de vreme ce „poporul" plătește taxe mai mari pentru a o compensa. (New York a făcut recent același lucru, atunci când societățile financiare importante amenințau să se mute în New Jersey.) Massachusetts a acordat corporației „scutirea de taxe" pe care o cerea.

Cu câteva luni mai devreme, Raytheon a cerut scutirea de impozite și taxe pentru utilități, poate pentru a compensa faptul că în ultimii patru ani acțiunile sale s-au triplat în valoare, în timp ce dividendele per acțiune au crescut și ele cu 25%. Rapoartele din ziarele dedicate mediului de

afaceri ridicau întrebarea (retorică) dacă Raytheon „solicită reduceri de impozite pentru a da mai departe acționarilor banii astfel obținuți“.

Din nou, Massachusetts a dat curs amenințării. Legislatorii puseseră la punct un plan general de tăieri de taxe pentru marile întreprinderi din Massachusetts, dar au trebuit să le limiteze la Raytheon și alți „contractori în domeniul apărării“.

E o poveste veche. Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, corporațiile s-au limitat la funcții definite în mod explicit prin statutul fiecărui stat. Această cerință a dispărut în mod efectiv atunci când statul New Jersey s-a oferit să renunțe la ea. Corporațiile au început să se înființeze în New Jersey, în loc de New York, forțând astfel New York să renunțe la cerințele sale, declanșând o competiție între state.

Rezultatul a fost o creștere substanțială a puterii tiranilor privați, care le-a oferit noi arme pentru a submina libertatea și drepturile omului și pentru a administra piețele în interesul lor. Logica este aceeași atunci când GM decide să investească în Polonia sau atunci când Daimler-Benz transferă producția din Germania, unde munca este foarte bine plătită, către Alabama, unde mâna de lucru este foarte ieftină.

Forțând Alabama să intre în competiție împotriva unui alt stat, Carolina de Nord, pentru a beneficia de investițiile sale într-o nouă fabrică, Daimler-Benz a primit subvenții, piețe protejate și protecție împotriva riscurilor. (Corporațiile mai mici pot intra și ele pe fir, când statele sunt forțate să concureze pentru a mitui companiile puternice.)

Desigur, este mult mai ușor să joci acest joc cu state americane decât ar fi să îl joci cu țări. Pentru ca Fidelity să se mute în Rhode Island și Raytheon să se mute în Tennessee, nu este nevoie de prea multă bătaie de cap – iar Massachusetts o știe. Transferul operațiunilor în străinătate ar fi însă mai dificil.

„Conservatorii“ sunt cu siguranță suficient de inteligenți pentru a înțelege că transferul puterii de decizie la nivel de stat nu echivalează cu un transfer de putere către cetățeni, ci cu un transfer de putere către cei care sunt deja suficient de puternici pentru a cere subvenții cu o mână ca să le acorde acționarilor cu cealaltă. Acesta este „principiul filozofic profund“ care se află la baza tuturor eforturilor „conservatorilor“ de a transfera puterea către state.

Există încă unele pârghii defensive la nivel federal, motiv pentru care el este privit de corporații ca un inamic, dar instrumentele prin care banii publici sunt direcționați către corporații – cum ar fi Pentagonul, al cărui buget se ridică, în ciuda obiecțiilor a cel puțin 80% dintre cetățeni – nu mai pot fi controlate la nivelul guvernului federal.

Potrivit unui sondaj de opinie publicat în *The Washington Post*, un număr enorm de oameni cred că orice lucru făcut de guvernul federal este rău – cu excepția armatei, de care avem nevoie, desigur, pentru a contracara amenințările grave la adresa securității SUA. (Chiar și așa, oamenii nu au vrut să crească bugetul militar, așa cum au procedat Clinton, Gingrich și alții.) Ce ar putea explica acest lucru? – se întrebau cei de la *The Washington Post*.

Să fie oare cei cincizeci de ani de propagandă corporatistă intensă, în presă și aiurea, care a încercat să îndrepte frica, furia și ura oamenilor împotriva guvernului, mascând astfel puterea *privată* de care dispuneau corporațiile? Nu vreau să spun că aceasta este explicația pentru situația în care ne aflăm. Pentru mine, este un mister de ce oamenii au aceste idei ciudate.

Dar nu există nicio îndoială că le au. Când cineva vrea să își verse furia pentru faptul că viața lui se destramă, este mai probabil să pună o bombă într-o clădire federală decât într-un sediu corporativ.

Există o mulțime de lucruri în neregulă cu guvernul, dar această propagandă se opune *lucrurilor bune* care țin de guvern – și anume faptului că el este singurul sistem de apărare al oamenilor împotriva tiraniei private.

Pentru a reveni la situația din Boulder, este ea un exemplu pentru ceea ce numiți „anti-politică"?

Este un exemplu de opoziție față de democrație, de vreme ce este negat dreptul oamenilor de a se reuni și de a decide în mod democratic cum vor să trăiască.

Ați arătat, în mod frecvent, că în timp ce directorii companiilor primesc tot ceea ce doresc pe un platou de argint, sunt extrem de reticenți față de extrema dreaptă, deoarece doresc să se asigure că fiicele lor continuă să aibă acces la avort. Dar fiicele lor au avut acces la avorturi înainte de Roe vs. *Wade*[71].

Directorii executivi ai corporațiilor nu vor să fie siliți să facă astfel de lucruri în secret și să se implice în activități criminale. Ei doresc ca soțiile și fiicele lor să beneficieze de toate libertățile și să trăiască într-o societate civilizată, nu una aflată sub controlul fundamentalismului religios, unde oamenii din jurul lor cred că lumea a fost creată cu vreo două mii de ani în urmă.

Un alt lucru care îi îngrijorează în legătură cu această tendință ultraconservatoare este că ea are și o dimensiune populistă. Există foarte multă opoziție față de organizațiile prea mari, nu doar față de guvernele supradimensionate. Extrema dreaptă nu înțelege de ce ar trebui să finanțăm proiecte științifice, de exemplu, dar mediul de afaceri înțelege foarte bine acest lucru, mai ales că astfel de programe creează tehnologia și cunoștințele pe care le va exploata în viitor.

Dincolo de asta, directorii executivi nu sunt foarte bucuroși la gândul dezmembrării unor instituții internaționale, cum ar fi Organizația Națiunilor Unite, sau eliminării a ceea ce se numește ajutor străin. Ei au nevoie de acele instituții și vor să le păstreze. Jingoistul, fanaticul îngust la minte cu ajutorul căruia au obținut dereglementarea pe care și-o doreau, reforma justiției și reducerea serviciilor sociale, este o sabie cu dublu tăiș, iar corporațiile sunt cu siguranță îngrijorate de asta.

Note:

69 James Madison (16 martie 1751 – 28 iunie 1836) a fost unul dintre Părinții Fondatori ai Statelor Unite ale Americii și a ocupat funcția de președinte al Uniunii între 1809 și 1817. A fost coautor, împreună cu John Jay și Alexander Hamilton, al documentului cunoscut sub numele de *Federalist Papers*, prima constituție a Statelor Unite, fiind de asemenea considerat „Părintele Constituției" Statelor Unite ale Americii. (*N. trad.*)

70 Fidelity Investments Inc., denumită în mod obișnuit Fidelity, este o corporație multinațională de servicii financiare americane cu sediul în Boston, Massachusetts. (*N. trad.*)

71 Roe *vs*. Wade este o decizie de referință, luată în anul 1973 de către Curtea Supremă a Statelor Unite cu privire la problema constituționalității legilor care incriminau sau restricționau accesul la avorturi. Cu 7 voturi pentru și 2 împotrivă, Curtea adoptat o hotărâre conform căreia dreptul la viață privată garantat prin cel de al 14-lea Amendament se extinde asupra deciziei unei femei de a face avort, dar că acest drept trebuie să fie echilibrat în raport cu interesele statului în reglementarea avorturilor: protejarea sănătății femeii și protejarea potențialului de viață umană. (*N. trad.*)

Mitul vremurilor grele

Când v-am sunat azi acasă, în Lexington, mi-ați spus că stăteați în întuneric din cauza unei pene de curent.

Am sentimentul că vom vedea din ce în ce mai multe chestii de genul ăsta. Pur și simplu nu prea s-a mai investit în infrastructură. Atunci când nu urmărești decât profitul pe termen scurt, orice investiții care nu sunt neapărat necesare pot fi amânate indefinit.

Mulți oameni sunt conștienți de asta. Am avut nevoie de un instalator zilele trecute și ne-a spus că tocmai și-a cumpărat un generator, deoarece se așteaptă ca penele de curent să devină ceva regulat.

Externalizarea[72] este un alt aspect al strategiei de maximizare a profitului pe termen scurt – salvează astăzi banii corporațiilor, dar distruge forța de muncă potențială. În universități, se angajează cadre didactice cu jumătate de normă, care clachează rapid. În cercetare, există o mare presiune pentru a face muncă aplicată pe termen scurt, nu studii teoretice de bază, așa cum se întâmpla la sfârșitul anilor '50, studii care au pus bazele economiei actuale. Efectele pe termen lung ale acestui lucru sunt destul de evidente.

Ce credeți despre această noțiune de insuficiență – locuri de muncă insuficiente, bani insuficienți, oportunități insuficiente?

Faceți o plimbare prin orice oraș mare. Vedeți ceva care trebuie îmbunătățit? Sunt multe lucruri de făcut și multe persoane inactive. Oamenii ar fi încântați să facă munca, dar sistemul economic este atât de prost pus la punct, încât nu le poate oferi oportunitatea să o facă.

Țara e plină de bani. Corporațiile au atât de mulți bani, încât nu știu ce să facă cu ei – au ajuns să îi întoarcă cu lopata. Nu există lipsă de fonduri și nici nu trăim „vremuri în care trebuie strânsă cureaua". Asta e o minciună.

În 1996, președintele Clinton a semnat un act numit Legea responsabilității personale și oportunității de muncă, ce a eliminat angajamentul guvernului federal, în vigoare de 61 de ani, pentru susținerea celor săraci. Ați spus că angajamentul a fost întotdeauna foarte limitat și că a scăzut drastic încă din 1970.

Când a început asaltul.

Trebuie să vă place formularea acestui proiect de lege.

În document, se spune că până și copiii în vârstă de șapte ani trebuie să își asume responsabilitatea personală. Le oferă oportunități care le-au lipsit înainte – cum ar fi posibilitatea de a muri de foame. Este doar un alt atac împotriva celor fără apărare, bazat pe o campanie de propagandă foarte eficientă, care îi face pe oameni să îi urască pe cei săraci și să se teamă de ei.

Asta este o strategie extrem de inteligentă, pentru că nu vrei ca ei să știe cât de mult a crescut

averea bogaților, creștere pe care *Fortune* și *BusinessWeek* o numesc „uluitoare“ și „stupefiantă“; și nici nu vrei ca cei săraci să afle de modul în care sistemul militar atrage fonduri în domeniul tehnologiei avansate în beneficiul industriilor private. Ceea ce urmărești este ca oamenii să se uite la o mamă de culoare care vine cu un Cadillac pentru a-și ridica banii de ajutor social, astfel încât să poată avea mai mulți copii. *De ce ar trebui să plătesc pentru asta?* se întreabă oamenii.

Eficacitatea acestei campanii a fost uluitoare. Deși majoritatea oamenilor cred că guvernul are responsabilitatea de a asigura standarde minime rezonabile pentru oamenii săraci, ei sunt, de asemenea, împotriva ajutoarelor sociale, care reprezintă, de fapt, eforturile guvernului de a asigura standarde minime rezonabile pentru persoanele sărace. Aceasta este o realizare a propagandei pe care trebuie să o admiri.

Există un alt aspect al acestei chestiuni, care este mult mai puțin discutat. Unul dintre scopurile îndepărtării oamenilor de ajutoare sociale este reducerea salariilor, prin creșterea ofertei de muncitori. Guvernul statului New York subvenționează în prezent muncitorii care au fost scoși din sistemul de protecție socială. Principalul efect al acestei măsuri a fost scăderea forței de muncă sindicalizate. Puneți o mulțime de muncitori necalificați la locul de muncă, faceți condițiile de trai atât de dificile, încât oamenii să accepte aproape orice serviciu, oferiți poate și niște subvenții publice pentru a-i face pe oameni să își păstreze joburile și puteți să scădeți salariile. Este o modalitate bună de a face pe toată lumea să sufere.

Ralph Nader numește republicanii și democrații Lolek și Bolek.

Nu a existat niciodată o diferență fundamentală între cele două partide ale mediului de afaceri, dar, de-a lungul anilor, puținele diferențe dintre ele au dispărut cu totul.

În opinia mea, ultimul președinte liberal a fost Richard Nixon. De la el, nu au avut decât președinți conservatori (sau ceea ce numim, în limbajul curent, „conservatori“). Genul de concesii făcute liberalismului, care au fost în joc prin *New Deal*, au devenit tot mai puțin necesare, pe măsură ce noile arme de război de clasă s-au dezvoltat la începutul anilor ’70.

În ultimii douăzeci de ani, ne-am obișnuit să vedem tot mai des ceea ce presa de afaceri numește în mod deschis „subjugarea clară a muncii de către capitală“. În aceste condiții, nu mai este nevoie să pozăm în liberali.

Capitalismul care include și măsuri de protecție socială a fost introdus pentru a submina democrația. Dacă oamenii încearcă să preia controlul asupra unui aspect al vieții lor și nu pare să fie nimeni care să îi oprească, un răspuns istoric standard a fost să spui: *Noi, cei bogați, vom face asta pentru tine*. Un exemplu clasic a avut loc în Flint, Michigan, oraș dominat de General Motors, în jurul anului 1910.

Angajații se organizaseră deja sindical, au fost elaborate planuri pentru a lua cu adevărat măsuri progresive și pentru a oferi mai multe servicii publice democratice. După o oarecare ezitare, oamenii de afaceri au decis să urmeze linia progresivă impusă de sindicate. Ei au spus: *Aveți dreptate în toate privințele, dar noi putem face lucrurile mult mai bine, pentru că avem toți acești bani. Vreți un parc? Foarte bine. Votați candidatul nostru și el vă va construi un parc.*

Cu ajutorul resurselor de care dispuneau, ei au subminat și în cele din urmă au eliminat structurile democratice și populare incipiente. Candidatul lor a câștigat și, într-adevăr, a fost implementat capitalismul bunăstării… Până când n-a mai fost nevoie de el, moment în care a fost abandonat.

În timpul Marii Depresiuni, a existat din nou o mișcare sindicală în Flint, iar drepturile populare au fost din nou extinse. Dar contraatacul mediului de afaceri a început imediat după cel de Al Doilea Război Mondial. A fost nevoie de un timp de data aceasta, dar până în anii ’50 se făcuseră deja progrese.

Avansul mediului de afaceri a încetinit într-o oarecare măsură în anii ’60, când au existat mai multe mișcări sociale, cum a fost războiul împotriva sărăciei sau mișcarea pentru drepturile civile ale afroamericanilor, dar până la începutul anilor ’70 a atins noi culmi, iar de atunci avansul lui continuă neîntrerupt, cu viteză maximă.

Imaginea tipică promovată de propaganda mediului de afaceri de la cel de Al Doilea Război Mondial încoace atât în emisiunile TV de divertisment, cât și în cărțile științifice are la bază următoarea idee: *Noi toți trăim împreună în armonie*. Muncitorul de rând, soția sa loială, directorul executiv inflexibil, bancherul prietenos – suntem cu toții o familie fericită. O să lucrăm împreună pentru a ne apăra împotriva băieților răi – cum ar fi liderii sindicali și guvernul federal – care încearcă să ne distrugă armonia. Aceasta este întotdeauna imaginea prezentată: armonie de clasă între oamenii cu ciocane și oamenii care sunt loviți zilnic în cap cu ele.

> *Există o campanie prin care se încearcă subminarea încrederii publicului în programul de securitate socială. Ni se spune tot mai des că acest program va da faliment și că atunci când cei din generația* boomului *demografic vor ajunge la vârsta de pensionare, nu vor mai fi bani pentru ei.*

Majoritatea discuțiilor despre programul de asigurări sociale sunt destul de manipulatoare. Luați problema privatizării acestui program. Fondurile de asigurări sociale pot fi investite pe piața bursieră indiferent dacă sistemul este public sau privat. Dar a face oamenii responsabili de propriile active afectează solidaritatea care este implicit prezentă atunci când luăm parte la ceva împreună și diminuează sentimentul că oamenii au o anumită responsabilitate unul față de celălalt.

Sistemul de asigurări sociale este construit pe principiul că trebuie să ne asigurăm că avem toți un standard minim de viață. Asta îi face pe oameni, desigur, să adere la o idee foarte proastă, și anume la ideea că putem lucra toți împreună, că putem să ne implicăm în procesul democratic și să luăm propriile decizii. E mult mai bine să construim o lume în care oamenii au un comportament individualist, iar cei puternici câștigă.

Scopul pe care îl urmăresc corporațiile este o societate în care unitatea socială de bază ești tu împreună cu televizorul tău. Dacă copilul care locuiește vizavi de casa ta este înfometat, nu e problema ta. Dacă cei doi pensionari din casa de alături și-au investit fără prea mare succes economiile și au ajuns să sufere de foame, nu e problema ta.

Cred că asta se află în spatele propagandei făcute împotriva sistemului de asigurări sociale. Celelalte probleme sunt tehnice și probabil nu foarte semnificative. Un sistem de impozitare ușor mai progresiv ar putea asigura funcționarea programului pe termen indefinit.

> *Așadar, renunțăm la ideea că un prejudiciu adus unuia dintre noi este un prejudiciu adus tuturor, pentru a adera la ideea că fiecare este singur cu propriile probleme.*

Acesta este idealul unei societăți capitaliste – doar că el nu se aplică celor bogați. Consiliilor de conducere li se permite să lucreze împreună, iar băncile, investitorii și corporațiile formează alianțe una cu alta și cu statele puternice. La acel nivel, cooperarea este perfect în regulă. Doar cei săraci

nu trebuie să coopereze.

Bunăstarea corporațiilor

Într-un editorial publicat în The Boston Globe*, Bernie Sanders din Vermont, singurul membru independent al Congresului, scria: „Dacă avem într-adevăr intenția de a echilibra bugetul într-un mod echitabil, trebuie să reducem bunăstarea corporativă." Spuneați că nu vă vine deloc lesne să folosiți acest termen de bunăstare corporativă. De ce?*

Îmi place Bernie Sanders, iar articolul scris de el mi-a plăcut, dar cred că premisele de la care pleacă sunt greșite. De ce ar trebui să echilibrăm bugetul? Știți o afacere – sau o gospodărie – care nu are datorii?

Nu cred că ar trebui să echilibrăm deloc bugetul. Această idee este doar o armă împotriva programelor sociale și în favoarea celor bogați – în acest caz, mai ales a instituțiilor financiare, a deținătorilor de obligațiuni etc.

Lăsând la o parte această chestiune, eu nu ezit să folosesc termenul de bunăstare corporativă pentru că nu există bunăstare corporativă sau pentru că ea nu este o problemă serioasă, ci fiindcă oamenii folosesc în genere acest termen pentru a se referi la programe guvernamentale specifice – subvenții pentru producătorii de etanol, de exemplu – mai degrabă decât la instrumente cu un caracter mai general și cu un impact mai puternic prin care guvernul ajută întreprinderile. Iar această confuzie este o eroare gravă.

Dacă nu ar fi beneficiat de o intervenție masivă la nivel guvernamental, industria automobilelor, a oțelului și a semiconductorilor, de exemplu, nici măcar nu ar exista astăzi. Industria aerospațială este și mai socializată. Când Lockheed – favoritul lui Gingrich[73] – a trecut printr-o perioadă extrem de dificilă la începutul anilor '70, a fost salvat de la colaps de un împrumut de 250 de milioane de dolari subvenționat de guvernul federal. La fel s-a întâmplat și cu Penn Central, Chrysler, Continental Illinois Bank și multe altele.

Imediat după alegerile din 1996 (nu cred că data este accidentală), administrația Clinton a decis să investească probabil în jur de 750 de miliarde de dolari sau mai mult din banii publici în dezvoltarea unor noi avioane de luptă, de care nu avem nevoie în scopuri militare. Contractul nu avea să fie acordat producătorului tradițional de avioane de luptă, McDonnell Douglas, ci Lockheed Martin și/sau Boeing, care nu au produs nici măcar un avion de vânătoare în ultimii șaizeci de ani.

Sigur, Boeing produce aeronave comerciale și este în acest moment cea mai mare companie americană civilă, beneficiind de o piață de export imensă. Aeronavele comerciale sunt adesea avioane militare modificate, care preiau designul lor și folosesc foarte multă tehnologie concepută pentru acestea din urmă.

Boeing și McDonnell Douglas au anunțat o fuziune, care a fost subvenționată de către stat cu peste un miliard de dolari.

În opinia mea, faptul că McDonnell Douglas a fost eliminat din competiția pentru fabricarea avioanelor de luptă este în bună măsură motivul pentru care aceștia sunt dispuși să fie preluați de Boeing. Atunci când au explicat motivul pentru care Boeing a fost preferat companiei McDonnell Douglas pentru fabricarea avioanelor, subsecretarul Pentagonului pentru achiziții și tehnologie a

spus: „Trebuie să construim un cap de pod în domeniul cercetării comerciale pentru a putea influența creșterea acestuia." Secretarul Apărării, William Perry, a explicat că trebuie să depășim „barierele care au limitat accesul în timp util la tehnologiile comerciale care evoluează rapid".

„Pentagonul renunță la parteneriatul militar-industrial și introduce parteneriatul industrial-militar", observa Adam Bryant, reporter la *NY Times*, adăugând că această sintagmă „nu presupune doar o rearanjare a adjectivelor, ci reflectă eforturile Pentagonului" de a face mai multe afaceri cu companii care au o bază de clienți diversă.

Un expert al industriei aerospațiale de la Merrill Lynch a subliniat că „acest efort de extindere a bazei industriale care susține armata se află în derulare de câțiva ani deja, însă decizia Pentagonului [în privința noului avion de luptă] reprezintă o bornă importantă pe acest drum".

De fapt, „acest efort" nu datează doar de „câțiva ani", ci de peste o jumătate de secol, iar rădăcinile sale sunt mult mai profunde, pentru că aici este vorba despre rolul crucial al armatei în dezvoltarea elementelor de bază ale „sistemului american de producție" (care presupune standardizare și piese interșanjabile) în secolul al XIX-lea.

Cu alte cuvinte, un scop major al producției și achizițiilor militare – alături de cercetare și dezvoltare în laboratoare guvernamentale sau în industria privată finanțată din fonduri publice (de către Departamentul Energiei și alte agenții, cum este Pentagonul, de exemplu) – a fost acela de a subvenționa societățile private. Publicul este pur și simplu înșelat în privința modului în care sunt subvenționate din banii lui tehnologiile de vârf.

Astăzi, aceste lucruri sunt descrise aproape în mod deschis – de obicei în paginile dedicate mediului de afaceri ale ziarelor, dar uneori chiar și pe prima pagină. Acesta este unul dintre avantajele sfârșitului Războiului Rece: ceața începe să se împrăștie, iar lucrurile devin mai clare. Tot mai mulți oameni își dau seama acum, cel puțin într-o oarecare măsură, că sistemul militar a fost măcar în parte o înșelătorie, un pretext pentru a asigura funcționarea pe cheltuială publică a sectoarelor avansate ale industriei. Aceasta este o parte a temeliei întregului sistem economic, însă astfel de lucruri nu sunt niciodată aduse în discuție atunci când majoritatea oamenilor vorbesc despre bunăstarea corporativă.

Dar să lămurim un lucru. Eu nu susțin că nu ar trebui să existe finanțare publică. Cred că finanțarea cercetării în domeniul științei și tehnologiei viitorului este o idee foarte bună. Dar există două probleme aici: finanțarea publică nu ar trebui să susțină tiranii privați (să nu mai vorbim de sistemul militar), iar publicul ar trebui să poată decide în ce să investească. Nu cred că ar trebui să trăim într-o societate în care cei bogați stabilesc modul în care banii publici sunt cheltuiți și nimeni nu știe nici măcar când, unde și cum se iau aceste decizii.

În mod ironic, politicienii care sunt preocupați în cea mai mare măsură de reducerea dimensiunilor guvernului sunt și cei mai expuși posibilității de a-i extinde rolul de finanțator al afacerilor private. Administrația Reagan a investit o groază de bani în tehnologie avansată și a fost cea mai protecționistă administrație din istoria americană postbelică. Reagan probabil nici nu știa ce se întâmplă, dar oamenii din jurul lui aproape că au dublat anumite restricții de import. Secretarul său de Trezorerie, James Baker, se lăuda că a impus tarife mai mari decât orice guvern american de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial încoace.

Subvențiile guvernamentale pentru industria privată sunt neobișnuit de mari, dar există în toate

națiunile industriale. Economia suedeză, de exemplu, se bazează în mare măsură pe marile corporații transnaționale – producătorii de arme, în special. Industria militară a Suediei pare să fi furnizat o mare parte din tehnologia care a permis companiei Ericsson să câștige o mare parte din piața de telefonie mobilă.

Între timp, măsurile de protecție socială din Suedia sunt reduse constant. Situația de acolo este totuși mai bună decât a noastră, dar lucrurile se înrăutățesc, în timp ce profiturile multinaționale cresc.

Businessul dorește ca măsurile populare ale guvernului, cele care servesc efectiv populației, să fie reduse, dar vrea și un stat foarte puternic, unul care să lucreze în interesul său fără să răspundă însă controlului public.

Credeți că bunăstarea corporativă este una dintre acele teme controversate în măsură să atragă oamenii în politică?

Nu sunt un mare tactician, și poate că această temă controversată poate fi folosită pentru a stârni interesul oamenilor față de politică, dar cred că ar fi mai bine pentru ei să identifice pe cont propriu problemele și să descopere adevărul. Atunci se vor anima cu adevărat.

Criminalitatea: în costum *vs.* în mijlocul străzii

Mass-media acordă o atenție deosebită criminalității de pe străzi, care ne constă, potrivit FBI, aproximativ 4 miliarde de dolari pe an. Multinational Monitor *estimează că criminalitatea financiară – ceea ce Ralph Nader numește „criminalitatea în costum" – ne costă aproximativ 200 de miliarde de dolari pe an. Acest lucru este, în general, ignorat.*

Deși criminalitatea din SUA este ridicată după standardele altor țări industrializate, există un singur domeniu major în care criminalitatea din SUA este cu totul fără precedent: mă refer aici la crimele comise cu arme de foc. Dar situația este cauzată, desigur, de cultura armelor de foc din această țară. De altfel, rata generală a criminalității nu s-a schimbat prea mult în ultima lungă perioadă. De fapt, de ceva vreme se află în scădere.

Statele Unite sunt una dintre puținele societăți – poate singura – unde criminalitatea este considerată o problemă politică; în majoritatea părților lumii, ea este privită ca o problemă socială. În alte țări, politicienii nu trebuie să concureze între ei în timpul alegerilor pentru a demonstra cine este mai dur în ceea ce privește criminalitatea – ci încearcă pur și simplu să își dea seama cum să rezolve această problemă.

De ce criminalitatea primește atât de multă atenție în societatea americană? Cred că acest lucru are mai mult de-a face cu controlul social decât cu criminalitatea ca atare. Există un efort susținut de a transforma SUA în ceva asemănător cu o societate a Lumii a Treia, în care câțiva oameni dețin averi uriașe, în vreme ce mulți alții sunt lipsiți de orice protecție socială (fie și numai pentru că joburile lor ar putea fi mutate în Mexic sau în alt loc unde angajatorii nu trebuie să își facă griji cu privire la beneficii, sindicate sau alte lucruri asemănătoare).

Acum, că acești muncitori sunt inutili, ce să facem cu ei? Mai întâi de toate, trebuie să ne asigurăm că nu văd cât de nedreaptă este societatea, pentru că ar putea încerca să o schimbe, iar cel mai bun mod de a le distrage atenția de la inechitățile sociale este să-i faceți să se urască și să se teamă unul de celălalt. Orice societate coercitivă ajunge destul de repede la această idee, care are și alte două

avantaje: reduce numărul de persoane inutile (prin violență) și oferă locuri în care pot fi ținuți cei care supraviețuiesc (închisori).

Războiul absolut fraudulos împotriva drogurilor a fost întreprins într-un moment în care toată lumea știa că utilizarea oricărui drog – chiar și a cafelei – era în scădere în rândul populației educate și se menținea cam la același nivel în rândul populației de culoare. În mod evident, pentru polițiști este mult mai ușor să aresteze pe cineva aflat pe străzile unui ghetou în care locuiesc persoane de culoare decât într-o suburbie albă. În acest moment, un procent foarte mare de încarcerări se datorează unor infracțiuni legate de droguri, cel mai adesea fiind vorba de bărbați tineri care au fost prinși vânzând droguri la colțul străzii.

Marii traficanți sunt în bună măsură ignorați. Departamentul de Comerț al Statelor Unite publică regulat date privind operațiunile din străinătate ale companiilor din SUA (doar estimări, detaliile rămânând necunoscute). La sfârșitul anului 1996, departamentul raporta că, în perioada 1993–1995, aproximativ un sfert dintre investițiile străine directe în emisfera vestică (cu excepția Canadei) fuseseră direcționate către Insulele Bermude.

Aproximativ un sfert dintre investițiile filialelor străine aflate în proprietatea companiilor americane (altele decât băncile) au fost făcute în Bermude, iar alte 15% au ajuns în Panama, insulele britanice din Caraibe și alte paradisuri fiscale… Restul investițiilor par a fi credite speculative de scurtă durată în țări precum Brazilia, de exemplu.

Este destul de limpede că firmele americane nu construiesc fabrici de producție în Insulele Bermude. Oricum ai interpreta aceste cifre, în cel mai bun caz avem de a face cu o formă de evaziune fiscală. Investițiile acelea sunt, probabil, „narco-capital". OCDE [Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, un grup din Paris care reprezintă cele mai bogate națiuni] estimează că mai mult de jumătate din banii pentru droguri – adică în jur de 250 de miliarde de dolari – trec în fiecare an prin băncile americane. Dar, din câte știu, nimeni nu investighează aceste sume de bani murdari.

Este, de asemenea, cunoscut faptul că, de ani buni, producătorii industriali americani trimit în America Latină mult mai multe substanțe chimice utilizate în producția de droguri decât ar putea utiliza acolo în mod legal. Această situație a fost sesizată și, ocazional, au fost emise ordine executive care impun producătorilor să monitorizeze ce substanțe chimice vând, dar nu am văzut nicio urmărire penală în acest sens.

Criminalitatea corporativă nu este doar ignorată în domeniul drogurilor. Să ne gândim la ce s-a întâmplat cu S&L-urile[74]. Numai în foarte puține cazuri s-a constatat o infracțiune; cea mai mare parte a lor a fost salvată cu banii contribuabililor. Cât de surprinzător este acest lucru? De ce ar trebui ca oamenii bogați și puternici să fie puși sub urmărire penală?

> *Russell Mokhiber de la Corporate Crime Reporter contrastează două statistici: 24 000 de americani sunt uciși în fiecare an, în timp ce 56 000 de americani mor din cauza accidentelor și bolilor cauzate de condițiile de la locul de muncă.*

Acesta este un alt exemplu de infracțiune corporativă nepedepsită. În anii '80, administrația Reagan a informat, în esență, mediul de afaceri că nu va urmări în justiție încălcările reglementărilor OSHA [reglementări ce privesc securitatea și sănătatea ocupațională]. Ca urmare, numărul accidentelor industriale a crescut destul de dramatic. *BusinessWeek* a raportat că zilele lucrătoare pierdute din cauza rănirii muncitorilor s-au dublat aproape între 1983 și 1986, în parte

pentru că „în timpul administrației Reagan și a [vicepreședintelui] Bush, [OSHA] a fost o agenție impotentă".

Același lucru este valabil și în privința problemelor legate de mediu – cum ar fi dezafectarea deșeurilor toxice, de exemplu. Sigur, aceste deșeuri ucid oameni, dar este aceasta o crimă? Ei bine, *ar trebui* să fie.

> *Am vizitat, împreună cu Howard Zinn, o închisoare federală de maximă siguranță în Florence, Colorado. Sala de așteptare are tavane înalte, pardoseli din cărămidă, sticlă peste tot. În același timp, am citit că școlile din New York sunt atât de supraaglomerate, încât elevii se întâlnesc în cafenele, săli de sport și vestiare. Mi s-a părut că trebuie să existe o legătură între cele două.*

Cu siguranță există o legătură. Atât penitenciarele, cât și școlile din centrul orașului vizează un fel de populație inutilă, pe care nu are niciun sens să o educi, pentru că nu există nimic de făcut pentru ei. Fiindcă suntem un popor civilizat, i-am trimis la închisoare, mai degrabă decât să trimitem trupe de comando pentru a-i ucide.

Infracțiunile legate de droguri, de obicei cele destul de banale, sunt pretextul cu care sunt trimiși cei mai mulți oameni la închisoare. Nu am văzut mulți bancheri sau directori ai corporațiilor din industria petrochimică în închisoare. Oamenii din suburbiile bogate comit o mulțime de infracțiuni, dar ei nu merg la închisoare cu aceeași frecvență ca persoanele care trăiesc în sărăcie.

Există și un alt factor care merită discutat aici. În prezent, construcția de închisori este o parte destul de substanțială a economiei. Nu are încă amploarea sistemului construit în jurul Pentagonului, dar de câțiva ani crește suficient de repede pentru a atrage atenția marilor instituții financiare precum Merrill Lynch, care au început să ofere împrumuturi pentru construcția de închisorii.

Industria high-tech, care se hrănește din banii proveniți prin intermediul Pentagonului pentru cercetare și dezvoltare, cântărește ideea administrării închisorilor cu ajutorul super-computerelor, al tehnologiei de supraveghere etc. De fapt, nu aș fi în întregime surprins să văd mai puțini oameni închiși în penitenciare și tot mai mulți oameni închiși în casele lor. Probabil că nu este foarte departe vremea când tehnologiile de ultimă generație vor permite fabricarea unor dispozitive de supraveghere care să controleze oamenii oriunde s-ar afla. Deci, dacă ridicați telefonul pentru a face un apel care nu este permis, sistemul de supraveghere se activează și primiți un șoc electric.

O astfel de tehnologie ne-ar scuti de la construcția de noi închisori, astfel că s-ar economisi sume mari de bani. Acest lucru ar dăuna industriei construcțiilor, este adevărat, dar pe de altă parte ar contribui la dezvoltarea sectorului high-tech, care este partea mai dinamică a economiei.

> *Ceea ce descrieți seamănă foarte mult cu un scenariu orwellian din* 1984.

Puteți să îi spuneți orwellian sau oricum altcumva – el nu este, în fond, altceva decât rezultatul capitalismului de stat. Este o evoluție naturală a unui sistem care subvenționează dezvoltarea industrială și urmărește să maximizeze profitul pe termen scurt pentru cei puțini, indiferent de costurile suportate de majoritate.

> *Dacă ați fi anticipat, acum treizeci sau patruzeci de ani, că va veni o vreme când în avioane și restaurante nu se va putea fuma, iar companiile de tutun se vor afla sub asediu, nimeni nu v-ar fi crezut.*

De-a lungul anilor ’80, utilizarea tuturor substanțelor – droguri, țigări, cafea etc. – a scăzut, în general, în rândul sectoarelor mai educate și mai bogate ale populației. Întrucât companiile de țigări știau că vor ajunge să piardă acea parte a pieței lor, s-au extins rapid pe piețele străine, care sunt forțate de către guvernul american să se deschidă către aceste produse.

Încă mai găsești o mulțime de oameni săraci, nevoiași care fumează; de fapt, tutunul a devenit un medicament al clasei inferioare, medicament care, potrivit unor istorici ai dreptului, va deveni ilegal. De-a lungul secolelor, când o anumită substanță a devenit asociată cu „clasele periculoase“, a fost adeseori scoasă în afara legii. Interzicerea consumului de alcool în această țară a vizat, în parte, persoanele care făceau parte din clasa muncitoare, indiferent că se aflau în crâșmele din New York sau în altă parte. Bogații continuau să bea cât de mult voiau.

Nu sunt în favoarea interzicerii fumatului, așa cum nu sunt nici în favoarea interzicerii folosirii unor droguri utilizate pe scară largă de o anumită clasă socială. Dar nu pot să nu remarc faptul că fumatul este un obicei care ucide un număr imens de oameni și dăunează mult altora, iar faptul că e cât de cât reglementat este, în opinia mea, un lucru bun.

> *În august* ١٩٩٦*, Gary Webb a scris un articol în trei părți care a apărut în* San Jose Mercury News*. Mai târziu, articolul a fost extins într-o carte numită* Dark Alliance*. Webb afirma în text că CIA făcea bani din vânzarea cocainei crack în ghetoul din Los Angeles, fiind, de fapt, responsabil pentru explozia popularității acestui drog în anii ’80.*
>
> *Am observat că aveți tendința de a sta departe de astfel de povestiri – cel puțin până când sunteți întrebat despre ele într-un interviu ca acesta, de exemplu. Nu dedicați prea mult timp și energie acestor subiecte.*

Adevărul este că le privesc într-o lumină diferită. Povestea lui Webb este absolut adevărată, dar faptul că CIA a fost implicată în traficul de droguri a fost bine cunoscut încă de acum douăzeci și cinci de ani, din opera lui Al McCoy [din cărți precum *The Politics of Heroin: CIA Complicity in the Global Drug Trade*]. Implicarea CIA în acest domeniu a început imediat după cel de Al Doilea Război Mondial. Puteți urmări evoluția acestei implicări pornind de la legăturile franceze din Marsilia (o consecință a eforturilor CIA de a submina sindicatele prin reconstituirea mafiei pentru bruiaj și perturbarea organizațiilor muncitorești), prin Triunghiul de Aur din Laos și Burma, apoi spre Afganistan etc.

Bob Parry și Brian Barger au dezvăluit multe povestiri despre implicarea CIA în traficul cu droguri acum zece ani. Dovezile lor erau incontestabile, dar ei au fost reduși rapid la tăcere. Contribuția lui Webb a fost să urmărească câteva detalii și să descopere că cocaina a intrat în ghetou pe o anumită cale.

Când CIA spune că nu știa nimic despre asta, presupun că are dreptate. De ce ar vrea să știe astfel de detalii? Faptul că drogurile au ajuns în ghetouri nu este rezultatul unui complot, ci doar cursul natural al evenimentelor. Era puțin probabil ca drogurile să ajungă în comunitățile bine consolidate, care se pot proteja singure, și aproape sigur că vor ajunge în comunități devastate de sărăcie, unde oamenii trebuie să lupte pentru supraviețuire și unde copiii nu sunt îngrijiți, fiindcă părinții lor lucrează până târziu pentru a pune mâncare pe masă.

Așadar, evident că există o legătură între CIA și droguri. Statele Unite au fost implicate masiv în terorismul internațional în întreaga Americă Centrală. A fost vorba în mare parte despre terorism clandestin (ceea ce înseamnă că oamenii aflați în poziții de putere în guvern și în mass-media știau despre asta, dar acțiunile erau suficient de bine mascate încât ei să poată pretinde că nu știau nimic

de ele). Pentru a obține bani negri și pentru a cumpăra serviciile unor criminali sălbatici, guvernul nostru a apelat în mod natural la narco-traficanți ca Noriega (care a fost marele nostru prieten, amintiți-vă, până a devenit prea independent). Niciunul dintre aceste lucruri nu este un secret sau o surpriză.

Punctul în care nu sunt de acord cu mulți dintre cei care discută acest subiect este următorul: nu cred că CIA a fost implicată în astfel de acțiuni ca o agenție independentă: cred că ea nu făcea altceva decât ceea ce i se spunea să facă de la Casa Albă. CIA este folosită ca un instrument al politicii de stat, pentru a efectua operațiuni pe care guvernul dorește să le poată nega în mod credibil.

Mass-media

În Manufacturing Consent*, cartea pe care ați scris-o împreună cu Ed Herman în 1988, ați descris cinci filtre pe care știrile le parcurg înainte de a ajunge la public. Ați revizui lista respectivă? Unul dintre filtre, anticomunismul, probabil trebuie schimbat.*

Cel puțin pentru moment, așa este. M-am gândit la vremea aceea că formularea a fost prea restrictivă. În ansamblu, ideea fundamentală este că inamici periculoși sunt pe punctul de a ne ataca și trebuie să ne ghemuim toți sub protecția puterii interne.

Este nevoie de ceva pentru a speria oamenii, pentru a-i împiedica să fie atenți la ceea ce se întâmplă cu ei. Trebuie să le provocăm cumva teama și ura, să canalizăm acea furie – sau chiar nemulțumire – care este provocată de condițiile sociale și economice precare.

La începutul anilor ’80, un lucru devenise deja clar: comunismul nu va mai putea fi folosit ca o amenințare pentru prea mult timp, așa că atunci când Reagan a ajuns la putere, administrația condusă de el s-a concentrat imediat asupra „terorismului internațional“. Chiar de la început, ei au folosit Libia ca un sac de box.

Apoi, de fiecare dată când trebuiau să obțină sprijinul popular pentru a susține gruparea Contras, de exemplu, sau alte grupări militare, orchestrau o confruntare cu Libia. Acest lucru a devenit atât de absurd la un moment dat, încât Casa Albă a fost înconjurată de tancuri pentru a-l proteja pe președintele Reagan de comandourile libiene. Evenimentul a ajuns o glumă internațională.

La sfârșitul anilor ’80, traficanții de droguri hispanici au devenit inamicul principal; lor li se alăturaseră deja imigranți, delincvenți de culoare, mame care trăiau din ajutoare sociale și o întreagă serie de alți agresori care apăreau din toate părțile.

Spre sfârșitul cărții, ajungeți la concluzia că „scopul social al mass-mediei este de a… apăra agenda economică, socială și politică a grupurilor privilegiate care domină societatea americană și statul“. Mai este ceva ce ați dori să adăugați aici?

Această constatare este în așa de mare măsură un truism, că este aproape inutil să îl pun în cuvinte. Ar fi uimitor dacă *nu ar fi adevărat*. Chiar dacă nu presupun nimic altceva decât existența unei piețe libere – sau ceva asemănător unei piețe libere –, ești obligat să ajungi la această concluzie.

În revista Z, Ed Herman a discutat persistența ideii că mass-media este liberală.

Ideea principală a lui Ed este perfect valabilă – ceea ce contează cu adevărat sunt dorințele celor care dețin și controlează mass-media. Dar pot să fiu întru totul de acord cu el în privința

caracterului liberal al presei. În opinia mea, mass-media națională, cum ar fi *The Washington Post* și *The New York Times*, se încadrează probabil definiției actuale a cuvântului „liberal". Uneori chiar apar acolo lucruri pe care le aprob. De exemplu, spre uimirea mea, *The New York Times* a publicat un editorial în favoarea drepturilor mai mari ale lucrătorilor din Indonezia (spre deosebire de opinia de dreapta că nu este nicio problemă să strangulăm muncitorii indonezieni dacă putem face mai mulți bani în acest fel). *Times* are de asemenea și editorialiști – Bob Herbert este un exemplu – care nu ar fi putut să scrie acolo acum patruzeci de ani, și ei publică adesea lucruri foarte bune.

Dar, în general, presa națională operează cu o serie de presupoziții fundamentale, precum necesitatea menținerii unui stat de bunăstare pentru cei bogați. În acest cadru predefinit, există un anumit spațiu pentru diferențe de opinie, și este cu totul posibil ca majoritatea presei să se poziționeze la capătul liberal al acestui spectru. De fapt, într-un sistem de propagandă bine conceput, asta este exact poziția pe care presa ar trebui să o ocupe.

Un mod inteligent de a păstra oamenii pasivi și docili presupune limitarea strictă a spectrului de opinii acceptabile, dar permiterea unei dezbateri pline de viață în aceste limite – și chiar încurajarea unor opinii mai critice. Asta le dă oamenilor sentimentul că există libertate de gândire, în vreme ce, în tot acest timp, presupozițiile fundamentale ale sistemului sunt reconfirmate de limitele impuse discuției.

Prin urmare, ni se permite să discutăm dacă „procesul de pace" din Orientul Mijlociu ar trebui implementat imediat sau ar trebui amânat, sau dacă Israelul face prea multe concesii sau doar atât cât trebuie. Dar nu ni se permite să discutăm despre faptul ca atare; iar ceea ce este cu siguranță o realitate e că acest așa-numit „proces de pace" a distrus un efort diplomatic de douăzeci și cinci de ani, susținut la nivel internațional, prin care erau recunoscute drepturile naționale ale ambelor părți implicate în conflict, și a impus poziția SUA, care neagă aceste drepturi palestinienilor.

E important să clarificăm ce înseamnă cu adevărat să spui că mass-media este liberală. Să presupunem că 80% dintre jurnaliști votează candidați democrați. Asta înseamnă că ei sunt liberali în adevăratul sens al cuvântului, sau doar că se plasează la stânga pe un spectru foarte îngust de centru-dreapta? (Cea mai mare parte a lucrărilor mele sunt o critică la adresa presei care se plasează la polul liberal al spectrului, pentru că această parte a presei este cea care a stabilit limita dincolo de care un punct de vedere liberal, de stânga, nu mai este acceptabil).

Dar să facem un pas mai departe. Să presupunem că 80% dintre jurnaliști sunt radicali înflăcărați care ar prefera să scrie pentru *Z*. Ar dovedi asta că presa în sine este radicală? Numai dacă presupuneți că mass-media este deschisă exprimării libere a ideilor (de către reporterii ei, în acest caz).

Însă aceasta este tocmai teza aflată în discuție și nu o puteți susține dacă presupuneți de la bun început că ea este adevărată. Dovezile empirice care arată că această teză este falsă sunt copleșitoare și nu a existat niciodată o încercare serioasă de chestionare a lor. În schimb, se presupune doar că mass-media este deschisă. Este posibil ca această asumpție să nu fie deloc chestionată, dacă puterea este suficient de concentrată și păturile educate ale populației sunt suficient de obediente.

Editura Universității din Illinois a publicat o ediție americană a cărții Taking the Risk out of Democracy*, scrisă de cunoscutul savant australian Alex Carey. Unul dintre capitolele cărții este intitulat „Propaganda pentru oameni obișnuiți și propaganda pentru elite". Ce vrea să spună Carey prin această formulare?*

Propaganda pentru elite este tipul de subiect pe care Ed Herman și cu mine îl comentăm cel mai des. Termenul se referă la mass-media de elită, destinată sectoarelor educate ale populației, care sunt mai implicate în luarea deciziilor și stabilesc un cadru general și o agendă la care alții urmează să adere. Propaganda pentru oamenii obișnuiți vizează masele vulgare, pentru a le distrage atenția de la ceea ce este relevant și pentru a ne asigura că nu intervin în arena publică, unde nu au ce căuta.

Nu vi se pare ironic că una dintre cele mai bune lucrări despre propaganda americană este scrisă de un australian?

Chiar deloc. Alex Carey era un vechi prieten de-al meu; de fapt, cartea *Manufacturing Consent* i-a fost dedicată lui. El a inițiat la drept vorbind studiul propagandei corporative, iar mass-media joacă un rol important în această propagandă. Lucra la o mare carte pe această temă, dar a murit înainte să o termine.

Deși propaganda corporatistă este o forță majoră în istoria contemporană, este foarte puțin studiată, pentru că oamenii nu trebuie să știe cât de mult investesc corporațiile în controlul opiniei publice. Și fac asta nu de ieri, de azi, ci de multă vreme. Carey citează presa de afaceri spunând că opinia publică este cel mai mare „pericol cu care se confruntă industriașii".

Este important să credem că presa este liberală, periculoasă, contradictorie, necontrolată. Acest lucru este un exemplu extrem de bun de propagandă corporativă.

Mai mult de 700 de persoane au murit în urma unui val de căldură din Chicago în vara anului 1995. Au fost în mare parte bătrâni care locuiau în cartiere sărace și care nu și-au putut permite aer condiționat. Cred că titlurile ziarelor ar fi trebuit să sune cam așa: Economia de piață a ucis 700 de oameni.

Aveți absolută dreptate – dacă presa ar fi fost onestă, ar fi raportat modul în care funcționarea sistemului de piață a sporit numărul de decese. Fiecare poveste din ziare poate fi reformulată dintr-o perspectivă mai onestă și umană, una care să nu reflecte interesele celor puternici. Dar așteptându-te ca presa să facă acest lucru din proprie inițiativă este ca și cum ai aștepta ca General Motors să își împartă profiturile oamenilor săraci din mahalale.

Anthony Lewis, jurnalist despre care ați spus adesea că se poziționează la polul liberal al spectrului de opinii permise în Times*, a sărbătorit cea de a douăzeci și cincea aniversare a Dosarelor Pentagonului[75] drept un mare exemplu de eroism și curaj jurnalistic. În articol, el observă că „presa era mult mai docilă înainte de 1971".*

A avut loc o ușoară schimbare de atunci, ce-i drept. Anii '60 au însemnat liberalizarea societății în mai multe moduri, de la atitudini personale și coduri de îmbrăcăminte la credințe. Asta a afectat totul, inclusiv corporațiile și mass-media corporative – care sunt acum, în multe privințe, mai puțin disciplinate decât au fost în anii '60.

Cam în aceeași perioadă în care apărea articolul lui Lewis, am dat peste un text scris de Randolph Ryan. Ryan este un jurnalist care și-a început activitatea în perioada anilor '60 și care, în anii '80, a scris reportaje extrem de bune despre America Centrală pentru *The Boston Globe*. Cultura anilor '60 a avut, de altfel, un impact și asupra redactorului-șef al publicației, Tom Winship, al cărui fiu – ca fapt divers – s-a opus recrutării. Lucrurile care se întâmplau atunci i-au influențat gândirea și au condus la îmbunătățirea vizibilă a calității ziarului. Prin urmare, pot fi de acord că anii '60 au avut un efect important asupra societății; dar nu cred că publicarea, în 1971, a *Dosarelor*

Pentagonului a fost într-adevăr un efect al acestor schimbări sociale.

În 1968, după ofensiva Tet [un atac masiv al rezistenței sudice, numit „Viet Cong" de către SUA, cu sprijinul trupelor nord-vietnameze, care a avut loc în timpul sărbătorii vietnameze Tet], America corporatistă a decis, în principiu, că războiul nu merită efortul. Au ajuns să creadă că am făcut, în esență, ceea ce era de făcut și că continuarea războiului ar fi fost prea costisitoare. Așa că i-au spus lui Johnson să intre într-o formă de negocieri și să înceapă retragerea trupelor americane.

Abia după un an și jumătate, mass-media a început să umple golul pe care America corporatistă îl crease, exprimând critici foarte timide la adresa războiului. Dacă îmi amintesc bine, primul ziar care a cerut retragerea trupelor americane din Vietnam a fost *The Boston Globe*.

Aceasta este, de altfel, și perioada în care Lewis a început să spună că războiul a început ca o „încercare cu totul nereușită de a face bine", dar că până în 1969 (!) a devenit clar că el a fost o „greșeală dezastruoasă" și că America „nu putea să ajungă decât la o soluție care ar fi fost prea costisitoare pentru ea". (Nu e deloc dificil să ne imaginăm că, în mod similar, în *Pravda* apăreau articole, în jurul anului 1980 sau 1981, care constatau că *Războiul din Afganistan a început ca o încercare nereușită de a face bine, dar acum este clar că a fost o greșeală dezastruoasă și prea costisitoare pentru Rusia*.)

Desigur, Vietnamul nu a fost o „greșeală dezastruoasă", ci a fost o agresiune criminală. Când *Times* va începe să vorbească *despre asta*, vom ști că ceva s-a schimbat cu adevărat în societatea noastră.

Cele mai importante pasaje ale *Dosarelor Pentagonului* nu au apărut niciodată în *Times* și nici nu au fost în lucrări accesibile publicului larg. Fragmentele pe care le-a publicat *Times* nici nu au fost cele mai relevante. Deși conțineau unele informații noi, în cea mai mare parte au confirmat pur și simplu ceea ce era deja cunoscut publicului. Dorința *The New York Times* de a publica fragmente din aceste dosare, la trei ani după ce principalele centre ale puterii americane au decis că războiul ar trebui încheiat, nu a fost tocmai un act de eroism fără precedent.

> *Pentru că guvernul acordă tot mai puține fonduri radioului și televiziunii publice, ele sunt forțate din ce în ce mai des să obțină finanțare privată, din partea corporațiilor.*

Televiziunea și radioul publice au fost mereu niște instituții mai degrabă marginale. După cum relatează Bob McChesney, în anii '20 și '30 a existat o dispută pe tema privatizării radioului. Unii susțineau că radioul ar trebui să se afle sub control public, în vreme ce alții considerau că el trebuie cedat puterii private. Știm cine a avut, până la urmă, câștig de cauză. Când a apărut televizorul, nici măcar nu a existat o dezbatere asemănătoare – televiziunea a fost pur și simplu privatizată.

Ambele decizii au fost luate în numele democrației! Acest lucru ar trebui să vă spună cât de stranie este cultura intelectuală în care trăim – luăm mass-media din mâinile publicului, o cedăm tiraniei private și numim asta *democrație*.

În timp, această atitudine a devenit din ce în ce mai sofisticată. Legea telecomunicațiilor din 1996 a fost cea mai mare cedare a activelor publice din istorie. Nici măcar plățile simbolice nu au fost necesare.

McChesney face și observația interesantă și extrem de importantă că acest lucru nu a fost tratat ca o problemă socială și politică – despre acest subiect puteați citi în paginile dedicate mediului de afaceri ale ziarelor, nu pe prima pagină. Mai mult, nu a fost deloc discutată chestiunea dacă ar trebui să cedăm aceste resurse publice unor puteri private – ci doar *în ce mod* ar trebui să le cedăm.

A fost o victorie extraordinară a propagandei.

Existența televiziunii și a radiourilor publice este tolerată, parțial fiindcă mass-media comercială a fost criticată pentru că nu își îndeplinește îndatoririle față de interesul public cerute prin lege. Așa că ei au spus: „Să se ocupe stațiile publice de aceste lucruri." Acum, chiar și această funcție marginală este limitată din ce în ce mai mult.

Însă acest lucru nu înseamnă neapărat moartea radioului și a televiziunii publice. În Evul Mediu, artele au fost sprijinite aproape în întregime de autocrați binevoitori precum familia de Medici; poate că autocrații binevoitori de astăzi vor face același lucru. La urma urmei, ei sunt cei care susțin operele și simfoniile.

McChesney observă, de asemenea, că cea mai mare parte a inovării în domeniul difuzării a avut loc în cadrul radioului și televiziunii publice, nu comerciale. Radioul FM a fost public până când a început să aducă profit, apoi a devenit privat. Internetul este un exemplu dramatic astăzi – a fost conceput, finanțat și rulat în sectorul public atât timp cât nu se puteau câștiga bani din el, dar, de îndată ce a arătat un potențial de profit, a fost predat mega-corporațiilor.

Două documentare premiate cu Oscar, Deadly Deception *(despre General Electric) și* The Panama Deception*, și un film despre dumneavoastră, care are același titlu ca volumul despre care am vorbit mai devreme,* Manufacturing Consent*, nu au fost prezentate aproape deloc la televiziunea publică.*

Pe vremuri situația era și mai gravă. Am petrecut câteva săptămâni în Indochina la începutul anilor '70. În acel moment eram destul de bine cunoscut în zona Bostonului, unde își are sediul WGBH[76], postul cel mai cunoscut al Radioului Public Național. Cu mare reticență, liderul liberal al WGBH, Louis M. Lyons, a fost de acord să mă intervieveze – extrem de ostil – pentru câteva minute. A fost probabil singura dată când am ajuns pe postul de radio local.

Nu sunt un mare admirator al presei de astăzi, dar cred că acum jurnaliștii dau dovadă de mai mult fair-play și sunt mult mai deschiși decât au fost cu treizeci sau patruzeci de ani în urmă. Oamenii care au trecut prin anii '60 se află acum în mass-media și scriu – cel puțin parțial – din puncte de vedere mai umane.

Cum ar arăta mass-media într-o societate cu adevărat democratică?

Ar fi sub control public. Structura lor, materialul pe care îl prezintă, accesul la ele ar fi rezultatul participării publicului – cel puțin în măsura în care oamenii vor să se implice, iar opinia mea este că vor.

Unele dintre organele de presă din această țară au avut un caracter mai democratic în trecut. Nu vreau să par exotic, dar să ne întoarcem o clipă în anii '50. Pe vremea aceea, opt sute de ziare muncitorești, care ajungeau la douăzeci sau treizeci de milioane de oameni pe săptămână, se confruntau zilnic cu presa comercială, care „se folosea de fiecare ocazie pentru a critica muncitorii" și pentru a „lăuda virtuțile marelui capital" – încercând să le vâre oamenilor în cap o întreagă mitologie.

Bob McChesney spunea că, la începutul anilor '٤٠, existau aproximativ o mie de reporteri care relatau problemele cu care se confrunta clasa muncitoare. Astăzi nu mai sunt decât șapte.

Fiecare ziar are o secție de afaceri, care răspunde intereselor unei mici părți a populației – mai precis, acelei părți care se întâmplă să controleze ziarul, ceea ce este destul de ciudat. Dar nu am

văzut niciodată o secție de muncă într-un ziar. Atunci când apar știrile despre muncă, dacă apar, sunt difuzate în secțiunea de afaceri, și sunt privite exclusiv din acest punct de vedere. Acest lucru reflectă pur și simplu, într-un mod foarte transparent, cine este la putere.

O mulțime de oameni critică tabloidizarea știrilor. Directorii de programe răspund însă, spunând: „Dăm publicului ceea ce dorește. Nimeni nu îi forțează să pornească televizorul și să se uite la programele noastre. Ce credeți despre acest lucru?

În primul rând, nu sunt de acord că asta vrea publicul. Pentru a da un singur exemplu, cred că oamenii din New York ar fi fost foarte interesați să afle că NAFTA urma să dăuneze „femeilor, persoanelor de culoare și hispanicilor [și] muncitorilor semicalificați" (70% dintre lucrători sunt clasificați ca „semicalificați") – așa cum un cititor foarte atent al ziarului *Times* putea afla la doar o zi după ce Congresul SUA a aprobat NAFTA.

Chiar și atunci, faptele au fost ascunse într-o poveste optimistă despre potențialii câștigători: „firmele din domeniul bancar, companiile de telecomunicații și de servicii din regiune, consultanții manageriali și cei care lucrează în domeniul relațiilor publice, în cel al dreptului sau al marketingului… băncile și firmele de valori mobiliare de pe Wall Street" industria chimică, editurile (inclusiv corporațiile media) etc.

Dar, în afară de asta, ceea ce vor oamenii este parțial un product social – depinde foarte mult de experiențele și de oportunitățile pe care le-au avut de-a lungul vieții. Modificați structura experienței lor sociale și alegerile lor vor fi altele.

Am vizitat o mahala a clasei muncitoare în Brazilia, unde oamenii se strâng laolaltă în perioada de maximă audiență pentru a viziona filme realizate local, proiectate pe un ecran mare în aer liber. Ei preferă aceste filme telenovelelor și altor emisiuni TV de proastă calitate difuzate de televiziunile comerciale, dar pot face acest lucru doar pentru că le-a fost oferită o alternativă.

Atunci când oamenii din SUA sunt chestionați pe această temă, se dovedește că ceea ce își doresc majoritatea dintre ei este televiziunea fără reclame. Există televiziune fără reclame? Desigur că nu. În televiziunea americană, corporațiile vând publicul altor corporații și nu sunt interesate să ne ofere alternative.

Într-un articol intitulat „Strania dispariție a Americii civice", Robert Putnam consideră că televiziunea este marea vinovată.

Putnam este un sociolog de la Harvard, ale cărui opinii sunt general acceptate. El a constatat un declin de 50%, începând din anii '60, al *oricărei* forme de interacțiune umană directă, indiferent că vorbim despre vizitarea unui vecin, despre participarea la ședințele cu părinții sau aderarea la o ligă de bowling. Unul dintre motivele pentru care copiii petrec atât de mult timp în fața televizorului este că interacțiunea dintre părinți și copii a scăzut cu aproximativ 40% din anii '60 până astăzi. Acest lucru este cauzat, desigur, cel puțin în parte, de faptul că ambii părinți trebuie să lucreze cincizeci de ore pe săptămână pentru a pune mâncare pe masă. Grădinițe sau creșe nu prea există, așa că ce altceva rămâne de făcut? Transformarea televizorului în bonă este singura soluție la care pot apela.

Dar mi se pare prea puțin să dai vina pe televizorul în sine pentru această stare de fapt. Televizorul nu este o forță a naturii, chiar dacă este nucleul culturii de marketing și este conceput pentru a avea anumite efecte. Scopul lui nu este să te emancipeze. Nu vei găsi mesaje la televizor despre

cum să vă alăturați unei uniuni sindicale și să faceți ceva în privința condițiilor mizere de trai. Televizorul nu face altceva decât să îți vâre în cap, la nesfârșit, mesajele menite să îți distrugă mintea și să te izoleze de ceilalți oameni. În cele din urmă, efectele lui devin vizibile.

Dar ceea ce se întâmplă cu televizorul face parte dintr-o campanie mult mai vastă. Elitele au considerat întotdeauna democrația o amenințare majoră, ceva împotriva căruia trebuie să te aperi. Este o chestiune bine știută de multă vreme că cea mai bună apărare împotriva democrației este distragerea atenției publicului larg. De aceea oamenii de afaceri din secolul al XIX-lea au sponsorizat religia evanghelică, oamenii vorbind în limbi străine etc.

Copiii se uită la televizor patruzeci de ore pe săptămână. Este o formă de docilizare.

Este, ce-i drept, un fel de program de docilizare.

Mai mulți bani, mai puțini votanți

Clinton a spus că alegerile din 1996 au fost o reabilitare a „centrului vital", pe care el îl localizează undeva între „liberalismul supraîncălzit și conservatorismul înghețat". Cum ați interpretat aceste alegeri?

Puteam face altă alegere decât cea a „centrului vital"? Clinton și Dole au avut un comportament foarte puțin diferit și aveau cercuri de susținători oarecum diferite, dar ambii erau republicani moderați, oameni cu o bogată experiență guvernamentală și nu erau, de fapt, altceva decât reprezentanți mai mult sau mai puțin interschimbabili ai comunității de afaceri.

În opinia mea, alegerile au fost un vot *împotriva* centrului vital. Ambii candidați erau nepopulari și foarte puțini oameni așteptau ceva bun de la vreunul dintre ei. Prezența la vot a fost de 49% – atât de scăzută cum n-a fost niciodată – și cred că a acest procent reflectă sentimentul general că sistemul politic nu funcționează.

Cred că participarea la vot a fost cea mai mică din 1924 încoace.

Statistica pentru alegerile din 1924 este înșelătoare, pentru că acesta a fost primul an în care femeile au avut voie să voteze. S-a prezentat la urne un procent mic din electorat pur și simplu pentru că multe femei nu erau obișnuite să voteze, așa că nu s-au prezentat la urne. Dacă luați în calcul acest lucru, prezența la vot din 1996 ar fi putut fi cea mai scăzută din istorie.

Campania din 1996 a fost, de asemenea, cea mai scumpă din istorie – potrivit datelor care au fost făcute publice, a costat 1,6 miliarde de dolari. Din ce în ce mai mulți bani sunt cheltuiți pentru alegeri, dar tot mai puțini oameni merg la vot.

După cum a subliniat unul dintre comentatorii de la un post TV, nu am asistat la o convenție, ci la o încoronare. Acest lucru este doar încă un pas spre eliminarea oricăror elemente care mai sunt încă funcționale în democrația americană și se înscrie perfect în strategia generală a marelui capital de subminare a libertății, a pieței libere și a democrației.

Să luăm drept exemplu Haiti, cea mai săracă țară din emisferă. În ultimii ani, acolo a avut loc ceva cu totul remarcabil, a apărut o societate civilă vibrantă, plină de viață și independentă, ce a constituit baza unui triumf remarcabil al democrației (care a fost însă stins foarte repede și extrem de brutal cu ajutorul Statelor Unite și într-un mod care împiedică orice renaștere).

Dacă ar exista o elită independentă în SUA, s-ar prăbuși de pe scaune de râs la ideea că această țară ar avea ceva de învățat de la noi în materie de democrație. Societatea civilă se află în colaps aici. Ar

trebui să mergem *acolo* pentru a învăța noi ceva despre democrație.

Un alt comentator politic a comparat alegerile cu licitațiile, unde premiul cel mare este oferit celui care plătește mai mult.

Alegerile din SUA n-au fost niciodată cu mult diferite de o licitație, dar așa este, situația se înrăutățește. Pe de altă parte, dacă publicul este activ – dacă, spre exemplu, încep să apară organizații sindicale, iar mișcările populare încep să se dezvolte –, lucrurile se vor schimba.

Prima schimbare va apărea atunci când establishmentul politic va spune: „OK, vom fi niște autocrați ceva mai binevoitori." Dacă vor fi presați să meargă mai departe de atât, atunci putem obține schimbări sociale semnificative.

Majoritatea oamenilor își dau seama că partidelor politice nu le pasă de ei. Dezamăgirea publică este enormă, dar este în principal îndreptată împotriva guvernului. Asta pentru că propaganda mediului de afaceri, care domină mass-media, canalizează dezamăgirea lor în această direcție. S-ar putea să existe o dezamăgire foarte mare și față de mediul de afaceri, dar nu putem ști cu adevărat acest lucru, din moment ce astfel de întrebări nu apar prea des în sondaje.

Care este părerea dumneavoastră în privința reformei referitoare la modalitățile de finanțare a campaniilor electorale?

Nu e un lucru rău, dar nu va avea prea mare efect. Există prea multe modalități de a înșela. Este ca și cum ai pretinde că încerci să oprești importul de droguri. Există atât de multe modalități de a aduce droguri, încât nu pot fi toate contracarate.

Problema reală nu este finanțarea campaniei – ci puterea copleșitoare de care dispune tirania corporatistă. Reforma privind metodele de finanțare a campaniilor nu va schimba acest lucru.

Este puterea corporațiilor invincibilă?

Aș vrea să vă cer părerea în privința câtorva citate. Primul îi aparține lui Robert Reich, fostul secretar al Muncii în timpul administrației conduse de Clinton: „Nu este clar încă dacă sindicatele tradiționale mai sunt necesare în contextul noilor locuri de muncă." Al doilea îi aparține fostului secretar al Comerțului, Ron Brown: „Sindicatele sunt OK acolo unde există, iar unde nu există nu este clar încă ce fel de organizație ar trebui să reprezinte lucrătorii."

Cred că astfel de declarații nu sunt deloc surprinzătoare, ținând cont că vin din partea unei administrații care nu poate fi considerată altfel decât moderat republicană. De ce să aibă muncitorii modalități de a se apăra împotriva puterii private?

Poate că este nevoie de altceva în cadrul firmelor care se ocupă cu tehnologiile înalte – de „flexibilitate", de exemplu, care este un mod foarte excentric de a spune că atunci când te culci noaptea, nu știi dacă vei avea un loc de muncă dimineața (știi însă sigur că nu vei beneficia de niciun fel de compensații). „Flexibilitatea" este extraordinară pentru profituri, dar distruge ființele umane.

Am auzit un citat faimos – sau care cel puțin ar trebui să fie faimos – al unui general brazilian (cândva în jurul anului 1970, cred). Vorbind despre „miracolul economic" brazilian, el remarca: „Economia o duce bine, doar oamenii o duc prost." Asta spune destul de multe.

Este ceva aici ce nu înțeleg. Este în interesul corporațiilor să se asigure că toți consumatorii au suficienți bani pentru a cumpăra produsele pe care și le doresc. Acesta a fost argumentul folosit de Henry Ford atunci când a crescut salariul muncitorilor la 5 dolari pe zi, pentru ca aceștia să își poată permite mașinile pe care le construiau.

Este în interesul tău să faci profit, dar există și alte modalități de a face acest lucru decât prin vânzarea unei cantități mari de bunuri pe o piață mare de desfacere care este alcătuită într-o bună măsură din angajații tăi. Poate că este mult mai profitabil să folosești forța de muncă extrem de ieftină, să exploatezi muncitorii, pentru a produce mai puține bunuri pentru oameni relativ bogați, făcând bani în același timp din speculații financiare.

Atunci când managerii corporațiilor transnaționale sunt întrebați de salariile foarte scăzute pe care le plătesc muncitorilor din Lumea a Treia, răspunsul lor e simplu: „Acești oameni nu aveau un loc de muncă înainte, iar noi le oferim unul, îi învățăm o meserie și așa mai departe." Cum ați răspunde la asta?

Dacă chiar ar crede în ceea ce spun, ar folosi o parte din profiturile lor pentru a oferi condiții mai bune de muncă angajaților lor din Indonezia. Cât de des fac asta? Și problema lor nu e că nu ar avea suficienți bani – citiți numai rapoartele *Fortune 500* care sunt publicate an de an.

Apropo, eu nu critic aici directorii de corporații în mod individual. Dacă unul dintre aceștia ar fi încercat să folosească fonduri corporative pentru a îmbunătăți condițiile de muncă din Indonezia, și-ar fi pierdut postul în trei secunde. De fapt, probabil este chiar ilegal să faci așa ceva.

Responsabilitatea directorului de corporație este exclusiv față de acționarii companiei. El trebuie să urmărească exclusiv maximizarea profitului, a cotei de piață și a puterii firmei. Dacă poate face acest lucru plătind salarii de mizerie femeilor care vor muri în câțiva ani din cauza condițiilor oribile de lucru, înseamnă că își face bine treaba. Iar asta e tot ce contează.

Totuși, managerii corporațiilor se adaptează destul de rapid la cele mai diverse situații și sunt gata să facă mici concesii atunci când este nevoie, cum ar fi să le permită oamenilor să meargă la baie nu o dată, ci de două ori pe zi, de exemplu.

Așa este. Același lucru era valabil și pentru regi sau prinți – făceau o mulțime de concesii atunci când nu puteau să își controleze supușii. Același lucru era valabil și pentru proprietarii de sclavi.

Concesiile mici sunt toate bine-venite. Oamenii din Lumea a Treia vor suferi un pic mai puțin, iar oamenii de aici vor vedea că activismul poate da rezultate, ceea ce îi va inspira să meargă și mai departe. Ambele rezultate sunt încurajatoare. În cele din urmă, ajungi până în punctul în care începi să te întrebi: „De ce să le cerem să facă concesii? De ce sunt ei la putere? De ce avem nevoie de rege?"

De curând am fost în Trinidad, care se află în perioada de „ajustare structurală". În timp ce vorbeam cu niște muncitori, i-am întrebat cum ajung la locul de muncă. Mi-au spus că trebuie să ia un taxi. Atunci i-am întrebat: „Nu există serviciu de transport cu autobuzul?" Ei mi-au răspuns că linia de autobuz din partea săracă a Port of Spain[77], unde locuiau, fusese eliminată, iar acum trebuiau să plătească o parte substanțială din câștigurile lor pe taxiuri private.

Acest lucru se întâmplă peste tot. Transferarea costurilor de la cei bogați către cei săraci este metoda standard de îmbunătățire a „eficienței".

Azi-dimineață am luat mașina până la serviciu. Drumurile sunt pline de gropi și sunt mereu

ambuteiaje, dar transportul public este greu de utilizat, deoarece durează prea mult până ajungi la destinație și este, de fapt, mai scump decât drumul cu mașina privată.

Dacă atunci când vine vorba despre transport lași oamenii fără alternative la mașina personală, îi determini să cumpere mai multe mașini și mai multă benzină. Gropile de pe carosabil sporesc frecvența cu care mașinile trebuie reparate sau înlocuite cu altele noi. Și cu cât avem mai multe mașini pe șosele, cu atât e mai multă poluare, iar tratarea efectelor poluării asupra sănătății costă și mai mulți bani.

Disconfortul cumulat al tuturor acestor oameni sporește produsul național brut (care ne permite să celebrăm succesul economic extraordinar) și este foarte eficient din punctul de vedere al corporațiilor care dețin totul. Costurile care sunt transferate publicului, așa cum se întâmplă în cazul călătoriilor cu taxiul pe care le plătesc acei muncitori săraci din Trinidad, nu se iau în considerare.

Los Angeles avea o rețea extinsă de transport public care a fost pur și simplu cumpărată și apoi pusă pe butuci.

Da, și același lucru a fost valabil aici. La începutul acestui secol, ai fi putut ajunge destul de rapid oriunde în New England folosind rețeaua electrificată de căi ferate.

De ce am creat o societate în care toată lumea trebuie să conducă o mașină, să locuiască în suburbii, să meargă la malluri imense? În anii ’50, guvernul a început un program extins de construcție a autostrăzilor numit Sistemul Național de Apărare al Autostrăzilor. Au fost nevoiți să pună cuvântul „apărare“ în titlul proiectului, pentru a justifica sumele uriașe de bani care erau alocate. Construcția sistemului de autostrăzi a fost însă în primul rând o modalitate de a încuraja oamenii să renunțe la transportul public, cum ar fi căile ferate, pentru a trece la un sistem care să folosească mai multe automobile și camioane, mai mult combustibil și un număr mai mare de anvelope (sau să apeleze la călătorii cu avionul).

Acesta a fost unul dintre cele mai mari proiecte de inginerie socială din istorie și a fost inițiat de o adevărată conspirație. General Motors, Firestone Tire și Standard Oil din California (Chevron) pur și simplu au cumpărat și au distrus sistemul de transport public din Los Angeles, pentru a forța oamenii să le folosească produsele.

Această chestiune a ajuns la tribunal, corporațiile au fost amendate cu câteva mii de dolari, iar apoi guvernul a preluat întregul proces. Același lucru s-a întâmplat și în alte părți ale țării. Administrațiile de stat și locale s-au alăturat, de asemenea, efortului unui număr mare de firme și companii puternice. Efectele majore ale acestei treceri forțate, care n-a fost determinată în niciun caz de principiile pieței libere, de la sistemul de transport public la unul bazat pe autoturismul personal s-au făcut simțite imediat.

În unele zone ale țării, acest proces nu s-a încheiat încă. În Boston există un nou plan de a dezmembra părți din sistemul de transport public pentru a le privatiza – în scopul de a le face mai „eficiente“ (ni se spune), permițând astfel tiraniilor private să le gestioneze după bunul-plac. Ce vor face ele cu sistemul de transport public este evident. Dacă sunteți directorul general al unei corporații care administrează sistemul de transport și responsabilitatea dumneavoastră este să vă asigurați că acționarii dumneavoastră fac bani, ce ați face? Renunțați la rutele neprofitabile, desființați sindicatele etc.

Au început să apară mișcări de protest din ce în ce mai serioase împotriva condițiilor de muncă mizere de pe urma cărora corporații transnaționale precum The Gap, Disney, Nike, Reebok etc. fac profit. Credeți că aceste campanii ajung până la rădăcina problemei?

În opinia mea, aceste campanii sunt foarte bine-venite. A pune întrebarea dacă ele ajung până la problemele sistemice este, cred, greșit – pentru că este exact tipul de întrebare care a subminat foarte multe politici marxiste tradiționale.

Problemele sistemice ajung să fie scoase la lumină pe măsură ce oamenii învață, pas cu pas, tot mai mult despre modul în care funcționează lumea. Dacă observi că oamenii din Haiti sunt plătiți cu câțiva cenți pe oră doar pentru ca oamenii de afaceri din SUA să facă profit, în cele din urmă – și poate mult mai devreme decât în cele din urmă – îți vei pune întrebări despre structurile puterii în general.

Sistemul economic actual pare a fi triumfător, dar ați spus că se va autodistruge, că asta ține în mod intrinsec de logica după care funcționează. Ați rămas în continuare la această părere?

De fapt, eu am spus ceva diferit. Sistemul actual are elemente care fără îndoială se vor autodistruge. Dar nu îmi este încă deloc clar dacă întreaga lume se va transforma într-o țară din Lumea a Treia, în care averea este concentrată în mâinile unei minorități, resursele sunt folosite pentru a-i proteja pe cei bogați, iar publicul larg se află undeva între neplăcere și mizerie totală. Nu cred că o astfel de lume poate supraviețui foarte mult, dar nu pot dovedi asta. E un fel de experiment. Nimeni nu știe răspunsul, pentru că nimeni nu înțelege destul de bine aceste lucruri.

Sondajele de opinie arată cât de mult disprețuiesc americanii acest sistem. Când cei de la *BusinessWeek* au chestionat oamenii cu privire la atitudinea lor față de mediul de afaceri, au fost destul de surprinși de rezultate. Nouăzeci și cinci la sută dintre oameni – un număr pe care aproape niciodată nu îl vedeți într-un sondaj – au declarat că toate corporațiile au responsabilitatea de a reduce profitul în beneficiul angajaților și al comunităților în care își desfășoară afacerile. Șaptezeci la sută dintre respondenți au considerat că întreprinderile au prea multă putere și aproximativ același număr de oameni au afirmat că, în opinia lor, mediul de afaceri a câștigat mai mult de pe urma dereglementării decât populația generală.

Alte studii realizate aproximativ în aceeași perioadă arată că peste 80% din populație consideră că oamenii muncii ar trebui să aibă un cuvânt de spus în privința chestiunilor care țin de economie, că sistemul economic este inerent inechitabil și că guvernul practic nu funcționează, deoarece se află în slujba celor bogați.

Întrebările sondajului nu merg însă în niciun caz la fel de departe ca revendicările muncitorilor din estul statului Massachusetts (și din alte părți) de acum o sută cincizeci de ani. Ei nu spuneau: „Fiți puțin mai binevoitori. Dați-ne câteva resturi". Ci spuneau: „Nu ai dreptul să conduci. Ar trebui ca noi să deținem fabricile. Oamenii care lucrează în fabrici ar trebui să fie proprietarii lor."

Mulți oameni din ziua de astăzi nu își doresc decât ca angajatorii să fie un pic mai prietenoși cu ei, să existe ceva mai puțină bunăstare corporativă și să existe ceva mai multe măsuri de protecție socială. Dar sunt unii care și-ar dori să vadă schimbări radicale; nu știm câți sunt, pentru că sondajele nu oferă alternative radicale, iar acestea nu sunt ușor accesibile.

Oamenii sunt extrem de cinici în privința instituțiilor. O mare parte din acest cinism ia forme

foarte antisociale și irațională, iar volumul de propagandă și manipulare este atât de mare, încât majoritatea oamenilor nu văd alternative, dar atitudinile care pot duce la acceptare – ba chiar o acceptare entuziastă – a alternativelor sunt de fapt destul de la îndemână.

Puteți vedea acest lucru în acțiunile lor – atât în cele distructive, cum ar fi vânzarea de droguri pe străzi, cât și în cele constructive, precum grevele din Coreea de Sud. Lucrătorii sud-coreeni consideră total inacceptabilă ideea că puterea privată ar trebui să aibă dreptul de a înlocui greviștii cu muncitori care să le ia definitiv locul. Și au dreptate – o astfel de acțiune nu este în conformitate cu standardele internaționale de muncă. Există o țară care a fost sancționată de Organizația Internațională a Muncii pentru astfel de practici, și anume SUA. Acest lucru ne spune ceva despre cine este civilizat și cine nu.

Persoanele preocupate de puterea corporatistă și excesele acesteia sunt îndemnate să investească în „afaceri care implică responsabilitate socială". Ce credeți despre asta?

Nu am nicio critică cu privire la această idee, dar oamenii nu ar trebui să își facă iluzii în această privință. Este ca și cum i-ar prefera pe autocrații binevoitori celor criminali. Uneori conducătorul poate fi binevoitor, dar el poate înceta să fie binevoitor în orice moment. Sigur, aș prefera un autocrat care nu torturează copii, dar autocrația însăși trebuie eliminată.

Richard Grossman, Ward Morehouse și alții au susținut revocarea statutului corporațiilor [document care reglementează înființarea corporațiilor și le permite să desfășoare activități comerciale]. Mă întreb cât de realist este acest lucru. O astfel de decizie nu poate fi luată decât la nivelul legislaturii statelor americane, care sunt aproape în totalitate sub controlul marilor afaceri.

Cred că oamenii ar trebui să înceapă să pună la îndoială legitimitatea instituțiilor corporative. În forma lor actuală, corporațiile sunt un fenomen destul de recent; drepturile lor au fost create, mai ales prin sistemul judiciar, la sfârșitul anilor 1800 și au fost extinse dramatic la începutul acestui secol.

În opinia mea, corporațiile sunt instituții ilegitime care exercită o putere tiranică, cu rădăcini intelectuale nu foarte diferite de cele ale fascismului și bolșevismului. (A existat o perioadă în care această analiză nu era neobișnuită – de exemplu, acum cincizeci de ani, în lucrările economistului politic Robert Brady. Această perspectivă asupra corporațiilor are rădăcini adânci în mișcările muncitorești, în gândirea iluministă și în liberalismul clasic.)

Există, așa cum ați subliniat mai devreme, mecanisme legale de dizolvare a corporațiilor, deoarece toate trebuie să respecte un statut. Dar să nu ne înșelăm singuri – vorbim aici despre niște schimbări masive. Nu are niciun sens să folosim tactica amenințării cu revocarea statutului ce reglementează funcționarea corporațiilor, acest lucru poate fi luat în considerare numai atunci când legislaturile vor începe să țină seama de interesul public, și nu de interesele mediului de afaceri, ceea ce va necesita o educație și o organizare substanțiale și construirea de instituții alternative pentru a conduce economia într-un mod mai mult democratic.

Dar putem – și chiar suntem datori – să arătăm faptul că, fără doar și poate, corporațiile sunt instituții fundamental ilegitime, care nu ar trebui să existe în forma lor actuală. La fel cum alte instituții opresive – cum ar fi sclavia sau regalitatea, de exemplu – au fost înlocuite sau eliminate, și puterea corporativă poate fi înlocuită sau eliminată. Cât de departe se poate merge în această privință? Care sunt limitele? Nu există niciuna. Totul este, în cele din urmă, sub control public.

Note:

72 În economie, externalizarea, denumită și *outsourcing*, definește delegarea unor sarcini de producție sau a unor secțiuni de afaceri care nu au o importanță strategică către companii externe, care oferă un raport preț-calitate mai bun sau dețin expertiză (produc mai bine) în domenii specializate. (*N. trad*.)

73 Newton Leroy Gingrich (n. 17 iunie 1943) este un politician, scriitor, publicist și om de afaceri american. În perioada 1995–1999 el a ocupat funcția de președinte al Camerei Reprezentanților din Congresul Statelor Unite ale Americii. (*N. trad.)*

74 O asociație de economii și împrumuturi (S&L) sau o instituție de creditare este o instituție financiară specializată în acceptarea de economii, depozite și acordarea de credite ipotecare și alte împrumuturi. (*N. trad*.)

75 În orig. *Pentagon Papers*, intitulat oficial Raportul Oficiului Secretariatului de Apărare al Vietnamului, este o istorie a implicării politice și militare a Statelor Unite în Vietnam între anii 1945 și 1967. Documentele au fost publicate de Daniel Ellsberg, care a lucrat la studiu, și au fost aduse pentru prima dată în atenția publicului pe prima pagină a *The New York Times* în 1971. În articolul publicat în 1996, în *The New York Times*, la care face aici referire autorul, se afirmă că Dosarele Pentagonului au demonstrat, printre altele, că administrația Johnson a mințit în mod sistematic nu numai publicul larg, ci și Congresul American. (*N. trad*.)

76 Autorul se referă la postul radio care aparține serviciului public de radiodifuziune (PBS), licențiat în Boston, Massachusetts. (*N. trad*.)

77 Port of Spain este un oraș situat pe insula Trinidad, fiind capitala statului Trinidad-Tobago. (*N. trad*.)

Este globalizarea inevitabilă?

Germania are niveluri de șomaj nemaiîntâlnite din 1933. Companii precum Siemens și Bosch își închid fabricile din Germania și se mută peste granițe. Ați comentat anterior pe marginea operațiunilor Daimler-Benz în Alabama și v-ați referit la deschiderea fabricii BMW în Carolina de Sud. Ați putea să ne spuneți mai multe pe această temă?

Industria germană tratează de ceva vreme SUA ca pe o țară din Lumea a Treia. Salariile sunt scăzute aici, protecție socială aproape că nu există, iar statele concurează între ele pentru a mitui companiile străine să își deschidă fabrici pe teritoriul lor. Sindicatele din Germania au încercat să se alăture celor americane pentru a găsi soluții la această problemă, ceea ce le-a afectat pe amândouă.

Cred că prăbușirea imperiului sovietic are multe de-a face cu această situație. Așa cum era previzibil, importanța sa principală a fost aceea de a readuce cea mai mare parte a Europei de Est la ceea ce a fost timp de cinci sute de ani – prima societate din Lumea a Treia. Zonele care fac parte din Occident – cum ar fi Republica Cehă și vestul Poloniei – se vor asemăna cu Europa de Vest, dar majoritatea Europei de Est a fost scufundată în sărăcia profundă a Lumii a Treia și și-a redobândit rolul său tradițional de tributar.

Cu ceva timp în urmă, *Financial Times* a publicat un articol cu titlul „Mlădițe verzi în ruinele comunismului". Apariția mlădițelor verzi se datora industriașilor din vestul Europei care puteau plăti muncitorii din Europa de Est mult mai puțin decât plăteau „lucrătorii occidentali răsfățați", obișnuiți cu „moduri de viață luxoase" (așa cum se spunea într-un alt articol din *BusinessWeek*).

Acum ei pot obține muncitori care sunt bine educați, căci comunismul a făcut o treabă bună în privința asta – albi și uneori chiar cu ochii albaștri, deși nimeni nu ar recunoaște în mod deschis că asta are vreo relevanță. De asemenea, acești oameni sunt destul de sănătoși – probabil nu pentru mult timp, deoarece sistemele de sănătate din țările fost comuniste sunt în declin –, cel puțin pentru o perioadă. Pe deasupra există și o infrastructură rezonabilă în aceste țări.

Companiile occidentale insistă în mod frecvent asupra protecției statului, așa că atunci când General Motors sau VW investesc într-o fabrică auto din Polonia sau Cehia, ei cer o cotă de piață substanțială, subvenții din partea statului etc. – la fel cum fac atunci când își deschid o fabrică într-o țară din Lumea a Treia sau în SUA.

George Soros, omul de afaceri miliardar, a scris mai multe articole exprimându-și părerea că răspândirea capitalismului global, pe care îl califică drept brutal, a înlocuit comunismul, devenind principala amenințare pentru societățile democratice.

Această observație nu este deloc nouă. Oamenii din clasa muncitoare de acum o sută cincizeci de ani luptau împotriva creșterii unui sistem pe care l-au văzut drept o mare amenințare pentru libertatea, drepturile și cultura lor. Ei au avut, desigur, dreptate, iar Soros nu se înșală deloc în

măsura în care reiterează acest punct de vedere.

Pe de altă parte, el face și presupunerea că sistemul de piață se răspândește, ceea ce pur și simplu nu este adevărat. Ceea ce se răspândește este un fel de mercantilism corporativ care este susținut – și se bazează în mod crucial – pe ajutoare de stat acordate pe scară largă. Soros și-a făcut banii prin speculații financiare care au devenit posibile atunci când inovațiile în domeniul telecomunicațiilor și desființarea sistemului Bretton Woods (care reglementa schimbul între valute și fluxul de capital) au permis transferuri foarte rapide de capital. Acesta nu este capitalismul global.

În timp ce noi discutăm aici, la Davos, în Elveția, se desfășoară Forumul Economic Mondial. Este o întâlnire de șase zile a elitelor politice și corporative, cu oameni ca Bill Gates, John Welch de la GE, Benjamin Netanyahu, Newt Gingrich și așa mai departe.

Companiile reprezentate la acest forum fac afaceri de 4,5 miliarde de dolari pe an. Credeți că este un eveniment important, căruia suntem datori să îi acordăm întreaga noastră atenție?

Sigur că da, ar trebui să îi acordăm atenție, dar sincer nu m-aș aștepta să fiu surprins de rezultatele discuțiilor care au loc la acest forum. Indiferent cât de serioase vor fi subiectele discutate acolo, ceea ce ajunge la noi, oamenii de rând, va fi în mare parte retorică goală.

Ar trebui să acordăm atenție și întâlnirilor Comisiei Trilaterale, dar dacă citiți rapoartele sale, veți constata că sunt destul de previzibile. Singurul lucru interesant pe care l-am văzut vreodată de la ei a fost prima lor carte – nu pentru că spuneau ceva nou, ci pentru că o făceau cu atâta franchețe.

Este foarte straniu să vezi o teamă aproape isterică față de democrație și un apel la măsuri represive pentru combaterea ei, exprimate într-o manieră atât de explicită. Cred că de aceea cartea a fost scoasă de pe piață imediat ce acest lucru a fost observat. Nu cred că ar fi trebuit să fie citită dincolo de cercurile selectate.

Comisia Trilaterală, Consiliul pentru Relații Externe și alte instituții similare reflectă un fel de consens între puterea mediului de afaceri, puterea guvernamentală și intelectualii care nu au opinii prea neortodoxe. (Ei încearcă să invite și oameni din alte categorii la aceste întâlniri, cum a fost cazul lui John Sweeney[78], președintele AFL-CIO[79], care s-a aflat la conferința de la Davos. Le-ar plăcea și mai mult să coopteze și câțiva lideri de sindicat, așa cum au făcut în trecut.) Există o mulțime de dovezi concrete cu privire la opiniile și obiectivele acestor grupuri și nu e greu de înțeles de ce aderă la ele.

Așadar nu considerați că în cadrul acestor organizații ar avea loc tot felul de conspirații întunecate.

Să organizezi un forum în Elveția ar fi cu siguranță un mod cam stupid de a pune la cale o conspirație.

Nu contest că au loc, uneori, întâlniri conspirative. În 1956, Marea Britanie, Franța și Israel au planificat în secret o invazie a Egiptului. Puteți numi asta o conspirație dacă doriți, dar ea n-a fost altceva decât o alianță strategică între centrele de putere foarte importante.

Amiralul William Owens [fostul vicepreședinte al Statului Major al SUA] și Joseph Nye [fostul oficial al Departamentului Apărării în timpul administrației conduse de Clinton, care este acum decanul Școlii Kennedy din cadrul Harvard] prezice că secolul al XXI-lea va fi „secolul american", deoarece SUA domină lumea, internetul și telecomunicațiile.

Aceiași oameni susțin, de asemenea, că SUA se bucură de un „efect multiplicator" ascuns atunci

când apelează la diplomație sau acționează pe plan internațional, care se datorează recunoașterii de care se bucură în întreaga lume democrația americană și piața liberă. Ei fac
trimitere la industria telecomunicațiilor și la tehnologia informației, ambele exemple de manual pentru modul în care publicul a fost înșelat să subvenționeze puterea privată.

Publicul american își asumă toate riscurile și costurile, și i se spune că se apără împotriva dușmanilor străini. Acesta ar trebui să fie un exemplu de democrație și economie de piață funcționale? Iluzia este atât de adânc înrădăcinată, încât nimeni nu o pune sub semnul întrebării.

Prin filme și videoclipuri hollywoodiene, prin intermediul televiziunii și al sateliților, cultura americană a ajuns să domine cultura globală.

Când India a început să își liberalizeze economia, iar corporațiile americane au început să intre cu adevărat pe piața indiană, primul domeniu pe care l-au preluat a fost publicitatea. Foarte rapid, agențiile de publicitate din India au devenit filialele unor mari companii străine, cea mai mare parte a lor provenind din SUA.

Industria relațiilor publice a urmărit întotdeauna „să înregimenteze publicul în același fel în care o armată înregimentează soldații care o alcătuiesc" – în cazul Indiei, de exemplu, s-a urmărit crearea unui sistem de așteptări și preferințe care să îi facă pe oameni să aleagă produsele străine în dauna celor domestice.

A existat o anumită rezistență față de acest fenomen, și mă gândesc acum la demonstrațiile masive din India împotriva Kentucky Fried Chicken, de exemplu.

Astfel de proteste au avut loc, ce-i drept, în multe țări, chiar și în Europa. Există o intenție în direcția creării unei culturi populare europene comune, a unei prese comune și așa mai departe, care ar face societatea mai omogenă și mai ușor de controlat, dar există și mișcări în direcția exact opusă – regionalizare și revigorarea culturilor și limbilor locale. Aceste două curente se desfășoară în paralel, în întreaga lume.

SUA au creat o cultură globală, dar au creat și o formă de rezistență la ea. Așa că nu cred că putem vorbi, în acest caz, de un proces inevitabil.

În ultimii ani ați vizitat Australia, India, America de Sud. Ce ați învățat din aceste călătorii?

Nu este greu să afli ce se întâmplă în lume, nici dacă îți petreci tot timpul în Boston.

Dar în acest caz nu te întâlnești decât cu niște cuvinte pe o hârtie.

Așa este! Culorile devin mult mai vii atunci când vezi cu ochii tăi cum stau lucrurile. Una este să citești cifrele despre sărăcia din India și cu totul altceva este să mergi prin cartierele sărace din Bombay și să vezi oameni care trăiesc într-o sărăcie îngrozitoare, greu de imaginat. Iar aici vorbim despre oameni care au locuri de muncă – produc haine de piele extravagante care se vând pe Madison Avenue și în magazinele din Londra și Paris.

Aproape în toată lumea e aceeași poveste. Dacă vă plimbați prin centrul orașului Boston, veți vedea și aici o sărăcie înfricoșătoare. Am văzut lucruri în New York care sunt la fel de îngrozitoare ca ceea ce se petrece în Lumea a Treia.

Comparabile cu favelele [mahalalele] din Brazilia?

Este greu de spus că sunt „comparabile". Sărăcia și suferința oamenilor din Haiti sau Rio de

Janeiro sau Bombay întrec cu mult ceea ce avem aici – deși ne îndreptăm în aceeași direcție. (După cum știți, bărbații de culoare din Harlem au aproximativ aceeași rată a mortalității ca bărbații din Bangladesh.)

Dar efectele psihologice ale sărăciei sunt, de asemenea, extrem de importante – cât de rele ni se par condițiile în care trăim depinde și de ceea ce este în jur. Dacă sunteți mult mai sărac decât alți oameni din societatea în care trăiți, acest lucru vă afectează într-un mod vizibil, chiar dacă folosim statistici grosiere cum ar fi speranța de viață.

Dar, revenind la punctul de vedere pe care l-ați exprimat anterior, atunci când vezi lucrurile cu ochii tăi, ele dobândesc o semnificație și o intensitate pe care nu le poți înțelege doar citind despre ele. Mai mult decât atât, deseori descoperi că sunt o mulțime de lucruri despre care nu s-a scris niciodată – cum ar fi modul în care mișcările populare fac față problemelor cu care se confruntă.

Cum ne putem organiza împotriva globalizării și a puterii mereu în creștere a corporațiilor transnaționale?

Depinde ce interval de timp ai în vedere. Toată lumea spune că globalizarea este oarecum inevitabilă. În *The New York Times*, Thomas Friedman[80] îi ia peste picior pe oamenii care spun că există modalități de a-i pune capăt.

În opinia lui, astăzi nu mai vorbim despre „șoimi" și „porumbei"[81], ci există o nouă dihotomie în sistemul ideologic, între *integraționiști*, care doresc să accelereze procesul de globalizare, și *anti-integraționiști*, adică cei care doresc să îl încetinească sau să îl moduleze. În cadrul fiecărui grup, există cei care cred într-o plasă de siguranță și cei care cred că oamenii ar trebui să fie singuri. Aceasta creează patru categorii.

El folosește zapatiștii ca exemplu de poziție anti-integraționistă, dar care este în favoarea unei plase sociale de siguranță, și îl dă pe Ross Perot[82] drept exemplu al poziției anti-integraționiste, care se opune și plasei sociale de siguranță, pentru a respinge, mai apoi, ambele poziții, pe care le califică drept nebunești. Prin urmare, nu există decât două poziții „rezonabile", care sunt ilustrate de Clinton (adeptul integraționismului și al plasei de siguranță) și de Gingrich (adeptul integraționismului care se opune plasei de siguranță).

Pentru a testa analiza lui Friedman, să ne uităm la Gingrich. Pentru a vedea dacă susține maximizarea piețelor libere și subminarea plaselor de siguranță, să ne întrebăm dacă s-a opus administrației Reagan atunci când aceasta a implementat unele dintre cele mai protecționiste politici din anii '30 încoace. A avut el vreo obiecție atunci când Lockheed, vaca lui de muls, a obținut subvenții publice masive pentru fuziunea cu Martin Marietta? S-a opus el închiderii piețelor americane pentru produsele din Japonia, astfel încât industria noastră auto, industria oțelului și cea a semiconductorilor să poată fi reconstruite?

După cum reiese foarte limpede din întrebările de mai sus, Gingrich nu este în niciun caz un integraționist. El susține globalizarea atunci când este benefică pentru cei pe care a fost ales să îi reprezinte și o respinge atunci când nu este.

Cum rămâne însă cu plasele de siguranță? Dacă se opune dependenței de măsuri sociale, atunci ar trebui să se opună, în mod sigur, acordării de subvenții federale alegătorilor săi. Dar, de fapt, este un campion al subvențiilor de care beneficiază întregul său district.

Prin urmare, este ușor de văzut că distincțiile lui Friedman sunt în bună măsură niște ficțiuni.

Adevărata parte interesantă a întregii povești este faptul că nimeni nu chestionează analiza sa. Același lucru este valabil și în privința convingerii sale că globalizarea este ceva de felul unei legi a naturii.

În primul rând, dacă ne luăm după statisticile cele mai grosiere, cum ar fi fluxul comercial și investițiile (relativ la economie), procesul de globalizare nu face, în fond, altceva decât să câștige terenul pe care l-a pierdut de la începutul secolului (Acest lucru este bine cunoscut și a fost subliniat în cercuri destul de largi.)

E drept că astăzi există și alți factori care influențează procesul de globalizare. Fluxurile de capital sunt extrem de rapide și au un volum foarte mare. Acesta este rezultatul a două lucruri: revoluția în telecomunicații (care este în mare parte doar un alt dar al tehnologiei dezvoltate din bani publici pentru întreprinderile private) și decizia luată în timpul administrației Nixon, de a dizolva sistemul Bretton Woods. Dar nu e nimic *inevitabil* în privința acestor măsuri – cu atât mai puțin în privința formelor specifice pe care le-au luat ele.

Nu uitați, apoi, că corporațiile depind foarte mult de propriile state. Fiecare dintre companiile de pe lista *Fortune 100* a celor mai mari corporații transnaționale a beneficiat de politicile industriale intervenționiste din partea țărilor în care se află și mai mult de 20 dintre ele nu ar fi supraviețuit dacă nu ar fi fost salvate de la faliment cu bani publici.

Aproximativ două treimi dintre tranzacțiile financiare internaționale au loc în și între Europa, SUA și Japonia. În fiecare dintre aceste țări, instituțiile parlamentare sunt mai mult sau mai puțin funcționale, iar în niciuna dintre ele nu există pericolul unei lovituri militare. Asta înseamnă că este posibil să controlăm, să modificăm și chiar să eliminăm forțele așa-zis implacabile care ne conduc spre o economie globalizată, chiar fără să facem schimbări instituționale substanțiale.

Mitul datoriei Lumii a Treia

În întreaga lume, dar mai ales în SUA, mulți lucrători votează împotriva propriilor interese – asta presupunând că participă la procesul electoral, pentru că foarte mulți nu o fac.

Nu sunt sigur că acest lucru e adevărat. Niciunul dintre cele două partide mari nu reprezintă interesele lucrătorilor, dar să presupunem că ar fi fost candidați care au făcut-o și că muncitorii americani aveau încredere în ei și erau încrezători că, dacă vor câștiga alegerile, aceștia vor încerca să facă exact ceea ce voiau muncitorii. Cu toate acestea, ar putea să existe un motiv bun pentru a nu vota pentru ei.

Atunci când oamenii săraci din America Centrală votează pentru propriile interese, rezultatul este teroarea – organizată și dirijată de superputerea emisferei noastre și supravegheată la nivel local de clasele superioare ale țării respective. Multe țări sunt atât de neputincioase, încât nu își pot rezolva cu adevărat problemele interne atunci când asta presupune o confruntare cu SUA; nici măcar nu își pot contrazice propria oligarhie. Oamenii cu averi mari din astfel de țări nu au practic nicio obligație socială – nu plătesc impozite și nu își păstrează banii în țară.

Dacă aceste probleme nu sunt rezolvate, oamenii săraci vor alege uneori să voteze pentru opresori, mai degrabă decât să sufere violența celor bogați (care poate lua forma terorii și torturii sau poate să însemne, pur și simplu, un adevărat exod al capitalului țării).

Este exodul capitalului o problemă serioasă?

Nu atât de mult în SUA, deși chiar și aici amenințarea unui asemenea exod poate fi un factor de presiune asupra guvernului (așa cum s-a întâmplat în 1993, în timpul administrației Clinton). Dar exodul capitalului este cu adevărat o problemă majoră pentru aproape orice țară la sud de Rio Grande. Să ne gândim la cazul Braziliei, de exemplu. Așa cum s-a întâmplat aproape pretutindeni în Lumea a Treia, generalii brazilieni, prietenii lor și cei super-bogați au împrumutat sume uriașe de bani și au trimis o mare parte din acești bani în străinătate. Nevoia de a plăti aceste datorii sugrumă Brazilia și o împiedică să facă ceva pentru a-și rezolva problemele grave cu care se confruntă: limitează cheltuielile sociale și împiedică implementarea unor programe de dezvoltare echitabilă și durabilă.

Dar dacă împrumut bani și îi depozitez pe urmă într-o bancă elvețiană, pentru ca apoi să nu îmi pot plăti creditorii, este problema ta sau a mea? Oamenii din mahalale nu au împrumutat acei bani, și nici lucrătorii fără pământ. În opinia mea, banii aceștia nu sunt datorați de cei 90% din populația Braziliei și nu ar trebui plătiți de ei.

Discuțiile despre un *moratoriu* al datoriilor nu sunt cu adevărat punctul principal. Dacă cei bogați din Brazilia nu ar fi fost scăpați de sub controlul popular, Brazilia nu ar fi contractat niciodată acea datorie. Lăsați oamenii care au împrumutat banii să îi plătească înapoi. Datoria lor nu e problema nimănui altcuiva.

Am discutat despre aceste chestiuni în toată Brazilia – cu oamenii săraci, la conferința episcopilor naționali, cu reporterii televiziunilor de elită și cu înalți oficiali. Nimeni nu s-a arătat surprins de acest punct de vedere. În cercurile educate de aici, cu greu poți face oamenii să ia probleme de bază ale societății noastre în serios. Una dintre diferențele izbitoare pe care le observi de îndată ce ajungi în țări din Lumea a Treia este că oamenii sunt mult mai deschiși la minte aici. În SUA, trăim într-o societate extrem de îndoctrinată.

Ruperea lanțurilor doctrinare nu este deloc ușoară. Când ai atâta bogăție și putere cum avem noi, poți ajunge să fii orb și sigur pe tine în orice privință; nu trebuie să te gândești la nimic. În Lumea a Treia, chiar și oamenii bogați și puternici tind să aibă minți mult mai deschise.

De ce datoria externă nu a afectat țările aflate în curs de dezvoltare din Asia de Est?

Japonia, Coreea de Sud și Taiwan nu numai că au controlat forța de muncă și pe cei săraci, ci și capitalul și pe cei bogați. Aceste țări au contractat datorii pentru a face investiții interne, nu pentru exportul de capital.

Japonia nu a permis exportul de capital până când economia sa nu a fost deja reconstruită. Coreea de Sud a făcut la fel, până când a fost obligată să elimine controlul capitalului și reglementarea împrumuturilor private, în mare parte sub presiunea Statelor Unite din ultimii ani. (Este bine știut faptul că această liberalizare forțată a fost un factor semnificativ în criza de lichidități din 1997 a Coreei de Sud.)

America Latină înregistrează cea mai mare inegalitate a veniturilor din lume, în vreme ce Asia de Est stă poate cel mai bine la acest capitol. Importurile tipice țărilor din America Latină sunt bunuri de lux pentru cei bogați; importurile tipice țărilor din Asia de Est au fost în mare parte investițiile de capital și transferul de tehnologie. Țări precum Brazilia și Argentina au un potențial extraordinar, dar dacă nu reușesc să obțină controlul asupra capitalului lor, vor fi mereu în dificultate.

Desigur, nu e corect să vorbim despre toate aceste țări la grămadă. În grupul țărilor din America Latină există clase sociale foarte diferite între ele, iar pentru unele dintre acestea, situația actuală este foarte bună – la fel cum au existat oameni în India care credeau că ocupația britanică a făcut bine țării. Viețile lor au fost legate de ea, s-au îmbogățit prin ea și au iubit-o.

Este posibil să trăiești în țările cele mai sărace din lume și să te bucuri mereu de cele mai mari privilegii. Mergeți, să zicem, în Egipt, luați o limuzină de la aeroportul cochet la hotelul de cinci stele de pe marginea Nilului, mergeți doar la restaurantele potrivite și abia dacă veți fi conștienți de faptul că există oameni săraci în Cairo.

S-ar putea să îi vedeți prin fereastra mașinii atunci când conduceți, dar e foarte ușor să îi treci cu vederea. Același lucru este valabil și în cazul New Yorkului – poți ignora cumva faptul că orașul e plin de oameni fără adăpost care dorm pe străzi și de copii înfometați care se află uneori la câțiva pași distanță de tine.

Mexic, Cuba și Guatemala

Cartea lui William Greider One World, Ready or Not *descrie condițiile economice îngrozitoare din Mexic. El spune că țara se află pe punctul de a exploda, atât din punct de vedere politic, cât și social.*

Evaluarea lui este absolut corectă. Pe parcursul anilor ’80 salariile au scăzut (depinde de modul în care le măsurați, dar au fost reduse aproximativ la jumătate și nici nu erau foarte mari înainte de asta). Foametea a crescut, dar și numărul miliardarilor (în mare parte prieteni ai liderilor politici care au cumpărat active de stat la prețuri derizorii). În decembrie 1994, lucrurile s-au prăbușit în cele din urmă, iar Mexicul a intrat în cea mai gravă recesiune a istoriei sale. Salariile, care erau deja mici, au scăzut dramatic.

Un jurnalist pe care îl cunosc de la un cotidian mexican a sunat să îmi ia un interviu chiar după ce a avut loc colapsul. Mi-a amintit de un interviu de-al meu pe care îl dădusem cu câteva luni mai devreme, în care spuneam că întreaga economie se va prăbuși.

Nu știu prea multe despre Mexic sau despre economie, dar lucrul acesta era destul de evident. Fondurile speculative pe termen scurt au explodat, iar balonul speculativ nu avea niciun temei. Economia se afla, de fapt, în declin. Toți au putut constata acest lucru, inclusiv economiștii din instituțiile financiare internaționale, care (conform unor specialiști) n-au spus nimic despre acest lucru pentru că nu doreau să declanșeze ei colapsul financiar.

Mexicul a fost elevul premiant. A făcut totul bine și a urmat aproape cu religiozitate recomandările Băncii Mondiale și ale FMI-ului. A fost numit un adevărat miracol economic… și probabil că a fost un miracol pentru cei bogați. Dar pentru cea mai mare parte a populației, a fost un dezastru de proporții.

Există vești de la zapatiști?

Negocierile au rămas blocate de câțiva ani, dar cred că este clar care este strategia guvernului: continuă negocierile care nu vor duce nicăieri și, în cele din urmă, când zapatiștii își vor pierde capacitatea de a stârni interesul internațional, când oamenii vor obosi să semneze petiții – atunci

guvernul american va intra în forță și va șterge zapatiștii de pe fața pământului. Asta e bănuiala mea, oricum.

Cred că singurul motiv pentru care nu i-au eliminat imediat este că zapatiștii s-au bucurat de foarte mult sprijin popular în Mexic și în lume (pe care au reușit să îl câștige într-un mod destul de ingenios). Faptul că au reușit să rămână în opoziție ani întregi este deja un lucru destul de remarcabil în sine.

Dar, așa cum stau lucrurile acum, nu mi se pare că zapatiștii au o strategie câștigătoare. Nu spun asta ca pe o critică, pentru că nici eu nu mă pot gândi la una, ci ca pe o constatare. Dacă sprijinul internațional nu devine cu adevărat semnificativ, nu văd cum se pot menține pe poziții.

Ce se întâmplă cu Cuba? Mulți oameni au fost uimiți când David Rockefeller [nepotul lui John D. și fostul președinte al Chase Manhattan Bank] a dat o petrecere pentru Fidel Castro la New York în octombrie 1995.

Cuba în sine nu are o importanță extraordinară pentru economia americană. Dacă nu ar exista, lipsa ei ar trece neobservată. Dar ideea că alți concurenți s-ar putea îndrepta spre această piață care aparține în mod tradițional Americii nu este deloc pe placul lui David Rockefeller și al prietenilor săi. Dacă investitorii din alte părți vor încălca embargoul american, mediul de afaceri american va cere încheierea embargoului.

Același lucru s-a întâmplat și cu Vietnamul. Afacerile americane au fost foarte fericite să pedepsească Vietnamul pentru că nu a capitulat în totalitate în fața puterii americane. Ele ar fi păstrat embargoul pentru totdeauna, inventând tot felul de motive pentru asta, însă la mijlocul anilor ’80, Japonia și alte țări au început să ignore embargoul american și să intre pe piața vietnameză, care are o populație educată și un cost redus al forței de muncă.

Ați urmărit cazul Jennifer Harbury[83] din Guatemala.

Am scris introducerea la cartea sa, intitulată *Bridge of Courage*. E o femeie foarte curajoasă, care încă mai continuă lupta. Sora Dianna Ortiz este o altă femeie excepțională. Este nevoie de multă curaj pentru a face ceea ce au făcut aceste femei.

Este posibil ca tratatul de pace semnat cu Guatemala în decembrie 1996 să însemne sfârșitul acestei băi de sânge vechi de trei decenii?

Mă bucur că acest tratat a fost încheiat, este un important pas înainte. Dar este și rezultatul îngrozitor al uneia dintre cele mai mari operațiuni teroriste de stat din acest secol, care a început în 1954, când SUA au luat parte la răsturnarea singurului guvern democratic pe care Guatemala l-a avut vreodată. Să sperăm că tratatul va putea pune capăt ororilor de acolo. Teroarea de stat a intimidat cu succes oamenii, a distrus orice mișcări populare care i s-au opus și a făcut ca un guvern de dreapta, care reprezintă interesele oamenilor de afaceri, să pară nu numai acceptabil pentru mulți oameni, ci chiar de dorit.

Brazilia, Argentina și Chile

Ce fel de contacte aveți cu mass-media din Brazilia, Argentina și Chile?

Mi-am făcut destul de repede foarte multe contacte în presa de acolo. Acest lucru se întâmplă aproape peste tot, cu excepția Statelor Unite.

Vă referiți la televiziunea de stat și la radioul public?

Nu, mă refer și la presa comercială. Mass-media este mult mai deschisă acolo.

Cum stau lucrurile acolo în privința independenței presei?

În Brazilia există un cotidian independent de stânga publicat în São Paulo. Este în portugheză, așa că nu pot evalua decât la un nivel superficial ce era acolo, dar materialul părea extrem de interesant. Publicația este foarte bine concepută și bine tipărită, la fel de profesionistă ca *Harper's* sau *Atlantic*. Noi nu avem așa ceva aici.

Există, de asemenea, și organe de presă pentru publicul larg. Eu și soția mea am petrecut o seară într-una dintre cele mai mari suburbii din Rio, Nova Iguaçu, unde trăiesc câteva milioane de oameni – un amestec de țărani săraci, muncitori, șomeri etc. (Spre deosebire de SUA, bogații trăiesc în centrul majorității orașelor din America Latină, iar cei săraci stau la marginea lor, în suburbii.)

Am fost avertizați că nu ar trebui să mergem la Nova Iguaçu, pentru că oamenii erau prea periculoși, dar s-au dovedit a fi mai degrabă prietenoși. Am mers cu oameni dintr-o organizație neguvernamentală (nonprofit) – din care făceau parte artiști progresiști, profesioniști și intelectuali care doreau să ofere populației o alternativă la programele inepte ale televiziunii comerciale. Ideea lor a fost aceea de a parca un camion cu un ecran imens într-o zonă publică și de a prezenta documentare care să discute despre probleme reale.

Membrii acestui ONG au petrecut destul de mult timp cu liderii organizațiilor civice din comunitățile locale, încercând să găsească metode de a-și transmite cât mai bine și cu umor mesajul. Nu am văzut filmele, dar se pare că au fost foarte bine făcute. Când le-au arătat peliculele oamenilor din cartierele sărace, efectul nu a fost deloc cel dorit. Oamenii au venit să privească, au urmărit o vreme și apoi au plecat.

În sesiunea de dezbateri de la final, când ONG-urile au încercat să înțeleagă ce s-a întâmplat, au descoperit ceva foarte interesant: liderii din comunitate vorbeau un dialect diferit, presărat de cuvinte sofisticate și retorică marxistă, care nu erau accesibile oamenilor în mijlocul cărora trăiau. Procesul care i-a transformat în lideri ai comunității i-a și îndepărtat, într-un fel, de ea.

Prin urmare, ONG-urile s-au întors la treabă și de această dată au evitat liderii comunității și au încercat să vorbească cu oamenii de rând – adulți sau copii de șaisprezece ani – care erau interesați să scrie scenariile și să filmeze. Nu a fost deloc ușor, dar a funcționat.

Câțiva ani mai târziu, în perioada în care vizitam noi Brazilia, ONG-ul nu făcea altceva decât să aducă pur și simplu camionul și ecranul mare. Oamenii din comunitate – mai ales tineri, dar nu numai – scriau scenariul, filmau și jucau în film fără ajutorul nimănui. Au primit ceva asistență tehnică din partea profesioniștilor din mediul urban, dar nimic altceva.

Îmi amintesc că era un ecran mare în mijlocul unei zone publice, cu niște bare în jur. Veniseră acolo foarte mulți oameni din comunitate – de toate vârstele și rasele. Era ora nouă seara, adică la ora de maximă audiență. Oamenii care urmăreau clipurile erau în mod evident foarte implicați în ceea ce se întâmpla.

Dialogurile erau în limba portugheză, așa că nu am putut înțelege prea multe, dar am înțeles suficient încât să îmi dau seama că oamenii de acolo dezbăteau probleme destul de serioase – chiar

dacă o făceau cu umor. Am asistat și la un scheci despre rasism. (În teorie, rasismul nu există în Brazilia.)

În scheci era vorba despre o persoană de culoare care merge la un birou și cere un loc de muncă, după care o persoană albă face același lucru și, bineînțeles, este tratată cu totul altfel. Toată lumea din audiență râdea și făcea comentarii. A existat un segment privind SIDA și ceva despre datorie.

Imediat după ce filmele s-au terminat, una dintre actrițe – care era destul de talentată și nu avea mai mult de șaptesprezece ani – a început să meargă printre oamenii din public cu un microfon, intervievând oamenii despre ceea ce tocmai văzuseră. Comentariile și criticile lor au fost filmate în direct, provocând astfel mai multe reacții din partea lor.

Acest tip de mass-media cu caracter comunitar, de un fel pe care nu l-am mai văzut până acum, realizat în ciuda eșecului inițial pe care l-am descris, mi se pare absolut impresionant. Și totul s-a petrecut într-o zonă extrem de săracă! A fost cu siguranță o experiență despre care nu aș fi citit niciodată într-o carte.

Am văzut ceva similar în Buenos Aires. Unii prieteni de la universitate m-au invitat, împreună cu soția, într-o mahala în care lucrează ca activiști. Este o comunitate foarte săracă dintr-un oraș foarte bogat; majoritatea locuitorilor săi sunt guarani, adică indigeni care au migrat acolo din Paraguay.

Infrastructura școlară este sub orice critică, iar copiii care provoacă chiar și o mică problemă sunt dați afară imediat. Un număr foarte mare de copii nu ajung deloc la școală. Așa că unele mame au creat ceea ce ei numesc un centru cultural, unde încearcă să îi învețe pe acești copii să citească și să socotească, să deprindă câteva abilități de bază, încercând, de asemenea, să îi protejeze în felul acesta de bandele traficanților de droguri. (Se întâmplă foarte des ca în astfel de comunități femeile să se ocupe de organizare.)

Aceste comunități nu primesc niciun ajutor din partea guvernului, presupun?

Guvernul argentinian trece printr-o frenezie neoliberală și respectă la virgulă ordinele instituțiilor financiare internaționale precum Banca Mondială și FMI. (Neoliberalismul nu este altceva decât o formulă imperială tradițională: piețe libere pentru voi, protecționism pentru noi. Bogății nu ar accepta niciodată aceste politici, dar sunt extrem de fericiți să le impună celor săraci.)

Astfel, Argentina „minimalizează statul", adică reduce cheltuielile publice la fel cum o face și guvernul nostru, numai că într-un mod mult mai drastic. Desigur, când minimalizați statul, maximizați altceva – și nu este în niciun caz vorba despre controlul popular. Ceea ce se maximizează este puterea mediului privat de afaceri, indiferent dacă vorbim despre cel local sau despre cel străin.

M-am întâlnit cu membrii unei mișcări anarhiste foarte vii în Buenos Aires și cu alte grupări anarhiste chiar și în nord-estul Braziliei, unde nimeni nu știa că există. Am avut o mulțime de discuții despre aceste chestiuni. Ei admit că trebuie să încerce să folosească statul – chiar dacă îl consideră absolut ilegitim.

Justificarea lor este foarte lesne de înțeles: atunci când elimini singura structură instituțională la care oamenii pot participa fie și numai într-o anumită măsură – și anume guvernul –, cedezi pur și simplu puterea unor tiranii private asupra cărora nu ai absolut niciun control și care au o influență

mult mai nefastă. Așa că trebuie să profiți de stat, fiind mereu conștient că, în cele din urmă, vrei să îl elimini.

Unii dintre lucrătorii brazilieni din mediul rural au un slogan interesant. Ei spun că sarcina lor imediată este „extinderea suprafeței cuștii". Ei înțeleg că sunt prinși într-o cușcă, dar își dau seama că dacă o protejează atunci când ea este atacată din afară de animale de pradă încă mai periculoase și îi extind limitele acesteia, se creează premisele esențiale pentru dezmembrarea ei. Dacă încerci să rupi direct zăbrelele cuștii atunci când încă ești atât de vulnerabil, vei fi ucis de animalele de pradă care stau la pândă.

Acest lucru este ceva ce ar trebui să înțeleagă oricine vrea să fie în stare să păstreze simultan în minte două idei opuse, dar unii oameni din SUA tind să fie atât de rigizi și de îndoctrinați, încât nu înțeleg acest lucru. Însă dacă stânga din SUA nu este dispusă să facă acest efort, nu vom fi niciodată de folos oamenilor care suferă și care au nevoie de ajutorul nostru – și nici măcar nouă înșine.

În Brazilia și Argentina puteți discuta aceste probleme chiar și cu oamenii din cele mai înalte eșaloane politice și cu jurnaliștii și intelectualii de elită. Poate că nu sunt de acord cu tine, dar cel puțin înțeleg despre ce vorbești.

Există organizații ale țăranilor desproprietăriți din Brazilia.

Brazilia are o enormă problemă agrară. Proprietatea asupra terenurilor este extrem de concentrată, distribuția lor este foarte inegală și o cantitate enormă de teren este neutilizată, de obicei pentru că este folosită ca poliță de asigurare împotriva inflației sau în scopuri investiționale.

O organizație foarte mare și importantă, Mișcarea muncitorilor fără pământ, a preluat o mulțime de terenuri. Această mișcare are legături strânse cu oamenii din favele, care au fost în mare parte alungați de pe pământurile lor.

Armata braziliană este extrem de brutală, mai ales după lovitura de stat din 1964. Există o mulțime de crime și de cazuri de violență, un exemplu frapant fiind uciderea câtorva zeci de țărani care au preluat un teren într-una dintre regiunile nordice ale țării. Când eram în Brazilia, se desfășurau proceduri judiciare informale cu privire la aceste crime, deoarece sistemul judiciar formal nu făcuse nimic în privința lor.

Știu că v-ați întâlnit cu oameni din Partidul Muncitorilor…

A fost o experiență foarte interesantă. Partidul Muncitorilor din Brazilia este cel mai mare partid muncitoresc din lume. Se confruntă cu o serie de probleme, e drept, dar este o organizație impresionantă, cu o platformă radicală, democratică și socialistă, care se bucură de foarte mult sprijin popular. Acest partid are un potențial enorm și întreprinde deja tot felul de acțiuni extrem de relevante.

Lula [Luis Inácio Lula da Silva, fondator și lider al Partidului Muncitoresc și președinte al Braziliei, 2003–2010] este o persoană extrem de impresionantă. Dacă alegerile prezidențiale din Brazilia ar fi fost cât de cât corecte, le-ar fi câștigat fără probleme. (Problema cu aceste alegeri nu a fost atât faptul că voturile au fost furate, cât faptul că resursele mass-media erau într-o măsură atât de copleșitoare în favoarea adversarului său politic, încât nici măcar nu se poate vorbi la modul serios despre o competiție.)

Mulți muncitori s-au organizat, de asemenea, în sindicate rurale, despre care se vorbește foarte puțin. Există un anumit grad de cooperare între muncitorii fără pământ și comunitățile din favele. Ambele sunt legate într-o oarecare măsură de Partidul Muncitorilor, dar oamenii pe care i-am întrebat nu au putut să îmi explice exact cum. Toată lumea este de acord că majoritatea lucrătorilor fără pământ sprijină Partidul Muncitoresc și votează pentru el, dar din punct de vedere organizațional ei sunt separați.

Care au fost impresiile dumneavoastră despre Chile?

Nu am petrecut suficient de mult timp în această țară pentru a-mi face o impresie, dar este foarte clar că vorbim despre o țară aflată sub control militar. Noi o numim democrație, dar armata stabilește limite foarte rigide când vine vorba despre ceea ce este și ceea ce nu este permis. Puteți vedea asta în atitudinea oamenilor – ei știu foarte bine că există limite pe care nu le pot depăși, lucru pe care îl recunosc în privat și nu se feresc să dea o mulțime de exemple personale.

Orientul Mijlociu

În 1980 ați avut o întâlnire cu câțiva oficiali de top ai PLO[84] împreună cu Eqbal Ahmad [profesor universitar la Colegiul Hampshire și activist pakistanez] și Edward Said [autor, activist palestinian și profesor la Universitatea Columbia]. La vremea aceea, spuneați că întâlnirea a fost edificatoare.

Edificatoare, da, însă nu surprinzătoare. În primul rând, mi-a confirmat câteva comentarii foarte critice pe care le-am făcut cu privire la PLO în niște publicații de stânga cu câțiva ani mai devreme și care au născut multe discuții. Întâlnirea a fost o încercare de a face conducerea PLO, care se afla într-o vizită la New York, conștientă de opiniile unui număr de persoane care susțineau foarte vocal cauza palestinienilor, dar erau destul de critice față de PLO.

Conducerea PLO nu a fost interesată. Este singura mișcare politică din Lumea a Treia dintre toate mișcările cu care am avut de-a face care nu a făcut niciun efort pentru a construi vreun fel de mișcare de solidaritate aici sau pentru a câștiga simpatia și susținerea americanilor.

A fost extrem de greu să public ceva critic față de Israel, și încă mai greu să distribui textul odată publicat. PLO ar fi putut ajuta cu ușurință, pur și simplu prin cumpărarea cărților și donarea lor către biblioteci, dar a ales să nu facă absolut nimic. Dispunea de sume mari de bani – a intermediat afaceri mari între Kuweit și Ungaria și cine știe cine altcineva –, dar era o organizație foarte coruptă.

Membrii ei au insistat să pozeze în niște revoluționari înflăcărați, fluturând în aer arme… ceea ce, desigur, va înstrăina pe toată lumea. Dacă s-ar fi prezentat lumii așa cum era în realitate – naționaliști conservatori care voiau să facă bani și să își poată alege propriii primari –, șansele de sprijin american pentru un stat palestinian ar fi crescut de la aproximativ 2 la 1 la 20 la 1.

Cred că ei au avut impresia că politica nu este despre ceea ce gândește sau face populația unei țări, ci despre înțelegerile pe care le faci în spatele ușilor închise cu oamenii care au puterea. (De altfel, am auzit critici mult mai aspre față de PLO de la activiști și lideri din Teritoriile Ocupate când am fost acolo câțiva ani mai târziu.)

Dacă, așa cum ați spus, Israelul este polițistul local din Orientul Mijlociu, de ce s-au străduit atât de mult Statele Unite să nu permită implicarea Israelului în Războiul din Golf?

Pentru că, dacă Israelul s-ar fi implicat direct, ar fi fost imposibil pentru SUA să păstreze sprijinul

pasiv al marilor țări producătoare de petrol din regiune, și acesta este singurul lucru de care cei de la Washington au fost cu adevărat preocupați. Desigur, ei nu aveau nevoie de sprijinul Israelului pentru a purta un război împotriva unei țări din Lumea a Treia, care era practic lipsită de apărare în fața armatei americane. După război, SUA și-au restabilit statutul de putere dominantă în regiune și le-au spus tuturor, „Faceți cum spunem noi!" (ca să folosesc formularea lui George [H.W.] Bush).

Eqbal Ahmad este destul de pesimist cu privire la viitorul pe termen lung al Israelului. El spune că, mai devreme sau mai târziu, slăbiciunea relativă a statelor arabe și raportul de putere din regiune se vor schimba.

Nu cred că are sens să încerci să faci previziuni cu privire la viitorul pe termen lung. Așa ne-am putea imagina chiar și un viitor în care SUA ajung o insulă asediată, care abia dacă reușește să facă față puterilor emergente din Asia. Dar, pe termen scurt, SUA au un control foarte mare asupra Orientului Mijlociu și exercită o influență mult mai puternică asupra acestei părți a lumii decât orice altă forță externă.

Capul nostru de pod de acolo, Israel, este de departe principalul centru militar, tehnologic, industrial și chiar financiar din zonă. Resursele uriașe de petrol din regiune (care vor fi la mare căutare pentru încă două generații) sunt în bună măsură sub controlul dictaturilor familiale, al tiraniilor brutale care depind foarte mult de SUA și care sunt subordonate intereselor sale.

Este foarte posibil ca sistemul să nu reziste pe termen lung, dar, dacă vorbiți, să spunem, despre o perioadă de două secole, atunci Statele Unite nu vor mai avea nevoie, până atunci, de petrolul din Orientul Mijlociu, astfel că prăbușirea acelui sistem nu va mai avea prea mare importanță. Însă pentru viitorul apropiat – adică pentru o perioadă de timp în care are sens să construiești strategii politice –, lucrurile se desfășoară exact așa cum își imaginau strategii americani. Dacă se va dovedi, într-un timp îndepărtat, că Israelul nu mai este necesar pentru ca Statele Unite să își atingă obiectivele în regiune, sprijinul nostru pentru Israel se va încheia.

Aveți acest punct de vedere de foarte mult timp. Nu credeți că există niciun motiv pentru a-l schimba?

Nu. De fapt, cred că în ultima vreme am primit tot mai multe confirmări că această perspectivă este cu totul îndreptățită. De exemplu, atunci când a apărut un mic dezacord între Israel și SUA cu privire la modul cel mai potrivit în care Israelul ar trebui să înființeze colonii urbane în Cisiordania, Bush Senior nu a ezitat să facă observații antisemite voalate în fața unei audiențe numeroase. Lobby-ul israelian a făcut un pas înapoi, iar SUA și-au văzut de treabă.

Iată ce spune Edward Said: „Criza din rândurile palestinienilor se adâncește aproape zilnic. Ba se anunță că negocierile dintre Israel și PLO sunt pe cale să se încheie cu succes, ba că s-au blocat și că au ajuns într-un impas. Termenele-limită convenite de ambele părți vin și trec fără niciun rezultat, nu se stabilesc noi termene, iar în acest timp Israelul accelerează… construirea de locuințe în Cisiordania și apelează tot mai des la măsuri punitive, oprind palestinienii să intre în Ierusalim." Said scria asta acum câțiva ani, dar descrierea este la fel de actuală astăzi ca și atunci.

Așa este. Nu se fac deloc progrese în cadrul „procesului de pace" pentru că principiile formulate de SUA și Israel după care se ghidează în cadrul acestor negocieri nu oferă nimic semnificativ palestinienilor. Structura de bază a politicii SUA și a politicii israeliene este extrem de clară de mult timp. Principiul după care se ghidează ele este principiul „rejecționist", pentru că ele resping din capul locului drepturile unuia dintre cei doi rivali din fosta Palestină.

În SUA, termenul „rejecționist“ este folosit într-un sens rasist, aplicându-se numai celor care resping drepturile evreilor. Dacă ne este permis să folosim acest termen într-un sens non-rasist, vom descrie SUA ca lider al taberei rejecționiste.

În decembrie 1989, când administrația Bush–Baker trebuia să fie foarte ostilă față de Israel, Departamentul de Stat a venit cu Planul Baker. Acesta a cerut organizarea unui „dialog“ la care puteau participa doar palestinienii acceptați de Israel și SUA. Discuțiile aveau să fie limitate la punerea în aplicare a planului oficial al Israelului conceput de Șimon Peres, care prevedea că:

- nu poate exista niciun „stat palestinian suplimentar“ (adică altul decât Iordania);
- Israelul va urma să dețină controlul efectiv asupra cât mai multor teritorii ocupate (indiferent de ce suprafață este vorba)
- va fi posibil să se organizeze „alegeri libere“ în teritoriile aflate sub controlul militar israelian și cu cea mai mare parte a elitei educate în închisoare.

Aceasta a fost politica oficială a SUA, în timpul unei administrații care ar fi trebuit să fie anti-israeliană. (Nu a fost niciodată corect raportat acest lucru și am scris despre asta la vremea respectivă.) Statele Unite au reușit în cele din urmă să își atingă aceste obiective după Războiul din Golf, când restul lumii a dat înapoi.

Secțiuni mari din Cisiordania și Gaza sunt încă ocupate de armata israeliană.

Acordul interimar de la Oslo din luna septembrie 1995 a lăsat sub controlul Israelului aproximativ 70% din Cisiordania, în timp ce încă 26% se afla sub controlul lor efectiv. Centrele urbane ale orașelor palestiniene au trecut astfel în mâinile Autorității Palestiniene, care este subordonată Israelului. (Este ca și cum poliția din New York nu ar trebui să patruleze cele mai decrepite mahalale – pentru că autoritățile locale ar face asta în locul ei – în timp ce oamenii de la putere ar lua tot ce vor.)

Cred că Israelul are prea mult teritoriu pentru propriile nevoi sau interese și, probabil, ar fi dispus să renunțe la unele zone. Dacă israelienii vor da dovadă de inteligență, atunci vor încerca să implementeze ceva de tipul Planului Allon[85] din 1968, prin care Israelul dobândea controlul asupra resurselor, apei și a teritoriului utilizabil (aproximativ 40% din Cisiordania, Fâșia Gaza și alte zone), renunțând să își asume responsabilitatea pentru populația de acolo.

Din 1968 încoace, Fâșia Gaza a fost mai mult o povară pentru Israel decât ceva la care merită să ții cu orice preț. Cred că Israelul va păstra așa-numitul Gush Katif, din zona de sud; împreună cu alte părți pe care le controlează, probabil că reprezintă 30% din toată Gaza. (Toată această suprafață este destinată doar câtorva mii de coloniști evrei care folosesc cea mai mare parte a resurselor, în special a apei.) Israelul va construi, probabil, șiruri de hoteluri turistice și va continua exporturile agricole.

Ar face o greșeală imensă dacă vor încerca să obțină controlul asupra orașului Gaza. Acesta ar trebui mai curând cedat Autorității Palestiniene, împreună cu alte centre urbane și poate cu încă 100 de puncte împrăștiate pe harta Cisiordaniei și Fâșiei Gaza, cu drumurile impracticabile care le conectează.

Există, ce-i drept, un sistem bine pus la punct de autostrăzi, dar ele sunt exclusiv pentru coloniștii

și vizitatorii israelieni. Puteți călători prin Cisiordania pe aceste autostrăzi fără să aveți idee de existența palestinienilor. S-ar putea să vezi un sat îndepărtat undeva sau pe cineva care încearcă să vândă ceva pe marginea drumului.

E aceeași situație ca în cazul bantustanelor din Africa de Sud, cu excepția faptului că – așa cum a subliniat Norman Finkelstein – guvernul sud-african a oferit mult mai mult sprijin bantustanelor decât oferă Israelul acestor regiuni izolate.

În epilogul celei mai recente ediții a cărții dumneavoastră World Orders, Old and New *spuneți că Israelul va acorda, în cele din urmă, palestinienilor un fel de statut de organizație statală.*

Israelul și Statele Unite ar da dovadă de prostie dacă nu ar considera drept stat ceea ce rămâne în jurisdicția Palestinei, la fel cum Africa de Sud a insistat să numească bantustanele „state", chiar dacă practic nicio altă țară nu le-a recunoscut acest statut. Acest nou „stat" palestinian va obține recunoașterea internațională, totuși, pentru că SUA fac regulile.

Cum rămân lucrurile cu Hebron și cu acordul din ianuarie 1997?

Acel acord a permis coloniștilor să rămână acolo, ceea ce era de așteptat de către toată lumea. Israelul nu are nicio posibilitate să mențină controlul asupra zonelor în care majoritatea copleșitoare a populației este arabă; ar prefera mai degrabă ca poliția palestiniană și patrulele comune israelo-palestiniene să controleze aceste zone.

În presa israeliană, Clinton a fost numit „ultimul sionist".

Asta se întâmpla acum câțiva ani, ca răspuns la pozițiile pe care le-a luat în acea perioadă și care erau mai radicale decât pozițiile publice ale politicienilor israelieni.

Netanyahu a primit ovații cinci minute la scenă deschisă când a declarat în fața Congresului Statelor Unite că Ierusalimul va fi capitala veșnică și unită a Israelului, determinându-l să remarce: „Dacă aș putea convinge Knesset-ul [parlamentul israelian] să voteze la fel."

Din 1967, opinia SUA – inclusiv opinia liberală – a fost aproape aliniată la elementele mai extremiste din Israel. De exemplu, preluarea Ierusalimului Arab de Est a fost într-adevăr sângeroasă (vorbesc despre asta pe larg în *World Orders* și în alte lucrări).

Ceea ce se numește acum Ierusalim este un oraș cu o suprafață mult mai mare decât a avut vreodată în trecut; de fapt, este o parte substanțială a întregii Cisiordanii. Opinia publică internațională a condamnat în mod repetat această anexare drept ilegală. Statele Unite au fost de acord cu această poziție, dar, între timp, i-au dat Israelului autorizația de a dispune după bunul său plac de acest teritoriu.

O mare parte dintre teritoriile anexate și dintre așezările israeliene din Ierusalimul de Est sunt finanțate din bani proveniți din SUA.

Unele dintre aceste sume provin de la cetățenii americani, care probabil nu plătesc taxe (cel puțin parțial) pentru acești bani, ceea ce înseamnă că toți plătim pentru asta. Alte sume provin de la guvernul SUA, ceea ce înseamnă din nou că cei care le plătesc sunt, de fapt, contribuabilii americani.

Teoretic, Statele Unite au plafonat garanțiile pentru împrumut, astfel încât să excludă orice fonduri alocate pentru colonizarea Cisiordaniei, dar suma limitată este cu mult sub valoarea

cheltuită efectiv de israelieni. Israelienii știu că aceste măsuri nu sunt decât o glumă bună – se vorbește despre acest lucru peste tot în presa israeliană.

În plus, fondurile provenite din partea Fondului Național Evreiesc și de la alte câteva organizații caritabile din SUA sprijină de asemenea coloniile israeliene în cele mai diverse moduri (în parte indirect, prin finanțarea programelor de dezvoltare în Israel, dedicate exclusiv cetățenilor evrei, astfel încât fondurile guvernamentale să poată fi transferate pentru a subvenționa coloniștii și infrastructura zonelor anexate). Acest lucru se face din nou, așadar, pe cheltuiala contribuabilului (deoarece contribuțiile la aceste organizații de caritate sunt deductibile din impozit). Discutăm, prin urmare, despre o mulțime de bani prin care sunt susținute coloniile israeliene.

Mulți dintre cei mai militanți coloniști din Cisiordania și Gaza provin din SUA. Comunitatea evreiască americană încurajează acest tip de militantism?

Comunitatea evreiască americană este împărțită, însă un număr mare de teroriști și extremiști evrei din Israel provin din America. Israelienilor nu le convine, evident, această situație – nu vor teroriști în propria societate.

Situația a ajuns să fie atât de gravă, încât existau chiar propuneri în Israel – și nu doar în glumă – de a controla imigrația din SUA. Chiar și israelieni de rând spuneau: „Uite, ne trimit doar niște nebuni pe care nu știu să îi stăpânească. Nu îi vrem."

Dar nu cred că acest lucru este unic pentru comunitatea evreiască americană. Nu știu exact care este motivul, dar comunitățile din diaspora tind să fie, în general, mai extremiste, mai șovine și mai fanatice decât oamenii din țara de origine. Acest lucru este adevărat despre orice comunitate de imigranți din SUA la care mă pot gândi.

Sprijinul pentru poziția israeliano-americană în Orientul Mijlociu a fost, în general, constant în rândul intelectualilor americani, cu excepția dumneavoastră, a lui Edward Said și a altor câțiva. Care este cauza acestui lucru?

Lucrurile s-au schimbat foarte dramatic în 1967. Povestea de dragoste dintre intelectualii americani și Israel s-a născut din victoria militară a Israelului, care a avut reverberații în întreaga lume arabă. Acesta a venit într-un moment în care SUA nu au reușit în efortul lor de a demola și de a controla Indochina. Au apărut tot felul de glume la acea vreme despre modul în care ar trebui să îl trimitem pe Moshe Dayan acolo pentru a ne arăta cum să câștigăm războiul.

Au existat, de asemenea, o mulțime de turbulențe interne în SUA, care au îngrijorat foarte mult elitele, inclusiv elitele liberale. Israelul le-a arătat cum trebuie să te ocupi de țările inferioare – a câștigat foarte clar confruntarea cu ele –, așa că a ajuns să fie apreciat de foarte mulți dintre intelectualii americani.

În The New York Times *a apărut un editorial scris de un jurnalist israelian, Ari Shavit, care se întâmplă să fie veteran al războiului dintre Israel și Liban din 1978, de fapt invazia Israelului. Criticând atacul Israelului asupra Libanului din aprilie 1996, el scria: „Am ucis [câteva sute de libanezi] crezând cu certitudine absolută că acum, având Casa Albă, Senatul și o mare parte din mass-media americană de partea noastră, viețile altora nu contează la fel de mult ca a noastră." Dumneavoastră aveați acces la articol în original. A făcut ziarul vreo schimbare în text?*

Au existat o serie de schimbări interesante. De exemplu, Shavit nu a spus „mass-media americană", ci a specificat că se referă la *The New York Times*. El a menționat și alte instituții care i-

au susținut: AIPAC, Liga Anti-Defăimare, Muzeul Holocaustului [din Washington, D.C.] și Yad Vashem [Memorialul Holocaustului din Ierusalim].

Această instrumentalizare vulgară a Holocaustului este folosită pentru a justifica controlul opresiv asupra altor populații. Despre asta vorbea Shavit, despre israelienii care cred că pot ucide pe oricine, deoarece se bucură de sprijinul *The New York Times*, Yad Vashem și al Muzeul Holocaustului.

Timorul de Est

José Ramos-Horta și episcopul Carlos Belo din Timorul de Est, care s-au luptat cu înflăcărare pentru o cauză aproape pierdută, au fost onorați cu Premiul Nobel pentru Pace în 1996. Aveți vreun comentariu de făcut pe această temă?

Ceea ce au făcut ei a fost un lucru grozav, iar faptul că au primit premiul e minunat. José Ramos-Horta îmi este prieten de douăzeci de ani. Nu i-am văzut încă discursul oficial, dar l-am întâlnit în São Paulo. A declarat atunci, în mod public, că premiul ar fi trebuit să îi fie acordat lui Xanana Gusmao, liderul rezistenței împotriva agresiunii indoneziene, care fusese aruncat într-o închisoare indoneziană în 1992 [iar mai târziu a devenit președinte și prim-ministru al Timorului de Est independent].

Recunoașterea efortului său este foarte importantă – sau va fi, dacă o putem transforma în ceva. Mass-media de largă circulație va încerca să facă uitat acest efort cât mai repede posibil. Va aplauda scurt, din politețe, apoi va uita cu totul de eveniment. Dacă se întâmplă asta, va fi vina noastră și numai a noastră.

Chiar acum, Clinton intenționează să trimită arme în Indonezia. Și chiar va face lucrul acesta, dacă nu vor exista reacții vehemente din partea opiniei publice. Premiul Nobel pentru Pace oferă o oportunitate excelentă pentru oamenii cărora chiar le pasă de soarta câtorva sute de mii de oameni. Dar și ei au nevoie de sprijinul nostru.

Este adevărat că v-ați dus odată la sediul The New York Times *cu cineva venit din Timorul de Est?*

În acel moment, *The New York Times* refuza să intervieveze refugiații timorezi în Lisabona și în Australia, pretinzând – ca restul mass-mediei – că nu aveau acces la ei. Atunci când am pus sub semnul întrebării acest lucru, mi s-a cerut să plătesc biletele de avion până la New York pentru unii refugiați timorezi. Dar ziarul tot nu își făcea timp să le ia interviuri.

Cu o altă ocazie, am reușit să îi conving pe cei de la *Times* să ia un interviu unui preot portughez, părintele Leoneto do Rego, care trăise în munți împreună cu rezistența timoreză și fusese izgonit în timpul campaniei aproape genocidale din 1978. Acela a fost momentul în care Carter a mărit fluxul de arme către Indonezia. Singurul motiv pentru care nu l-au ucis pe părintele Leoneto era originea lui, faptul că era portughez.

Era un om foarte interesant și un martor foarte credibil, un coleg de clasă al cardinalului din Boston, destul de greu de neglijat – dar nimeni nu vorbea cu el. În cele din urmă i-am convins pe cei de la *Times* să-l intervieveze.

Articolul care a rezultat din acest interviu, redactat de Kathleen Teltsch, a fost o rușine totală. Autorul nu a spus aproape nimic despre ceea ce se întâmpla cu adevărat în Timor: a fost undeva o frază în care ni se spunea ceva de genul: *Lucrurile nu sunt tocmai grozave în Timor*. Bănuiesc că

tocmai calitatea execrabilă a acestui articol trebuie să fi fost ceea ce i-a făcut pe editorialiștii de la *Times* să publice primul editorial serios pe această temă.

Între timp, încercam să îi conving pe cei de la *The Boston Globe* să scrie despre acest subiect. Ei nu făceau altceva decât să publice materiale provenite de la Departamentul de Stat sau de la apologeții generalilor indonezieni. S-au oferit să mă lase să scriu eu un editorial, dar le-am spus: *Nu vreau să scriu eu un editorial. Vreau ca unul dintre reporterii voștri să cerceteze acest subiect*.

În cele din urmă, au fost de acord să cerceteze subiectul, dar nu prea l-au luat în serios. În loc să pună un reporter internațional să facă investigațiile, au însărcinat un reporter local, Robert Levey, să se ocupe de acest subiect. Din fericire, rezultatul a fost extrem de bun.

L-am ajutat cu câteva sugestii și indicații, dar el s-a descurcat foarte bine după aceea. Cineva din Departamentul de Stat i-a dat pe sub mână transcrierea interviului original pe care părintele Leoneto l-a acordat celor de la *The New York Times*, care era impresionant și în care se spuneau lucruri extrem de importante. Articolul publicat de Robert Levey a fost cel mai bun reportaj despre Timorul de Est care a apărut în presa americană.

Toate acestea se întâmplau în 1979 și la începutul anului 1980. Înainte de 1979, problema Timorului de Est nu a fost absolut deloc discutată în presa americană, dar absolut deloc; când atrocitățile au atins punctul culminant, în 1978, nu a existat nici măcar un singur reportaj pe această temă.

(Nu este vorba despre faptul că nimeni nu știa despre Timorul de Est. S-a discutat intens despre această țară în perioada 1974–1975, când imperiul portughez intrase în colaps, deși articolele erau mai mult apologetice și de propagandă.)

Primul articol publicat după invadarea Timorului de către forțele indoneziene care apare pe listele *Reader's Guide to Periodical Literature*[86] în legătură cu Timorul de Est este unul dintre propriile mele articole; a fost publicat în ianuarie 1979 în *Inquiry*, un jurnal libertarian de dreapta pentru care scriam uneori în acele zile. Articolul pornea de la mărturia pe care o prezentasem la ONU cu privire la faptul că problema era complet trecută cu vederea de către presa occidentală, și în primul rând de către presa americană. Arnold Kohen a discutat și el problema Timorului, într-un articol despre Indonezia publicat în *Nation*, și cam atât despre această temă.

De altfel, iată un caz în care un număr foarte mic de persoane – cea mai importantă dintre ele fiind, de departe, Arnold Kohen – au reușit să salveze zeci de mii de vieți, pur și simplu pentru că au adus în atenția publică o anumită problemă. Crucii Roșii i s-a permis să intervină, și deși teroarea a continuat, ea a scăzut în intensitate.

Este, de asemenea, un caz în care internetul a jucat un rol important. East Timor Action Network[87] a fost un grup foarte mic și împrăștiat până în momentul în care Charlie Scheiner și alții ca el s-au folosit de internet pentru a transmite informații unor oameni care altfel nu ar fi avut niciodată acces la ele.

Prietenii mei din Australia mi-au trimis, de-a lungul timpului, mai multe articole din presa australiană, dar câți oameni au acest lux? Acum toată lumea poate obține informații foarte repede. Mișcarea a crescut și a devenit suficient de organizată pentru a avea impact.

India

Nu este așa că Adam Smith a criticat coroana britanică pentru că (în 1600, prin decizia reginei Elisabeta I) a acordat Companiei Indiilor de Est monopol în India?

Așa este. El era foarte critic față de ceea ce făceau britanicii acolo; a spus chiar la un moment dat că „abuzurile crunte ale europenilor" distrug Bengalul [în partea de nord-est a țării]. Unul dintre exemplele date a fost activitatea Companiei Indiilor de Est. Aceasta a forțat fermierii să distrugă culturile de plante comestibile și să planteze în schimb opiu, pe care apoi compania avea să îl vândă în China.

India a avut o industrie substanțială în anii 1700, înainte ca britanicii să o desființeze. Până în anii 1820, britanicii mergeau în India pentru a învăța cum să facă oțel. Bombay a făcut locomotive care au concurat cu cele produse în Anglia.

Industria siderurgică din India s-ar fi putut dezvolta foarte bine, dar pur și simplu nu i s-a permis. Măsurile protecționiste foarte stricte au fost cele care i-au permis Angliei să se dezvolte, în timp ce India a fost ruralizată. Nu a existat practic nicio creștere în India sub dominația britanică.

India avea culturi de bumbac, însă țesătura indiană a fost blocată de pe piața britanică, deoarece era mai ieftină decât textilele britanice. Justificarea a fost că salariile asiatice sunt atât de mici, încât nu putem concura cu ei – trebuie să ne protejăm piețele.

Adam Smith a pus la îndoială acest lucru și o disertație recentă de istorie economică susținută la Harvard argumentează că avea dreptate. Potrivit acestei cercetări, salariile reale s-ar putea să fi fost mai mari în India decât în Anglia, iar muncitorii indieni ar fi putut, de asemenea, să beneficieze de condiții mai bune și să aibă mai mult control asupra muncii lor.

Din fericire pentru SUA, lucrurile erau diferite aici. În timpul boomului feroviar al anilor 1800, am reușit să dezvoltăm o industrie a oțelului pentru că am impus bariere protecționiste foarte mari ca să oprim importul de oțel britanic, care era mai bun și mai ieftin decât cel produs aici. Am făcut același lucru pentru a ne dezvolta industria textilă cu cincizeci de ani înainte de asta.

În cartea sa Representations of the Intellectual*, Edward Said scrie: „Unul dintre cele mai ieftine trucuri ale intelectualilor este acela de a critica emfatic abuzurile din alte societăți și de a scuza exact aceleași practici în propria societate." Ca exemple, îl citează pe de Tocqueville, care a criticat anumite lucruri în SUA, dar s-a făcut că nu le vede în colonia franceză din Algeria; și pe John Stuart Mill, care a avut idei grozave despre libertățile democratice în Anglia, despre care nu dorea să vorbească însă în cazul Indiei.*

Observația este perfect justificată. La fel ca tatăl său, faimosul liberal James Mill, John Stuart Mill a fost un oficial al Companiei Indiilor de Est. În 1859, a scris un articol absolut revoltător despre chestiunea dacă Anglia ar trebui sau nu să intervină în afacerile murdare ale Europei.

Mulți oameni spuneau: *Nu e treaba noastră. Lăsați acei oameni înapoiați să își rezolve propriile probleme*. Mill a obiectat, argumentând că Anglia avea un trecut atât de lăudabil când vine vorba de interacțiunea cu alte popoare, încât ar fi pur și simplu nedrept pentru oamenii săraci din lume dacă Anglia nu ar interveni în numele lor. (Astăzi puteți vedea, desigur, aceeași atitudine în SUA.)

Momentul în care a apărut articolul lui Mill este demn de luat în seamă. Căci textul a fost scris nu mult timp după revolta indiană din 1857, care a fost suprimată cu o brutalitate greu de imaginat. Faptele erau bine cunoscute în Anglia, dar acest lucru nu a afectat opinia lui Mill despre Anglia, pe care o vedea ca pe un fel de putere angelică ce ar trebui să ajute alte țări și să intervină în

afacerile lor interne.

Tocmai ați fost în India pentru prima dată după douăzeci și cinci de ani. Care au fost cele mai importante momente ale vizitei dumneavoastră?

Am fost acolo pentru doar nouă zile, și nu am reușit să merg decât în șase orașe, așa că nu am impresii foarte profunde. Este o țară fascinantă, foarte diversă. O țară care are o mulțime de resurse, atât umane, cât și materiale, dar care sunt irosite într-un mod îngrozitor.

Există o bogăție și o opulență extraordinare, dar și sărăcie inimaginabilă (așa cum era pe vremea când britanicii erau la putere). Cartierele sărace din Bombay sunt pur și simplu înspăimântătoare, iar unele zone rurale sunt probabil într-o stare chiar mai gravă. India este încă devastată de efectele colonialismului britanic, dar încep să se întâmple acolo și multe lucruri interesante.

Constituția Indiei prevede autonomia locală a satelor, dar acest lucru pare să fi fost implementat în doar două state, în Bengalul de Vest și în Kerala [în sud-vestul Indiei]. Ambele state sunt destul de sărace, dar pentru că ambele au avut guverne comuniste (Bengalul de Vest încă mai are) și continuă să aibă programe sociale extinse, nici investitorii străini și nici cei locali nu vor să investească bani în aceste zone.

Cu toate acestea, Kerala este cu mult înainte de alte state indiene în domeniul sănătății, bunăstării, alfabetizării și drepturilor femeilor. De exemplu, numărul nașterilor a scăzut dramatic, și aceasta aproape întotdeauna este o reflectare a drepturilor femeilor. Eram acolo doar pentru puțin timp, dar puteam vedea cu ușurință diferența.

Bengalul de Vest este o zonă mult mai complexă. Calcutta este o epavă – deși nu într-o măsură mai mare decât alte orașe indiene, cel puțin din cât am putut eu vedea. (Pe baza lucrurilor pe care le-am citit despre aceste zone, mă așteptam ca situația să fie mult mai rea.)

Mediul rural din Bengal este destul de interesant. Există o istorie a luptelor țărănești în Bengalul de Vest, care era o zonă unde se înregistrau extrem de multe violențe în anii ’70. Indira Gandhi a încercat să supună această regiune prin forță brută, dar nu a reușit. Marii latifundiari au dispărut din zonă aproape complet – s-ar putea chiar să nu mai fie niciunul.

Am ajuns și într-o zonă din Bengalul de Vest, aflată cam la optzeci de kilometri depărtare de Calcutta. Am fost oaspete al guvernului și am fost însoțit de un prieten indian, foarte bun economist, care lucrează în domeniul dezvoltării rurale, și de un ministru al guvernului (care se întâmpla să aibă un doctorat în economie obținut la MIT). Sătenii nu știau că urma să venim decât cu aproximativ douăzeci și patru de ore înainte, așa că nu a existat o pregătire specială.

Am văzut programe de dezvoltare a satelor din întreaga lume, dar ce am văzut acolo a fost impresionant. Am văzut o comunitate relativ egalitaristă capabilă, după câte se părea, de autoguvernare. Ne-am întâlnit cu comitetul satului și cu un grup de săteni, iar ei ne-au putut răspunde la fiecare întrebare pe care le-am adresat-o, ceea ce este destul de neobișnuit.

Am vizitat multe comunități în care sunt implementate programe de dezvoltare rurală, și de obicei oamenii nu vă pot spune ce este bugetul, ce culturi urmează să fie plantate anul viitor pentru diversificarea agriculturii și așa mai departe. Aici au știut imediat toate chestiile astea și au vorbit cu încredere și dând dovadă de o bună cunoaștere a acestor lucruri.

Compoziția comitetului era și ea interesantă. A fost evident că distincțiile dintre caste și triburi

(cele tribale sunt, de obicei, mai profunde) fuseseră în bună măsură depășite. Comitetul de conducere era alcătuit pe jumătate din femei, iar una reprezenta un trib. Bărbatul care conducea mai mult sau mai puțin comitetul era un țăran care avea o mică bucată de pământ. Unii dintre cei care vorbeau erau muncitori fără pământ, cărora li se dăduseră mici parcele de teren arabil.

Acolo a fost implementat un amplu program de reformă agrară, iar nivelul de alfabetizare a crescut spectaculos. Am vizitat o școală care avea o bibliotecă de aproximativ treizeci de cărți, de care toată lumea era foarte mândră.

Fuseseră construite fântâni tubulare simple, care pot fi folosite de un grup de familii (cu suport guvernamental). Femeile, care au fost instruite să le instaleze și să le întrețină, păreau că știu foarte bine ce fac.

Am trecut pe lângă un loc în care erau o grămadă de găleți de lapte și am cerut să ne oprim o clipă. S-a dovedit a fi o cooperativă de produse lactate înființată de femei. Ele ne-au explicat că afacerea nu era deosebit de profitabilă, dar au vrut să fie independente și să lucreze împreună. Toate acestea sunt lucruri foarte importante și neobișnuite.

Spre deosebire de Kerala, Bengalul a fost devastat de britanici.

Așa este, dar, din punct de vedere cultural, această zonă era mult mai avansată. De exemplu, la începutul anilor 1800, Bengalul a produs mai multe cărți pe cap de locuitor decât orice alt loc din lume. La acea vreme, Dhaka [acum capitala Bangladeshului] era un oraș atât de înfloritor, încât a fost comparat cu Londra.

Tradiția literară bengaleză este extrem de bogată. Numai cei educați și bogați au participat la ea (deși, chiar și în secolul al XIX-lea, diferențele de caste începuseră să se atenueze).

Kerala are, de asemenea, o istorie destul de interesantă. Deși a fost guvernată de britanici, zona a fost lăsată mai mult sau mai puțin în pace. După câte se pare, guvernatorul local a inițiat programe de ajutor social pentru a câștiga sprijinul popular într-o bătălie pe care o ducea împotriva proprietarilor de pământuri.

Britanicii au tratat cu destul de mult dezinteres această zonă, astfel că au permis acestor programe să continue, iar după obținerea independenței, ele au fost continuate de guvernul comunist. Astăzi, aceste politici sunt bine înrădăcinate în cultura locală, făcând parte din modul de viață specific din Kerala, iar când Partidul Congresului câștigă alegerile, nu încearcă să le desființeze.

Una dintre moștenirile colonialismului britanic este Kașmirul. Ați avut vreo discuție pe această temă?

Cei mai mulți oameni pe care i-am întâlnit au spus că separatiștii din Kașmir sunt teroriști. Unii libertarieni din India discută această chestiune cu curaj, iar oamenii îi ascultă. Dar impresia mea (după ce am vizitat șase orașe în nouă zile) este că acest subiect nu este unul despre care indienii sunt dispuși să vorbească sincer și deschis.

Guvernul indian a adoptat economia neoliberală?

Există o mulțime de discuții, în presă și nu numai, despre neoliberalism și ajustări structurale. Acesta este principalul subiect despre care toată lumea vrea să vorbească. Însă acolo se discută despre aceste subiecte ca și cum ar fi ceva nou, deși este exact sistemul la care India a fost supusă timp de trei sute de ani. Când li se demonstrează acest lucru, ei tind să îl recunoască, pentru că își cunosc propria istorie. Acest fapt contribuie la rezistența populară față de neoliberalism, motiv

pentru care India nu acceptă încă cele mai dure forme de neoliberalism.

Cât de departe va ajunge neoliberalismul în India este o întrebare care rămâne deschisă. De exemplu, guvernul încearcă să „liberalizeze" mass-media – ceea ce înseamnă, de fapt, să vândă presa lui Rupert Murdoch. Mass-media din India este în cea mai mare parte deținută de oamenii foarte bogați (așa cum se întâmplă practic peste tot), dar aceștia se opun încercării de a transforma toate instituțiile de presă în filiale ale câtorva megacorporații internaționale.

Deși se poziționează la partea dreaptă a spectrului politic, oamenii de afaceri preferă să conducă ei sistemul de control intern decât să fie preluați de către cei din afară. Cel puțin până acum, au reușit chiar să mențină un fel de autonomie culturală. Există o diversitate mult mai mare în mass-media indiană decât în SUA, iar asta e semnificativ. Este mult mai bine să ai propria presă de dreapta decât o presă controlată de Murdoch.

Drepturile de proprietate intelectuală sunt, de asemenea, o problemă importantă. Noile norme internaționale privind brevetele sunt foarte stricte și ar putea distruge industria farmaceutică indiană, care a păstrat prețul medicamentelor la un nivel destul de scăzut. Companiile indiene vor deveni probabil filiale ale firmelor străine, iar prețurile vor crește. (Parlamentul indian a respins, de fapt, prin vot regulile de brevet propuse, dar guvernul va încerca să le instituie oricum, după câte se pare.)

Înainte existau doar *brevete de proces*, care le permit oamenilor să găsească metode mai inteligente de a face produse. Organizația Mondială a Comerțului a introdus însă brevetele de produse; ele le permit companiilor să breveteze nu numai un proces, ci și produsul care este rezultatul procesului. Acest tip de patente descurajează inovația, sunt foarte ineficiente și subminează piețele, dar acest lucru este irelevant – căci ele sunt în avantajul celor bogați și servesc intereselor companiilor multinaționale, care pot astfel să își păstreze controlul asupra viitorului produselor farmaceutice și asupra biotehnologiei.

Țări precum SUA, Anglia și Japonia nu ar fi tolerat niciodată nimic de felul brevetelor de produse sau controlul străin al presei naționale, în timpul dezvoltării lor. Dar acum impun acest fel de „disciplină de piață" în Lumea a Treia, așa cum au făcut-o în întreaga perioadă colonială. Acesta este unul dintre motivele pentru care India este India, și nu SUA.

Un alt exemplu este recrutarea de oameni de știință. Companiile străine plătesc salarii cu mult peste ceea ce sunt obișnuiți să primească cercetătorii indieni și înființează institute de cercetare cu facilități la care inginerii indieni nu pot nici măcar visa în altă parte. În consecință, firmele străine pot atrage fără probleme cei mai buni oameni de știință.

Oamenii de știință pot fi fericiți, iar companiile sunt extrem de mulțumite. Dar acest lucru nu este neapărat bun pentru India, care a avut odată unele dintre cele mai avansate cercetări agricole din lume.

Pe vremuri, un agricultor indian obișnuia să aibă un loc unde putea să meargă și să spună: *Culturile mele sunt afectate de paraziți. Puteți să vedeți despre ce e vorba?* Dar acum, această instituție nu mai există, a fost achiziționată de firme străine și, prin urmare, va fi orientată spre culturile de export destinate piețelor specializate unde există subvenții pentru importuri, care ajung să fie mai ieftine decât producția internă.

Nu este nimic nou în privința asta. Totul face parte dintr-o lungă istorie a „experimentelor"

desfășurate de cei care au puterea. Primul astfel de experiment major din India a fost ceea ce britanicii numeau Acordul Permanent, încheiat în 1793, care a rearanjat toate terenurile agricole din Bengal.

Când Parlamentul britanic a analizat acest acord treizeci sau patruzeci de ani mai târziu, a recunoscut că a fost un dezastru pentru Bengal. Dar a observat și că britanicii au avut de câștigat de pe urma lui și că a creat o clasă de proprietari în Bengal, subordonată intereselor britanice, care ar putea ajuta la controlarea populației.

Am discutat deja despre un caz recent în care a fost făcut un astfel de experiment în Mexic. Deși experimentele de acest tip par să eșueze în mod regulat când vine vorba despre cei care servesc drept cobai, ele sunt un succes pentru cei care pun la cale experimentul. Foarte ciudată chestie. Dacă puteți găsi o excepție de la această regulă în ultimii vreo două sute de ani, aș fi foarte interesat să aflu mai multe. De asemenea, aș fi interesat să știu cine discută în presă despre aceste lucruri, pentru că eu nu am reușit să găsesc pe nimeni.

Eliberarea de puterile coloniale a generat o explozie extraordinară de energie în India, la fel cum a generat și ideea de a contesta dominația SUA.

Această năzuință a fost abandonată de mult, cel puțin de politica indiană, dacă nu chiar de întreaga populație.

Statele Unite se opuneau în mod deosebit independenței indiene și, bineînțeles, încercărilor lui Nehru[88] de nealiniere. Orice politician indian care se distanța fie și minimal de pozițiile americane era disprețuit și condamnat de strategii americani. Eisenhower l-a numit pe Nehru un „schizofrenic" care suferă de un „complex de inferioritate" și care este stăpânit de „un teribil resentiment față de dominația anglo-saxonă" (lucru într-adevăr surprinzător, având în vedere modul în care britanicii au tratat India).

Statele Unite au adus practic Războiul Rece în Asia de Sud prin armarea Pakistanului, care făcea parte din sistemul nostru de control al Orientului Mijlociu. În cele din urmă, India și Pakistan au purtat mai multe războaie, duse uneori cu arme americane.

Politicienii americani erau, de asemenea, îngrijorați de Indonezia. În 1948, George Kennan, unul dintre principalii arhitecți ai politicii externe americane, a descris Indonezia drept „cea mai importantă problemă a momentului în lupta noastră cu Kremlinul" (URSS nu era cu adevărat problema, desigur, ci doar un mod codat de a spune „pericol de dezvoltare independentă într-o țară din Lumea a Treia".)

Kennan se temea foarte mult de faptul că, dacă Indonezia ar fi adoptat comunismul, s-ar produce o „infecție [care] s-ar răspândi foarte rapid spre vest prin toată Asia de Sud" – nu prin cucerire, desigur, ci prin exemplu. Acest pericol nu a fost depășit, cu adevărat, până la masacrul din Indonezia, care a avut loc în 1965 și pe care guvernul american, presa și diverși analiști l-au comentat exaltați.

Aceeași teamă exista și față de China – nu că ar fi cucerit Asia de Sud, ci că se dezvolta în moduri care ar putea fi un model pentru alte țări asiatice. Strategii de politică externă americană erau însă ambivalenți în privința Indiei. Trebuiau să o susțină ca pe un model alternativ la China, dar nu le plăcea deloc să o facă, pentru că India urmărea o linie ceva mai independentă și a stabilit relații strânse cu Uniunea Sovietică.

Statele Unite au acordat un ajutor Indiei, care ar fi trebuit să fie alternativa democratică față de China. Dar a fost acordat fără prea mare tragere de inimă, iar SUA nu au permis Indiei să devină independentă energetic; în schimb, a fost forțată să importe petrol, care era mult mai scump. Resursele de petrol ale Indiei sunt destul de mari, după câte se pare, dar încă nu au fost exploatate.

Rezultatele ambivalenței SUA față de India au fost uneori destul de hidoase. Chiar după declararea independenței, la începutul anilor '50, India a fost lovită de o foamete severă, în care au murit milioane de oameni. Evidențele interne ale SUA arată că am avut un excedent alimentar uriaș, dar Truman a refuzat să trimită orice fel de ajutor, pentru că nu ne-a plăcut politica de nealiniere a lui Nehru. Când în cele din urmă am trimis ceva ajutor, am făcut-o în condiții stricte. (Există o carte bună despre acest lucru, scrisă de către istoricul Dennis Merrill.)

Care a fost impresia dumneavoastră generală despre India?

Întrebările dezbătute în India – dacă să se utilizeze restricții de import, sau să se adopte politici neoliberale – nu sunt întrebări la care poți da un răspuns general. La fel ca datoria, restricțiile la import nu sunt bune sau rele în sine – depinde în ce fel sunt folosite. În Japonia, Taiwan și Coreea de Sud, unde au fost folosite pentru a construi o bază industrială și o piață internă (așa cum au făcut, înaintea lor, Marea Britanie sau SUA), s-au dovedit a fi o idee bună (cel puțin pentru țara de origine). Dar dacă le folosiți pentru a proteja un sistem ineficient și de care profită cei extrem de bogați, atunci nu sunt deloc bine-venite.

Iată o anecdotă personală care ilustrează lucruri foarte reale, dar care nu pot fi măsurate. După o discuție în Hyderabad, niște prieteni m-au dus la aeroport. Când am ajuns la aproximativ trei kilometri distanță de destinație, traficul s-a blocat complet. Fiecare centimetru de drum era ocupat de o bicicletă, o ricșă, o mașină sau orice altceva. Oamenii erau însă destul de liniștiți; nimeni nu se prea agita.

După aproximativ douăzeci de minute, ne-am dat seama că singura modalitate de a ajunge la aeroport în timp util era să coborâm din mașină și să facem restul drumului pe jos. Prin urmare, prietenii mei și cu mine am început să ne strecurăm prin acest imens blocaj de trafic. În cele din urmă, am ajuns la o autostradă mare, blocată și ea. Există o mulțime de polițiști și forțe de securitate peste tot în India, dar aici chiar era plin de ei. Prietenii mei le-au explicat situația și i-au convins să ne lase să traversăm drumul pe care nu aveam voie să îl traversăm, astfel că, în cele din urmă, am ajuns la aeroport (care nu prea era funcțional, pentru că era rupt de oraș).

De ce a fost închisă autostrada? Au existat semne de-a lungul ei pe care scria VVIP – prescurtare care însemna, după câte mi s-a explicat, „persoană foarte, foarte importantă". Din cauza unui VVIP – am aflat, mai târziu, că era vorba de prim-ministru – care era așteptat să sosească la o oră încă neprecizată, întregul oraș a fost închis.

Acest lucru este destul de grav. Ceea ce este însă și mai grav este faptul că oamenii au tolerat situația. (Imaginați-vă că același lucru s-ar întâmpla aici, în Boston, să zicem.) Atitudinile feudale au rădăcini foarte adânci în India și vor fi greu de eradicat.

Tocmai acest lucru a fost atât de izbitor în satul din Bengalul de Vest despre care vă povesteam. Lucrătorii săraci, fără pământ, inclusiv multe femei, erau activi și angajați. Nu poți da seama, prin cifre și statistici, de o astfel de schimbare, dar impactul ei este imens. Acestea sunt adevărata rezistență populară și adevăratul activism popular, care au făcut cu putință atât instituțiile

democratice care s-au dezvoltat în Haiti înainte de alegerea lui Aristide (și care există încă acolo), cât și ceea ce s-a întâmplat în America Centrală în anii '70 și '80.

(În Haiti, apariția democrației a provocat ostilitatea americană instantanee și o lovitură militară ucigașă susținută tacit de SUA; în America Centrală, același lucru a avut drept consecință un război terorist condus de SUA. În ambele țări, SUA au permis apariția unor instituții democratice după ce au creat condiții care le împiedică să funcționeze – iar toate acestea s-au întâmplat în timp ce noi ne felicitam liderii pentru spiritul nobil de care dăduseră dovadă.)

Problemele cu care se confruntă India sunt enorme. Lipsa de eficiență de acolo este greu de imaginat. În timp ce eram acolo, Banca Indiei a estimat că aproximativ o treime din economie este economie subterană – oameni bogați care nu își plătesc taxele. Economiștii de acolo mi-au spus însă că această cifră este subestimată. O țară nu poate funcționa astfel.

La fel ca în alte părți, adevărata întrebare pentru India este dacă poate sau nu să îi controleze pe cei bogați? Dacă va găsi o modalitate de a face acest lucru, atunci sunt o mulțime de politici care ar putea funcționa.

Organizațiile internaționale

În lucrarea dumneavoastră despre care am vorbit mai devreme, World Orders, Old and New, *spuneți că ONU a devenit practic o agenție care servește interesele americane.*

De cele mai multe ori, ONU face ceea ce îi cer SUA – adică mediul de afaceri american – să facă. Multe dintre operațiunile sale de menținere a păcii vizează menținerea nivelului de „stabilitate" necesar corporațiilor pentru a putea face afaceri. Este o treabă destul de murdară, iar americanii sunt bucuroși că ONU se ocupă de acest lucru.

Dacă lucrurile stau într-adevăr așa, cum explicați atunci ostilitatea americană față de [fostul secretar general al ONU] Boutros Boutros-Ghali?

În primul rând, atitudinea ostilă a SUA față de Boutros-Ghali a avut o tentă rasistă – chiar dacă și cel care i-a urmat acestuia la conducerea organizației, Kofi Annan, era tot din Africa. Atunci când George [H.W.] Bush a vorbit despre „Bou-Bou Ghali", nimeni nu fost scandalizat de acest tip de adresare, deși mă îndoiesc foarte mult că un candidat la președinție în SUA ar putea supraviețui politic dacă ar fi făcut referire la fostul prim-ministru al Israelului, de exemplu, folosindu-se de apelativul „Itzy-Smmitzy Rabin".

Pe de altă parte, există foarte multă opoziție față de ONU din partea extremei drepte americane. Aceasta se datorează, pe de o parte, fanteziilor legate de elicopterele negre[89] și pierderea suveranității în fața guvernului mondial. Dar o mare parte a opoziției față de această instituție s-a născut pur și simplu dintr-o încercare de a evita asumarea vinii pentru anumite acțiuni întreprinse de SUA.

Să luăm drept exemplu atrocitățile comise în Somalia, unde mii sau poate zeci de mii de civili somalezi au fost uciși de forțele americane (lucru admis în mod tacit de SUA). Dacă cineva le-ar fi amenințat și le-ar fi cerut să se retragă, forțele americane ar fi apelat la elicopterele de atac. Acest masacru nu pare a fi un caz de eroism al SUA, așa încât catastrofa umanitară din Somalia a fost pusă pe seama ONU.

În mod similar, SUA au evitat să își asume vreo responsabilitate în cadrul conflictului armat

desfășurat în fosta Iugoslavie până când lucrurile s-au așezat cât de cât, apoi au intervenit în forță, impunându-și efectiv poziția în împărțirea teritorială dintre Croația și Serbia. Astfel, SUA puteau da vina pe ONU pentru toate lucrurile care n-au mers bine. Foarte convenabil.

Este ușor să canalizezi ostilitatea celor care au o atitudine critică față de ONU asupra secretarului general al organizației. Dacă îl pui pe el într-o poziție ingrată, pui întreaga lume într-o poziție ingrată. De ce ar trebui să ne deranjăm cu ceea ce cred alte țări despre noi oricum?

Credeți că raportul foarte critic al ONU cu privire la atacul israelian asupra complexului ONU din Qana, Liban, ar fi putut juca un rol în subminarea poziției lui Boutros-Ghali și a sprijinului de care se bucura?

S-ar putea ca acest lucru să fi jucat un anumit rol, dar nu cred că prea multă lume a acordat o atenție deosebită acelor evenimente. A fost atât de puțin mediatizat, încât mă îndoiesc sincer că a avut vreun efect. Amnesty International a publicat un singur studiu care a confirmat întru totul raportul ONU. Nici raportul acela n-a circulat foarte mult; de fapt, nici nu sunt sigur că a apărut în presa americană.

Astfel de lucruri pot fi date la o parte foarte repede atunci când sunt incomode pentru interesele celor care se află la putere. Ambele rapoarte sunt destul de șocante și au fost confirmate de mai mulți jurnaliști de prestigiu de pe scena publică, în special de Robert Fisk. Dar lucrurile sunt ceva mai complicate de atât.

Motivul principal pentru care americanii sunt ostili față de instituțiile internaționale este acela că nu fac întotdeauna exact ceea ce le ordonă SUA să facă. Curtea Internațională de Justiție este un exemplu perfect pentru acest lucru. Guvernul american nu va mai accepta să primească o condamnare din partea acesteia – așa cum s-a întâmplat în 1986, când Statele Unite au fost condamnate pentru „folosirea ilegală a forței" împotriva statului Nicaragua. Curtea a ordonat atunci SUA să înceteze orice acțiuni și să plătească despăgubiri substanțiale statului Nicaragua și a hotărât explicit că niciun ajutor pentru gruparea Contras nu ar putea fi considerat „ajutor umanitar". Este inutil să mai vorbim despre felul în care guvernul SUA, presa și opinia publică americane au reacționat la această condamnare.

Organizația Internațională a Muncii este un alt exemplu. Nu numai că susține, prin diverse măsuri, drepturile muncitorilor americani, dar a și condamnat SUA pentru încălcarea standardelor internaționale de muncă. SUA nu respectă însă această decizie și refuză să plătească suma de aproximativ 100 de milioane de dolari pe care o datora.

Statele Unite nu prea au o miză în Programul de Dezvoltare al ONU sau în Organizația pentru Alimentație și Agricultură, deoarece acestea se adresează cel mai adesea țărilor în curs de dezvoltare. Prin vocea mai multor experți internaționali, UNCTAD (Conferința ONU pentru Comerț și Dezvoltare) a susținut, într-o oarecare măsură, interesele țărilor în curs de dezvoltare și a fost o voce critică la adresa anumitor politici din Washington, astfel că a fost și ea subminată și îmblânzită.

De îndată ce UNESCO a cerut liberalizarea sistemului informatic mondial, a fost pusă la punct. Statele Unite au forțat-o să renunțe la demersurile nefericite pe care le începuse și au modificat semnificativ rolul său.

Atacul SUA asupra acestor organizații face parte din efortul de reconstruire și reorganizare a lumii

în interesul celor mai puternici și mai bogați. ONU se confruntă, desigur, cu o serie întreagă de probleme, dar este încă o instituție în bună măsură democratică. De ce să tolerăm subminarea acestei organizații?

Atitudinea Statelor Unite a fost exprimată destul de bine de Madeleine Albright într-un comentariu care, din câte știu eu, nu a fost raportat nicăieri în presă. Albright încerca să convingă Consiliul de Securitate să accepte una dintre acțiunile noastre punitive față de Irak; niciuna dintre celelalte țări nu a vrut să îi ia partea, pentru că toate și-au dat seama că asistau la un joc din politica internă a SUA. Așa că dna Albright le-a spus celor care erau prezenți în Adunarea Consiliului de Securitate că Statele Unite vor acționa „multilateral atunci când o vom putea face și unilateral atunci când se va impune". La fel ar face oricine, dacă ar avea puterea.

Statele Unite datorează ONU peste 1 miliard de dolari – mai mult decât orice altă țară din lume.

Desigur. De ce ar trebui să cheltuim bani pentru oricine altcineva decât pentru cei bogați?

Organizația Mondială a Comerțului este succesorul GATT. SUA au fost destul de mulțumite cu felul în care operează această organizație, nu-i așa?

Nu în întregime. Statele Unite au fost acuzate de mai multe ori pentru încălcarea principiilor OMC, așa cum fuseseră condamnate și de consiliul GATT cu ceva vreme în urmă. Dar, în general, SUA sunt mai mult sau mai puțin favorabile OMC, a cărei agendă este un amestec de liberalizare și protecționism, servind astfel destul de bine nevoile marilor corporații transnaționale și pe cele ale instituțiilor financiare.

Tratatul din Uruguay care a condus la OMC a fost numit un acord de liber schimb, dar el este mai mult un acord pentru drepturile investitorilor. Statele Unite doresc să se folosească de regulile OMC în domenii pe care se așteaptă să le domine și este cu siguranță în poziția de a anula orice regulă care nu le place.

De exemplu, cu ceva timp în urmă, SUA au forțat Mexicul să își reducă exporturile de roșii. Acest lucru este o încălcare a normelor NAFTA și OMC și va costa producătorii mexicani aproape un miliard de dolari pe an. Motivul oficial pe care l-au dat oficialii americani a fost acela că producătorii mexicani vindeau roșii la un preț pe care producătorii americani nu îl pot oferi. Dacă OMC se pronunță în favoarea cererii Uniunii Europene de a condamna Legea Helms–Burton [care a întărit embargoul SUA împotriva Cubei] ca o interferență ilegală cu comerțul mondial, SUA vor continua să acționeze unilateral. De unde rezultă foarte clar că, dacă ești suficient de puternic, poți să faci ce vrei.

Ce credeți despre extinderea NATO?

Nu cred că există un răspuns simplu la această întrebare – depinde foarte mult de cum evoluează structura economică și politică a Europei de Est și a Asiei de Vest.

Așa cum am menționat anterior, când Războiul Rece s-a încheiat, mă așteptam ca fostul imperiu sovietic să revină la ceea ce fusese înainte. Zonele care făceau parte din Occidentul industrial – Republica Cehă, Polonia de Vest, Ungaria – aveau să fie reintegrate practic în Occident, iar celelalte părți, care făcuseră parte din Lumea a Treia înainte să fi intrat în sfera de influență a Uniunii Sovietice, aveau să redobândească acest statut și să înregistreze o creștere a sărăciei, a corupției, a criminalității și așa mai departe. Extinderea parțială a sistemului NATO în țările

industriale sau parțial industriale, cum ar fi Republica Cehă, Polonia și Ungaria, ar ajuta la oficializarea acestei granițe.

Dar vor exista conflicte. Europa și SUA au așteptări și obiective diferite față de regiune și există diferențe de viziune chiar și între țările din Europa. Rusia nu este nici o forță trivială; nu poate fi ignorată și nu îi place să fie exclusă. Există jocuri de putere mai complexe, cum ar fi cel care are loc chiar acum în jurul câmpurilor petrolifere din Asia Centrală, iar vocea oamenilor care sunt implicați în această poveste nu prea se va face auzită.

În cazul NATO, sunt și alți factori implicați, cum ar fi interesele specifice ale industriei militare, care așteaptă cu nerăbdare accesul la o piață uriașă ce va fi creată odată cu extinderea și standardizarea armamentului NATO (produs în principal de către SUA). Imediat ce SUA vor putea profita de pe urma acestei piețe de desfacere, industria de înaltă tehnologie va fi din nou puternic subvenționată din banii contribuabililor, astfel că vom avea iarăși „socialism de stat pentru cei bogați".

Note:

78 John Paul Sweeney (născut la 7 iunie 1958) este un jurnalist britanic de investigație. A lucrat pentru ziarul *The Observer*, în care a publicat reportaje despre războaiele și revoluțiile din mai mult de șaizeci de țări, inclusiv Algeria, Irak, Cecenia, Burundi, Bosnia și România. (*N. trad.*)

79 Federația Americană a Muncii și Congresul Organizațiilor Industriale (AFL-CIO) este cea mai mare federație a sindicatelor din Statele Unite. Aceasta este alcătuită din cincizeci și cinci de uniuni sindicale naționale și internaționale, care reprezintă împreună peste 12 milioane de lucrători activi sau pensionați. (*N. trad.*)

80 Thomas Loren Friedman (n. 20 iulie 1953) este un celebru jurnalist american, cunoscut pentru editorialele sale din *The New York Times*. El este, de asemenea, autorul mai multor cărți pe tema afacerilor externe, a globalizării, a Orientului Mijlociu și a mediului, fiind câștigătorul a trei premii Pulitzer. (*N. trad.*)

81 Termenii de „șoim" și „porumbel" sunt folosiți pentru descrierea oamenilor pe baza opiniilor lor despre conflictele militare. Un porumbel este cineva care se opune folosirii forței armate pentru a rezolva o dispută, în vreme ce un șoim favorizează intrarea în război. Termenii au început să fie folosiți pe scară largă în timpul Războiului din Vietnam, însă rădăcinile lor sunt mult mai vechi decât conflictul în sine. (*N. trad.*)

82 Henry Ross Perot (27 iunie 1930 – 9 iulie 2019) a fost un magnat american, miliardar, filantrop și politician. A fost fondatorul și directorul executiv al Electronic Data Systems și Perot Systems. În 1992 a candidat ca independent la funcția de președinte al SUA, iar în 1996 a candidat pentru aceeași funcție fiind susținut de către Partidul Reformei, înființat de el. Ambele campanii au fost printre cele mai de succes campanii prezidențiale din istoria SUA, duse de un candidat independent sau susținut de un alt partid decât cele două partide aflate în cursă. (*N. trad.*)

83 Jennifer K. Harbury (n. 1951) este o avocată americană, autoare și activistă pentru drepturile omului. A jucat un rol esențial în dezvăluirea complicității CIA în cazul abuzurilor cu privire la drepturile omului, în special în Guatemala și în alte țări din America Centrală în anii '80 și '90. Ca rezultat al eforturilor depuse de ea, Congresul american a forțat CIA să înceteze toate operațiunile din Guatemala. (*N. trad.)*

84 Organizația pentru Eliberarea Palestinei, abreviată OEP sau PLO, este denumirea pe care o poartă organizația-cadru politică și paramilitară a arabilor palestinieni, formată din mișcarea Fatah, Frontul Popular de Eliberare a Palestinei, Frontul Democrat pentru Eliberarea Palestinei și alte facțiuni palestiniene. (*N. trad.*)

85 Planul Allon era un plan de împărțire a Cisiordaniei între Israel și Regatul Haşemit al Iordaniei, de a crea un stat în Podișul Golan, ocupat la vremea aceea de israelieni, și de a trece cea mai mare parte a Peninsulei Sinai sub control arab. Planul a fost redactat de ministrul israelian Yigal Allon la scurt timp după războiul de șase zile din iunie 1967. Scopul general al planului a fost anexarea, de către Israel, a unei mari părți din valea Iordaniei, Ierusalimul de Est și blocul Etzion. Restul teritoriului din Cisiordania, unde populația majoritară era palestiniană, urma să devină teritoriu autonom palestinian sau să redevină parte din Iordania. Regele iordanian Hussein a respins însă acest plan. Allon a murit în 1980, iar anul următor, guvernul israelian a aprobat Legea Podișului Golan, anexând efectiv majoritatea teritoriului. (*N. trad.*)

86 În traducere, *Ghidul cititorilor pentru literatura periodică.* Acesta este un ghid de referință pentru articolele publicate recent în reviste periodice și jurnale științifice, organizat tematic. *Ghidul cititorilor* a fost publicat în mod regulat începând cu anul 1901 de Compania H.W. Wilson și are o bază de date care include biblioteci publice și academice de referință din Statele Unite. (*N. trad.)*

87 Autorul se referă la Rețeaua de Acțiune din Timorul de Est și Indonezia (ETAN), o organizație nonprofit din SUA care susține drepturile omului în toată Asia de Sud-Est și în Oceania. ETAN a fost înființată în 1991 pentru a susține dreptul la autodeterminare din Timorul de Est. În 2001, acest obiectiv a fost realizat în mod semnificativ atunci când populația din Timorul de Est a votat pentru independență. (*N. trad.)*

88 Jawaharlal Nehru (14 noiembrie 1889 – 27 mai 1964) a fost om de stat indian și prim-ministru al țării în perioada 15 august 1947 – 27 mai 1964. A fost primul premier al Indiei de când aceasta a devenit stat independent. Nehru a fost unul dintre principalii fondatori ai Mișcării de Nealiniere și a devenit o personalitate marcantă pe plan internațional. (*N. trad.*)

89 Elicopterul negru este un simbol al unei presupuse preluări militare conspirative a Statelor Unite, deși imaginea sa a fost asociată și cu OZN-uri, bărbați în negru și alte conspirații similare. La un moment dat, în SUA existau zvonuri că Organizația Națiunilor Unite a patrulat Statele Unite cu elicoptere negre. (*N. trad*.)

Stânga americană
(și imitațiile ei)

Mai au sens conceptele de stânga și de dreapta?

Din punct de vedere istoric, stânga a fost oarecum ambivalentă cu privire la puterea politică. Dreapta nu are astfel de inhibiții și nu ascunde că vrea să obțină puterea politică.

Nu îmi plac prea mult termenii de stânga și dreapta. Ceea ce se numește stânga include leninismul, pe care îl consider o mișcare de extremă dreaptă, în multe privințe. Leniniștii erau cu siguranță foarte interesați de puterea politică – de fapt, erau interesați mai mult decât oricine.

Leninismul nu are nimic de-a face cu valorile stângii – de fapt, este radical împotriva lor. Acest lucru a fost recunoscut la vremea respectivă de către marxiștii care făceau parte din stânga tradițională, precum Anton Pannekoek, Paul Mattick și Karl Korsch. Chiar și Troțki a prezis că leniniștii se vor întoarce la un sistem dictatorial (înainte de a decide să li se alăture).

Rosa Luxemburg a avertizat asupra acelorași lucruri (într-un mod mai mult sau mai puțin prietenos, pentru că nu dorea să aducă deservicii mișcării). La fel a făcut și Bertrand Russell. Și, bineînțeles, majoritatea anarhiștilor au făcut-o.

Termenii convenționali ai discursului politic, cum ar fi cei de stânga și dreapta, au fost aproape goliți de semnificație. Sunt atât de distorsionați și lipsiți de relevanță, încât este mai bine să renunțăm la ei.

Să ne gândim la Witness for Peace[90], care a fost o organizație foarte importantă din anii ’80. Oamenii dintr-o țară cu statut de imperiu s-au dus să trăiască în satele din Lumea a Treia, în speranța că o față albă ar putea proteja locuitorii de terorismul organizat de propria lor țară. Acest lucru nu s-a mai întâmplat niciodată.

A fost această inițiativă de stânga sau de dreapta? E limpede că ea se află în consonanță cu idealurile tradiționale ale stângii, cum ar fi justiția, libertatea, solidaritatea, empatia. Pe de altă parte, această inițiativă a venit în bună măsură din partea comunității creștine conservatoare. Nu știu unde să plasez această organizație pe un spectru politic împărțit între stânga și dreapta. Aici nu avem de a face decât cu ființe umane care dau dovadă de compasiune față de semenii lor.

Ceea ce este lăudat astăzi drept „corectitudine politică“ trebuie încadrat la stânga. Dar aproape peste tot unde merg – inclusiv în campusuri extrem de conservatoare, unde nu există nici urmă de acțiune politică – aud discuții foarte sofisticate despre ceea ce este OK să spui cu privire la chestiuni extrem de specifice legate de gen, rasă, culoare etc. Este asta ceva de stânga sau de dreapta? Nu știu.

O parte din ceea ce face sistemul de propagandă este golirea termenilor de semnificație. În unele cazuri, la început suntem relativ conștienți de acest lucru, dar în cele din urmă el ajunge să ni se întipărească foarte profund în minte. Mai trebuie spus și că uneori acest lucru se face într-un mod

destul de deliberat.

Un caz dramatic în ultimii ani este dispariția cuvântului *profit*. Profiturile nu mai există – doar locuri de muncă. Prin urmare, când Clinton s-a întors din Indonezia cu un contract de 40 de miliarde de dolari pentru Exxon, mass-media a vorbit despre locuri de muncă ce urmau să fie create pentru americani. Dar cum rămâne cu profitul pe care urma să îl facă Exxon? Scoateți-vă acest cuvânt din minte. (Valoarea la bursă a Exxon a crescut, dar asta se datora doar faptului că investitorii erau atât de încântați de noile locuri de muncă.)

În acest caz vorbim despre o eliminare conștientă a unui cuvânt din vocabular, fenomen care apare uneori și la stânga, atunci când se vorbește despre faptul că unul sau altul dintre congresmeni votează în favoarea Pentagonului, pentru că vor locuri de muncă în districtul lor. Sunt oare congresmenii americani într-adevăr îngrijorați în privința locurilor de muncă sau în privința profiturilor și subvențiilor publice pentru firme?

Într-un text publicat pe prima pagină, *The New York Times Week in Review* a făcut o descoperire uimitoare: noul tip de „populism" – practicat de Steve Forbes, Pat Buchanan și alții – este diferit de vechiul tip de populism. Vechiul tip se opunea marilor corporații și plutocraților, în vreme ce noul gen de populism susține corporațiile mari și plutocrații. Faptul că indivizi ca Steve Forbes pot ajunge pe scena politică națională fără ca oamenii să cadă de pe scaun de râs este o bună dovadă pentru cât de bine funcționează propaganda.

Narcisismul micilor diferențe

> *În cartea sa,* The Twilight of Common Dreams*, Todd Gitlin spune că stânga este polarizată de politicile identitare, pe care le numește „narcisismul micilor diferențe". El face acolo observația: „Dreapta a tot construit… iar stânga… a tot cultivat diferențe, în loc să cultive consensul."*

Stânga tinde, într-adevăr, să cadă pradă sectarismului, dar cred că ceea ce descrie el este un fenomen mult mai general, care se manifestă la nivelul întregii societăți americane, nu doar ceva ce este valabil numai în cazul „stângii". Activismul anilor '60 a avut un efect extrem de benefic, de-a dreptul civilizator, pentru că a adus în prim-plan tot felul de cazuri de marginalizare și discriminare care erau trecute cu vederea.

Uciderea populațiilor native – care a fost ignorată până și de către mediul academic – a fost pusă pe ordinea de zi pentru prima dată. Problemele de mediu (care au de-a face cu drepturile generațiilor viitoare), respectul față de alte culturi, mișcarea feministă – toate acestea au existat într-o anumită formă mai devreme, dar au luat cu adevărat amploare și au început să joace un rol important în societate abia în anii '70, când s-au răspândit în întreaga țară. Mișcarea de solidaritate cu America Centrală nu ar fi existat în forma sa actuală fără transformările sociale care au avut loc în anii '60.

Preocupările legate de opresiune, autoritate și drepturi pot lua, uneori, forme nesănătoase, pe care Gitlin le critică, dar nu e deloc necesar să se întâmple asta, și de obicei nu se întâmplă.

> *Louis Farrakhan[91] și Million Man March[92] păreau a fi simbolul politicilor identitare, deoarece participanții erau definiți nu numai prin rasă, ci prin gen. Ce părere aveți despre acest fenomen?*

Cred că lucrurile la care vă referiți sunt mult mai complicate. În cadrul acestei mișcări au existat, de asemenea, elemente de ajutor reciproc, au fost făcute eforturi pentru reconstruirea unor

comunități vii și capabile să reziste provocărilor societății etc. Toate acestea au fost lucruri lăudabile.

Dar programul economic al lui Farrakhan este capitalism la scară mică.

Nu am văzut nimic de felul unui program economic, dar când ești la pământ, chiar și capitalismul la scară mică poate fi un pas înainte. Nu ar trebui să fie sfârșitul drumului, evident, dar poate fi un pas important.

Cred că această mișcare la care v-ați referit mai devreme este mult mai nuanțată decât au dat de înțeles cele mai multe comentarii făcute pe marginea ei. Ea are foarte multe oportunități de a se dezvolta, iar felul în care va arăta această mișcare depinde în bună măsură de ceea ce fac oamenii cu ea.

Există însă un motiv pentru care mișcarea este una alcătuită din bărbați – uitați-vă la ceea ce s-a întâmplat cu bărbații de culoare din ultimii douăzeci de ani. A existat un adevărat război împotriva minorităților și a celor săraci. Acest război a presupus și identificarea unor țapi ispășitori, cum ar fi anecdotele lui Reagan despre mamele de culoare care veneau cu Cadillacul pentru a primi ajutorul social și mașinațiile lui Willie Horton. Războiul fraudulos împotriva drogurilor, care nu are aproape nimic de-a face cu problema drogurilor sau a infracțiunilor grave, este o altă parte a acestuia.

Michael Tonry subliniază că cei care au creat programele știau foarte bine – nu se poate altfel – că ținta lor urmau să fie bărbații tineri de culoare. Toate lucrurile indicau asta. Tonry mai subliniază și faptul că, în lege, premeditarea conștientă este o dovadă a intenției criminale.

Dacă este să fiu sincer, cred că are dreptate în această privință. Așa-numitul „război împotriva drogurilor" nu a fost altceva decât o încercare criminală de a incrimina populația masculină de culoare și, în general, segmente ale populației numite uneori „persoane de unică folosință" în protectoratele noastre din America Latină. De ce sunt astfel de persoane considerate „consumabile"? Pentru că ele nu contribuie în niciun fel la profit.

Sunteți conștient de comentariile lui Farrakhan pe marginea…

Nu am nimic de spus despre Farrakhan – vorbesc despre fenomen. Probabil că este doar un oportunist care încearcă să obțină putere – de obicei asta sunt liderii. Dar nu știu ce e în mintea lui și nu vreau să mă apuc să judec ce are de gând. Cunosc prea puțin contextul ca să pot face acest lucru.

Christopher Hitchens, care scrie pentru Nation *și* Vanity Fair*, își amintește că prima dată când a auzit sloganul „ceea ce este personal este politic", a avut un sentiment foarte acut de catastrofă iminentă. Pentru el, sloganul sună escapist și narcisist, pentru că implică ideea că nimănui nu i se va cere nimic decât să poată vorbi despre sine și despre oprimarea la care a fost supus. El se referea la amploarea tot mai crescută a mișcărilor construite în jurul politicii identitare.*

Sunt de acord cu el. Desigur, aceste mișcări au fost de la bun început expuse unui astfel de risc, iar în unele cazuri lucrurile au luat o turnură tragică – sau de-a dreptul comică. Dar aceste mișcări sunt mai mult decât atât. De asemenea, ele au dat posibilitatea oamenilor de a trăi așa cum vor, de a urma ce cale doresc, fără să fie supuși la opresiune sau discriminare.

Postmodernismul

Un profesor de fizică respectat de la New York University, Alan Sokal, a publicat un articol în Social Text*, care a fost descris drept cea mai importantă revistă de studii culturale din țară. Pentru a sublinia declinul standardelor și rigorilor academice în anumite părți ale mediului universitar american, el a umplut intenționat articolul cu tot felul de erori. Ce credeți despre asta?*

Articolul lui a fost conceput în mod inteligent. El citează cu exactitate – din revistele de fizică, apoi juxtapune citate din critica postmodernă a științei, făcând inclusiv referire la texte apărute în *Social Text*, dând de înțeles că tezele și ideile științifice invocate inițial ar susține această critică. Nimeni dintre cei care aveau o minimă familiaritate cu tema nu ar fi putut citi articolul fără să se prăpădească de râs.

Scopul lui Sokal a fost acela de a arăta că, bunăoară, criticile postmoderne ale științei se bazează pe ignoranță – sunt rodul unei imaginații bogate care nu se supune unor minime standarde academice. Există ceva sănătos în legătură cu acest fel de critici, dar articolul lui va fi, de asemenea, folosit ca armă împotriva unor poziții și a unor eforturi de cercetare care nu sunt deloc lipsite de valoare.

Această întreagă poveste a fost imediat interpretată de *The New York Times* și de *The Wall Street Journal* ca fiind, de fapt, doar o altă demonstrație a faptului că un fel de mișcare a corectitudinii politice de stânga (fascistă) a preluat controlul asupra vieții academice – când ceea ce se întâmplă cu adevărat este, de fapt, opusul: asistăm la un atac major de dreapta împotriva libertății academice și a independenței intelectuale.

Asta este, trăim în această lume, din păcate. Ceea ce facem noi va fi folosit de oameni și instituții puternice pentru scopurile lor, nu potrivit intențiilor noastre.

Postmoderniștii pretind că textul lui reprezintă o critică subversivă. Ați reușit să identificați ceva de felul acesta?

În foarte mică măsură. Nu sunt un mare expert în literatura postmodernă. Nu prea o citesc, deoarece mi se pare că cea mai mare parte din ea este prea puțin ofertantă. Deseori, aceste texte nu sunt nimic mai mult decât niște truisme complicate, și în unele cazuri chiar mai rău. Dar în interiorul ei există cu siguranță lucruri care merită spuse și implementate. Este foarte important să studiem și să experimentăm cu diverse ipoteze sociale, instituționale și culturale în care se desfășoară o activitate științifică, dar cea mai bună lucrare de acest tip nu este scrisă de către postmoderniști (cel puțin în măsura în care înțeleg eu munca lor).

De exemplu, în ultimii treizeci sau patruzeci de ani au fost scrise o serie de lucrări fascinante despre ceea ce Isaac Newton, marele erou al științei, credea, de fapt, că face. Teoria gravitației formulată de el le dădea foarte multe bătăi de cap lui și contemporanilor săi. Deoarece gravitația produce efecte la distanță, Newton a fost de acord cu alți oameni de știință celebri ai zilei sale că gravitația trebuie să fie un soi de „forță ocultă", și a petrecut cea mai mare parte a vieții sale încercând să se împace cu această concluzie inacceptabilă.

În ediția finală a operei sale principale, *Principia*, el spune că lumea constă din trei lucruri: forța activă, materia pasivă și o forță cvasi-spirituală (pe care el, din diverse motive, a identificat-o cu electricitatea), care funcționează ca intermediar între cele două. Newton era expert în istoria bisericii (fizica era doar o parte foarte mică a intereselor sale), iar contextul în care și-a formulat el teoria despre o forță intermediară era erezia ariană din secolul al IV-lea, care spunea că Iisus este semi-divin, nu divin, și acționează ca intermediar între Dumnezeu și om.

După moartea sa, manuscrisele lui au fost trimise fizicienilor de la Universitatea Cambridge. Aceștia au fost îngroziți de lucrurile pe care le-au găsit acolo, așa că au hotărât să le înapoieze familiei, care le-a păstrat de atunci fără să le publice. În jurul anilor ’30, moștenitorii lui Newton au început să vândă manuscrisele; [economistul britanic John Maynard] Keynes a fost unul dintre cei care au recunoscut valoarea lor imensă. După cel de Al Doilea Război Mondial, unele dintre aceste manuscrise au început să se răspândească printre colecționarii de antichități, iar cercetătorii au început să le adune și să le supună unor analize serioase.

Ei bine, asta este adevărata analiză socio-culturală serioasă a câtorva dintre cele mai importante momente din istoria științei, iar acesta nu este singurul exemplu. O astfel de critică poate fi făcută și în prezent. Oamenii fac muncă de cercetare științifică într-un anumit context socio-cultural, iar munca lor este afectată de factori culturali, de sistemele de putere și așa mai departe. Nimeni nu neagă acest lucru.

Ceea ce postmoderniștii afirmă că resping este fundaționalismul, adică ideea că cercetarea științifică este independentă de societate și cultură, și că oferă fundamente pentru un adevăr absolut. Nimeni nu a crezut însă acest lucru din 1700 încoace.

Din ceea ce am citit eu, postmodernismul mi se pare foarte dens, încărcat de jargon și greu de citit.

Și eu am rămas cu aceeași impresie. O mare parte a acestei literaturi este emanația unui fel de carierism, o încercare de a evita asumarea unui angajament.

Dar ei pretind că sunt angajați social.

În anii ’30, intelectualii stângii au fost implicați în educarea muncitorilor și în scrierea unor cărți de popularizare a științei. Ei au considerat că, din postura lor de persoane privilegiate, le revine o minimă responsabilitate de a-i ajuta pe alții care au fost privați de educația formală să aibă acces la cultura înaltă.

Omologii de astăzi ai acestor intelectuali din anii ’30 spun oamenilor: *Nu trebuie să știi nimic. Sunt doar niște chestiuni inutile, niște jocuri de putere, o conspirație a bărbaților albi. Uitați de raționalitate și știință.* Cu alte cuvinte, puneți acele unelte în mâinile dușmanilor voștri. Lăsați-i să monopolizeze tot ce funcționează și are sens. O mulțime de intelectuali onorabili ai stângii consideră că această abordare este cea corectă, pentru că este în măsură să ducă la emanciparea maselor, dar eu cred că se înșală.

Am purtat, de-a lungul timpului, o lungă corespondență cu prieteni buni de-ai mei pe această temă. O mare parte din corespondența personală dintre mine și prietenul meu vechi, pe care îl prețuiesc enorm, Marc Raskin, a fost publicată într-o carte a lui. În perioada 1992–1993 au apărut schimburi de scrisori similare în *Z Papers*, dintre Marc și o mulțime de alte persoane față de care am foarte multă simpatie, dar cu care nu sunt deloc de acord pe această temă.

Excomunicat de illuminati

Ați fost mult timp excomunicat, dacă pot folosi acest cuvânt, nu numai din mass-media, ci și din cercurile de illuminati din Manhattan și din publicațiile lor, cum ar fi The New York Review of Books *[de multe ori menționată pur și simplu ca* The New York Review*].*

Acest lucru nu are nimic de-a face cu mine.

Spuneți-ne, ce s-a întâmplat?

The New York Review a apărut pentru prima dată în 1964. Din 1967 până în 1971, când tinerii intelectuali au început să se angajeze politic într-o măsură din ce în ce mai mare, această revistă a fost deschisă analizelor și reportajelor scrise de către disidenți și comentatori politici precum Peter Dale Scott, Franz Schurmann, Paul Lauter, Florence Howe și eu.

Apoi, în câțiva ani, am dispărut toți din paginile acestei publicații. Cred că ceea ce s-a întâmplat este că redactorii au vrut să își păstreze avantajul de piață. Ei își cunoșteau publicul și nu au putut să înțeleagă că tinerii intelectuali care au contribuit în mod esențial la crearea revistei se schimbaseră între timp.

Pentru mine, personal, colaborarea cu *The New York Review* s-a încheiat la sfârșitul lunii ianuarie 1973. „Tratatul de pace" al lui Nixon și Kissinger cu Hanoi tocmai fusese anunțat. *The New York Times* a publicat un supliment de mari dimensiuni care includea textul tratatului și un interviu lung cu Kissinger, în care era discutat tratatul paragraf cu paragraf. *Războiul s-a terminat*, spunea el atunci, *totul este fantastic*.

Eu am fost destul de suspicios. Ceva similar se întâmplase cu aproximativ trei luni în urmă, în octombrie 1972, când Radio Hanoi anunțase un acord de pace pe care SUA îl păstraseră secret. A fost ultima săptămână a campaniei de realegere a lui Nixon. Kissinger a apărut la televizor și a declarat, emfatic: *Pacea este la îndemână*. Apoi a trecut prin acordul de pace, a respins fiecare lucru cuprins în el și a dat foarte clar de înțeles că SUA vor continua să bombardeze țara.

Presa a reținut doar prima afirmație a lui Kissinger: *Pacea este la îndemână*. Minunat. S-a terminat. Votează pentru Nixon. Ceea ce spunea el de fapt era că: *Nu vom acorda nicio atenție acestui acord de pace pentru că nu este bun, așa că vom continua bombardamentele până vom obține ceva mai bun*.

Apoi au venit bombardamentele de Crăciun, care nu au dat rezultatele. Statele Unite au pierdut o mulțime de bombardiere B-52 și s-au confruntat cu mari proteste în întreaga lume. Așa că au oprit bombardamentele și au acceptat propunerile din octombrie pe care le-au respins anterior. (Asta nu este, desigur, ceea ce a spus presa, dar asta a fost, în esență, ceea ce s-a întâmplat.)

Farsa din ianuarie a fost similară. Kissinger și Casa Albă au arătat clar și explicit că resping toate principiile fundamentale ale tratatului pe care erau obligați să îl semneze, astfel încât să poată continua războiul, încercând să obțină mai mult.

Îmi amintesc că am fost foarte supărat atunci. Se întâmpla ca în seara aceea să am programată o conferință la Columbia în fața unui grup care milita pentru pace. L-am sunat pe Robert Silvers, un prieten de-al meu care era redactorul revistei *The New York Review*, și l-am întrebat dacă ne-am putea întâlni la cină. Am petrecut o oră sau două trecând prin textele publicate în suplimentul special al *Times*. Era destul de ușor să înțelegem ce se spunea, de fapt, acolo.

Atunci i-am spus: *Uite, aș vrea să scriu despre asta. Cred că este cel mai important lucru pe care îl voi scrie vreodată, pentru că știți la fel de bine ca mine că presa va minți pur și simplu pe această temă. Distrugerea și crimele vor continua, iar atunci când totul se va prăbuși din cauza inițiativelor americane, ei vor da vina pe vietnamezi* (ceea ce s-a întâmplat întocmai).

El mi-a răspuns așa: *Nu vă faceți griji – nu este nevoie să scrieți un articol. Mă voi asigura că punctul dumneavoastră de vedere va apărea în ziar*. Ar fi trebuit să se regăsească într-un articol scris de

Frances Fitzgerald, dar nu a fost; ea nu a înțeles sau nu a fost de acord cu perspectiva mea.

Am publicat articole pe această temă imediat, dar în *Ramparts* și în *Social Policy*. Acesta a fost, în esență, sfârșitul oricărei asocieri cu *The New York Review*. Știam amândoi unde ne plasăm.

De ce publicați atât de rar în revista Nation*?*

Este o chestiune complicată. Nu îmi amintesc să fi avut vreun contact cu ei până la sfârșitul anilor '70, cred. La acea vreme, am scris niște recenzii de carte care au apărut acolo. Ocazional, m-au invitat să iau parte la un simpozion sau altul, dar în cea mai mare parte a timpului păstram distanța. E limpede că nu vedeam lucrurile în același mod.

La sfârșitul anilor '80, l-am intervievat pe Victor Navasky [fost redactor și director editorial al revistei Nation*]. În cadrul discuției avute cu această ocazie, el mi-a spus că nu este deloc de acord cu părerile dumneavoastră despre Orientul Mijlociu.*

Victor, despre care am o părere bună, m-a chemat odată să îmi spună că oamenii îl tot întreabă de ce nu apăream și eu în revistă. El le-a explicat că acest lucru se datora faptului că îi trimiteam mereu articole uriașe, care erau mult prea lungi pentru a apărea în ziar. De fapt, singurul articol pe care l-am trimis vreodată acestui ziar nu avea mai mult de vreo două pagini.

Acest lucru se întâmpla imediat după bombardarea Beirutului, care s-a încheiat la jumătatea lunii august 1982. S-a discutat atunci intens despre faptul că urma să se încheie un tratat de pace și totul avea să fie minunat.

În articolul meu, bazat în principal pe ceea ce se publica în presa israeliană, argumentam că toate aceste discuții despre pace sunt niște aiureli, și că SUA, împreună cu Israelul, intenționau să continue conflictul și să comită o nouă serie de atrocități. (Nu știam atunci, bineînțeles, că masacrele din taberele de refugiați palestinieni, amplasate în Sabra și Shatila, urmau să aibă loc doar câteva săptămâni mai târziu, dar anticipam că se vor întâmpla astfel de lucruri.)

Am trimis articolul la *Nation* și n-am mai auzit niciodată un cuvânt de la ei. Este singurul text pe care l-am trimis vreodată redacției de acolo. De fapt, acesta este motivul pentru care am scris cartea *The Fateful Triangle*. Am fost atât de furios de incapacitatea mea de a publica măcar un articol în presa de stânga despre Sabra și Shatila, încât m-am gândit că cel mai bun lucru pe care l-aș putea face ar fi să scriu o carte despre ceea ce s-a întâmplat acolo. (Am lucrat la ea mai ales noaptea, pentru că în rest nu prea aveam timp liber.)

Cineva mi-a cerut să vă întreb despre critica la adresa cărților pe care le-ați scris, așa că aș vrea să vă invit să discutăm puțin despre un articol al lui Richard Wolin din Dissent*, o revistă academică foarte serioasă. El scria acolo că volumul dumneavoastră* World Orders, Old and New *este o „tânguire scrisă greoi, încărcată de detalii și plină de citate", că sunteți „obsedat ideologic", că opiniile dumneavoastră coincid cu cele ale extremei drepte și că aveți un „vechi dispreț față de Israel".*

Dacă aceasta este critica cea mai convingătoare pe care o puteți găsi, înseamnă că nu prea sunt multe lucruri de spus pe această temă. Nu aveam de gând să răspund la acest articol, dar niște prieteni afiliați la *Dissent* mi-au cerut să o fac, așa că am dat curs rugăminții lor, făcând abstracție de mulțimea de insulte formulate acolo la adresa mea și oprindu-mă asupra câtorva puncte esențiale.

Principala critică a lui Wolin era aceea că eu repet cu obstinație faptul că SUA sunt o țară „totalitară" și „fascistă". S-a întâmplat că în aceeași perioadă au apărut niște articole despre mine

în Marea Britanie și Grecia. Ambele au ridicat întrebarea pe care o aud repetată în mod frecvent atunci când mă aflu în străinătate: *De ce continui să vorbesc despre SUA ca despre cea mai liberă țară din lume?* Asta este ceea ce aud oamenii din alte țări. Ceea ce reține Wolin, însă, este faptul că eu consider SUA un stat totalitarist, fascist.

Mă acuză, de asemenea, că folosesc o terminologie orwelliană. El se referă, de fapt, la câteva propoziții dintr-un articol nepublicat al lui Orwell – care trebuia să fie o introducere la *Ferma animalelor* – pe care le-am citat într-un articol de-al meu. Orwell sublinia acolo că, într-o societate foarte liberă (el vorbea despre Anglia), există o mulțime de metode pentru a te asigura că ideile nepopulare nu vor ajunge să fie exprimate.

Acest lucru este posibil, în primul rând, pentru că presa este deținută de oameni bogați, care au toate motivele ca anumite idei să nu ajungă la publicul larg. Un alt factor care face acest lucru cu putință este educația. Dacă treceți prin Oxford sau Cambridge, aflați că există anumite lucruri pe care „nu se face să le spui". Dacă nu aflați acest lucru, nu sunteți în sistem.

> *Ce ne puteți spune despre faptul că sunteți criticat pentru că ați scris o carte încărcată de detalii și plină de citate? Acesta este un atac din două părți. Căci dacă invoci o mulțime de fapte, dar nu dai citate…*

Aici nu e vorba doar despre mine – orice critic de stânga trebuie să dea o explicație pentru asta. Dacă nu dai note de subsol la fiecare cuvânt, înseamnă că nu oferi sursele din care ți-ai luat informația; prin urmare, minți. Dacă dai note de subsol la fiecare cuvânt, ești un pedant demn de tot râsul. Există o mulțime de metode în societățile relativ libere prin care poți atinge obiectivele pe care le-a descris Orwell.

Note:

90 Witness for Peace (Martori în slujba păcii) este o organizație civică din Statele Unite, fondată în 1983, care s-a opus măsurilor de susținere a grupării Contras de către administrația americană, denunțând atrocitățile pe scară largă comise de către aceste grupuri contrarevoluționare. Organizația a dus cetățeni americani în Nicaragua pentru a le arăta efectele politicii militare a guvernului lor. La sfârșitul conflictului din Nicaragua, ea și-a extins prezența în alte țări din America Latină și Caraibe, fiind prezenți inclusiv în Columbia și Mexic. (*N. trad.*)

91 Louis Eugene Farrakhan (născut la 11 mai 1933) este un lider religios american, activist politic și scriitor de culoare. El este liderul grupului religios cunoscut sub numele de Națiunea Islamului, care se bazează pe o interpretare afro-americană a islamului. Mulți spun că a fost implicat într-un complot pentru a-l ucide pe Malcolm X. Este cunoscut pentru viziunile sale antisemite. În 2007, s-a retras din activitate. (*N. trad.*)

92 Million March Man (Marșul celor un milion de oameni) a fost o mare adunare de bărbați afro-americani, care a avut la Washington, D.C., pe 16 octombrie 1995. Louis Farrakhan a jucat un rol determinant în organizarea acestei adunări, care a avut loc pe și în jurul National Mall. (*N. trad.*)

Ce este de făcut?

Semne ale progresului (sau dimpotrivă)

În ultimii douăzeci sau treizeci de ani, au apărut noi atitudini și concepții asupra drepturilor homosexualilor, asupra fumatului și consumului de alcool, asupra armelor, a drepturilor animalelor, a vegetarianismul etc. În alte domenii însă, schimbările nu au fost deloc radicale, dimpotrivă.

Nu am nicio îndoială că trăim, astăzi, într-o societate mult mai civilizată decât cea de acum treizeci de ani. Sunt multe lucruri incredibile care încă se întâmplă, dar, în general, există o creștere a nivelului de toleranță și înțelegere în această țară, o recunoaștere mult mai largă a drepturilor altor persoane, a diversității, a necesității de a vorbi deschis despre actele de opresiune la care tu însuți ai participat.

Nu există o ilustrare mai dramatică a acestei teze decât schimbarea radicală de atitudine față de păcatul originar al societății americane – exterminarea populației autohtone. Părinții Fondatori l-au condamnat uneori, de obicei la mult timp după implicarea lor în acest proces de exterminare, dar de atunci până în anii ’60 subiectul nu a fost adus prea des în discuție.

Când eram copil, ne jucam de-a cowboy-i și indienii. Copiii mei nu s-ar fi jucat niciodată așa ceva, iar nepoții mei cu atât mai puțin.

Având în vedere întregul context, bănuiesc că o mare parte din isteria cu privire la corectitudinea politică a fost generată de frustrarea legată de faptul că avea să fie posibil ca, în 1992, să aibă loc celebrarea celei de a cincisuta aniversări a debarcării lui Columb în Lumea Nouă în același fel în care ar fi avut loc cu treizeci de ani mai devreme, să zicem. În prezent, oamenii încep să înțeleagă din ce în ce mai bine ce s-a întâmplat atunci cu adevărat.

Nu spun că lucrurile sunt extraordinare acum, dar situația este mult mai bună decât acum trei-patru decenii, în aproape orice domeniu. În anii 1700, modul în care oamenii se tratau unul pe altul era absolut îngrozitor. Acum un secol, drepturile muncitorilor din SUA au fost reprimate violent. Chiar acum cincizeci de ani, lucrurile stăteau destul de rău. Felul în care erau tratate în Sud persoanele de culoare până acum cincizeci de ani era incalificabil. Femeile aveau și ele foarte puține oportunități. Antisemitismul la nivelul elitelor era în floare.

Harvard nu avea aproape niciun student evreu când am ajuns eu acolo, în jurul anilor ’50. Când soția mea și cu mine ne-am căutat o casă în suburbii, am fost informați de agenții imobiliari că „nu vom fi fericiți“ în anumite zone care ne-au plăcut. Persoanele de culoare erau, desigur, tratate mult mai rău.

Anii 1890 – celebrii „ani ai veseliei“ – nu au fost atât de veseli pentru muncitorii din vestul statului Pennsylvania. Ei trăiau sub o tiranie brutală instituită de marele pacifist Andrew Carnegie[93] și de trupele pe care le-a chemat să intervină în Homestead[94] (și în alte părți).

Abia după anii ’30, adică patruzeci de ani mai târziu, oamenii au început să fie dispuși să

vorbească despre ceea ce s-a întâmplat acolo. Oamenii care au crescut în părțile acelea îmi spun că părinții (sau bunicii) lor se temeau să vorbească despre asta până la sfârșitul vieții lor.

În 1919, la aproape treizeci de ani de la evenimentele din Homestead, a existat o grevă a muncitorilor din industria oțelului, în vestul statului Pennsylvania. [Membrul de sindicat] Mama Jones [1837–1930], care avea atunci în jur de 90 de ani, a venit să le vorbească muncitorilor. Însă înainte de a putea vorbi, poliția a arestat-o și a aruncat-o în închisoare. Ceva greu de închipuit astăzi.

În anii '20 – furioșii ani '20 –, controlul mediului de afaceri părea total, iar mijloacele folosite pentru a realiza acest lucru nu „prea aveau nimic de a face cu ceea ce este permis într-o democrație", după cum sublinia politologul Thomas Ferguson. El se referea la represiunile de stat, la violență, la distrugerea sindicatelor și la condițiile dure la care erau supuși muncitorii.

Într-una dintre lucrările sale în care discută pe larg această perioadă, David Montgomery, un istoric de la Yale care s-a ocupat intens de istoria mișcărilor sindicale, scria că America modernă a fost „creată în ciuda protestelor muncitorilor săi [printr-o] luptă acerbă, într-o Americă profund nedemocratică". Anii '20 nu sunt chiar preistorie.

La începutul anilor '60, Sudul era un stat terorist; acum nu mai este deloc așa. Asumarea unui angajament minimal al statului pentru o îngrijire medicală decentă de care să poată beneficia întreaga populație era inconceptibilă înainte de 1960. Preocuparea pentru protecția mediului nu începe cu adevărat decât în anii '70.

Astăzi ne luptăm pentru apărarea unui sistem minimal de asistență medicală; acum treizeci de ani nu exista un sistem minimal de asistență medicală pentru care să ne luptăm. Așa arată progresul.

Toate aceste schimbări au avut loc datorită unei lupte constante, dedicate, care este extrem de dificilă și poate părea foarte deprimantă pentru perioade lungi de timp. Desigur, puteți găsi mereu exemple pentru felul în care atitudini și perspective noi au fost distorsionate și transformate în tehnici de oprimare, în carierism și așa mai departe. Dar e limpede că, în general, s-au făcut pași importanți în direcția bună.

Din păcate, această tendință nu s-a făcut simțită și în zonele centrale ale puterii. De fapt, un astfel de progres poate fi tolerat, chiar susținut, de către instituțiile importante ale statului, atât timp cât nu afectează nucleul problemei – puterea și dominația celor bogați asupra societății, care a crescut de fapt în ultima perioadă. Dacă aceste noi atitudini ar fi început să afecteze cu adevărat distribuția puterii, am asista deja la niște lupte serioase.

Disney este un bun exemplu pentru tipul de atitudine pe care îl descrieți. Disney exploatează forța de muncă din Lumea a Treia, în Haiti și în alte părți, dar pe plan intern are politici foarte liberale privind drepturile homosexualilor și asistența medicală.

Este o atitudine care se potrivește perfect cu tipul de oligarhie corporatistă care consideră că discriminarea pe criterii etnice, rasiale sau de orientare sexuală nu trebuie îngăduită. Toți oamenii sunt egali – adică lipsiți, *în mod egal*, de dreptul de a-și controla propria soartă, toți capabili să fie pasivi, apatici, reduși la statutul de consumator docil și muncitor harnic. Oamenii de la vârf vor avea, bineînțeles, drepturi mai mari, dar vor avea drepturi *la fel de* mari – indiferent dacă sunt de culoare, albi, verzi, homosexuali, heterosexuali, bărbați, femei etc.

Ați ajuns foarte târziu la o conferință pe care ați susținut-o în Vancouver. Care au fost circumstanțele?

Evenimentul a fost organizat de mișcarea sindicală British Columbia. Conferința mea a fost programată pentru ora șapte seara. Ar fi trebuit să ajung la timp, dar am avut toate problemele imaginabile cu companiile aeriene și nu am ajuns acolo până în jurul orei zece și jumătate.

Spre uimirea mea, încă mai erau (din ce mi-am putut da seama) vreo opt sute sau nouă sute de oameni în sală, care se uitau la documentare și purtau tot felul de discuții. Nu am avut nicio intenție să țin conferința care fusese programată cu câteva ore mai devreme – era prea târziu pentru asta –, așa că am luat parte la niște discuții. Atmosfera era foarte animată și conversația a durat câteva ore.

Spre sfârșitul perioadei dedicate întrebărilor venite din partea publicului, cineva a vrut să știe cât de mare este puterea sistemului și cum ar putea fi schimbat. I-ați răspuns că este „un sistem foarte slab. Pare puternic, dar ar putea fi schimbat cu ușurință". Care credeți că sunt punctele vulnerabile ale sistemului?

Există puncte vulnerabile la toate nivelurile. Am discutat mai devreme despre aceste lucruri, dar voi face aici un rezumat:

- Oamenilor nu le place sistemul. Așa cum am menționat mai devreme, 95% dintre americani sunt de părere că corporațiile ar trebui să își diminueze profiturile pentru ca muncitorii și comunitățile în care fac afaceri să aibă mai mult de câștigat de pe urma lor, 70% cred că întreprinderile au prea multă putere și peste 80% cred că angajații au o influență prea mică asupra felului în care se desfășoară lucrurile, că sistemul economic este în mod inerent nedrept și că guvernul practic nu funcționează, pentru că lucrează pentru cei bogați.
- Corporațiile – sistemul principal de putere din Vest – sunt reglementate de către state și există mecanisme legale pentru a le retrage drepturile și privilegiile de care se bucură și pentru a le trece sub controlul muncitorilor sau al comunității. O astfel de măsură, care ar fi fără precedent în ultimul secol, ar necesita însă existența unei societăți organizate democratic. Dar drepturile corporațiilor au fost în mare parte acordate de instanțe și avocați, nu de legislație, iar acest sistem de putere s-ar putea eroda foarte rapid.

Bineînțeles, sistemul, odată pus în aplicare, nu poate fi dezmembrat prin niște simple cârpeli juridice. Trebuie găsite alternative în cadrul economiei existente și în mintea oamenilor muncii și a comunităților. Întrebările care apar acum vizează nucleul organizării socio-economice, natura procesului de luare a deciziilor și control, dar și fundamentele drepturilor omului. Aceste chestiuni sunt departe de a fi triviale.

- Întrucât guvernul este într-o oarecare măsură sub controlul public – cel puțin teoretic –, poate fi, de asemenea, schimbat.
- Aproximativ două treimi dintre toate tranzacțiile financiare din economia globalizată au loc în zone dominate de SUA, Japonia și Germania. Acestea sunt toate zone în care, în principiu, există deja mecanisme care să permită publicului să controleze ceea ce se întâmplă.
  Oamenii au nevoie de organizații și mișcări la care să poată adera.

Dacă oamenii devin conștienți de existența unor alternative constructive, însoțite chiar de rudimentele mecanismelor prin care aceste alternative să poată fi transformate în realitate,

schimbarea ar putea fi susținută de o mulțime de oameni. Tendințele actuale, dintre care multe sunt destul de dăunătoare, nu par a fi atât de substanțiale, și nu e nimic inevitabil în privința lor. Asta nu înseamnă că schimbarea în bine chiar *se va produce*, ci că există o șansă bună ca ea să aibă loc.

Rezistența

> *Cine știe în ce loc va apărea viitoarea Rosa Parks [femeia americană de culoare care a refuzat să se așeze pe locurile din spate ale autobuzului și care a dat naștere boicotului din autobuz, în Montgomery, în 1955] și va declanșa o mișcare socială?*

Rosa Parks este o persoană foarte curajoasă și onorabilă, dar ea nu a apărut din neant. A fost nevoie de un context social amplu, de organizare și de luptă, pentru ca ea să poată apărea. Rosa Parks a fost mai mult sau mai puțin destinată să facă ceea ce a făcut. Acesta este tipul de context pe care ar trebui să ne propunem să îl cultivăm.

> *Gradul de aderare la uniuni sindicale este foarte scăzut în SUA, și cu mult mai scăzut în Franța. Totuși, sprijinul pentru grevele generale în Franța – care blochează orașe și, uneori, întreaga țară – este extraordinar de ridicat. Care este explicația pentru această diferență?*

Un element care ne poate ajuta să înțelegem această diferență este puterea propagandei mediului de afaceri din Statele Unite, care a reușit, într-o măsură neobișnuită, să distrugă relațiile dintre oameni și sentimentul că suntem datori să ne sprijinim între noi. Aceasta este țara în care a apărut și s-a dezvoltat industria relațiilor publice și în care a ajuns la cel mai înalt nivel de sofisticare. Ea este, de asemenea, domeniul industriei internaționale a divertismentului, ale cărei produse sunt mai curând o formă a propagandei.

Deși nu există ceva precum societatea capitalistă pură (și nici nu ar putea să existe), Statele Unite se îndreaptă către un maximum de capitalism. Ele tind să fie din ce în ce mai mult conduse asemenea unei afaceri și să cheltuiască sume enorme pe marketing (care se reduce, în principiu, la o formă organizată a înșelăciunii). O mare parte a marketingului este reprezentată de publicitate, scutită de taxe, astfel încât toți plătim pentru privilegiul de a fi manipulați și controlați.

Desigur, acesta este doar unul dintre aspectele campaniei de a „înregimenta mintea opiniei publice". Barierele legale împotriva acțiunilor solidare de clasă ale muncitorilor sunt un alt dispozitiv menit să fragmenteze populația, dispozitiv care nu se mai regăsește în alte democrații industriale.

> *În ١٩٩٦, Ralph Nader a candidat pentru președinție din partea Partidului Verzilor, iar Partidul Laburist și Alianța au organizat convenții cu ocazia înființării lor. Partidul Nou[95] a propus candidați și a câștigat alegeri. Ce părere aveți despre aceste partide?*

Crearea de noi opțiuni în sistemul politic este – în general – o idee bună. Cred că cea mai bună cale de a accede la putere ar putea fi strategia Partidului Nou de a ținti alegerile locale, pe care are șanse de a le câștiga, susținând candidați comuni și – ceea ce este crucial – coroborând eforturile politice cu organizare continuă și activism. Și un partid laburist este o idee bună.

Din moment ce au, în esență, aceleași interese, asemenea partide trebuie să meargă împreună – nu este o idee bună să disipezi energii și resurse care deja sunt reduse. Un pas posibil ar putea fi

crearea unei structuri de partid similare cu NPD [Noul Partid Democrat] din Canada sau Partidul Muncitorilor din Brazilia – organizații mari care adăpostesc și sprijină activități civice, aduc oameni laolaltă, asigură un cadru de desfășurare a diverselor activități și care – printre altele – fac parte din sistemul politic, dacă aceasta se poate dovedi de folos.

Acest tip de structură politică poate face progrese, dar nu va putea depăși un partid mare, cu două fracțiuni, ce reprezintă mediul de afaceri și care domină viața politică. Nu vom ieși din această logică până nu vom democratiza structura de bază a instituțiilor noastre politice.

Așa cum a formulat John Dewey acum șaptezeci de ani, „politica este umbra pe care o lasă asupra societății marele mediu de afaceri". Cât timp puterea sectorului privat este centralizată și independentă, politica va continua să fie o umbră. Dar putem încerca să ne folosim de această umbră cât de mult dorim și putem încerca să îi subminăm pe cei la umbra cărora ne aflăm.

Nu ne-a avertizat oare Dewey în privința simplei „atenuări a umbrei"?

El a spus că simpla „atenuare a umbrei nu va schimba substanța ei", ceea ce este corect; dar atenuarea sa poate pune „bazele" compromiterii substanței. Aceasta ne duce înapoi în timp la imaginea lucrătorilor brazilieni de la sat despre care am vorbit mai devreme – adică la extinderea suprafeței cuștii. Îți propui ca, în cele din urmă, să distrugi cușca, iar extinderea ei reprezintă un pas spre distrugerea sa.

Acest tip de acțiune generează atitudini diferite, tipuri de înțelegere diferite, diverse forme de participare, diverse modalități de a ne trăi viața, dar oferă și o perspectivă nouă asupra limitelor instituțiilor existente. Aceasta este lecția învățată prin intermediul luptei sociale.

Toate aceste lucruri se întâmplă în vederea unei lumi mai bune. Până acum, nu au făcut decât să atenueze răul, este adevărat, și de unele singure nu vor izbândi, dar ele sunt punctul de plecare pentru a depăși problemele zilelor noastre. Dacă putem reconstrui, reconstitui și întări o cultură în care legăturile sociale sunt semnificative, atunci am făcut un pas către subminarea controlului pe care puterea de stat și cea generată de sectorul privat îl exercită asupra societății.

Într-un articol de pe prima pagină a revistei Nation*, Daniel Singer descria „inconfundabila încercare a instituțiilor financiare internaționale și a guvernelor [europene] de a adopta politicile economice ale lui Reagan" și „semnele evidente de rezistență la ele ale Europei". Împotriva lor, au fost organizate demonstrații în Franța, Germania și Italia, în vreme ce în Canada 250 000 de cetățeni au protestat în Toronto față de ele. Acest număr reprezintă 1% din totalul populației Canadei – o cifră impresionantă.*

Peste tot în lume au fost multe reacții negative față de aceste politici.

În mod tradițional, campusurile au fost o sursă majoră de rezistență. Totuși, un studiu realizat la UCLA [University of California, Los Angeles] a arătat că activismul studențesc se află la nivelul cel mai scăzut din istorie și că interesul față de guvernare și politică a scăzut dramatic. De asemenea, afirmă și că „implicarea studenților în probleme de ordin academic s-a redus… Ei privesc mai mult la televizor". Confirmă aceste idei percepția dumneavoastră în privința acestui subiect?

Este reducționist să afirmi interesul lor a scăzut. Este mai scăzut decât în anii '50? Este mai scăzut decât în 1961, atunci când John F. Kennedy a trimis Forțele Aeriene pentru a bombarda sudul Vietnamului și nu găseai nici măcar o persoană care să își pună probleme în această privință?

Când țineam conferințe despre război la mijlocul anilor '60, nimeni nu le urmărea. Studenții nu erau interesați de subiect – mai puțin în situațiile sporadice când doreau să îi atace pe trădătorii

care condamnau politica guvernului. Activismul studențesc autentic și important a avut loc la finele anilor ’60 și nu a fost în niciun fel „tradițional“.

Ce părere aveți despre mișcarea anti-apartheid de la finele anilor ’80?

Acea mișcare a fost autentică și importantă, dar nu este singura mișcare din anii aceia. Mișcarea de solidaritate cu America Centrală a fost cu mult mai mult înrădăcinată în societate. Grupurile studențești au fost implicate, dar nu au constituit nucleul acesteia. Angajamentul a fost prezent mai curând în rândul bisericilor din zone precum Arizona și Kansas decât în rândul elitelor universitare.

Cât despre declinul activismului studențesc (și al lecturilor și muncii academice a studenților), problema nu sunt studenții – ci societatea. Studiul lui Robert Putnam pe care l-am discutat mai devreme a observat un declin de aproape 50%, din anii ’60 încoace, al oricărei forme de interacțiune – vizitarea unui vecin, participarea la reuniuni ale părinților și profesorilor sau la o competiție de bowling. (Concluziile studiului sunt discutabile, dar anumite părți din el par să fie corecte.)

Dar despre mișcarea de non-aliniere?

În anii ’50, mai mulți lideri politici din Lumea a Treia au încercat să pună bazele unei forme de non-aliniere pe care decolonizarea și conflictul dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică au făcut-o posibilă. Mișcarea a cam dispărut azi, atât din pricina schimbărilor majore de la nivelul economiei globale, cât și a sfârșitului Războiului Rece, care a eliminat competiția dintre superputeri și efectul descurajant al puterii sovietice, și care a permis un oarecare grad de independență. Occidentul nu mai are motive să pretindă că este interesat în a-i ajuta pe alții.

Declinul mișcării de non-aliniere și cel al social-democrației occidentale sunt două fețe ale aceleiași monede. Ambele reflectă radicalizarea sistemului socio-economic modern în care din ce în ce mai multă putere este concentrată în mâinile unor instituții care nu dau socoteală și care sunt, în esență, totalitare (deși se întâmplă să fie private și se sprijină, în mod esențial, pe statele puternice).

A dispărut complet mișcarea de non-aliniere?

Cel mai recent, la începutul anilor ’90, Comisia Sudului, care reprezenta guvernele statelor non-aliniate, a formulat o critică importantă a modelului antidemocratic, neoliberal impus cu forța asupra Lumii a Treia. (Comisia era formată și din persoane destul de conservatoare, precum ministrul indonezian al Dezvoltării.)

Comisia a lansat o publicație care clama nevoia unei noi ordini mondiale (termen pe care l-a introdus înaintea lui George [H.W.] Bush) axate pe democrație, dreptate, dezvoltare și altele. Publicația nu a fost una obscură – dimpotrivă, a apărut la Oxford University Press. Am scris despre ea, dar nu a produs prea multe ecouri. Apoi, comisia a publicat o altă lucrare de eseuri care conținea comentarii la cea dintâi și nu am regăsit ulterior nicio referință la aceasta.

Comisia Sudului s-a întâmplat să reprezinte cea mai mare pondere a populației lumii, dar povestea pe care o spunea nu era pe placul Occidentului. Așa că „noua ordine mondială“ despre care am auzit era cea predicată de Bush, și nu de Comisia Sudului, care, în fond, reflectă interesele majorității populației lumii.

Dacă ne întoarcem în anii ’50, aceștia au fost marcați de Nehru, Nasser, Tito, Nkrumah, Sukarno și

alții…

Toți detestați de administrația americană.

Dar aceștia au reprezentat o perioadă de efervescență intelectuală în noile state independente. Mă gândesc la oameni precum Amilcar Cabral [1924–1973, lider al mișcării de independență a fostei colonii portugheze din Guineea în Africa de Vest] sau Frantz Fanon [1925–1961, autor francez al cărții The Wretched of the Earth *care a luptat pentru independența algeriană]. Azi nu mai vedem astfel de personaje.*

Este încă suficientă efervescență intelectuală, dar nu mai are entuziasmul și optimismul de odinioară (deși, cu greu l-am putea pe Fanon un optimist).

Tenta revoluționară era mult mai acută atunci.

Da, așa este, dar amintiți-vă că, de atunci, a fost o perioadă de teroare extremă în cam întreaga Lume a Treia – teroare la care a contribuit și Occidentul –, iar efectele sale au fost traumatizante pentru acele societăți.

Iezuiții din America Centrală sunt oameni foarte curajoși. (Pentru că ei sunt adevărații disidenți plecați din Europa, auzim foarte puține lucruri despre ei, mai puțin când vine vorba despre uciderea lor. Până și scrierile lor ne sunt necunoscute.)

În luna ianuarie 1994, cu puțin timp înainte de alegerile din Salvador, iezuiții au organizat o conferință despre „cultura terorii". Ei susțineau că teroarea are efecte mai profunde decât simpla ucidere a unor oameni și terorizarea altora. Ei numeau acest efect „domesticirea aspirațiilor" – care, în esență, înseamnă renunțarea la speranțe. Oamenii știu că dacă încearcă să schimbe ceva, vor fi măcelăriți; așa că renunță să mai încerce.

Vaticanul a avut un impact dăunător asupra acestei situații. El a încercat să submineze mișcările progresiste ale bisericii latinoamericane – „apetența sa pentru săraci" și tentativa sa de a servi drept o „voce pentru cei fără voce" – prin numirea unor episcopi foarte de dreapta. (*The New York Times* a publicat alaltăieri un articol pe acest subiect, în care omiseseră să spună ceva: despre rolul – esențial, desigur – al Statelor Unite.)

În El Salvador, în 1995, Papa a numit arhiepiscop un spaniol din instituția de dreapta [a Bisericii Catolice], Opus Dei[96], care le spune, pe scurt, săracilor: *Să nu vă pese de condițiile sociale. Dacă sunteți fără păcate, totul va fi bine în viața de apoi.* Numirea arhiepiscopului spaniol s-a întâmplat după asasinarea arhiepiscopului Romero, alături de alte zeci de preoți, episcopi, călugărițe etc., în timpul războiului sângeros desfășurat de Statele Unite în anii '80 – al cărui obiectiv major era și distrugerea preocupării pentru probleme săracilor a Bisericii Catolice din El Salvador. Noul arhiepiscop numit a acceptat și rangul de general de brigadă în armată care – a explicat el – nu a „comis erori" ca instituție și care, între timp, a fost „purificată".

Situații similare au avut loc și în alte părți. În Indonezia, partidul comunist (PKI) a avut milioane de susținători. Până și specialiștii conservatori pe Indonezia recunosc faptul că forța PKI-ului deriva din capacitatea sa de a reprezenta interesele celor săraci. În 1965, generalul Suharto și susținătorii săi din armată au fost responsabili pentru măcelărirea a sute de mii de țărani fără pământuri (și a altora) și eliminarea PKI-ului.

Ei au reușit să își construiască un repertoriu record de teroare, tortură, agresiune, masacru și corupție. Administrația Clinton l-a descris pe Suharto drept „genul nostru de tip". În mod uimitor, o mișcare populară impresionantă se întâmplă acum în Indonezia și, bineînțeles, nu auzim mai nimic despre ea.

Ați scris odată unui prieten comun că, atunci când clasele sociale educate fac paradă, oamenii cu conștiință au trei opțiuni – să se alăture paradei, să o susțină de pe margine sau să ia atitudine împotriva paradei (și, desigur, să se aștepte să plătească scump pentru asta).

Așa este. Aceasta a fost povestea ultimilor aproximativ două sute de ani. Dacă mergem în urmă, la cele mai vechi texte, putem vedea ce se întâmplă cu cei care nu se alătură paradei… precum Socrate. Sau putem lua exemplul intelectualilor descriși în Biblie (numiți „profeți").

În Biblie, sunt menționate două tipuri de profeți. Primul tip, cei care i-au lingușit pe regi și fie s-au alăturat paradei, fie au susținut-o de pe margine, au fost onorați și respectați. (Mai târziu, au fost numiți *falși profeți*, dar nu tot timpul.) Al doilea tip erau asemenea lui Amos, care, apropo, a insistat că nu era nici profet, nici fiu de profet, ci doar un biet păstor.

Adevărații profeții ca Amos – „intelectuali disidenți", în terminologie modernă – au oferit lecții morale de înaltă clasă pe care cei aflați la putere nu le-au simpatizat și analize geopolitice care s-au dovedit ulterior extrem de acurate și pe care cei aflați la putere le-au simpatizat și mai puțin decât pe cele dintâi. Evident, adevărații profeți au fost detestați, încarcerați, alungați în deșert.

Și membrii opiniei publice îi detestau pe adevărații profeți – nici ei nu voiau să audă adevărul. Motivul detestării lor nu rezidă în răutatea oamenilor, ci în rațiuni banale – interese pe termen scurt, manipulare, dependența de putere.

Răspunsul magic

Aud adesea că internetul este propus drept una dintre cele mai bune soluții la problemele societății de azi.

Internetul ar trebui luat în serios; la fel ca alte tehnologii, are o sumedenie de oportunități, dar și de pericole. Nu e suficient să te întrebi dacă un ciocan este bun sau rău. În mâinile cuiva care construiește o casă, este bun; în mâinile unui torționar, este rău. La fel și cu internetul. Dar chiar și folosit în scopuri bune, este evident că nu reprezintă o soluție universală.

Atunci când facem ceva, avem o idee clară despre obiectivul nostru pe termen lung, astfel încât să elaborăm o strategie?

De obicei, învățăm prin încercări repetate. Nu putem să ne propunem acum, cu limitele înțelegerii actuale, *să creăm o societate libertariană*. Trebuie să putem privi din interior și să ajungem la acel tip de înțelegere care să ne conducă, cu fiecare pas, mai aproape de scopul final. Ca în orice alt aspect al vieții, cu cât faci mai mult, cu atât înveți mai mult. Te asociezi cu alți oameni și creezi organizații și, din aceasta, apar noi probleme, noi metode, noi strategii.

Dacă cineva ar propune o strategie generală, adecvată tuturor situațiilor, toți oamenii ar fi încântați, dar asta nu s-a mai întâmplat în ultimii două sute de ani. Dacă Marx ar fi fost întrebat *Care este soluția pentru înlăturarea capitalismului?*, ar fi râs.

Chiar și cineva precum Lenin, care a fost, în primul rând, un tactician, nu a avut nicio asemenea

strategie (alta decât cea de tipul *urmează-mă*). Lenin și Troțki nu au făcut decât să își adapteze strategiile unor circumstanțe particulare, căutând o modalitate de preluare a puterii politice (care, apropo, nu cred că ar trebui să fie obiectivul nostru).

Cum ar putea să existe o strategie generală pentru îndepărtarea instituțiilor autoritare? Cred că întrebări de genul acesta sunt de obicei adresate de oameni care nu își doresc să se angajeze politic. Când devii angajat, apar o sumedenie de probleme pe care trebuie să le rezolvi.

Dar rezolvarea nu se va întâmpla prin simpla apăsare a unui buton. Ea se va întâmpla prin muncă dedicată, acerbă, care construiește minuțios înțelegerea oamenilor și relațiile interumane, inclusiv pe ale noastre, în tandem cu sisteme de sprijin politic și instituții alternative. La un moment dat, lucrurile pot începe să se schimbe.

> *Urvashi Vaid, autoarea cărții* Virtual Equality*, critică aspru ceea ce ea numește „stânga puristă" pentru visurile sale despre o viziune perfectă, un unic și singur răspuns la problemele societății, precum și despre un lider charismatic.*

Sunt de acord. Un sfat bun este să nu așteptăm un lider charismatic sau un răspuns perfect și complet. De fapt, dacă va veni, va fi un dezastru, cum de altfel s-a întâmplat mereu.

Dacă ele sunt rezultatul acțiunii populare și al participării, pot fi un lucru sănătos pentru societate. E posibil să nu fie astfel, dar măcar există o posibilitate. Aceasta este singura soluție.

> *Întotdeauna ați văzut strategiile și mișcările care pornesc de sus în jos, adică dinspre autorități politice înspre societate, ca fiind, în mod inerent, damnate.*

Ele pot foarte bine să reușească să facă ceea ce au fost menite să facă – să mențină guvernarea de sus în jos, controlul și autoritatea. Nu ar trebui să surprindă pe nimeni că un partid de avangardă ar putea ajunge să conducă un stat totalitar.

> *Howard Zinn sugerează că avem nevoie să recunoaștem faptul că schimbările sociale reale au nevoie de timp. Trebuie să fim alergători de cursă lungă, nu sprinteri. Ce părere aveți despre această idee?*

Zinn are dreptate. A fost evident acest lucru în anumite fațiuni ale mișcării studențești din anii '60. Nu exista o mișcare de stânga organizată, bine conturată, ancorată în societate, căreia studenții să i se alăture, așa că uneori liderii săi erau oameni foarte tineri. Erau adesea oameni buni și cumsecade, dar ideile multora – nu ale tuturor – dintre ei aveau o rază mică de acțiune. Mesajul lor era: vom face grevă la [Universitatea din] Columbia, vom închide clădirea pentru două săptămâni și, după aceea, va urma o revoluție.

Lucrurile nu funcționează așa. Mișcarea trebuie construită temeinic, asigurându-se că fiecare pas viitor derivă din percepțiile și atitudinile împământenite ale oamenilor, din concepția lor despre ceea ce vor să obțină și din circumstanțele care fac posibil ceea ce vor să obțină.

Nu are niciun sens să te expui pe tine și sau să îi expui pe ceilalți distrugerii dacă nu ai o bază socială din care să îți protejezi câștigurile obținute. Aceasta s-a întâmplat de nenumărate ori în mișcările de gherilă și altele asemenea lor – sfârșești prin a fi zdrobit de cei puternici. Exact așa a fost o mare parte din spiritul lui '68. A fost un dezastru pentru mulți dintre cei implicați și a lăsat o moștenire sumbră.

> *Sunteți conștient de diferitele tipuri de răspunsuri pe care le primiți de la diferite tipuri de grupuri din public?*

De-a lungul timpului, *am* observat o diferență frapantă între prelegerile pe care le țin în fața unei audiențe mai elitiste și întâlnirile sau discuțiile pe care le am cu oamenii mai puțin privilegiați social. Acum ceva timp, am fost într-un oraș din Massachusetts la o întâlnire stabilită de niște organizatori locali foarte pricepuți, aparținând comunității orașului – oameni care erau destul de săraci, chiar și după standardele globale. Nu cu mult înainte de întâlnire, petrecusem o vreme în zona rurală a Bengalului de Vest. După aceasta, am fost în Columbia, unde am discutat cu activiști pentru drepturile omului care lucrau în condiții înspăimântătoare.

În locuri de acest gen, oamenii nu întrebau niciodată: *Ce ar trebui să fac?* Ei spuneau: *Iată ce am făcut. Ce crezi?* Poate că le-ar plăcea să primească reacții sau sugestii, dar ei deja se confruntă cu problema. Ei nu stau cu mâinile în sân, așteptând vreun răspuns magic care, de fapt, nici nu există.

Când mă adresez unui public elitist, primesc constant întrebarea: *Care este soluția?* Dacă spun idei evidente precum: *Alege-ți cauza și implică-te într-un grup care activează în domeniul respectiv*, nu spun ceea ce se așteaptă să audă. Ei caută un soi de soluție miraculoasă care să rezolve totul repede, definitiv și eficient. Nu există asemenea soluții. Există doar soluții de tipul celor pe care le au în vedere cei din orașele din Massachusetts, cei din satele autonome din India sau din Centrul Iezuit din Columbia.

Oamenii care sunt la propriu angajați în rezolvarea diverselor probleme ale vieții pur și simplu renunță, uneori, în condițiile represiunii extreme sau într-un context politic foarte ostil. Sunt și asemenea situații. Dar mulți dintre ei continuă efectiv să lupte și să determine schimbarea.

Așa s-au petrecut lucrurile în propria istorie. În momentul de față, ne confruntăm cu probleme reale precum protejarea accesului minimal la îngrijire publică medicală, sistemul de asigurări sociale, drepturi de mediu, drepturi ale muncitorilor. Dar nu a trecut mult timp de când oamenii au încercat să *câștige* aceste drepturi. Aceasta a reprezentat o mare schimbare. Este un progres să te afli în situația de a proteja ceva ce ai deja decât să încerci să îl obții pentru prima dată.

Aceste drepturi sunt rezultatul angajamentului și al luptei cetățenilor. Dacă există și alte modalități de a le obține, atunci au fost bine tăinuite. Adesea, publicul privilegiat nu dorește să audă aceste idei. El dorește doar un răspuns rapid, care să îi rezolve problema cât mai rapid cu putință.

Fabricarea dezacordului

> *Michael Moore a făcut un film documentar intitulat* Roger and Me *și a produs o serie televizată intitulată* TV Nation. *În cartea sa* Downsize This!*, afirmă că ceea ce îi face pe oameni reticenți la stânga este caracterul său plictisitor, prea smiorcăit, negativist. Ce ați putea spune despre această afirmație?*

Nu cred că Howard Zinn, să spunem, este prea smiorcăit și îi îndepărtează pe oameni, probabil că alți oameni de stânga fac asta. În măsura în care este adevărată, aceasta este o problemă care trebuie rezolvată.

Să luăm exemplul ONG-ului din Brazilia despre care am vorbit mai devreme, cel care prezenta satire și scheciuri devenite nepopulare din pricina caracterului lor plictisitor și plin de jargon. Această organizație s-a întors către public și l-a lăsat să își producă propriile emisiuni, asigurându-i asistență tehnică. Programele realizate de publicul larg nu au mai fost considerate plictisitoare și s-

au bucurat de audiență.

Aceasta este abordarea corectă. Oamenii care scriu despre responsabilitatea intelectualilor ar trebui să își *asume* acea responsabilitate și să ia contact cu lumea, să lucreze cu ea, să îi asigure sprijinul de care are nevoie, să învețe de la ea.

Ați observat mișcările sociale la firul ierbii care se desfășoară în locuri precum India, Brazilia sau Argentina. Putem învăța ceva din experiența lor?

Acelea sunt societăți foarte vibrante, dinamice, cu probleme enorme și extrem de presante. Dar mai cred și că sunt prinse în capcana iluziilor de genul: *Avem această teribilă datorie externă. Trebuie să minimalizăm implicarea statului*. Ele trebuie să înțeleagă că nu au nicio datorie – după cum *noi* trebuie să înțelegem că toate corporațiile sunt tiranii private lipsite de legitimitate.

Trebuie să ne eliberăm din punct de vedere intelectual, și nu o putem face de unii singuri – ne eliberăm doar prin participare alături de ceilalți, tot așa cum progresăm în știință prin interacțiunea cu alții. Organizațiile civile și grupurile-umbrelă contribuie la crearea bazelor participării civice.

Este suficient acest lucru pentru a produce schimbări esențiale la nivelul societății? E greu de spus. Noi, occidentalii, avem tot soiul de avantaje pe care alte societăți nu le au – precum bogăția enormă, de pildă. Avem, de asemenea, un avantaj unic – lipsa unei superputeri care să pună presiune asupra noastră. Noi *suntem* superputerea. Acest lucru este extrem de important.

Când te întorci din Lumea a Treia în Occident – în Statele Unite, mai ales – te izbesc îngustimea gândirii și înțelegerii, natura limitată a discuțiilor cu sens, distanța dintre oameni. Este uimitor cât de deznădăjduitor se resimte totul, de vreme ce oportunitățile noastre sunt cu mult mai mari aici.

Aveți vreo idee despre cum putem să ieșim din bula noastră, a celor care sunt deja de acord cu ceea ce spunem? Aceasta pare să fie o mare provocare.

Înainte de toate, după cum am discutat deja de câteva ori, majoritatea oamenilor sunt deja de acord cu aceste idei. Problema este cum convertim acele atitudini generale în conștientizare și acțiuni constructive. Soluția constă în organizarea oamenilor astfel încât să realizeze aceste lucruri.

Oricând eu – sau oricine altcineva – țin o conferință, o fac la invitația cuiva. Nu pot să apar pur și simplu în Kansas și să spun *Voi ține o conferință, veniți!* – nimeni nu ar veni. Dar dacă un grup organizează evenimentul, oameni din toate părțile vor veni și, poate, venirea mea îi va ajuta pe organizatori și pe alții să se adune și să acționeze împreună într-un mod mai eficient.

Totul se reduce la același principiu: dacă oamenii se dedică organizării colective și activismului, cu toții dobândesc acces la audiențe din ce în ce mai largi.

După cum știți, am o emisiune radio săptămânală, timp de o oră. Emisia este limitată la coridorul Boston-Miami, dar în vestul Americii – Montana, Colorado, New Mexico și altele – este mai simplu să o asculți.

Nu prea le pasă celor de la nivelul puterii centrale despre ce discută oamenii din Laramie, Wyoming. Coasta de Est este locul unde sunt luate cele mai multe decizii politice, deci acolo trebuie strânse chingile doctrinare.

Dar nu putem să dăm vina doar pe cei aflați la putere. Noi, cetățenii, nu ne folosim suficient de

mult de posibilitățile pe care le avem.

Să luăm cazul Cambridge-ului, locul unde ne aflăm acum. La fel ca alte orașe, are o stație de emisie locală prin cablu (Legea Comunicațiilor obligă firmele de cablu să le transmită). Am fost acolo. Nu sunt o persoană foarte tehnică, dar am putut să îmi dau seama că este destul de bine dotată din punctul de vedere al echipamentelor. Stația este disponibilă publicului, dar este într-adevăr folosită de cineva?

Singura dată când am fost acolo, programul era atât de nebunesc, încât aproape am plecat. Ce s-ar întâmpla dacă programele televiziunii locale ar fi dinamice, de calitate? Canalele de publicitate ar trebui să reacționeze. Ar încerca probabil să le oprească, să le submineze sau le absoarbă, dar, oricum, ar trebui să facă ceva. La fel funcționează și RPN [Radioul Public Național]. Nu pot să ignore pur și simplu ceea ce se întâmplă în comunitățile lor.

Așadar, aceasta este o resursă insuficient folosită. În mahalalele din Rio, oamenii ar fi încântați dacă ar avea stații de televiziune prin cablu pe care să le poată folosi. Noi le avem și nu le folosim eficient.

Casetele pentru înregistrări reprezintă un mecanism de diseminare a informațiilor. Sunt ușor de multiplicat și de circulat. Revoluția iraniană a fost numită prima revoluție pe casetă.

Există multe oportunități. Comparativ cu alte state, resursele și opțiunile noastre sunt atât de mari, încât doar noi suntem de vină pentru că nu facem mai mult pentru binele nostru.

În filmul documentar despre Timorul de Est, Bitter Paradise, al lui Elaine Brière, spuneți: „Presa nu are drept misiune să îi informeze pe oameni despre cum funcționează puterea. Ar fi o nebunie să ne așteptăm la asta… Presa face parte dintr-un sistem de putere – ce interes ar avea ca să îl demaște?" Dacă ținem cont de aceste afirmații, ce rost mai are să trimitem editoriale ziarelor, să scriem scrisori editorilor, să dăm telefoane?

Toate acestea sunt foarte utile. Sistemul nostru politic este mult mai flexibil și fluid decât cel al unei tiranii reale, și chiar și o tiranie reală este sensibilă la presiunile publice. Fiecare dintre aceste posibilități ar trebui exploatată în multiple feluri.

Când te îndepărtezi de vârful puterii, de media care stabilește agenda, se deschid o multitudine de oportunități. Nu e vorba aici despre simpla scriere a unor editoriale sau de pus mâna pe telefon, cât despre insistența, prin toate mijloacele presiunii publice, de a-ți crea oportunitățile exprimării deschise a punctului de vedere.

Sunt motive instituționale lesne de înțeles pentru care mass-media este atât de adânc îndoctrinată și dificil de pătruns, dar ele nu sunt gravate în piatră. De fapt, aceiași factori care o fac atât de rigidă au potențialul de a determina depășirea rigidității ei. Condiția este să *facem* ceva în această privință – nu putem să stăm pur și simplu în așteptarea unui salvator.

O altă soluție ar fi crearea unor instituții media alternative, care ar putea determina democratizarea marilor trusturi media. Această soluție a fost adesea pusă în aplicare.

Dar nu vedeți publicarea ocazională a unui editorial ca substitut pentru presa cu adevărat independentă, democratică.

Nici nu este un substitut – ci un pas către independența și democratizarea presei. Aceste lucruri interacționează.

Sunteți adesea prezentat drept cineva care spune puterii adevărul, dar cred că sunteți în dezacord cu acest slogan al quakerilor[97].

Quakerii la care vă referiți sunt foarte onești și decenți, unii dintre cei mai curajoși oameni pe care i-am cunoscut. Am trecut prin multe împreună, am făcut închisoare împreună și suntem buni prieteni. Dar – după cum le-am spus adesea – nu-mi place acel slogan.

Sloganul acela nu are niciun sens. Nu are niciun sens să îi spui lui Kissinger adevărul despre el însuși – îl știe deja. În schimb, este important să spui adevărul *celor fără de putere* – sau, mai bine zis, *alături* de cei fără putere. În felul acesta, ei vor *acționa* pentru a înlătura puterea nelegitimă.

> *Un ziar canadian,* Outlook*, a publicat un articol despre o conferință pe care ați ținut-o la Vancouver. Concluzia articolului conținea citate din mărturiile oamenilor la ieșirea de la eveniment:* Să vă spun sincer, m-a deprimat. *Și:* Sunt mai mâhnit acum decât eram înainte de a veni. *Și tot așa. Există vreo posibilitate să schimbați impactul acesta negativ asupra publicului dumneavoastră?*

Am auzit deseori asemenea afirmații și pot să înțeleg ce le provoacă. Consider că nu este deloc treaba mea să le spun oamenilor ce să facă – ei sunt singurii care își pot da seama de asta. Nici măcar nu știu ce ar trebui să fac *eu*.

Așa că nu fac decât să încerc să descriu cât de bine pot ceea ce cred că se întâmplă. Când privești realitatea în față, vezi că nu e tocmai roz, iar dacă privești spre viitor, totul pare de-a dreptul sumbru.

Dar ideea este următoarea – și este vina mea dacă nu sunt suficient de clar: ceea ce se întâmplă nu e *inevitabil*. Viitorul poate fi schimbat. Dar nu vom putea schimba lucrurile dacă nu le și înțelegem.

Până acum, am făcut progrese în multe privințe: ele sunt cumulative și ne pun în fața unor noi provocări cărora trebuie să le ținem piept. Dar am avut și multe eșecuri. Nu cred că a crezut cineva, vreodată, că va fi ușor să reușim.

Note:

93 Andrew Carnegie (25 noiembrie 1835 – 11 august 1919) a fost industriaș american de origine scoțiană, magnat al oțelului și filantrop. Carnegie a jucat un rol esențial în extinderea industriei siderurgice americane la sfârșitul secolului al XIX-lea și a devenit unul dintre cei mai bogați americani din istorie. În ultimii optsprezece ani ai vieții sale, el a oferit organizațiilor de caritate, fundațiilor și universităților aproximativ 350 de milioane de dolari (sumă echivalentă astăzi cu aproximativ 5,25 miliarde de dolari) – adică aproape 90% din averea sa. (*N. trad.*)

94 Greva de la Homstead, cunoscută și sub numele de masacrul de la Homestead, a fost o grevă a muncitorilor care a început la 1 iulie 1892, culminând, în 6 iulie 1892, într-o confruntare armată între protestatari și agenți de securitate privată. Lupta a fost un eveniment important în istoria sindicală a SUA. Disputa a avut loc la Homestead Steel Works, aflată în Homestead, Pennsylvania, între Asociația Lucrătorilor din Fier și Oțel și Compania Carnegie Steel. Rezultatul final a fost o înfrângere majoră pentru uniunea grevi̧tilor, cu efecte devastatoare asupra eforturilor de sindicalizare din industria oțelului. (*N. trad.*)

95 Partidul Nou (The New Party) a funcționat, în perioada 1992–1998, în Statele Unite. Acesta a jucat rolul celui de al treilea partid politic (pe lângă cele două care domină sistemul american de partide: Partidul Democrat și Partidul Conservator). Strategia sa politică a constat în punerea în aplicare a fuziunii electorale, care presupune crearea de alianțe cu alte partide în vederea propunerii unui/unei candidat/e comun/e la alegeri. (*N. trad.*)

96 Opus Dei este o instituție a Bisericii Catolice, o prelatură personală, al cărei scop este să contribuie la munca de evanghelizare a Bisericii, răspândind chemarea universală la sfințenie în viața de zi cu zi. Prelaturile personale sunt circumscripții ecleziastice, structuri ierarhice ale Bisericii Catolice, compuse din laici și preoți, sub conducerea unui prelat. (*N. trad.*)

97 În engleză, sloganul este „Speak truth to power". Apărut în anii '50, în Statele Unite, sloganul a fost lansat de quakeri cu scopul de a critica acțiunile arbitrare și violente ale autorităților politice, religioase, economice și de a cere reacții morale din partea acestora, în numele păcii, nonviolenței, binelui comun. (*N. trad.*)

NOAM CHOMSKY
CUM MERGE LUMEA
EDITOR
Arthur Naiman
INTERVIURI DE
David Barsamian